CAMELIA STAN

GRAMATICA NUMELOR DE ACȚIUNE DIN LIMBA ROMÂNĂ

Editura Universității din București

CAMELIA STAN

GRAMATICA NUMELOR DE ACȚIUNE DIN LIMBA ROMÂNĂ

CAMELIA STAN

GRAMATICA NUMELOR DE ACȚIUNE DIN LIMBA ROMÂNĂ

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
2003

Referenți științifici: Prof. dr. GABRIELA PANĂ DINDELEGAN
Conf. dr. RODICA ZAFIU

II 309599

© Editura Universității din București
Şos. Panduri, 90-92, Bucureşti – 050663; Telefon/Fax: 410.23.84
E-mail: editura@unibuc.ro
Internet: www.editura.unibuc.ro

B.C.U. Bucuresti
C20035664

Tehnoredactare computerizată: Meri Pogonariu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
STAN, CAMELIA
Gramatica numelor de acțiune din limba română /
CAMELIA STAN – București: Editura Universității din București, 2003
304 p.
Bibliografie
ISBN 973-575-801-6

811.135.1

1. INTRODUCERE

Obiectul cercetării noastre îl reprezintă numele de acţiune din limba română considerate sub aspectul comportamentului gramatical.

Combinând demersul deductiv şi cel inductiv, confruntând adică teoria nominalizării (componentă a gramaticii universale) cu materialul lingvistic românesc şi încercând apoi să interpretăm rezultatele la care ne-a condus analiza faptelor de limbă, am urmărit două obiective principale.

Primul a fost formularea unei definiţii operaţionale a conceptului „nume de acţiune", stabilirea criteriilor care să permită delimitarea clasei numelor de acţiune într-o limbă dată (în speţă, limba română). În această privinţă am optat pentru complementaritatea perspectivelor morfosintactică, logico-semantică, pragmatică şi pentru distincţia tradiţională „acţiune"/ „stare" (vezi capitolul 3; am utilizat termenul **pragmatică – funcţie pragmatică** – într-o accepţie specială, precizată sub **3.3.2.1.**). În consecinţă, am avut în vedere nu numai formaţiile de origine verbală (nominalizarea verbului), ci toate tipurile formale de substantive (inclusiv locuţiuni substantivale şi alte unităţi frazeologice) care îndeplinesc criteriile cuprinse în definiţie. Nu ne-am propus să alcătuim un inventar al numelor de acţiune româneşti. Am considerat adecvat, ca punct de plecare al analizei, să sistematizăm tipurile structurale existente, discutate mai ales în bibliografia de formare a cuvintelor (vezi **4.1.**). Unele aspecte, care se situează în afara obiectului analizei şi de aceea nu s-au aflat în mod special în atenţia noastră, apar numai enunţate ori expuse sumar: productivitatea tipurilor, concurenţa dintre ele, circulaţia lor în anumite varietăţi ale limbii (vezi **4.2.**). De asemenea, fără a intra în detaliile corespondenţei verb – substantiv nume de acţiune la nivelul lexicului limbii române, am indicat clasele lexico-gramaticale de verbe româneşti atestate ca bază pentru nominalizare şi am reconsiderat unele observaţii formulate în bibliografie privind selectarea sufixului de infinitiv lung şi/sau de supin (vezi capitolul **5.**). Lucrarea cuprinde în anexă (vezi **9.**) un inventar de cuvinte şi de construcţii

înregistrate în DEX 1996 (litera *C*): verbe cu infinitiv lung substantival, cu supin substantival ori cu ambele tipuri de corespondente substantivale, verbe cu supin substantival şi cu participiu substantival, verbe fără nume de acţiune provenite din forme verbale, locuţiuni verbale susceptibile de a se nominaliza prin înlocuirea verbului din structură cu supinul substantival corespunzător, substantive şi locuţiuni substantivale nume de acţiune fără verb corespunzător, respectiv fără locuţiune verbală corespunzătoare din punct de vedere formal şi semantic. Polisemia numelor de acţiune din română a fost examinată de noi exclusiv în ce priveşte înregistrarea tipurilor de sensuri, delimitarea teoretică a sensurilor „acţiune" şi „faptul de a face acţiunea", indicarea unor mărci contextuale de dezambiguizare.

Al doilea obiectiv principal a fost acela de a preciza specificul morfosintactic al numelor de acţiune româneşti în general, iar, în particular, al celor aparţinând la anumite tipuri formale (vezi capitolele **6.**, **7.**). Descrierea gramaticală urmăreşte comparaţia numelui de acţiune cu verbul şi cu substantivul „prototipic" (nume de obiect [+/– animat]). Comparaţia cu numele de stare se limitează la câteva observaţii bazate pe experienţa lingvistică proprie; în această direcţie este necesară continuarea cercetării prin analiza unui corpus cât mai cuprinzător al numelor de stare din limba română, într-un studiu special.

Lucrarea propune o descriere diacronică şi sincronică, unitară prin obiect, dar deliberat neunitară prin modul de abordare. Complexitatea obiectului ne-a impus examinarea lui din mai multe puncte de vedere: în concepţia teoretică şi în metoda utilizată se reunesc elemente de gramatică (tradiţională, structuralistă, generativă, cognitivă), de semantică (lexicală, logică, cognitivă), de pragmatică. Explicaţiile, interpretările sunt atât de tip formalist (prin referirea la structura limbii, la factorii interni de evoluţie a acesteia), cât şi de tip funcţionalist – cognitiv, pragmatic – (prin referirea la comunicarea lingvistică).

Lucrarea în ansamblu nu are caracter contrastiv, comparaţia cu alte limbi nefiind sistematică. Pornind de la studii asupra numelor de acţiune din limbi ca franceza, engleza, italiana etc., am încercat doar să subliniem unele aspecte generale, comune, şi altele particulare, semnificative pentru individualitatea românei din perspectivă tipologică.

Raportat la scopul lucrării noastre, nu am considerat necesar să realizăm statistici privind frecvenţa numelor de acţiune în diferite varietăţi ale limbii, frecvenţa tiparelor sintactice etc. Credem că observaţiile bazate pe statistică nu ar fi modificat esenţial consideraţiile finale din capitolul **8.**

Corpusul analizat este reprezentativ pentru româna literară şi populară, veche şi contemporană. Exemplele (nume de acţiune în context sau în afara contextului) au fost excerptate din texte variate stilistico-funcţional (aparţinând mai ales stilurilor publicistic – în forma scrisă/orală –, ştiinţific, administrativ-juridic, adică stilurilor caracterizate prin frecvenţa mare a numelor de acţiune) şi din câteva dicţionare de referinţă ale limbii române. Se adaugă exemplele discutate în bibliografia lingvistică şi reconsiderate în lucrarea de faţă. Citatele extrase din dicţionare sau din studii lingvistice au fost preluate cu trimiterile bibliografice respective, inclusiv cu siglele folosite de autori. Cât priveşte textele consultate direct, trimiterile bibliografice conţin detalii tehnice (numărul rândului pe pagină etc.) numai în măsura în care acestea apar marcate în ediţie. Aşa se explică faptul că sistemul trimiterilor este neunitar. La citatele din P Înv. am introdus cifre romane pentru numerotarea „pricinilor" şi a „glavelor", deosebindu-le astfel de paragrafe, indicate (ca în ediţia respectivă) prin cifre arabe. Utilizarea numelor de acţiune în diferite tipuri de contexte este ilustrată şi cu exemple construite de noi după modelul celor atestate în uzul literar actual. Exemplele de folosire a numelui de acţiune în context sunt numerotate, pentru a fi posibilă referirea la ele în diverse capitole fără a le reproduce de fiecare dată. Exemplele reluate parţial, ori într-un context mai larg, ori cu anumite modificări, sunt marcate prin litere mici (a, b) plasate după numărul de ordine corespunzător primei lor apariţii în text. În ce priveşte scrierea cu *î/u* a formelor verbului *a fi* (*sînt/sunt* etc.) în textele de limbă veche, am optat pentru reproducerea nemodificată a grafiei existente în ediţia din care am citat.

Îndeaproape îndrumată ştiinţific, cu deosebită competenţă, de către dr. Mioara Avram, lucrarea s-a îmbogăţit în concepţie şi în detalii prin sugestiile altor personalităţi în domeniu, care au acceptat să parcurgă integral textul nostru: regretatul prof. dr. Iancu Fischer, prof. dr. Gabriela Pană Dindelegan, prof. dr. Ioana Vintilă-Rădulescu. Mulţumim, şi aici, pentru toate aceste contribuţii decisive. Mulţumim de asemenea celor care au încurajat elaborarea acestei cărţi, a cărei publicare o datorăm Editurii Universităţii din Bucureşti. Un gând aparte pentru conf. dr. Domniţa Tomescu. Mulţumiri calde redactoarei Mioara Popescu.

2002 *Camelia Stan*

2. STADIUL CERCETĂRILOR PRIVIND NUMELE DE ACȚIUNE (ROMÂNEȘTI)

2.1. Conceptul „nume de acțiune". Deși curent, el nu a fost încă definit riguros. Lipsește de asemenea un set de criterii ferme care să permită alcătuirea unui inventar al numelor de acțiune dintr-o limbă dată (în speță, limba română).

Termenul **nume de acțiune** (în concurență cu **abstract verbal, nume/substantiv verbal, nomen actionis/actus/acti, nume de eveniment/proces** etc.) este folosit cu accepții multiple. În general el face referire la o clasă de unități delimitată pe baze formale și/sau semantice.

2.1.1. Accepția cea mai largă a termenului **nume de acțiune** este aceea de „expresie substantivală a unei idei verbale (adică a unui înțeles propriu verbului)"[1]. În dicționare relativ recente ale limbii române se indică pentru cuvântul *acțiune* un sens secundar considerat ca fiind specific domeniului gramaticii: „ceea ce exprimă verbul (o stare, o mișcare, un proces etc.)"[2]. Conform acestor definiții, sunt nume de acțiune cuvinte românești ca: *alergare* „acțiunea de a alerga", *lenevie* „starea omului leneș" (sau starea în care se lenevește), *progres* „1. dezvoltare, în linie ascendentă; mers înainte, evoluție; 2. dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop" (deci numele unui proces)[3] etc.

---

[1] Vezi, de ex., LOMBARD 1930, p. VIII, 45; BENVENISTE 1975 (1948), p. 65, 74. Cf. CÂMPEANU 1975, p. 226–238, unde capitolul *Substantive verbale (nume de acțiune)* include și numele de agent.

[2] DEX 1996; cf. DN.

[3] DEX 1996.

Majoritatea numelor de acțiune (în sens larg) sunt formații deverbative (*alergare*, infinitivul lung substantival al verbului *a alerga; lenevie* < *a lenevi* + suf. *-ie; auz* < *a auzi*, format prin derivare regresivă, etc.[4]). Jean Dubois a observat că nu toate substantivele care au conținut semantic de tip verbal s-au format de la o bază verbală printr-un procedeu intern de îmbogățire a vocabularului[5]. În română această subclasă a „numelor de acțiune" cuprinde împrumuturi (*grevă* < fr. *grève; progres* < fr. *progrès*, lat. *progressus; hold-up*, cuv. engl.)[6], derivate de la baze nominale (*degipsare* < pref. *de-* + subst. *gips* + suf. *-are; profundare* < adj. *profund* + suf.*-are*) etc.; formațiile denominative denumesc acțiuni, procese în care este implicat obiectul denotat prin cuvântul de bază (*degipsare* „procesul de dizolvare a gipsului din roci"), acțiuni prin care ceva devine „ca baza" (*profundare* „ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul") etc.[7]

2.1.2. În mod curent în studiile de lingvistică, numele de acțiune (într-o accepție restrânsă a termenului) sunt delimitate de alte substantive care au corespondent verbal; această accepție restrânsă este insuficient precizată, autorii contând în mare măsură pe capacitatea de deducție și de inducție a cititorilor, pe cunoștințele lor anterioare.

2.1.2.1. J. Marouzeau, de exemplu, opune în mod tradițional numele de acțiune celor „de stare" (rom. *alergare/lenevie* etc. – exemplele ne aparțin). Fără a se formula propriu-zis o definiție, se precizează că între substantivele din clase distincte există diferențe în ceea ce privește modul de utilizare și, uneori, în ceea ce privește originea, formarea (implicit structura internă). Clasificarea verbelor corespunzătoare în „verbe de acțiune" și „verbe de stare" se face după „natura procesului exprimat"[8]. Cei care folosesc termenul **nume de acțiune** în sens larg limitează în general clasa numelor de stare la formațiile abstracte denominative[9].

---

[4] DEX 1996.

[5] DUBOIS 1962, p. 13, 73.

[6] DEX 1996.

[7] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 286–287; POPESCU-MARIN 1973, p. 412–414; DEX 1996.

[8] MAROUZEAU 1951, p. 9, 89, 156–157, 236–237. Cf. EVSEEV 1974, p. 34, 40, pentru distincția dintre acțiune, devenire și stare ca tipuri de procese; VASILIU L. 1981a, p. 322, despre diferența semantică dintre numele de stare derivate de la nume și cele derivate de la verbe.

[9] Cf. POPESCU-MARIN 1973, p. 409.

2.1.2.2. În alte clasificări numele de acțiune în sens restrâns – numite uneori „propriu-zise" (cf. fr. *hésitation* „ezitare" etc.) – alcătuiesc împreună cu numele de stare (fr. *état* „stare" etc.) și cu numele „rezultatului acțiunii" (de exemplu, fr. *découverte* „descoperire") clasa numelor de acțiune ca substantive cu înțeles verbal. Acestea din urmă sunt încadrate în clasa numelor abstracte, alături de substantivele ce desemnează „calități" (fr. *endurance* „rezistență, putere de a îndura", în construcții ca *l'endurance de Pierre* „rezistența lui Pierre" etc.)[10]. Substantivele „care desemnează acțiunea" sunt numite și „abstracte verbale"[11] sau „substantive (nume) verbale (abstracte)"[12]. Dacă acceptăm că numele rezultatului acțiunii au înțeles concret (caracteristică relevată de mulți lingviști[13]) sau abstract în funcție de natura acestui rezultat, atunci includerea lor în clasa numelor de acțiune – substantive abstracte – nu se justifică totdeauna; de exemplu, *cădere (de apă)* „cascadă", *denumire* „nume", *lucrare (științifică)* „operă științifică" sunt cuvinte cu referință concretă, materială, iar *alergare* „cursă", *răzvrătire* „răscoală, revoltă"[14] au referință abstractă sau, în orice caz, nu manifestă trăsătura [+ concret] în același grad ca substantivele menționate anterior, fiind lipsite de trăsătura [+ material][15].

Tendința de concretizare a sensului numelor de acțiune conduce, mai rar, la apariția înțelesului „loc al desfășurării acțiunii". Jean Dubois menționează unele anglicisme vechi din franceză: *parking, skating* etc., arătând că sensul concret s-a impus deja în cuvinte ca *dancing*[16]. Corespondentele englezești *dancing, parking, skating* nu sunt înregistrate în dicționare cu sensul „loc..."; acest înțeles se exprimă prin îmbinări ca:

---

[10] Vezi, de ex., LOMBARD 1930, p. 45–46, de unde am preluat și exemplele. Cf. DUBOIS 1965, p. 61–62, despre unele diferențe formale dintre numele acțiunii și cele ale calității în franceză. Cf., pentru numele românești de acțiune, de rezultat al acțiunii, de stare, de calitate, POPESCU-MARIN 1973, p. 407–419; Laura Vasiliu, în ELR, p. 16–17; FISCHER 1989, p. 34–36, etc.

[11] Vezi, de ex., GLR_1, p. 156.

[12] MEYER-LÜBKE 1900, p. 25–26; SANDFELD și OLSEN 1936, p. 272; BENVENISTE 1975 (1948), p. 64–65; IORDAN 1956, p. 271; BEREJAN 1962, p. 31; CÂMPEANU 1975, p. 226; FLOREA 1983, p. 40, ș. a.

[13] De ex., BENVENISTE 1975 (1948), p. 75; FISCHER 1989, p. 34–35.

[14] Pentru sensuri, vezi DEX 1996.

[15] Pentru distincția „rezultat concret/abstract", vezi, de ex., VINCENZ 1970. p. 350.

[16] DUBOIS 1962, p. 72–73.

dancing room „sală de dans", *parking place* „loc de parcare", *skating rink* „patinoar"[17]. În română substantivul *dancing* (< fr., engl. *dancing*) are exclusiv sensul „local de petrecere unde se dansează"; rom. *parching* – cu varianta grafică *parking* – (< engl. *parking*) are de asemenea doar înțeles concret: „loc, teren, construcție special amenajate, unde se parchează mașinile"; rom. *scheting* (< engl., fr. *skating*) nu exprimă locul, ci denumește „patina cu rotile" și „sportul practicat cu aceste patine" (cel de al doilea sens este abstract)[18]. Menționăm însă cuvinte vechi nume de acțiune ca *apus, răsărit,* cu referire în anumite contexte la punctele cardinale și, prin extindere, la regiunile situate spre punctele cardinale respective[19]. Alte valori ale numelor de acțiune sunt: „timp al acțiunii" (de exemplu, *înserare* „acțiunea de a se însera; timpul când se înserează"; chiar *apus, răsărit,* discutate anterior, actualizează contextual o valoare temporală[20]), „agent" (de exemplu, *cârmuire* „acțiunea de a (se) cârmui; organ de conducere: guvern, stăpânire"; *conducere* „acțiunea de a (se) conduce; persoană sau colectiv care conduce"[21]) etc.[22]

Polisemia multora dintre substantivele ce denumesc acțiuni, ambiguitatea lor contextuală fac dificilă delimitarea pe baze semantice a clasei numelor de acțiune[23].

Ideea că formațiile postverbale denumind acțiuni (în sens restrâns) păstrează înțelesul verbului de bază este general acceptată[24]. Spre deosebire de acțiunea exprimată prin verb, cea denumită prin substantiv nu este determinată în timp și în spațiu[25]. Unele substantive se referă la o „acțiune (alta decât cea a verbului de bază) săvârșită în momentul caracteristic

---

[17] OXFORD 1961; cf. și DER.

[18] DEX 1996; cf. DN.

[19] DEX 1996.

[20] DEX 1996.

[21] DEX 1996.

[22] Vezi detalii *infra,* sub **3.3.6.**

[23] Vezi discuția la POPESCU-MARIN 1973, p. 414.

[24] Vezi, de ex., DUBOIS 1962, p. 13; cf. și DUBOIS 1967, p. 29–32. În studiile generative se acceptă explicit sau implicit că nominalele având rădăcină lexicală comună cu un verb conservă înțelesul acestuia; cf. VASILIU E. și GOLOPENȚIA-ERETESCU 1969, p. 243–275; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 166–177, etc.

[25] VINCENZ 1970, p. 348–352 (și bibliografia la care trimite autoarea).

pentru desfăşurarea acţiunii verbului de bază": *mânecare, mânecat* „utrenie" < *a mâneca* „a se scula dis-de-dimineaţă"[26].

2.1.2.3. S-a încercat de asemenea o definire semantică inductivă a numelor de acţiune, o precizare a înţelesului specific clasei, pornindu-se de la sensul unităţilor lexicale ce o compun. Unele dintre aceste încercări se opresc însă la stadiul de simple enumerări, fără a avea generalitatea necesară unei definiţii a conceptului „nume de acţiune"; de exemplu, s-a arătat că substantivele româneşti cu forma infinitivului lung şi a supinului denumesc „procese, procedee, tratamente"[27], că numele de acţiune derivate de la verbe prin sufixare în franceză exprimă „acţiuni, operaţii (industriale sau mentale), faze tehnice, atitudini individuale sau sociale"[28] etc.

2.1.2.4. O analiză semantică detaliată, cu concluzii interesante, este cea efectuată de É. Benveniste[29] asupra a două tipuri de nume de acţiune. É. Benveniste examinează formaţii indo-europene care conţin elementele **-tu-* şi **-ti-* (-τύς, -σις în greaca veche; **-tu, *-ti* în vedică şi în avestică; *-tus, -tio* în latină; *-tu-, -ti-* în limbi germanice). Concluziile analizei sunt că nominalele în **-tu-* exprimă „aptitudinea, capacitatea, intenţia de a face o acţiune", au înţeles „final", de acţiune „dirijată" spre un scop şi implică ideea de „posibilitate"; aceste formaţii, nume de activităţi, se referă într-o anumită măsură la un subiect şi se corelează cu numele de agent în **-ter.* Nominalele în **-ti-* denumesc „actul însuşi, faptul[30] de a face o acţiune; acţiunea realizată, încheiată"; în general, înţelesul lor este abstract, dar uneori se concretizează în vorbire; determinanţii lor sintactici desemnează obiectul acţiunii; sunt nume de operaţii, nu au în vedere subiectul şi se corelează cu numele de autor având în structură elementul **-tor;* autorul apare ca „posesor" al propriului său act. (Distincţia agent/autor nu este curentă[31]. Credem că termenul **agent** e folosit la Benveniste cu accepţia

---

[26] VASILIU L. 1981a, p. 321; DEX 1996.

[27] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 277.

[28] DUBOIS 1962, p. 13, 28–32.

[29] BENVENISTE 1975 (1948), p. 64–112.

[30] Distincţia semantică dintre „acţiune" şi „fapt" apare şi în explicarea unor cuvinte româneşti, fără a se încerca însă formularea unor concluzii mai generale; cf. DA: *auzit* „acţiunea auzirii", *credinţă* „faptul de a crede"; Laura Vasiliu, în SMFC I, p. 221–250, etc.; vezi discuţia la VASILIU L. 1981b, p. 128, şi la VASILIU L. 1981a, p. 321.

[31] Cf. definirea numelui de agent ca „substantiv ce îl indică pe autorul unei acţiuni", la GRAUR 1929, p. 13.

originară „(cel) care face (ceva)" – cf. lat. *agens*, participiul prezent al verbului *agere* „a face". Ni se pare interesant de remarcat în discuția de față, pe de o parte, faptul că lat. *agere* exprimă activitatea în exercitarea ei continuă; deci *agens* înseamnă „(cel) care face continuu (ceva)"[32]. Pe de altă parte, formațiile latinești cu sufixul adjectival *-torius* nu exprimă niciodată posibilitatea[33]. Aceste precizări semantice susțin în mod independent observația lui É. Benveniste privind incompatibilitatea agentului cu numele acțiunilor „încheiate" și incompatibilitatea substantivelor în **-tor* cu numele de acțiuni „posibile".)

În discuția de față este relevantă diferența semantică dintre formațiile paralele lat. *actus, -us* (în *-tus*) „mișcare (concepută din punctul de vedere al subiectului, implicând subiectul)" și lat. *actio, -onis* (în *-tio*) „punere în mișcare (obiectivă)"; trebuie avut în vedere și lat. *actum, -i* (format de la participiul perfect al verbului *agere*), desemnând „ceea ce este săvârșit, actul"[34]. *Actio, actus, actum*, ele înseși nume de „acțiune", se folosesc în lingvistică pentru a desemna conținutul semantic al numelor de „acțiune". În sens etimologic, **nomina actus** au caracter „subiectiv" și imperfectiv, iar **nomina actionis** (ca și **nomina acti**) au caracter „obiectiv" și perfectiv; **nomina actionis (acti)** își concretizează sensul pentru a exprima rezultatul acțiunii. Termenul **nomen actionis** e folosit însă și cu referire la numele de „acțiune" în general (unde **acțiune** poate avea diverse accepții; vezi **2.1.1., 2.1.2.1., 2.1.2.2., 2.1.2.3.**)[35].

2.1.2.5. Sugestii interesante în problema la care ne referim oferă și cercetările lingvistice moderne.

Astfel, opoziția „stare/acțiune" este înlocuită cu distincția „stare/proces/eveniment" în unele clasificări ale verbelor din perspectiva teoriei „descompunerii lexicale (semantice)" (engl. *Lexical Decomposition Grammar*) – descompunere a sensului lexical al verbului până la nivelul unor elemente indivizibile semantic, numite predicate atomice, verbe operatoare sau arhilexeme –; în general, aceste clasificări au în vedere și criteriul aspectual. „Procesul" e durativ, imperfectiv, se definește prin verbul

---

[32] BRÉAL și BAILLY, p. 5–6; ERNOUT și MEILLET 1951, p. 28.

[33] GRAUR 1929, p. 106 ș. u.

[34] BENVENISTE 1975 (1948), p. 96–97; cf. ERNOUT și MEILLET 1951, p. 29–30.

[35] Vezi, de ex., DIACONESCU I. 1971, p. 151, despre supinul substantival din română.

operator „a face" (engl. *do*). „Evenimentul" este o schimbare de stare, având caracter perfectiv. Tipurile schimbărilor de stare sunt reduse la înțelesul verbului operator „a deveni" (engl. *become*), respectiv al combinației de verbe operatoare „a deveni" (engl. *become*) și „a cauza, a provoca" (engl. *cause*); verbele operatoare au capacitatea de a apărea în mai multe limbi, fie ca unități lexicale, fie incluse în conținutul semantic al unor unități lexicale[36].

Verbele de acțiune au fost definite semantic prin conceptul „eveniment dinamic", arătându-se că ele exprimă „translații de energie" dinspre subiect spre obiect, cu ajutorul unui instrument, în vederea atingerii unui scop[37].

Teoria logico-semantică așa-numită „a intervalelor" oferă argumente suplimentare ce susțin distincția dintre „proces" și „eveniment" ca termeni opuși „stării". Adevărul unei propoziții de „stare" stabilit în raport cu un interval de timp implică adevărul propoziției pentru toate subintervalele și pentru toate momentele din intervalul respectiv. „Procesele" și „evenimentele" presupun intervale de timp mai largi decât momentul. Propoziția al cărei predicat se referă la un „proces" este adevărată în toate subintervalele (mai largi decât un moment) ce compun intervalul de timp al „procesului". Propoziția al cărei predicat se referă la un „eveniment" este adevărată exclusiv în intervalul de timp al „evenimentului", considerat integral[38]. „Procesul" e definit de unii teoreticieni ca un tip de eveniment complex ce include subevenimentele dispuse într-o anumită ordine[39]. Alți cercetători deosebesc, pe de o parte, „procesele" și „evenimentele" (ce dispun de o structură temporală, fiind concepute ca succesiuni de stadii ori de faze), iar, pe de altă parte, „acțiunile" (ce nu dispun de o structură temporală, părțile lor alcătuitoare aflându-se unele cu altele în raporturi specifice, particulare pentru un anumit tip de „acțiune")[40].

---

[36] Vezi discuția și bibliografia la CHIȚORAN și CORNILESCU 1986, p. 346–376; WUNDERLICH 1997, p. 31, 36–37, p. 53–64 (cu privire specială asupra verbelor cauzative din germană). Pentru alte tipuri de clasificări elaborate din aceeași perspectivă teoretică, vezi FRANÇOIS 1990, p. 13; FRANÇOIS și DENHIÈRE 1990, p. 5; GHIGLIONE *et al.* 1990, p. 83–95; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 537, cu exemple din limba română.

[37] Vezi EVSEEV 1974, p. 34, 45–49, 159 (și bibliografia indicată de autor).

[38] Vezi CHIȚORAN și CORNILESCU 1986, p. 366.

[39] Vezi, de ex., GRANGER 1989, p. 136–137.

[40] Cf. CRUSE 1986, p. 173–174; FRANÇOIS 1990, p. 18–26; FRANÇOIS și DENHIÈRE 1990, p. 7–8; WUNDERLICH 1997, *loc. cit.*

O sugestie utilă reprezintă şi examinarea detaliată a numelor de acţiune (şi a verbelor corespunzătoare, atunci când acestea există) sub aspectul configuraţiei de roluri tematice („agent", „pacient" etc.) cu care sunt compatibile[41]. S-a susţinut, fără o cercetare sistematică, riguroasă, că verbele de „stare" (de exemplu, engl. *know* „a şti" etc.) sunt nonagentive[42], adică „acţiunea" lor (în sens larg) nu este iniţiată de o persoană, deci nu are caracter deliberat; pe de altă parte, „acţiunile" s-ar corela cu existenţa unui agent responsabil[43]. Criteriul agentivităţii ni se pare neoperant în acest caz, întrucât există clase de verbe nonagentive care nu exprimă „stări"; de exemplu, verbele numite „rezultative" – ale obţinerii unei stări de lucruri – engl. *find* „a găsi (întâmplător)", rom. *a găsi* etc. – cu subiect „beneficiar"[44]. Opoziţia agentiv/nonagentiv are şi dezavantajul de a limita discuţia la clasa verbelor cu subiect [+ uman].

Utilă şi interesantă este de asemenea încercarea Ilenei Vincenz de a defini logico-semantic derivatele postverbale româneşti abstracte care se referă la „acţiune" (de exemplu, *abdicare*) şi pe cele care denumesc „acţiunea" şi „rezultatul ei" (*abreviere* etc.)[45].

2.2. Originea numelor de acţiune româneşti. Problema este discutată în numeroase lucrări de referinţă. Cercetările existente au însă caracter parţial, lipsind deocamdată un studiu de ansamblu asupra acestei probleme.

S-a relevat caracterul sistematic al sufixării, al derivării regresive şi al conversiunii în formarea numelor de acţiune româneşti.

2.2.1. Sinteze asupra formaţiilor nominale sufixate care denumesc acţiuni conţin *Enciclopedia limbilor romanice* (ELR) – capitolul intitulat *Abstracte verbale, sufixe pentru ~,* elaborat de Laura Vasiliu[46] – şi

---

[41] Vezi cadrul teoretic la FILLMORE 1968; CHOMSKY 1982, p. 5 ş. u. Vezi discuţia asupra bibliografiei la FRANÇOIS 1990, p. 14–15, 18–26; FRANÇOIS şi DENHIÈRE 1990, p. 7; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 535–536, despre verbul românesc.

[42] Vezi discuţia la CHIŢORAN şi CORNILESCU 1986, p. 350.

[43] GIVÓN 1984, p. 87, 133 ş. a. Vezi şi, anterior, DAVIDSON 1975 (1967), unde ideea de „acţiune" este legată de aceea de „intenţionalitate".

[44] Vezi, de ex., CHIŢORAN şi CORNILESCU 1986, p. 348, 373, 377; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 537.

[45] VINCENZ 1970, p. 348–352.

[46] ELR, p. 16–17.

Lexikon der Romanistischen Linguistik – în capitolul 169, *Rumänisch: Wortbildungslehre. Formation des mots*, redactat de Iancu Fischer[47]. Cei doi autori indică originea sufixelor, variantele acestora, dubletele etimologice (sufixe având etimon latinesc identic, dintre care unul e moştenit, iar celălalt împrumutat), exemple de formaţii derivate pe teren românesc, de calcuri sau de împrumuturi (semi)analizabile[48]. Laura Vasiliu[49] precizează caracterul panromanic al unora dintre sufixele româneşti de origine latină: *-ă/iciune*, împrumutat *-iune (rugăciune, limpeziciune, acţiune)*, *-(ă/e/it)ură (alergătură, sperietură, plesnitură, arsură)*, *-mânt* şi dubletul neologic *-ment (învăţământ, antrenament)*, *-inţă* şi *-a/enţă (credinţă, cutezanţă, insistenţă)*, *-oare (lăudoare)*,*-a/ită (judecată, mulţămită)*. O clasă aparte o constituie sufixele moştenite din latină care apar în derivatele nume de acţiune doar în câteva limbi romanice, între care româna – *'-e/ăt (răsuflet, ţipăt)* – sau exclusiv în română – *-toare (vânătoare)*. Ambii autori grupează separat sufixele împrumutate; acestea provin din slavă – *-eală (chibzuială)*, *-a/enie (împărtăşanie, prăpădenie)* –, din slavă şi din maghiară – *-uş (urcuş)* –, din bulgară – *-íş (treieriş)* –, din rusă – *-(a/i/uţ)ie*[50] *(halucinaţie, nutriţie, substituţie, excursie)* –, din franceză – *-aj (viraj)*. Inventarul sufixelor şi al variantelor nu este identic în cele două capitole de sinteză la care ne referim. Sufixele *-a/ită, '-e/ăt, -mânt, -ment, -uş* şi variantele *-e/itură* ale sufixului *-ură* nu apar la Iancu Fischer, iar sufixele *-atură (candidatură)*, *-íş* şi varianta *-âciune* a sufixului *-ciune* nu sunt înregistrate de Laura Vasiliu. Capitolul din *Lexikon der Romanistischen Linguistik* conţine observaţii sumare cu privire la unele aspecte nediscutate în *Enciclopedia limbilor romanice:* tipurile de teme care se combină cu anumite sufixe

---

[47] FISCHER 1989, p. 34–35.

[48] Cuvintele analizabile sunt cele „în structura cărora se recunoaşte atât sufixul, cât şi cuvântul de bază", iar cuvintele semianalizabile sunt cele „la care se recunoaşte numai sufixul prin opoziţie cu alte formaţii sufixate sau compuse cu o temă comună, inexistentă ca un cuvânt independent"; Mioara Avram, în FC III, p. 6; vezi şi **4.1.1.**, *infra*.

[49] ELR, *loc. cit.;* vezi şi SALA 1998, p. 104, 108, despre sufixele *-mânt, -ură*.

[50] Laura Vasiliu, în ELR, p. 17; cf. URSU 1962, p. 123. Pentru aspectele controversate privind originea acestui sufix, vezi NICULESCU 1978, p. 116–122; NICULESCU 1990, p. 148; COTEANU 1981, p. 124–126; OPREA 1992–1993, p. 86 ş. u.; TODORAN 1998, p. 232–233.

sau cu anumite variante ale sufixelor, flexiunea formațiilor cu sufixe, sensul acestora, frecvența lor în diferite varietăți ale limbii și în diferite perioade de timp, concurența dintre dubletele etimologice; de asemenea, se semnalează dacă originea unui sufix este controversată. Iancu Fischer formulează explicit ideea că unele derivate substantivale denominative se apropie semantic de formațiile sufixate deverbative care denumesc acțiuni[51]; dintre exemplele de abstracte denominative menționate de autor, unele ar putea fi aduse ca argument în susținerea acestei afirmații: *cerșetorie* (derivat cu sufixul *-ie* de la numele de agent în *-tor cerșetor;* sensul, după DA, este „meseria cerșetorului; faptul sau obiceiul de a cerși"; prima valoare indicată în DEX 1996 este însă „acțiunea de a cerșetori"); *furtișag* (analizat ca derivat cu sufixul *-șag* la Iancu Fischer[52] și ca un calc lexical de structură după maghiară în DA, în DEX 1996 etc.; sensul după DEX 1996 este „furt (de mici proporții); ciupeală", iar după DA, „vol, volerie, larcin", fiind sinonim cu substantivul *furt,* acesta din urmă definit ca „vol, larcin. – Acțiunea sau faptul de a fura, hoție, furtișag") etc. Diferențele dintre cele două capitole de enciclopedie lingvistică menționate (cel din *Enciclopedia limbilor romanice* și cel din *Lexikon der Romanistischen Linguistik*) se datoresc nonidentității criteriilor care au stat la baza selectării materialului prezentat, în condițiile limitării spațiului tipografic la una-două pagini.

În lucrările unde nu se discută în mod special formanții lexicali din structura numelor de acțiune, aceștia nu se grupează separat, ci apar incluși într-un inventar general de sufixe românești, ordonate alfabetic[53], sau într-un inventar limitat după anumite criterii: sufixe ale limbii române populare[54], sufixe împrumutate din slavă[55], sufixe în limba secolului al XVI-lea[56], sufixe noi[57], sufixe pentru denumiri abstracte[58] și altele. În funcție de criteriul aplicat în selectarea materialului lingvistic, aceste inventare diferă unele

[51] FISCHER 1989, p. 35.

[52] FISCHER 1989, *ib.*

[53] De ex., la PASCU 1916.

[54] De ex., la TUDOSE 1978.

[55] DENSUSIANU 1961, I, p. 165–169; ROSETTI 1986, p. 296–297 etc.

[56] ROSETTI 1986, p. 528–529 etc.

[57] De ex., la IORDAN 1939.

[58] Ion Coteanu, în LRC I, p. 215–222.

de altele. De exemplu, la Claudia Tudose[59] nu apar sufixe neologice, cu circulație mai ales în limba literară (*-aj, -atură, -ment* etc.); G. Pascu[60] înregistrează și sufixe utilizate exclusiv în dialectele sud-dunărene (*-ame* etc.); Ion Coteanu[61] selectează sufixele cele mai productive în româna contemporană, acest criteriu fiind adecvat scopului propus de autor, și anume prezentarea problematicii generale a formării cuvintelor românești într-un curs universitar destinat studenților filologi din anul I.

În studiile având ca obiect limba unor texte vechi se discută și nume de acțiune formate cu alte sufixe decât cele menționate anterior (sub **2.2.1.**). Formațiile respective sunt arhaisme, cu frecvență redusă inclusiv în textele supuse analizei (de exemplu, substantivul abstract verbal *hiclеșig*, derivat cu sufixul *-șig*, are o unică ocurență în *Psaltirea Hurmuzaki*[62]). Observațiile de acest tip au caracter particular: autorii se referă strict la exemplele analizate, iar aspecte mai generale, cum sunt distribuția sufixelor, productivitatea lor etc., rămân în afara obiectului de cercetare propus.

O abordare în detaliu a problematicii sufixelor pentru abstracte verbale apare în seria de volume intitulată *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română* (SMFC)[63]. Cercetarea ale cărei rezultate sunt formulate în această serie de volume este parțială, studiile monografice având în vedere doar unele dintre sufixele care formează nume de acțiune: *-aj*, cu varianta veche *-agiu*[64]; *-anie, -enie*[65]; *-anță*, cu varianta *-ență*[66]; *-eală*[67]; *-et*[68]; dubletele etimologice *-mânt* și *-ment*[69]; *-oare, -toare*[70]; *-ură*[71]. La derivatele în *-ărie/-erie*[72], în *-ilă*[73], în *-uș*[74],

[59] TUDOSE 1978.
[60] PASCU 1916.
[61] În LRC I, *loc. cit.*
[62] Finuța Asan, în SMFC I, p. 206.
[63] SMFC I–VI.
[64] Georgeta Ciompec, în SMFC I, p. 51–64.
[65] Vadim Rudeanu, în SMFC II, p. 101–106.
[66] Luiza Seche, în SMFC II, p. 107–116; Georgeta Ciompec, în SMFC III, p. 129–141.
[67] Elena Ciobanu, în SMFC II, p. 129–139.
[68] Eugenia Contraș, în SMFC II, p. 155–162.
[69] Elena Carabulea, în SMFC V, p. 47–55.
[70] Magdalena Popescu-Marin, în SMFC III, p. 175–186.
[71] Luiza Seche, în SMFC III, p. 187–196.
[72] Constantin Dominte, în SMFC IV, p. 69–79.
[73] Mioara Avram, în SMFC II, p. 161–162.
[74] Elena Carabulea, în SMFC II, p. 207–208.

valoarea de „acţiune" este secundară. Autorii discută etimologiile care au fost propuse pentru fiecare sufix în parte, distribuţia contextuală, regională, stilistico-funcţională a variantelor, valorile sufixelor, concurenţa derivatelor respective cu formaţii care conţin alte sufixe sau care au structura infinitivului lung şi a supinului, productivitatea sufixelor în româna veche şi în româna contemporană.

2.2.2. Prezentări de sinteză ale aspectelor esenţiale pe care le implică derivarea regresivă a substantivelor abstracte postverbale nume de acţiune au realizat Theodor Hristea[75], Laura Vasiliu[76] şi Iancu Fischer[77]. Din întreaga problematică, autorii reţin vechimea procedeului, explicaţia etimologică a câtorva tipuri de formaţii, relativa productivitate actuală a procedeului în română, moştenit din latină în toate limbile romanice[78]. Theodor Hristea şi Iancu Fischer precizează necesitatea de a se distinge din punctul de vedere al originii abstractele româneşti cu formă feminină şi cele cu formă neutră. Substantivele vechi cu desinenţa feminină *-ă* (*laudă, ceartă* etc.) sunt interpretabile fie ca moştenite din latină (ori împrumutate, mai ales din slavă: *sfadă* etc.[79]), fie ca formate pe teren românesc de la verbele corespunzătoare, continuând tipul latinesc de derivare postverbală (cf. vb. *pugnari* > subst. *pugna*). Nominalele neutre omonime cu forma de persoana I indicativ şi conjunctiv prezent a verbului corespunzător (*auz, omor,* unele neologisme ca *denunţ* etc.) sunt creaţii interne ale limbii române, după modelul unor raporturi de derivare diferite existente în latină; de exemplu, substantivul lat. *cantus* este explicabil fie prin verbul lat. *cano, -ĕre,* fie prin sufixare de la tema prezentului a verbului lat. *canto, -āre;* e posibil ca formaţii de tipul *cantus* să fi constituit modelul nominalelor româneşti postverbale derivate de la tema prezentului[80]. Alte formaţii româneşti de genul neutru nu sunt omonime cu forme flexionare ale verbului corespunzător (*deranj* etc.). Theodor Hristea vorbeşte despre „extragerea şi substantivarea *radicalului verbal*" (sau a variantei sale celei mai frecvente, pentru verbele cu radical variabil în flexiune)[81].

---

[75] În SLR, p. 89–95.

[76] În ELR, p. 262, articolul *Regresivă, derivare ~.*

[77] FISCHER 1989, p. 51.

[78] Vezi şi SALA 1998, p. 113; IORDAN 1947, p. 245–247.

[79] SLR, p. 91.

[80] I. Fischer, în ILR II, p. 177; FISCHER 1989, *loc. cit.*

[81] În SLR, p. 90.

Unele cercetări privesc cuvinte izolate. Astfel, în articolul *Substantive postverbale,* Theodor Hristea[82] discută două nume de acțiune cu etimologie controversată *(înot, vaiet)* și aduce argumente pentru a susține explicarea lor prin derivare regresivă. De asemenea, autorul semnalează câteva nume de acțiune derivate postverbale neînregistrate în dicționarele existente la data publicării articolului respectiv; unele formații sunt neologice (*accept* etc.), altele, vechi (*miloagă* – în locuțiunea *a umbla cu miloaga* – etc.).

Substantive postverbale denumind o acțiune sunt menționate cu titlu de exemplu și în discutarea procedeului derivării regresive în general, fără a se face observații speciale cu privire la această clasă de formații[83].

2.2.3. Un studiu fundamental asupra originii substantivelor abstracte care denumesc acțiuni este articolul Elenei Carabulea și al Magdalenei Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung și de supin*[84]. Autoarele discută problema controversată a explicării formațiilor de acest tip prin conversiune (procedeu lexico-gramatical ce constă în schimbarea clasei morfologice – aici, a unui verb la infinitiv lung sau la supin –, pentru a forma un cuvânt nou – în cazul dat, un substantiv) sau prin sufixare (procedeu lexical constând în atașarea unui afix derivativ la finala unei teme – aici, a unei teme verbale – de asemenea cu scopul formării unui cuvânt nou)[85]. Cele două autoare propun o explicație diferențiată a formațiilor analizate. Astfel, substantivele cu forma infinitivului lung sunt rezultatul unei conversiuni numai dacă au coexistat în limbă cu forme flexionare verbale de infinitiv având în structură sufixul caracteristic *-re,* moștenit din latină; este vorba deci despre substantive apărute în româna veche înainte ca infinitivul lung să își fi pierdut statutul gramatical de verb (de exemplu, *cântare, cădere, credere, venire, urâre*). Formațiile ulterioare sunt derivate cu sufixele *-áre, -ére, -ere, -íre,* de origine verbală, lexicalizate (de exemplu, *agrementare, întrevedere, emergere* „emigrare" – formație semianalizabilă, întrucât verbul

[82] HRISTEA 1960.

[83] Între alții, GRAUR 1954, p. 151–153; GRAUR 1968, p. 267–268; Ion Coteanu, în LRC I, p. 244; Mirela Teodorescu, în ILRL, p. 220–221, 434.

[84] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967.

[85] Vezi bibliografia problemei la CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 278; mai recent, COTEANU 1981, p. 53, optează pentru procedeul derivării.

de bază nu există în română cu acest sens –, *descleire* etc.). De asemenea sunt derivate substantivele vechi formate prin ataşarea sufixului *-are* (cu vocala *a* specifică pentru conjugarea I) la o temă verbală de conjugarea a II-a *(zăcea > zăcare)*, a III-a *(crede > crezare)* sau a IV-a *(despărţi > despărţare)*[86]. Substantivele cu forma supinului sunt interpretabile ca rezultat al unei conversiuni dacă se utilizează deopotrivă ca verbe, atât în româna veche, cât şi în româna contemporană (*cântat, băut, mers, ieşit* etc.)[87]. Unele dintre substantivele cu forma infinitivului lung au ca bază de derivare un verb existent în română *(agrementa > agrementare)* sau un cuvânt românesc din altă clasă morfologică (de exemplu, *cănătuire* < subst. *canat* + suf. compus *-uire*)[88]. Formaţiile semianalizabile reprezintă adaptări ale unor împrumuturi, deci calcuri de structură parţiale (*rabatere*, cf. fr. *rabattage, rabattement* etc.)[89]. Substantivele care nu sunt omonime cu supinul unui verb românesc reprezintă fie derivate de la teme nominale cu sau fără model străin (*velurat, bridat* – cf. fr. *bridage*), fie calcuri de structură parţiale (*şevilat* în îmbinarea *maşină de şevilat*, cf. germ. *Schevilliermaschine*)[90]. Mai ales când este vorba de termeni cu circulaţie limitată la anumite limbaje tehnice, autoarele articolului la care ne referim nu exclud posibilitatea existenţei unui verb din aceeaşi temă cu numele de acţiune şi neînregistrat în dicţionare[91]. De asemenea, apartenenţa la o terminologie restrânsă, cu un anumit grad de libertate în formarea cuvintelor, ar explica „anomaliile” de formaţie ale unor nume de acţiune (denominative cu sufixul infinitivului lung *-re* etc.; vezi şi *degipsare, profundare,* sub **2.1.1.**)[92]. Claudia Tudose a semnalat, ca o particularitate a românei populare, combinarea

[86] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 278–290. La GRAUR 1968, p. 236, se vorbeşte despre tendinţa acestor verbe de a trece la conjugarea I.

[87] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 278, 290–294.

[88] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 288–289. Vezi şi GUŢU ROMALO 2000, p. 178–180, pentru posibilitatea de a explica substantivele *elevare, esenţializare, inadecvare, uzitare* ca derivate de la un adjectiv, iar *contextuare,* de la un substantiv; COTEANU 1981, p. 53, *dispensarizare* < *dispensar* (dar *dispensarizare* < *dispensariza* < *dispensar,* în DEX 1996).

[89] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, *ib.*

[90] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 291–292.

[91] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 286, 292 etc.

[92] Explicaţia ne-a fost sugerată de I. Fischer.

sufixului *-are* cu teme nominale fără corespondent verbal atestat ori posibil de format prin analogie cu perechile verb + substantiv din aceeaşi familie lexicală (*faptari* „vrajă, făcătură", regionalism < *fapt*)[93].

O altă problemă controversată este statutul morfologic al formelor verbale de tipul *cântat, mers* etc., care prin conversiune formează nume de acţiune. Unii autori le analizează ca supine, iar alţii, ca participii. Elena Carabulea şi Magdalena Popescu-Marin[94] susţin un punct de vedere anterior, aparţinând lui Édouard Bourciez, lui H. Tiktin ş. a.[95], potrivit cărora supinul românesc îl continuă pe cel latinesc, fapt ce individualizează româna între limbile romanice. Pe de o parte, autoarele relevă caracteristicile de ordin gramatical şi semantic prin care supinul substantivat se diferenţiază de cel verbal (posibilitatea articulării, combinarea cu desinenţe substantivale de plural – de exemplu, *adaosuri* –, îndeplinirea unor funcţii sintactice specifice nominalelor – subiect, nume predicativ, atribut, complement –, acceptarea determinanţilor de tip nominal, posibilitatea substituirii cu un substantiv nume de acţiune sinonim). Pe de altă parte, supinul (fiind invariabil după număr şi după gen, cel mai adesea neutru, precedat frecvent de prepoziţia *de,* inapt de a se combina cu un subiect) se opune paradigmatic participiului (care variază după număr şi după gen, este foarte rar de genul neutru, admite construcţia cu un subiect lexicalizat). Supinul exprimă „ideea de acţiune", iar participiul, „obiectul sau autorul acţiunii"[96]. În ce priveşte formaţiile feminine din secolul al XVI-lea (*vrută* „vrere" etc.), Elena Carabulea şi Magdalena Popescu-Marin resping ipoteza originii participiale[97], cel puţin pentru acele substantive care nu sunt utilizabile şi ca adjective[98]. Acelaşi punct de vedere susţinut, între alţii, şi de Alexandru Graur[99], este adoptat recent (fără a se relua argumentaţia respectivă) de

---

[93] TUDOSE 1978, p. 120–121.

[94] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 279–282.

[95] Vezi bibliografia indicată în SMFC IV, p. 279, şi la BRÂNCUŞ 1967. Pentru originea supinului românesc, vezi şi GRAUR 1968, p. 185.

[96] Vezi şi descrierea morfologică a supinului la AVRAM 1997b, p. 216.

[97] Participii în *-ă* (vezi, de ex., CARAGIU-MARIOŢEANU 1962, p. 37) sau forme refăcute pe baza pluralului neutru: *grăitul, grăitele* > *grăita* (vezi discuţia la BRÂNCUŞ 1967, p. 102–103). Pentru distincţia dintre supinele substantivate şi participiile substantivate, vezi şi DIACONESCU I. 1969, p. 36–37; DIACONESCU I. 1971, p. 152.

[98] Vezi trimiterile bibliografice la CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 280.

[99] GRAUR 1968, p. 200.

către Emanuel Vasiliu şi de către Liliana Ionescu-Ruxăndoiu[100]. Sanda Reinheimer Rîpeanu încadrează de asemenea numele de acţiune de genul neutru (*fumatul* etc.) la supinul substantivat[101]. Ion Coteanu vorbeşte despre un supin substantiv (derivat)[102]. Ion Diaconescu a arătat că atât supinul substantival, cât şi cel verbal continuă supinul latinesc; cu ambele valori, supinul e atestat în secolele al XVI-lea – al XVIII-lea, cel nominal fiind însă mai frecvent şi având circulaţie în diferite varietăţi ale limbii[103]. Statut morfologic greu de precizat au şi formele verbale aflate la originea substantivelor din îmbinări cu prepoziţie, de tipul *pe alese, pe nebănuite* etc.[104] Alţi cercetători, care susţin explicit sau implicit că româna nu a conservat supinul latinesc, analizează formaţiile neutre singularia tantum ca având origine şi/sau structură participială[105]. M. A. Gabinschi[106] a relevat posibilitatea reinterpretării unor participii ca substantive în contexte ambigue de tipul *au găsit în casă* ***măturat*** *şi* ***aşezat***, *mâncarea gătită şi tot în bună regulă* (*Căutătorii de perle folclorice,* Chişinău, 1984, p. 131). În cadrul unei comparaţii cu limba albaneză, Grigore Brâncuş[107] face distincţie între substantivul propriu-zis (articulabil, care admite doar determinări atributive – ***culesul*** *porumbului* –, echivalent semantic cu infinitivul substantivat) şi formaţia cu valoare de „substantiv-verb" (*cal* ***de furat,*** unde secvenţa *de furat* este comutabilă cu o construcţie verbală personală – *cal care este furat* – şi are valoare substantivală – denumeşte acţiunea).

S-a arătat că substantivarea infinitivului este un proces comun limbilor romanice în faza lor veche; doar în română însă procedeul are caracter sistematic[108]. O prezentare detaliată, din perspectivă diacronică şi

---

[100] VASILIU E. şi IONESCU-RUXĂNDOIU 1986, p. 196–197.

[101] Vezi *Conversiune,* în ELR, p. 82.

[102] COTEANU 1981, p. 53.

[103] DIACONESCU I. 1971, p. 156, 162.

[104] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 280; BULGĂR 1960; CARABULEA 1986, p. 468–469.

[105] CARAGIU-MARIOŢEANU 1962, p. 35; BRÂNCUŞ 1967, p. 99–105; FISCHER 1989, p. 34, 52, şi în ILR II, p. 177; ROSETTI 1986, p. 528; GABINSCHI 1991, p. 77, 94–95, ş. a.

[106] GABINSCHI 1991-1992, p. 221–222.

[107] BRÂNCUŞ 1967, p. 100.

[108] CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967, p. 278–279; vezi şi Sanda Reinheimer Rîpeanu, în ELR, *loc. cit.*

sincronică, a problematicii infinitivului lung românesc a realizat Ion Diaconescu[109]. Autorul susține posibilitatea ca infinitivul lung nominal să fi apărut în româna comună, având în vedere că infinitivul s-a păstrat exclusiv ca substantiv în aromână și în meglenoromână, iar în textele vechi dacoromânești utilizarea substantivală este predominantă[110]. Ion Coteanu este de părere că infinitivul lung avea cel mai frecvent valoare verbală până la jumătatea secolului al XVII-lea[111]. Din punctul de vedere al asocierii valorii nominale cu o formă infinitivală conținând sufixul *-re,* în opoziție cu formele fără sufixul *-re,* care exprimă valori verbale, dialectul dacoromân se grupează în domeniul romanic cu dialectul istroromân și cu cel corsican. Celelalte idiomuri romanice utilizează o formă unică atât ca verb, cât și ca substantiv[112]. Mărcile gramaticale ale substantivării infinitivului lung (având circulație generală încă din secolul al XVIII-lea) sunt absența morfemului *a,* compatibilitatea cu articolul, capacitatea de a îndeplini anumite funcții sintactice specifice unui nominal: atribut în cazul genitiv *(dua naşterei)* etc.[113] Caracteristicile verbale (de exemplu, prezența morfemului *a,* valoarea semantică de acțiune) interferează cu trăsături nominale („articularea" enclitică) în construcții „de trecere": *de-a spunerea, de-a grăirea, de-a mâncarea, de-a bearea* etc.[114] Trimitem de asemenea la studiile filologice și lingvistice elaborate pe marginea unor texte vechi românești pentru atestarea infinitivului lung și a supinului nominal[115]. Unele cercetări au ca obiect formații izolate[116].

2.2.4. Un număr restrâns de exemple ilustrează procedeele prin care nu se formează sistematic nume de acțiune: derivarea cu prefixe

---

[109] DIACONESCU I. 1977, p. 51, 55–59.

[110] Cf. DENSUSIANU 1961, II, p. 236–238, despre frecvența infinitivului lung nominal în secolul al XVI-lea.

[111] COTEANU 1981, p. 93.

[112] DIACONESCU I. 1977, p. 56–59.

[113] ASAN și VASILIU L. 1956, p. 111; DIACONESCU I. 1977, p. 73–78. Vezi și BEREJAN 1962, p. 31, despre caracteristicile nominale ale infinitivului lung substantivat.

[114] ASAN și VASILIU L. 1956, *ib.;* DIACONESCU I. 1977, p. 172.

[115] Georgeta Marin, în SMFC I, p. 218–220; Al. Mareș, în C Lit., p. 116; Ion Gheție și Mirela Teodorescu, în MI, p. 114–115; Mariana Costinescu, în CV, p. 213; Magdalena Georgescu, în GB, p. 417; Gheorghe Chivu, în C Pr., p. 230 etc.

[116] De ex., GIOSU 1986–1987.

(*insubordonare*[117] etc.), derivarea parasintetică (*dezeroizare*[118] etc.), compunerea (*nemairăbdare*[119] etc.), compunerea „tematică" (*autotaxare*[120] etc.), compunerea parasintetică (de exemplu, *binescriință* „ortografie"[121], nume de „rezultat al acțiunii" implicând „acțiunea"), crearea unei forme de singular pe baza celei de plural (*strâmbet, zâmbet*[122] etc.), calcul lexical de structură total (*batere-gioc/bateregioc, păcate-cădere*[123] etc.) sau parțial (*autoapărare*[124] etc.), utilizarea cu sens contextual abstract (de „acțiune") a unor nume de obiecte (*cruce, plug, seceră* etc.; vezi **3.3.6.9.**). Numele de acțiune create prin aceste procedee, ca și numele de acțiune moștenite (*joc*[125] etc.) ori împrumutate (*alarmă*[126] etc.) nu fac obiectul unui studiu special, de ansamblu. Bibliografia lingvistică de referință conține doar observații (în speță, explicații etimologice) privind cuvinte izolate.

2.2.5. Productivitatea diferitelor procedee de formare a numelor de acțiune, frecvența formanților lexicali, concurența diferitelor tipuri de formații sunt discutate pe larg de Elena Carabulea și de Magdalena Popescu-Marin[127], cu referire specială la substantivele cu formă de infinitiv lung și de supin. Productivitatea sufixelor din structura numelor de acțiune derivate apare precizată mai ales în SMFC I–VI[128].

2.3. Caracteristici gramaticale. O descriere morfosintactică de ansamblu a clasei numelor de acțiune românești nu a fost încă elaborată; în general, comportamentul gramatical al formațiilor românești de acest tip s-a aflat mai puțin în atenția cercetătorilor. În afara precizării unor

---

[117] FC II, p. 123: *in-* + *subordonare*.

[118] GUȚU ROMALO 2000, p. 180: *dez-* + *erou* + *-iz* + *-are*. În DEX 1996 se face trimitere la vb. *dezeroiza*.

[119] IORDAN 1947, p. 232, și FC I, p. 126: *mai* + *nerăbdare*.

[120] DEX 1996: *auto-* + *taxare*.

[121] FC I, p. 166 (cu indicația bibliografică: cf. Vasiliu Ianovici, *Gramateca limbei romanești*, Viena, 1851, p. 1); structura cuvântului este *bine* + tema vb. *a scrie* + *-ință*.

[122] BYCK și GRAUR 1967, p. 55.

[123] Georgeta Marin, în SMFC I, p. 213–214; FC I, p. 112.

[124] DEX 1996.

[125] DA ș. a.

[126] DA; FISCHER 1989, p. 34.

[127] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 277–309. Vezi și BRÂNCUȘ 1967; GABINSCHI 1991–1992, § II; GRAUR 1968, p. 259.

[128] Vezi și GRAUR 1968, *ib*.

particularități flexionare și combinatorii ale substantivelor de origine verbală[129] și în afara indicării, doar în unele lucrări, a formelor de număr și de caz din paradigma formațiilor sufixate[130], bibliografia românească utilizată de noi conține referiri la aspecte fundamentale cum sunt: caracterul defectiv de număr al substantivelor abstracte, fie feminine și neutre singularia tantum *(miloagă, mers),* fie neutre pluralia tantum însoțite de prepoziția *pe (pe neașteptate, pe sărite)*[131], existența unor asemănări de comportament gramatical între verb și numele de acțiune. Primul studiu românesc diacronic de sintaxă a substantivelor derivate de la verbe sau înrudite semantic cu verbele aparține lui Jacques Byck[132]. Gramaticile tradiționale românești înregistrează unele fapte cum este construcția fără prepoziție a atributului adverbial care determină „substantive verbale" *(mersul **înainte**)*[133], structură analoagă celei verbale cu un circumstanțial exprimat prin adverb *(a merge înainte);* de regulă, adverbele se leagă de un nominal nu direct, ci prin prepoziție *(casa **de acolo**, *casa **acolo**).* Alte trăsături comune verbelor și numelor de acțiune au fost puse în evidență pornindu-se de la particularități („anomalii" am putea spune) de regim sintactic ale acestora din urmă (de exemplu, compatibilitatea dintre infinitivele lungi substantivate articulate enclitic și atributul substantival în dativ: ***acordarea** de premii **elevilor*** – cf. *a acorda premii elevilor;* dativul adnominal nu este frecvent în română; în afara construcțiilor discutate aici, specifice limbii contemporane, el apare în structuri vechi, cu termenul regent totdeauna nearticulat – *preot deșteptării noastre* etc.[134] Descrieri detaliate ale disponibilităților de combinare din perspectiva gramaticii istorice și din aceea a gramaticii descriptive sincronice tradiționale cu elemente de sintaxă analitică modernă au realizat Ion Diaconescu[135] și, respectiv, Melania Florea[136].

---

[129] Vezi **2.2.**, *supra.*

[130] PASCU 1916; FISCHER 1989 etc.

[131] CARABULEA 1986, p. 373–381, 468–469; BULGĂR 1960; DIACONESCU P. 1970, p. 92; COJA 1983, p. 54–55; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 13, 19, ș. a.

[132] BYCK 1951.

[133] GLR_2 II, p. 135–136.

[134] AVRAM 1987 (1965), p. 162–173.

[135] DIACONESCU I. 1977, p. 79–82. Vezi și INDREA 1970, p. 116, pentru o descriere tradițională sincronică.

[136] FLOREA 1981; FLOREA 1983, p. 40, 49–81.

Domnița Alexandru, Adriana Balea, Ileana Coste și Florentina Frățilă au elaborat un dicționar al substantivelor românești abstracte deverbale și deadjectivale utilizate în limbajul tehnico-științific. Multe cuvinte-titlu sunt nume de acțiune. Se menționează genul acestora și posibilitatea lor de a forma pluralul. Descrierea sintactico-semantică a cuvintelor-titlu în termeni de „valență" și de „distribuție" cuprinde informații privind numărul determinanților substantivali obligatorii și facultativi pe care îi primesc, forma cazuală a determinanților sau prepozițiile prin care sunt legați de centrul sintactic, trăsăturile semantice inerente/contextuale ale determinanților[137].

În ultimele decenii, statutul sintactic al numelor de acțiune românești a fost explicat generativ, cu ajutorul conceptului „nominalizare"[138]. S-a observat că în grupurile nominalizate (al căror centru sintactic este un substantiv având aceeași rădăcină lexicală cu un verb) apar determinări de tip verbal (de exemplu, adverbul fără prepoziție - *mersul înainte*, cf. *a merge înainte*) și determinări de tip nominal (de exemplu, atributul în genitiv - *mersul lui* - corespunzător subiectului din construcția verbală - *el merge*). Interpretarea teoretică a nominalizării este de două tipuri: transformațională și lexicalistă. În ipoteza transformațională, grupurile sintactice nominalizate (structuri de suprafață) sunt derivate sintactic din grupuri verbale de bază (adică aparținând structurii de adâncime) printr-o transformare numită „de nominalizare"[139]. În ipoteza lexicalistă, dicționarul (sau lexiconul - subcomponentă fundamentală a gramaticii generative) include rădăcini lexicale nespecificate cu trăsături ca [+ verb], [+ nume]; anumite rădăcini lexicale dintr-o limbă se realizează fie ca verb, fie ca substantiv; procesele morfologice, în acest tip de teorie, se plasează la nivelul formei fonetice (adică la nivelul structurilor concrete de suprafață); structurile sintactice abstracte, de adâncime, conțin simbolul rădăcinii lexicale (comune verbului și substantivului). Interpretarea lexicalistă, astfel

---

[137] MDEX.

[138] VASILIU E. și GOLOPENȚIA-ERETESCU 1969, p. 243–275; VINCENZ 1969, p. 545–550; VINCENZ 1970, p. 348–352; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 166–177; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 327–328; PETROVAN 1971; CORNILESCU 1987, p. 221–223; CORNILESCU 1995a, p. 356–357; CILIANU-LASCU 1988 etc.

[139] VASILIU E. și GOLOPENȚIA-ERETESCU 1969, *ib.*; VINCENZ 1969, *ib.*; VINCENZ 1970, *ib.*; PANĂ DINDELEGAN 1976, *ib.*; cf. și TUȚESCU 1972, p. 195–212, 227–233, 242–248, 275, cu exemple din franceză.

formulată de Noam Chomsky[140], este curentă astăzi în studiile româneşti şi în cele străine (alcătuind o bibliografie vastă asupra nominalizării în alte limbi) ce au la bază teoria generativă numită „a guvernării şi a legării" (engl. *government and binding*)[141]. Jane B. Grimshaw a propus o interpretare a nominalizării (în engleză şi în alte limbi) din perspectiva caracteristicilor comune cu cele ale pasivizării în cadrul unui model sintactico-semantic numit de autoare „teoria importanţei" (engl. *prominence theory*) şi elaborat pe baza gramaticii „guvernării şi a legării"; interpretarea lui Jane B. Grimshaw serveşte ca punct de plecare pentru unele cercetări actuale, cum sunt cele ce realizează o „descompunere" a sensului numelor de „eveniment" (engl. *Lexical Decomposition Grammar*)[142].

Într-o analiză diferită, distribuţională şi transformaţională, construcţiile verbelor stabilesc raporturi transformaţionale (neorientate, reversibile) cu construcţiile nominalelor cu care se înrudesc formal ori semantic şi se grupează cu acestea în clase (paradigme) sintactice; concepţia lui Maurice Gross[143] se află la originea teoriei unui aşa-numit (fr.) „lexique-grammaire", în care se indică toate posibilităţile de utilizare sintactică a fiecărui cuvânt (în particular, din franceză).

Abordarea tradiţională, cea structurală şi cea generativă sunt de tip „formalist", punându-se accent pe forma lingvistică. Numele de acţiune româneşti au fost examinate mai ales din perspectivă „formalistă" (în această accepţie a termenului).

O perspectivă diferită, care ar face posibile unele clarificări şi interpretări utile în analiza materialului de limbă românesc, este cea „funcţionalistă", structura lingvistică primind o explicaţie funcţională (prin

---

140 CHOMSKY 1970, p. 190 ş. u.

141 Pentru nominalizare în gramatica „guvernării şi a legării", indicăm aici doar câteva contribuţii de referinţă: CHOMSKY 1982, p. 113; CHOMSKY 1986, p. 122–123, 139, 195, 218; EMONDS 1985, p. 52; EMONDS 1989; JAEGGLI 1986; ABNEY 1987; GODARD 1986; GODARD 1988, p. 108–109; GODARD 1992; LEBEAUX 1986; BOOIJ şi VAN HAAFTEN 1988; RAPPAPORT HOVAV şi LEVIN 1992; CINQUE 1995.

142 GRIMSHAW 1990a, p. 45–150; cf. STAN 1995 şi STAN 1996, pentru limba română; STIEBELS 1999.

143 GROSS 1984 (şi bibliografia indicată). Vezi şi LF 1986 (69). Pentru analiza materialului de limbă românesc, vezi, de ex., CRISTEA 1988.

referire la funcțiile limbii) – de exemplu, în teoriile bazate pe discurs[144] sau în gramatica/semantica cognitivă[145].

Cercetările anterioare de istoria limbii române au adus uneori contribuții pe care le-am putea numi „indirecte" în examinarea problematicii care ne interesează aici. Autorii exemplifică observații de ordin gramatical cu substantive nume de acțiune, menționând astfel, implicit, caracteristici pe care formațiile respective le au în comun cu alte tipuri de nominale: concurența formelor de plural cu desinențele *-e/-i* la substantivele feminine *(cheltuelelor, cheltuelilor)*[146] etc.

După cât cunoaștem, nu există lucrări care să releve, pe baza unei analize sistematice, detaliate, din perspectivă sincronică și diacronică, într-o concepție teoretică și metodologică unitară, asemănările și deosebirile morfosintactice dintre numele de acțiune românești aparținând la tipuri structurale distincte – formații (semi)analizabile, neanalizabile[147] –, specificul gramatical al numelor de acțiune din româna veche și contemporană în raport cu celelalte clase de substantive.

2.4. Caracteristici semantice. Problemele discutate în bibliografia de referință sunt mai ales raportul de (non)sinonimie în care grupurile nominalizate se află cu grupurile verbale corespunzătoare[148] și implicațiile semantice ale formării pluralului. Wilhelm Meyer-Lübke[149], Alf Lombard[150] și alții consideră că formarea pluralului de la substantivele singularia tantum, cu sens abstract (deci conținând trăsătura semantică [nenumărabil]), produce o concretizare a sensului lexical. Lucia Wald adoptă un punct de vedere diferit, și anume cel susținut de Gerard Moignet: premisa formării pluralului constă în producerea unei modificări de sens (în speță, o concretizare) la nivelul singularului[151].

---

[144] De ex., GIVÓN 1984, p. 216; GIVÓN 1990, p. 498–513.

[145] De ex., CROFT 1991, p 51, 67–68, 78, 83–86, 104–108, 125 etc.; BAUDET 1990.

[146] GRAUR 1968, p. 106–117.

[147] Vezi **2.2.**

[148] Vezi, de ex., LOMBARD 1930, p. 45; GLR_2 II, p. 122, 126, 132–133, 135, 277; GRIGORESCU 1954, p. 107–108, 113–117; AVRAM 1987 (1965), *loc. cit.*; VINCENZ 1969, p. 548–550; ideea formulată teoretic la CHOMSKY 1970, p. 187, a fost preluată în studiile generative românești și străine.

[149] MEYER-LÜBKE 1895, p. 35–37.

[150] LOMBARD 1930, p. 95–96.

[151] WALD 1990. Cf. DIACONESCU P. 1970, p. 114.

2.5. Caracteristici stilistico-funcționale. Observațiile vizând acest aspect sunt sporadice. Menționăm, între altele, contribuția Anei Canarache[152] şi pe cea a lui Alexandru Indrea[153] privind limbajul presei şi al publicațiilor ştiințifice româneşti. Remarcăm de asemenea studiul Mioarei Avram[154] despre limba *Noului Testament* de la Bălgrad şi despre caracteristicile de început ale stilului ştiințific. Sugestii pentru o cercetare şi din perspectivă stilistico-funcțională există în lucrarea citată a lui Alf Lombard[155], care discută câteva cauze ale preferinței actuale pentru construcțiile nominale în limbi romanice şi neromanice[156].

[152] CANARACHE 1962.

[153] INDREA 1970.

[154] AVRAM 1990a.

[155] LOMBARD 1930, p. 34 ş. u.

[156] Vezi şi THOM 1993, p. 41–42; INDREA 1970, p. 119, 122; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 177.

3. DEFINIREA NUMELUI DE ACȚIUNE DINTR-O PERSPECTIVĂ INTEGRATOARE (MORFOSINTACTICĂ, LOGICO-SEMANTICĂ, PRAGMATICĂ)

Discuția de față pornește de la constatarea dificultății de a formula o definiție operațională a conceptului lingvistic „nume de acțiune" și de a stabili pe această bază, sub aspect teoretic, identitatea clasei numelor de acțiune, iar, sub aspect practic, apartenența cuvintelor la clasă[1].

Analiza corpusului de exemple românești ne-a condus la opțiunea pentru o definiție complexă, care să includă particularitățile de e x p r e s i e (**3.1.**, **3.2.**) și de c o n ț i n u t (**3.3.**) din plan p a r a d i g m a t i c și s i n t a g m a t i c pe care le considerăm relevante în această privință, ca și f u n c ț i a p r a g m a t i c ă (termenul **pragmatică** – **funcție pragmatică** – va fi utilizat într-o accepție specială, definită sub **3.3.2.1.**). Particularitățile (criteriile) de definire considerate izolat au caracter insuficient, fiind necesară cumularea lor.

3.1. Proprietăți morfologice. În planul expresiei, la nivel morfologic, numele de acțiune se caracterizează prin flexiune de tip nominal, în raport cu categoriile gramaticale gen, număr, caz, determinare (compatibilitate – în plan sintagmatic – cu morfeme ce exprimă valorile acestor categorii ale flexiunii nominale; realizarea – în plan paradigmatic – a opozițiilor de caz, de determinare și parțial de număr[2]). Pe această bază excludem din clasa numelor de acțiune formele verbale de infinitiv și de

[1] Vezi **2.1.**

[2] Vezi discuția în capitolul **6.** Cf. definirea nominalizării de către Bernard Comrie ca abilitate de a primi afixe de caz; *ap.* CROFT 1991, p. 84.

supin, a căror valoare fundamentală este denumirea acțiunii[3]; de asemenea, deosebim flexionar infinitivul lung substantival – *cântare(a), cântări, cântării, cântările, cântărilor* – de infinitivul lung verbal – *cântare* –, supinul substantival – *mers(ul), mersului* – de supinul verbal – *(de) mers*.

3.2. Proprietăți sintactice. În planul expresiei, la nivel sintactic, numele de acțiune se caracterizează prin câteva particularități sintagmatice și paradigmatice.

3.2.1. Specificul numelui de acțiune în ipostaza de centru al unui grup sintagmatic este dat de disponibilitatea combinării cu determinanți proprii verbului; unele valențe sintactice (disponibilități combinatorii) de tip verbal se înregistrează exclusiv la numele de acțiune, nu și la celelalte substantive. De exemplu, atributul în dativ corespunzător obiectului (complementului) indirect este incompatibil cu oricare alte formații nominale regente, inclusiv postverbale. Astfel, în grupurile cu centrul sintactic exprimat prin nume de acțiune apar determinanți de tip verbal (specifici) și de tip nominal (nespecifici, cum este, de exemplu, atributul adjectival, înregistrat în relație cu orice substantiv regent)[4].

3.2.2. Alte caracteristici de distribuție ale numelor de acțiune se relevă într-un context mai larg, ce include grupul determinanților sintactici ai acestor nominale. Sunt caracteristici utilizate drept mărci contextuale ale valorii de „acțiune". Contextele au rol dezambiguizator, excluzând actualizarea de către substantive a altor valori, cum este cea de „rezultat al acțiunii".

În limitele corpusului analizat am înregistrat următoarele particularități distribuționale definitorii pentru numele de acțiune:

■ coocurența și coreferențialitatea în context cu un verb din aceeași clasă semantică

---

[3] „Infinitivul este modul care denumește acțiunea exprimată de verb, adică este numele unei acțiuni", GLR$_2$ I, p. 224. Infinitivul este considerat în gramaticile antice grecești și latinești „la forme la plus générale du verbe (τὸ γενικώτατον ῥῆμα), le nom de l'action (ὄνομα πράγματος)", BRÉAL 1897, p. 89. „Supinul denumește acțiunea verbală", GLR$_2$ I, p. 233. La GIVÓN 1990, p. 500, îinfinitivul verbal este o formă de nominalizare a verbului la mod predicativ.

[4] Vezi detaliile *infra*, în capitolul **7.**, unde se precizează specificul sintactic al numelor de acțiune.

(1) *Dreptul de* ***asociere*** *[...] Cetăţenii* ***se pot asocia*** (C 17);

(2) *Averea* ***dobândită*** *licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al* ***dobândirii*** *se prezumă* (C 19);

(3) *dă* ***se va însura*** *cineva şi se va preoţi, iară* ***însurarea*** *se va afla fără de leage* (ÎL 50, 117);

(4) *mainte di ce va veni vremea* ***lucrului*** *să va părăsi şi va porunci omului celuia cu pământul, cum nu poate* ***să-l lucreadze*** (P Înv. 57 I 25; cf. P Înv. 56 I 19);

(5) *„Ce* ***să va fi lucratu*** *" în zilele unor domni nu se ştie (aşadar domnia este* ***zidărie, lucrare****)* (CĂLINESCU 16);

(6) *şi-l* ***vor chinui*** *la locul cel de* ***muncă*** (P Înv. 93 IX 9);

(7) *(ce se zice că fu întru* ***răsipire*** *năroduluĭ iudeescuĭ) şi* ***se răsipiră*** *pren toate limbile* (CC_2 298/14–15);

(8) *Pentru* ***ucidere*** *şi câte fealiuri de* ***ucidere*** *sîmt* (P Înv. 88 VII, cf. *infra a ucide, a omorî, a zugruma, a crepa*);

■ coocurenţa cu un substantiv având sensul „acţiune, proces, eveniment, act, operaţiune etc."[5] şi coreferenţialitatea cu acest substantiv în context (indiferent dacă între numele de acţiune şi substantivul respectiv se stabileşte un raport sintactic)

(9) *în cadrul oricărei* ***acţiuni*** *de* ***cercetare*** *în război* (DILEMA 49: 2);

(10) *mândru de aceste* ***acte*** *de* ***rezistenţă*** (EMINESCU X 4);

(11) ***activitate*** *de* ***import/export;***

(12) ***exerciţii*** *de* ***menţinere*** *a păcii şi de* ***sprijin*** *umanitar* (TVR 1 1995);

(13) ***meşteşug***[6] ***a furtuşagului*** (P Înv. 65 XII 98);

(14) ***o operaţie*** *de* ***publicare*** *de texte* (CĂLINESCU 4);

(15) *în timpul ultimelor* ***operaţiuni*** *comune de* ***căutare*** (TVR 1 1995);

(16) ***proces*** *de* ***fabricaţie;***

■ combinarea cu verbe care, prin sensul lor lexical, indică valoarea „procesuală" a nominalului

(17) ***a accelera privatizarea;***

■ explicitarea în context printr-un verb (sau printr-o construcţie ce conţine un verb) de acţiune

---

[5] Cf. FRASER 1970, p. 89, cu referire la engleză; Margherita Castelli, în GGIC I 1991, p. 335, cu referire la italiană.

[6] Aici cu sensul „acţiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop" (DEX 1996).

(18) *Dreptul de* ***petiționare*** *[...] Cetățenii au dreptul* ***să se adreseze autorităților publice prin petiții*** (C 21);

(19) ***Însoțirea*** *iaste când* ***se-adună dă se sfătuiesc*** (ÎL 94);

(20) *îi ceru să facă* ***„paretisis" (să demisioneze)*** (CĂLINESCU 12);

■ combinarea cu un substantiv ce indică „agentul" acțiunii ori cu termeni ce exprimă intenționalitatea (particularitate distribuțională a numelor de acțiune „agentive")[7]

(21) ***comisii*** *de* ***anchetă*** (C 26);

(22) ***echipă*** *de* ***filmare;***

(23) *caracterul* ***deliberat al loviturii.***

Alte particularități distribuționale sunt comune numelor de acțiune și numelor de stare; ele pot servi însă la identificarea valorii de „acțiune" în opoziție cu celelalte valori ale unui substantiv polisemantic („rezultat al acțiunii" etc.):

■ stabilirea de raporturi sintactice cu termeni ce indică „aspectul"[8]

(24) ***Băsăul să conteneaște*** (NT 230: 79r);

(25) ***a întrerupt cititul;***

(26) ***lansare în fabricație;***

(27) ***se procedează*** *la* ***verificarea*** *codului* (TVR 1 1995) „se începe, se trece la..." (DEX 1996);

cf. *a-și începe/întrerupe/înceta existența* (*existență* – nume de stare); credem că unii termeni cu valoare de „aspect", ca *a lansa/lansare (în), a proceda (la)* etc. se combină de regulă cu nume de acțiune și pot fi reținuți ca vecinătăți specifice acestora;

■ subordonarea față de un cuvânt (substantiv) care indică circumstanța (timpul, locul, modul, instrumentul, cauza, condiția etc.)

(28) ***perioadă*** *de* ***vegetație;***

(29) ***stadiu*** *de* ***pregătire;***

(30) *la* ***vreame*** *de* ***fugă*** (DÎR 101);

(31) ***căi*** *de* ***rulare;***

---

[7] Cf., de ex., GRIMSHAW 1990a, p. 52, despre rolul dezambiguizator al engl. *deliberate, intentional.*

[8] Vezi și GUȚU ROMALO 1961, p. 4, 7–10, 12, despre combinarea unor verbe de aspect cu nume de acțiune; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 19. Cf. și CILIANU-LASCU 1988, p. 225.

(32) ***locŭ** de **jărtvă**, unde făceà jungheare* (CC_2 298/16–17);

(33) *Muntenia se află cam în centrul **teritoriului** de **formație** al limbii române* (CĂLINESCU 10);

(34) ***modul** său de **lucru;***

(35) *mitropolitul ardelean Simion Ştefan [...] este pentru **un instrument** de **circulație** obştească* (CĂLINESCU 10);

(36) *Răspunderea civilă [...] revine [...] proprietarului **mijlocului** de **multiplicare*** (C 14);

(37) *Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştință [...] **motivele reținerii** sau **ale arestării*** (C 11);

(38) ***condiții** de **participare;***

cf. *mijloace de subzistență, locul usturimii* etc. (*subzistență, usturime* – nume de stări);

■ stabilirea de raporturi sintactice cu termeni modalizatori ce exprimă atitudinea vorbitorului față de cele exprimate în construcția nominalizată[9]

(39) *s-au redus **posibilitățile** de **manevră*** (EVENIM. 936: 4);

cf. *posibilitatea asemănării* (*asemănare* – nume de stare);

■ subordonarea în context prin prepoziții din clasa *către (cătră), de, d(e)rept, întru* „spre", *pentru, spre* etc. indicând finalitatea sau prin prepoziții cum este *în* indicând fie valoarea imperfectivă a acțiunii, fie caracterul „static" al stării

(40) *Să ne nevoim [...] cândai nu ne ajunge credință **cătră spăsenie,** ce trebuiaşte să se adaugă şi viiață dereaptă* (CC_2 4/11–13);

(41) *aveți **de plată** 1000 de lei;*

---

[9] Modalizatorii sunt segmente de enunț cu ajutorul cărora adevărul unei propoziții asertate este evaluat în termeni de „necesitate"/„posibilitate" epistemică (în raport cu ceea ce „se ştie" sau „se crede"), în termeni de „obligativitate"/„permisiune" în cadrul modalităților deontice (conform cu un sistem de norme), în termeni de apreciere emotivă/nonemotivă. Vezi, de ex., LYONS 1977, p. 793, 823; FL 1987; VASILIU E. 1978, p. 254–255. Despre modalizare în limba română, vezi, de ex., PANĂ DINDELEGAN 1985a; PANĂ DINDELEGAN 1985b; PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 85–117. Pentru alte tipuri de modalități, vezi CHIȚORAN şi CORNILESCU 1986, p. 80; KIEFER 1987, p. 70, 91, ş. a. Vezi conceptul „atitudine (propozițională)" la RUSSELL 1964, p. 104–106; REICHENBACH 1966, p. 277 ş. u. Despre modalizare în construcțiile nominalizate din textele publicistice, vezi INDREA 1970, p. 120.

(42) *[Isus Hristos] vru [...]* ***dereptŭ*** *a noastră* ***spăsenie,*** *întru anii de apoi vru să se întrupească* (CC_2 2/17–19), *derept* „pentru"[10];

(43) *Pre argint ce va fi vreadnică, să-m dea mie aceasta ce iaste întru voi,* ***întru agonisire*** *de mormânt* (B 15: XXIII/9; cf. B 15: XXIII/18), „spre a agonisi";

(44) *Având noi parțialiș săbor,* ***pentru îndrăptare*** *a multe trebi în satu Budeşti* (IORGA, SD XII, 234, în DÎLR s. v. *parțialiș*);

(45) *Pregătirea aeronavei [...]* ***pentru zbor*** (EVENIM. 936: 4);

(46) *Ranele, unele sîmt de moarte, carile și de nevoe sîmt îndemnătoare* ***spre moarte*** (P Înv. 106 XIII);

(47) *va lansa* ***spre vânzare*** (TVR 1 1995);

(48) *Obiceiele țării (văzute ca un strat geologic* ***în răcire****)* (CĂLINESCU 16);

(49) *societăți* ***în restructurare*** (TVR 1 1995);

cf. *a lucra pentru propria plăcere, a lăsa în pace* (*plăcere, pace* – nume de stare);

■ coocurența cu infinitivul verbal în paralelism sintactic

(50) *cumu e lemnul bun la* ***mâncare*** *și cumu e plăcut* ***a-l vedea*** *cu ochii și frumos iaste* ***a-l priceape*** (B 2: III/6);

în principiu, e posibilă și coocurența cu supinul verbal sau cu conjunctivul *(e plăcut* ***de văzut, să-l vezi****);* cf. *lucrează pentru propria plăcere, pentru a fi (să fie) el însuși satisfăcut* (*plăcere* – nume de stare).

Particularitățile de distribuție indicate *supra,* sub **3.2.2.**, caracterizează atât numele de acțiune pentru care există în limbă un verb corespunzător din punct de vedere formal – (1), (2), (3) etc. –, cât și numele de acțiune fără verb corespunzător din punct de vedere formal (vezi **5.4.** și **9.7.**) – *paretisis* în (20), *acțiune de* ***gol*** (*gol* „introducere a mingii în poarta echipei adverse", vezi DEX 1996), *a accelera sau a opri* ***raidul*** (*raid* „incursiune rapidă de nave sau de avioane", vezi DEX 1996), *echipa de* ***maraton*** (*maraton* „cursă, alergare", vezi DEX 1996), *momentul și posibilitatea* ***golului,*** *pregătirea pentru* ***gol,*** *se pregătea pentru* ***maraton*** *și pentru a câștiga încă o medalie* etc.

În afară de aceste mărci contextuale având caracter general, există altele particulare, cu relevanță limitată la anumite cuvinte din clasa numelor de acțiune. Astfel, sensul „ofrandă" al substantivului *jertfă* este exclus dintr-un context ca:

---

[10] ROSETTI 1986, p. 512, despre sensul prepoziției în secolul al XVI-lea.

(51) *unde este oaia jârtvei* (B 14: XXII/7), *Dumnezău Îş va vedea Lui oaia pentru jârtvă* (B 14: XXII/8),

unde numele ofrandei este exprimat *(oaia);* sensul substantivului *jertfă (jârtvă)* în contextul dat este „acţiunea de a jertfi" (echivalent cu *jertfire*)[11] . *Lucru* are valoare de „acţiune" în contextul substantivului *plan:*

(52) *Care este planul de lucru al unei istorii literare?* (CĂLINESCU 4);

plan se combină cu nume de obiecte inanimate *(plan de casă),* dar nu cu *lucru* „obiect"[12] în structura *plan de lucru. Parcare* în construcţia:

(53) *instrucţiuni de parcare* (text afişat în locuri de parcare din Bucureşti, 1996, 1997)

actualizează de asemenea valoarea de „acţiune"[13]. *Privatizare*[14] are sens procesual în contextele de tipul:

(54) *societăţi comerciale care nu au fost incluse în privatizare* (TVR 1 1995).

În unele construcţii, valoarea de „acţiune" a unui substantiv e marcată prin mai multe elemente; de exemplu, coreferenţialitatea cu un verb din aceeaşi familie lexicală *(a lucra)* şi coocurenţa cu substantivul *vremea,* ce indică circumstanţa temporală a acţiunii, în (4); coocurenţa cu numele obiectului acţiunii *(oaia)* şi introducerea cu ajutorul prepoziţiei *pentru,* indicând „finalitatea", în (51). Sensul substantivului este neclar dacă mărcile valorii de „acţiune" coexistă cu cele ale altei valori:

(55) ***Contribuţii** financiare [...] Cetăţenii au obligaţia **să contribuie** prin **impozite** şi prin **taxe*** (C 23);

coocurenţa şi coreferenţialitatea cu verbul *să contribuie* indică interpretarea termenului *contribuţii* ca nume de acţiune, iar coocurenţa cu substantivele *impozite* şi *taxe,* interpretarea ca nume de rezultat al acţiunii.

Prezenţa în context, lexicalizarea verbului (operator) *a face* ni se pare nerelevantă pentru interpretarea semantică a numelor de acţiune care

---

[11] Cf. DA, DEX 1996.

[12] DEX 1996.

[13] DEX 1996.

[14] Cuvânt neînregistrat în DEX 1975, în DEX-S şi în DN. Vezi DEX 1996: *privatizare* „acţiunea de a privatiza".

încorporează sensul acestuia. Verbul *a face* însoţeşte uneori substantive nume de acţiune (identificabile ca atare după mărci contextuale prezentate anterior sub **3.2.2.**):

(56) *ca* ***să nu facă hirotonie*** *afară de eparhia lui nice* ***să hirotonească*** *pe nimenea de într-altă norie striină* (ÎL 47).

Alteori *a face* însoţeşte numele de rezultat al acţiunii, construcţia (perifraza) integrală având valoare de acţiune[15]:

(57) *luo berbeacele şi-l aduse* ***a face jârtvă*** *pentru Isaac* (B 15: XXII/13).

Observaţia este valabilă şi pentru alte verbe cu sensul „a face": *a realiza, a efectua* etc.

Combinarea cu verbele tranzitive/intranzitive de aspect marchează clar sensul „acţiune" al unui substantiv mai ales când substantivul are funcţie de obiect (complement) direct al verbelor tranzitive – ca în (25) – sau de obiect (complement indirect) prepoziţional al unor verbe intranzitive, exprimabil şi prin supin verbal: *a se apuca de* ***chituirea*** *geamurilor* (sau ***de chituit*** *geamurile*), *a se pune pe* ***cheltuială*** (sau ***pe cheltuit***) etc. Credem că structurile în care verbele cu valoare contextuală de aspect au obiecte directe/prepoziţionale cu alte caracteristici lexico-semantice sunt eliptice: *el termină (de citit) cartea, apucă-te întâi de vie (de cules* etc. *via).* În poziţia sintactică de subiect, numele de acţiune actualizează şi sensuri concrete: ***Cântarea*** *(cântărilor) începe cu cuvintele [...].*

Compatibilitatea cu modalizatorii este o consecinţă a faptului că numele de acţiune au conţinut semantic de tip verbal[16], iar numele de stare au conţinut semantic de tip verbal/adjectival; se admite în general că „domeniul" unui modalizator (secvenţa lingvistică modalizată) este o propoziţie sau un predicat logic (verb, adjectiv)[17].

3.2.3. Unele contexte (inclusiv dintre cele enumerate sub **3.2.2.**) permit substituţia numelor de acţiune cu forme flexionare ale verbelor din aceeaşi familie lexicală ori din aceeaşi clasă semantică, la modurile infinitiv,

---

[15] Cf. CRISTEA 1988, p. 151–167, pentru comparaţia dintre română şi franceză în cadrul modelului unui aşa-numit (fr.) „lexique-grammaire".

[16] Vezi **3.3.2.**, *infra.*

[17] Vezi bibliografia indicată în nota 9 (**3.2.2.**).

conjunctiv, supin, indicativ, gerunziu (ordonarea modurilor ține seama aici de frecvența cu care sunt utilizabile în testul substituției)[18]:

(58) *Competența* ***de judecată*** (= de a judeca) *aparține Curții Supreme de Justiție* (C 29);

(59) *aparatele sunt gata* ***de plecare*** (= de a pleca, să plece);

(60) *termină* ***maratonul*** (= de alergat);

(61) ***la intrarea*** (= când intră/se intră) *în emisie;*

(62) *înfățișează un scurt pomelnic greșit de voievozi* ***cu arătarea*** (= arătând) *aproape numai a anilor și lunilor de domnie* (CĂLINESCU 26) etc.

De asemenea, numele de stare postverbale sunt substituibile cu verbul corespunzător: *plânge de usturime* (= că-l ustură).

Posibilitatea substituției cu un verb poate fi interpretată și în termeni de „proporție" sau de „relație proporțională": numele de acțiune/stare și verbul din aceeași familie lexicală stabilesc ambele o relație „proporțională" cu realizarea-tip a aceleiași funcții sintactice, adică sunt echifuncționale – atribut în (58), obiect (complement indirect) prepozițional în (59), obiect (complement) direct în (60), (complement) circumstanțial de timp în (61), de mod în (62), de cauză în construcția *plânge de usturime* (= că-l ustură) –, admise alternativ într-o anumită poziție ce rezultă din proiecția axei paradigmatice pe axa sintagmatică[19].

3.3. Proprietăți semantice. Funcție pragmatică. În planul conținutului semantic, numele de acțiune se caracterizează prin anumite particularități de intensiune și de extensiune, semice și contextuale. De asemenea, numele de acțiune are un rol particular în actul de comunicare.

3.3.1. Numele de acțiune primesc o definiție așa-numită „verbală", adică înțelesul lor se precizează cu ajutorul cuvintelor, iar nu „ostensiv", prin indicarea directă (nemijlocită de cuvânt) a referentului[20]. Un nume de

---

[18] Vezi SANDFELD și OLSEN 1936, p. 273–275, despre substituția cu un infinitiv verbal după anumite prepoziții. Cf. BEREJAN 1962, p. 136, despre sinonimia dintre infinitiv, supin și unele substantive.

[19] Pentru conceptul „proporție (relație proporțională)" în cadrul teoretic al ipotezei privind existența unei axe a proiecțiilor (alături de axa paradigmatică și de cea sintagmatică), vezi, de ex., SWIGGERS 1984, p. 67–68. Nu am avut în vedere distincția tradițională dintre realizarea în propoziție și realizarea în frază a unei anumite funcții sintactice; pentru concepția modernă asupra funcției sintactice, vezi, de ex., GUȚU ROMALO 1973, p. 89 ș. u.

[20] Pentru distincția dintre definiția „verbală" și cea „ostensivă", vezi RUSSELL 1964, p. 63 ș. u.; REICHENBACH 1966, p. 209; cf. LYONS 1995 (1968), p. 459–460, despre definiția ostensivă.

acțiune se definește semantic prin referire la verbul corespunzător (*alergare* „acțiunea de a alerga"), iar, atunci când baza verbală nu există într-o limbă dată, prin descrierea în cuvinte a înțelesului de tip verbal (*profundare* „ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul")[21].

3.3.2. Ideea (larg acceptată în special pe bază intuitivă) că numele de acțiune exprimă conținutul semantic specific unui verb de acțiune[22] ridică două probleme majore: echivalența substantiv – verb și definirea conceptului „acțiune".

3.3.2.1. În interpretările moderne de semantică logică, substantivele și verbele sunt considerate ca făcând parte din clasa „semnelor descriptive generale": designatum-ul lor (ceea ce ele semnifică) este o mulțime de obiecte (extensiunea) și un concept general (intensiunea) – conținând trăsăturile definitorii (esențiale) comune obiectelor ce alcătuiesc extensiunea, altfel spus, ce „cad sub" conceptul respectiv[23]. Cercetările recente de gramatică cognitivă au demonstrat că două cuvinte aparținând la clase morfologice (părți de vorbire) distincte conceptualizează diferit una și aceeași realitate. William Croft[24] a arătat că numele (substantivul) și verbul se corelează prototipic cu „funcții pragmatice" distincte. Pornind de la concepția lui John Searle asupra actelor de vorbire, Croft definește funcțiile pragmatice ca acte analoage cu cele ilocuționare; ele organizează informația în vederea comunicării ei[25]. Funcția pragmatică a numelui este referința (*act of reference,* în terminologia lui Searle): numele identifică entitatea despre care se vorbește. Funcția pragmatică a verbului este predicația sau predicarea (*act of predication,* la Searle): verbul atribuie o

---

[21] DEX 1996.

[22] Vezi discuția și trimiterile bibliografice sub **2.1.2.**, *supra.*

[23] VASILIU E. 1992a, p. 72–75, 78–79; VASILIU E. 1995, p. 25. Autorul operează cu distincția intensiune/extensiune în accepția formulată de CARNAP 1972, p. 43. Cf. REICHENBACH 1966, p. 268, pentru ideea că statutul semantic al numelor de evenimente (de ex., engl. *coronation*) este mai apropiat de cel al „descrierilor" decât de cel al numelor proprii. Vezi și reprezentarea semantică a expresiilor nominale la McCAWLEY 1970, p. 173.

[24] CROFT 1991, p. 108. Despre raportul dintre codificarea lingvistică și conceptualizare, vezi și CHAFE 1987.

[25] CROFT 1991, p. 51, 100.

proprietate unei entități, enunță ceva despre o entitate[26]. Preluând o idee a lui John A. Dubois, Croft susține că actul de referință asociat cu numele include deschiderea unui „dosar cognitiv" (engl. *cognitive file*), în sensul că stabilirea referentului pentru o anumită entitate (nou introdusă în discurs) se face cu ajutorul unor entități subsecvente definite (cu referent cunoscut, specificat, individualizat). Similar este conceptul „continuitate tematică" (sau „continuitate topică") – engl. *topic continuity* –, propus de Talmy Givón[27]. În general, topicalitatea se corelează cu caracterul definit al unui nominal. Un referent indefinit[28] introdus în discurs poate fi codificat ulterior ca definit, deoarece receptorul îl va identifica în mod neechivoc, cu ajutorul contextului. În acest sens se poate vorbi despre o anumită predictare (sau predictabilitate) a referentului. Actul de predicație nu implică deschiderea unui „dosar cognitiv" sau continuitatea tematică. În aceasta ar consta diferența funcțională (cognitivă) dintre nume și verb[29]. Mai simplu spus, numele de acțiune se referă la o acțiune (numește acțiunea), în timp ce verbul atribuie o proprietate (acțiunea) unui obiect, prin predicație; în construcțiile nominale (sau nominalizate), acțiunea e concepută ca fiind ceva la care vorbitorul se referă; în construcțiile verbale, acțiunea este concepută ca fiind ceva ce se enunță despre un obiect (despre o entitate)[30].

3.3.2.2. Un punct de vedere nuanțat a fost formulat din perspectiva calculului funcțiilor[31]. Numele de acțiune și verbul ar fi interpretabile ca funcții (adică ar exprima proprietăți atribuite prin predicație unor obiecte sau unor clase de obiecte numite argumente). Construcțiile nominale și cele corespunzătoare verbale – propoziții – (de exemplu, engl. *coronation of George VI* „încoronarea lui George al VI-lea" și *George VI is crowned* „George al VI-lea este încoronat"), reprezentate ca funcții (cu un argument în exemplele date), ar fi echivalente numai integral, nu și la nivelul părților

[26] CROFT 1991, p. 50–51, 55, 110; cf. CARNAP 1972, p. 64: proprietatea este „tot ce poate fi enunțat [...] despre individ".

[27] GIVÓN 1984, p. 398–403.

[28] Pentru opoziția definit/indefinit, vezi și LYONS 1977, p. 178–179.

[29] CROFT 1991, p. 118, 121, 151–152.

[30] CROFT 1991, p. 107–108. Pentru distincția nume/verb din perspectivă cognitivă, vezi și Ronald Langacker, *Nouns and verbs*, în „Language", 1987, *ap.* CROFT 1991, p. 104. Cf. și distincția adjectiv/substantiv (abstractul calității) la VASILIU E. 1990.

[31] REICHENBACH 1966, p. 80–87, 268–269, 353.

componente, deosebindu-se prin natura argumentelor şi prin gradul de complexitate a funcţiilor (în construcţia verbală *George VI is crowned,* unui „obiect" exprimat prin numele propriu *George VI* i se atribuie proprietatea „încoronat"; în construcţia nominală *coronation of George VI,* unui eveniment cu rolul logico-semantic de argument i se atribuie proprietatea „George al VI-lea este încoronat")[32]. Dacă admitem că intensiunea unei propoziţii considerate integral este o judecată[33], atunci credem că grupurile nominale nu sunt echivalente intensional cu grupurile verbale de tip propoziţie.

3.3.2.3. Elementele utilizate cu altă funcţie pragmatică decât cea obişnuită (în speţă, verbele nominalizate, folosite ca expresii referenţiale ale acţiunii) ilustrează situaţia de neconcordanţă între semantică şi pragmatică[34]. În diferite limbi, aceste elemente sunt însoţite de mărci formale[35]. Morfemele lexicale ce formează substantive româneşti postverbale (nume de acţiune) pot fi considerate ca având această funcţiune. Între utilizările cu funcţie referenţială ale verbelor, unii cercetători includ construcţii cum sunt propoziţiile introduse prin conjuncţia engl. *that*[36]; în această privinţă este interesant de menţionat că *that* şi sufixele de nominalizare engl. *-ion, -ing* au fost interpretate ca având acelaşi statut semantic: de termen logic cu capacitate sintactică marcând un eveniment în structura logică a unei comunicări[37].

3.3.2.4. Fără a dezvolta aici problema controversată a definirii conceptului „acţiune", vom adopta în cele ce urmează un punct de vedere tradiţional, susţinut şi de unele interpretări moderne din perspectiva gramaticii/semanticii cognitive, punct de vedere pe care îl considerăm adecvat scopului urmărit în etapa actuală a cercetării noastre: „acţiunea" se opune „stării" (**2.1.2.1., 2.1.2.2.**) pe baza trăsăturii numite „schimbare". Conceptul „acţiune" îl include obligatoriu pe cel de „schimbare", iar conceptul „stare" îl exclude obligatoriu. S-a susţinut că predicatele

[32] Vezi analiza exemplelor la REICHENBACH 1966, p. 268–269.
[33] VASILIU E. 1992a, p. 82.
[34] CROFT 1991, p. 125.
[35] CROFT 1991, p. 51–53, 74–79.
[36] CROFT 1991, p. 78.
[37] REICHENBACH 1966, p. 326, 353.

semantice de „acțiune" (verbe) presupun trecerea de la atribuirea unei proprietăți la atribuirea altei proprietăți pentru același obiect, iar predicatele semantice de „stare" (verbe, adjective) atribuie în mod stabil o proprietate unui obiect în anumite circumstanțe. Alte trăsături sunt facultative, nerelevante pentru a distinge acțiunile de stări: caracterul „dinamic" (faptul de a se desfășura în timp), caracterul „agentiv" (faptul de a fi inițiate de o persoană în mod deliberat), caracterul „cauzativ" (faptul de a fi efectul unei cauze) etc.[38] Vom examina așadar specificul gramatical al clasei numelor de acțiune românești. Rămâne ca ulterior, într-o altă lucrare, să detaliem diferențele de comportament dintre substantivele ce exprimă în română tipuri de acțiuni, moduri distincte de a concepe o acțiune, grupuri de acțiuni legate între ele[39] etc., ca și diferențele gramaticale dintre numele de acțiune și cele de stare.

3.3.3. În formula semică a celor mai multe nume de acțiune se include sensul verbului operator (SE) FACE[40], compatibil cu un subiect [+/– animat], care permite definirea unor substantive din subclase lexico-gramaticale diferite: nume corespunzătoare verbelor agentive ***(defilarea trupelor)*** și nonagentive *(înserare)*, cauzative – care exprimă ideea de „cauzare", de „provocare" a acțiunii la care se referă[41] ***(ruginire)*** – și noncauzative *(înserare)*, „dinamice" *(întristare)* și „statice" – tip ilustrat, în general, prin acțiunile de conservare a unei proprietăți[42] ***(păstrarea***

---

[38] Vezi BAUDET 1990, p. 49, 51, 58–62; FRANÇOIS 1990, p. 18–26; GHIGLIONE *et al.* 1990, p. 83–95. Cf. CROFT 1991, p. 63–65; Margherita Castelli, în GGIC I 1991, p. 345; DROSSARD 1994, p. 79 (și bibliografia). Definirea conceptului „stare" este de asemenea o problemă controversată; pentru alte accepții, mai restrânse, ale termenului **nume de stare,** ca și pentru posibilele disocieri semantice dintre „starea (psihică)", „sentiment", „emoție" etc. (disocieri pe care nu le vom avea în vedere în analiza noastră), vezi discuția și bibliografia la BIDU-VRĂNCEANU 1998; Angela Bidu-Vrănceanu, în LCLS, p. 28–59.

[39] Vezi **2.1.2.5.**; cf. KLIX 1987, p. 115; GRANGER 1989, p. 136–137; BAUDET 1990, p. 58–62 (și bibliografia); RICHARD și VERSTIGGEL 1990, p. 116–117; CROFT 1991, p. 112 ș. a.; KEKENBOSCH *et al.* 1998.

[40] Folosirea verbului operator *face* (cu forma activă) ne-a fost sugerată de prof. Emanuel Vasiliu. Cf. EVSEEV 1974, p. 49, unde se susține că *a face* este verbul de acțiune cu cel mai abstract sens.

[41] Vezi, de ex., Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 92–93.

[42] De ex., FRANÇOIS 1990, p. 25–26, cu exemple din franceză.

tăcerii) – etc. Vom considera nume de acţiune şi substantivele care nu încorporează verbul operator (SE) FACE, dar care exprimă o „schimbare"; de exemplu, substantivele corespunzătoare unor verbe cu subiect „beneficiar" *(găsire, pierdere)*. Numele de activităţi, încorporând sensul verbului FACE, se apropie de statutul numelor de acţiune[43]. În formula semică a numelor de stare se include sensul verbelor operatoare FI, AVEA[44] *(satisfacţie, apartenenţă)*. La limita dintre numele de acţiune şi numele de stare se situează substantive corespunzătoare verbelor de „stare agentivă" ***(statul** la pândă)* ori de „stare dinamică" ***(sclipitul** stelelor)*, substantive corespunzătoare verbelor cu subiect „experimentator" – ce îl indică pe participantul afectat de acţiune, în general, din punct de vedere psihic *(auz, credinţă, ştiinţă)* – etc.[45]

Specificul semantic şi pragmatic al numelor de acţiune, adică faptul de a fi expresii referenţiale ale acţiunilor (care se lexicalizează prototipic prin verbe[46]) explică asemănările cu verbul şi deosebirile faţă de substantivele prototipice (nume de obiecte în sens larg, [+/– animate], [+/ – concrete][47]) la nivelul caracteristicilor gramaticale[48]. Substantivele polisemantice actualizează valoarea abstractă „acţiune" în anumite tipuri de contexte. Aceste vecinătăţi sunt utilizabile ca indicii pentru identificarea numelor de acţiune într-un text. Pornind de la ideea că o clasă morfologică include termeni cu trăsături apropiate de cele ale prototipului clasei şi termeni periferici, cu trăsături mai îndepărtate de cele prototipice[49], vom considera că numele de acţiune se situează oarecum periferic în clasa substantivelor, statutul lor gramatical fiind intermediar între substantiv şi verb[50].

3.3.4. Substantivele nume de acţiune din aceeaşi familie de cuvinte cu un verb ce exprimă lexical valorile „momentan"/„durativ" conservă

---

[43] Pentru diferenţele dintre „activitate" şi „acţiune", „eveniment" sau „stare", vezi, de ex., FRANÇOIS 1990, p. 23 ş. u.; SMITH 1999.

[44] Cf., de ex., GHIGLIONE *et al.* 1990, p. 83.

[45] Cf. BAUDET 1990, p. 51, 56–58; FRANÇOIS 1990, p. 23–26; GHIGLIONE *et al.* 1990, p. 84–85 (despre caracteristicile verbelor de cunoaştere); CROFT 1991, p. 166, 176.

[46] CROFT 1991, p. 67.

[47] CROFT 1991, *ib.*

[48] Vezi **3.1.**, **3.2.** şi capitolele **6.**, **7.**

[49] CROFT 1991, p. 86.

[50] Vezi detaliile în capitolele **6.**, **7.**

aceste trăsături semantice, având o valoare aspectuală intrinsecă. Astfel, *ivire, sosire* etc. sunt nume de acțiuni momentane, iar *zbor, pândă* etc., nume de acțiuni durative. De asemenea, au valoare aspectuală intrinsecă numele de acțiune formate de la verbe de aspect: *începere, continuare* etc. Alte substantive exprimă contextual distincții aspectuale, specific verbale:

(63) *în timpul **pregătirii*** („imperfectiv");

(64) *stagiu de **pregătire*** („perfectiv");

(65) *Moarte pentru moarte, **arsură** pentru **arsură**!* (BIBLIA 1688, 54, în DA s. v. la sensul „«Ardere», închipuită ca acțiune săvârșită").

Danièle Godard a propus termenii **grup nominal procesiv** (fr. *GN processif*) pentru nominalizările care exprimă un proces conceput în desfășurarea sa și **grup nominal evenimențial** (fr. *GN événementiel*) pentru nominalizările care exprimă un proces conceput „în bloc", ca eveniment[51].

3.3.5. Formațiile nominale care corespund unor verbe tranzitive admise în construcții pasive exprimă contextual distincții semantice de diateză:

(66) *Să mă ierte... pentru **asupririle** ce le-am făcut* (URICARIUL XI 354/ 17, în DA);

(67) *Țara geme subt **asuprirea** Tomșei* (C. NEGRUZZI, I, 138, în DA);

(68) *Poporul gemea în ticăloșie și **asuprire*** (C. NEGRUZZI, I, 275, în DA).

Exemplele (66), (67) au în DA (s. v. *asuprire*) specificarea „sens activ", iar (68), „sens pasiv". Adesea numele de acțiune cu valoare pasivă sunt substituibile cu verbul corespunzător la o formă flexionară pasivă:

(69) *fenomene cu probabilitate mai mare de **semnalare*** (= de a fi semnalate; TVR 1 1995).

Pornind de la ideea larg acceptată că numele de acțiune sunt prin natură neutre în ce privește diateza (exprimă noțiunea abstractă de acțiune în afara opozițiilor de diateză), Andreas Blinkenberg[52], care a examinat problema stadiului modern al francezei, a arătat că anumite tipuri de contexte impun o anumită interpretare. De exemplu, în vecinătatea adjectivelor ce

---

[51] GODARD 1986, p. 110–111; dintre exemplele discutate de autoare cităm (30a) *la démonstration de ce théorème dure depuis ce matin* (proces în desfășurare), (34) *on doit inaugurer prochainement le nouvel Opéra. Sa construction a demandé cinq ans* (eveniment). Vezi și distincția eveniment/proces sub **2.1.2.5.**

[52] BLINKENBERG 1960, p. 283–288.

corespund subiectului acțiunii din structura verbală (fr. *la condamnation chinoise* „condamnarea chineză”), numele de acțiune *(la condamnation)* are valoare activă; în vecinătatea construcțiilor cu prepoziția fr. *par* „de către”, introducând substantivul corespunzător subiectului acțiunii din structura verbală (fr. *l'approbation du projet par le conseil* „aprobarea proiectului de către consiliu”), numele de acțiune *(l'approbation)* are valoare pasivă. Există construcții ambigue în această privință (fr. *l'amélioration du niveau de vie* „ameliorarea nivelului de viață” = „cineva ameliorează nivelul” sau „nivelul este ameliorat”)[53].

Într-un studiu relativ recent asupra materialului lingvistic românesc, Marc A. Gabinschi[54] a formulat observația că numele de acțiune (de orice tip formal) precedate de prepoziția *de* exprimă în general „destinația activă”: *avion de bombardament* („din care se bombardează”), *modalități de plată* („în care se plătește”) etc. Autorul identifică un sens pe care îl numește „gerundival”, și anume „necesitatea pasivă” („care trebuie făcut”) în construcții vechi, populare, ca *iarba a ajuns de coasă* (tipar neproductiv astăzi) sau în structuri poetice actuale, izolate: *sunt om de lepădare; cuvântul care ar fi de ascultare* etc.

Din perspectivă transformațională, s-a susținut, cu referire la limba română, că formațiile nominale postverbale cu sens pasiv provin din construcții verbale pasive: transformarea de nominalizare a unui grup verbal de bază (subiacent) este precedată de o transformare de pasivizare[55].

În unele teorii generative cum sunt teoria „guvernării și a legării”, teoria „importanței” ș. a. se utilizează conceptul „nominal pasiv” și se ridică problema asemănărilor/deosebirilor structurale dintre grupurile nominale cu sens pasiv și grupurile verbale pasive[56].

3.3.6. În general, numele de acțiune românești sunt polisemantice[57].

---

[53] Exemplele sunt preluate de la BLINKENBERG 1960, *ib.*

[54] GABINSCHI 1991, p. 91, 103.

[55] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 173–174. Cf. (fără referire la transformarea pasivă) și VINCENZ 1969, p. 546–550. Vezi o interpretare diferită la CHOMSKY 1970, p. 87, 204–205.

[56] Vezi, de ex., JAEGGLI 1986, p. 605–611; GRIMSHAW 1990a, p. 80–88, unde se demonstrează că nominalele pasive manifestă asemănări importante cu numele de „rezultat al acțiunii”. Cf. STAN 1992–1993, STAN 1995 și STAN 1996 despre română. Vezi o accepție diferită a „substantivului pasiv” din perspectivă generativă, la CINQUE 1991, p. 153–154.

[57] Vezi CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 300–303, despre substantivele cu sufix de infinitiv lung sau de supin.

3.3.6.1. Distincția cel mai dificil de precizat teoretic și contextual este aceea dintre valorile „acțiune" și „f a p t u l de a face acțiunea":

(70) *Românii din Bucovina erau însă mult mai umiliți decât noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pământul lor clasic, **pierderea** înrâuririi lor politice* (EMINESCU X 5) „faptul de a fi pierdut (înrâurirea lor politică)".

Adesea structurile sunt ambigue deoarece substantivul actualizează concomitent valorile „fapt", „acțiune" și/sau „rezultat al acțiunii":

(71) *Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume; [...] **furtișagul, zavistuirea** bunurilor altuia, **traiul** rău în familie [...], aproape toate sînt câștigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoșilor* (EMINESCU X 30) „fapt/acțiune/rezultat" (*trai,* aici cu sensul „conviețuire, se apropie de statutul unui nume de „acțiune");

(72) *pentru a avea rang în gardă nu-ți trebuie nimic decât **„agrearea"** din partea d-nilor liberali sau **alegerea** din partea unor cetățeni* (EMINESCU X 15) „fapt/rezultat" (valoarea „acțiune" ni se pare aici mai puțin clară; *agreare,* ambiguu în context, exprimă și sensul „dare a consimțământului" – vezi DEX 1996 s. v. *agrea*).

Distincția terminologică **acțiune/fapt** apare în relativ puține lucrări[58]. Autorii care au definit termenul **fapt** l-au asociat în general cu caracterul perfectiv al acțiunii[59]. É. Benveniste, examinând câteva limbi vechi indo-europene, opune acțiunea ca fapt realizat, obiectiv (prin aceea că nu implică subiectul) și acțiunea ca posibilitate (capacitate etc.) a subiectului[60]. Numele „faptului" (obiectiv și perfectiv) este un **nomen actionis** în sens etimologic[61]; el este apt de a exprima și rezultatul concret al acțiunii. Această accepție a termenului **fapt** trebuie delimitată de cea care ne interesează aici, și anume de „faptul de a face o acțiune".

Dat fiind că substantivele (românești) nume de acțiune se referă atât la schimbări de stare, având sens perfectiv, cât și la procese în desfășurare, având sens imperfectiv[62], nu credem că opoziția imperfectiv/

---

[58] Vezi și **2.1.2.4.**, *supra;* GGIC I 1991, p. 344 (unde distincția se justifică prin sensul lexical pe care îl exprimă verbul de bază al construcției nominalizate) etc.

[59] Vezi, de ex., BENVENISTE 1975 (1948), p. 76, 111–112; FRASER 1970, p. 85.

[60] BENVENISTE 1975 (1948), p. 66, 69–70, 74, 80, 94, 96–97, 100, 111–112 etc.

[61] Vezi discuția despre **nomen actionis/actus/acti** în **2.1.2.4.**

[62] Vezi **2.1.2.5.**, **3.3.4.**

perfectiv se corelează cu distincția „acțiune"/„faptul de a face acțiunea". Examinarea materialului lingvistic românesc ne-a condus la ipoteza că între „acțiune" și „fapt" există o diferență de conceptualizare a uneia și aceleiași realități, diferență constând în gradul de abstractizare. „Faptul de a face acțiunea" se situează pe o treaptă superioară de abstractizare în ce privește localizarea spațiotemporală și raportarea la un subiect. Conceptul „fapt" este similar cu cel de „eveniment generic"[63]. Ca și acesta, „faptul" este compatibil cu determinarea definită[64], articolul hotărât având în context valoare generică. În unele construcții, „faptul de a face o anumită acțiune" pare a se identifica, a se confunda cu „evenimentul (acțiunea) generic(ă)"; de exemplu:

(73) *Dacă legea este adoptată în aceeași formă, cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar* ***promulgarea*** *devine obligatorie* (C 58) „faptul de a (o) promulga/acțiunea de a (o) promulga (în orice circumstanțe spațiotemporale, de către orice persoană cu funcția de președinte al statului în circumstanțele respective)"[65]; cf. și (71), (72).

În alte structuri însă referentul nu are caracter generic; de exemplu, în (70) circumstanțele (individualizate, unice) se subînțeleg dintr-un context mai larg: se face referire la cedarea Bucovinei către Austria la sfârșitul secolului al XVIII-lea; dar substantivul *pierderea* nu exprimă realizarea acțiunii în circumstanțele respective, ci acțiunea în sine, independent de circumstanțe. Credem că numele faptului de a face o acțiune este expresia referențială a acțiunii considerate în sine, ca „tip", iar numele de acțiune este expresia referențială a acțiunii considerate ca realizare – în circumstanțe individualizate sau neindividualizate[66].

3.3.6.2. Sensul „r e z u l t a t (concret/abstract) al acțiunii" este frecvent atestat la numele de acțiune polisemantice din română. Exemplele sunt numeroase încă din primele texte:

---

[63] Vezi la GRANGER 1989, p. 135–136, definirea evenimentului generic ca grad superior de abstractizare a evenimentului.

[64] Vezi (70) și **6.2.6.**

[65] Substantivul cumulează în context și valoarea „rezultat al acțiunii".

[66] Vezi distincția dintre conceptul-tip și conceptul-realizare a tipului, la CROFT 1991, p. 112; cf. GIVÓN 1984, p. 406, despre numele care se referă la tipuri.

(74) *Toți – amu dereptii și sfinții pare-le ca **o legare*** (= robie) *această viează ce e întru trup* (CORESI, EV. 581/1, în DA s. v. *lega*) etc.

Dezvoltarea acestui sens de către substantivele nume de acțiune cu bază verbală s-a interpretat recent, din perspectivă generativă, ca o „încorporare" semantică a obiectului acțiunii[67], și anume a obiectului ce rezultă din acțiune.

3.3.6.3. Alte valori concrete ale numelor de acțiune (cu exemple din limba română veche și contemporană) sunt:

– „l o c al desfășurării acțiunii"

(75) *Cela ce-ș va hicleni moșiia și **nașterea** de unde au născut* (P Înv. 93 IX 5) „loc de naștere"[68] – vezi indicele de materii al ediției;

– „a g e n t al acțiunii"

(76) *aceale **mărturii** [...] sîmt oameni> de gios* (P Înv. 106 XII 30)[69];

– „o b i e c t [+/– animat] al acțiunii"

(77) *Și aceastea sînt **nașterile** lui Noe [...]. Și născu Noe trei feciori: pre Sim, pre Ham, pre Iafeth* (B 4: VI/9–10; cf. B 7: XI/10) „urmașii" – vezi glosarul ediției –, dar și „acțiunea";

(78) *dacă va fura, să-i rădice **furtușagul,** sau să-l poarte să-l ascundză [...] cum n-au știut nemică că iaste lucru de furat* (P Înv. 68 XIII 127) „obiect furat"[70];

(79) *Eu însumi m-am rugat ca să-mi lase acea **curătură*** (IORGA, S.D. XI 273, în DA, la sensul „loc curat sau curățit de pădure, de rădăcini, de cioturi, de mărăcini, de huci, de spini, pentru a putea fi arat");

– „i n s t r u m e n t al acțiunii"

(80) *Ține limba sa de rău și cu rostul său să nu grăiască **înșelăciune*** (C Ps. 149: 58ʳ) „cuvânt care înșală" etc.

---

[67] Vezi detaliile sintactice ale acestui proces, cu exemple din engleză și din olandeză, la: ABNEY 1986; BOOIJ și VAN HAAFTEN 1988, p. 105–106. Cf. WUNDERLICH 1997, pentru un model de analiză semantică din perspectiva teoriei „descompunerii lexicale" și a teoriei „intervalelor" (vezi **2.1.2.5.**).

[68] Un indiciu al valorii substantivului *naștere* este și vecinătatea propoziției introduse prin adverbul relativ de loc *unde* (precedat de prepoziție).

[69] Vezi și TODORAN 1998, p. 194. Cf. evoluția semantică a lat. *testimonium* (OXFORD LATIN 1984) și a fr. *témoin* (LAROUSSE 1991).

[70] Sens neînregistrat în indicele de cuvinte al ediției.

3.3.6.4. Numele de acțiune exprimă în unele contexte diverse valori abstracte (exemplele aparțin românei vechi și contemporane):

– „t i m p al acțiunii" – vezi și (61)

(81) *După **plecarea** lui Lazăr, Eliade rămase în locu-i* (CĂLINESCU 132) „momentul plecării/acțiunea de a pleca";

(82) *treace viața noastră, și **tăiarea** morției apropie-se, și acelŭ înfricoșatulŭ județŭ și plata așteaptă pre noi!* (CC_2 539/3–5);

– „m o d al acțiunii"[71]

(83) *să rămâie în tărie rânduiala lui Dumnezău după **alesătura** lui* (SA 114: 102r) „conform felului în care a ales el";

(84) ***Organizarea** și **funcționarea** fiecărei Camere se stabilesc [...]* (C 26; cf. C 24) „felul în care se organizează și funcționează";

– „d r e p t / p o s i b i l i t a t e / c a p a c i t a t e de a face acțiunea"

(85) *Ce-m dă **comenda** oștii în mâna mé* (NECULCE, L, 245, în DÎLR) „dreptul de comanda";

(86) *ai trei **parieri** la dispoziție* (TVR 2 1995) „posibilități, încercări de a paria";

(87) *Întrucât Dumnezeu nu îmi e dat ca atare de experiență și scapă, în egală măsură, **cuprinderii** mele intelectuale, e inutil să-l iau în discuție* (PLEȘU 55–56) „capacitatea/acțiunea de a cuprinde";

– (rar, izolat) „c o n s e c i n ț ă a acțiunii"

(88) *Dă-mi astăzi **naștirile** tale **ceale dentâiu** mie. Și zise Isaf: „Iată, eu merg să moriu, și ce mi-s bune aceaste **născături înainte?**" [...] Și au dat Isaf **naștirile dentâiu** lui Iacov* (B 18: XXV/31–33; cf. B 18: XXV/ 24, *naștirile dentâiu*) „dreptul de întâi născut" etc.

Extinzând modelul de interpretare generativă din **3.3.6.2.** și asupra valorilor indicate în **3.3.6.3.**, **3.3.6.4.**, s-ar putea admite că numele de acțiune corespunzătoare formal și/sau semantic unui verb au disponibilitatea de a „încorpora" semantic agentul, obiectul, circumstanța (de un anumit tip a) acțiunii sau un modalizator.

3.3.6.5. Unele substantive românești se întrebuințează astăzi mai frecvent sau exclusiv cu alte valori decât cea de „acțiune". De exemplu, *făptură* „ființă, vietate, creatură"[72], dar:

---

[71] Cf. discuția și bibliografia la FRASER 1970, p. 85–86, unde nu se are în vedere limba română.

[72] DEX 1996; cf. DA.

(89) *De zidirea sau **făptura** lumii multe dovezi şi păreri a filosofilor şi a poeticilor păgâneşti erà* (N. COSTIN, LET. I, 41/6, în DA, la sensul ieşit din uz „facere, creare"),

întrebare „enunţ interogativ", dar:

(90) *Orbul cu **întrebarea*** (= întrebând) *a nemerit Brăila* (ZANNE, P. II 658, în DA s. v. *întreba*) „acţiunea de a întreba",

judeţ „unitate administrativ-teritorială"[73], dar:

(91) *învierea morţiloru cu **giudeţ*** (COD. VOR. 62/9, în DA), indicând „Judecata de Apoi";

(92) *Un om ce are lua un lucru a oarecui şi l-are da altuia să să hrănească, cela cu lucrul nu poate să-l ia fără de **giudeţ*** (P Înv. 47 XV 191) „judecată";

(93) ***Judeţ** al sărmanilor,* de Mihail Sadoveanu, „judecată, judecare".

Uneori valoarea de „acţiune" se menţine în îmbinările (oarecum) fixate sau în forma negativă (cu prefixul *ne-*) a cuvântului. De exemplu, *ştire*[74] „veste, informaţie; noutate"[75] se situează la limita dintre numele de „acţiune" şi cel de „stare" în locuţiunea *a da de ştire,* în construcţia *cu/ fără ştirea (cuiva),* în derivatul *neştire.*

3.3.6.6. Valoarea de „acţiune" a unor substantive româneşti este atestată doar regional; de exemplu, *credinţă* „logodnă" (în Transilvania şi în Bucovina):

(94) *înainte de **credinţă*** (SLAVICI *ap.* TDRG, în DA); vezi, de asemenea, *a (se) credinţa* „a (se) logodi" *(< credinţă)* şi substantivul *credinţare* „încredinţare, logodnă"[76].

3.3.6.7. Un cuvânt cum este *purgaţie* „faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; purgare" (adică „acţiunea de a se purga şi rezultatul ei")[77] apare în româna veche exprimând un tip diferit de acţiune:

(95) *Dară mearge şi domnul împreună cu acela în **purgaţie*** (ANTIM, CL, 95^r, 91^v, în DÎLR s. v., la sensul „purificare").

3.3.6.8. Unele nume de acţiune româneşti se înregistrează cu sensuri speciale în anumite tipuri de texte; de exemplu, *greşeală* „faptă, acţiune

[73] DEX 1996.

[74] Vezi şi MEYER-LÜBKE 1900, p. 26–27.

[75] DEX 1996.

[76] DA s. v. *credinţá, credinţă.*

[77] DEX 1996.

etc. care constituie o abatere (conştientă sau involuntară) de la adevăr, de la ceea ce este real, drept, normal, bun (şi care poate atrage după sine un rău, o neplăcere)"[78] actualizează în pravile sensul „fapt ilicit, infracțiune" (vezi P Înv., indicele de cuvinte). Ca aspect particular al modificărilor de sens ce însoțesc în general trecerea cuvintelor din limbajul curent într-o terminologie, Al. Andriescu[79] a arătat că unele infinitive lungi substantivale din terminologia ştiinţifică şi tehnică exprimă un sens special, diferit de cel al verbului de bază; de exemplu, *a evacua* „a îndepărta ceva de pe un anumit loc", *evacuare* „fază din ciclul maşinilor cu arderi interne, eliminarea gazelor de ardere din rotorul unei turbine cu gaze" ş. a.

3.3.6.9. Nume de obiecte cum sunt *cruce, plug, seceră* ş. a. dobândesc contextual valoarea unor nume de acțiune (vezi şi DA/DLR):

(96) *Că acestuia se păreà că e prea vreun rău şi prea un amarŭ* ***crucea*** *[...]; iară Domnulŭ aşteptà să se răstignească şi să se muncească pentru noi* (CC_2 533/37–534/1–3), *mainte de* ***cruce*** *nu se cădeà a se grăì nemică cu frâmseațe dumnezeiască de Hristosŭ* (CC_2 534/31–33; cf. CC_2 535/2) „răstignire";

(97) *în vreamea* ***plugului*** *cându-ş ară pământul* (P Înv. 54 I 2) „plugărit";

(98) *va freca spice la vreamea de* ***seacere*** (P Înv. 58 II 34) „secerat".

Coocurența şi coreferențialitatea cu verbele *să se răstignească* (96), *ară* (97), introducerea prin locuțiunea prepozițională *mainte de* cu sens temporal (96), subordonarea față de substantivul *vreamea,* ce se referă la circumstanța temporală a acțiunii (97), (98), marchează în context sensul abstract, de „acțiune", al cuvintelor *crucea (cruce), plugului, seacere,* având deci rol dezambiguizator. Construcțiile s-ar putea explica şi prin elipsa unui verb *(a răstigni pe cruce, a ara cu plugul, a secera cu secera)*[80].

3.3.6.10. Contextual coexistă adesea mai multe valori lexicale[81]:

(99) *Şi se-au începutŭ această carte a se tipări după* ***întruparea*** *fiiului şi cuvântulŭ lu Dumnezeu, la o mie 580, iar de la* ***facere*** *7088* (CC_2 1/20–22) „acțiune/timp al acțiunii";

---

[78] DEX 1996; cf. DA.

[79] ANDRIESCU 1954, p. 88.

[80] Explicația ne-a fost sugerată de Gabriela Pană Dindelegan.

[81] Vezi **3.3.6.1.** pentru ambiguitatea „fapt/acțiune/rezultat al acțiunii" sau „fapt/ rezultat al acțiunii". Vezi şi discuția despre ambiguitatea formațiilor în *-ing* din engleză, la FRASER 1970, *loc. cit.*

(100) *orice nație [...] are o „începătură", un „adaos" și o „scădere"* (URECHE *ap.* CĂLINESCU 16) „acțiune/rezultat al acțiunii/timp al acțiunii" etc.

Vezi și *supra* (77) „acțiune/obiect", (81) „acțiune/timp al acțiunii", (87) „acțiune/capacitate de a face acțiunea".

3.3.6.11. Contrar tendinței de a folosi numele de acțiune cu alte sensuri lexicale (**3.3.6.1.–3.3.6.5.**) și contrar tendinței spre ambiguitate (**3.3.6.10.**), se constată astăzi revenirea numelor de acțiune românești (mai ales a infinitivelor lungi) la valoarea abstractă de „acțiune", exprimată în contexte nonambigue. Frecvența substantivelor cu acest sens este mare în special în limbajul presei; de exemplu:

(15a) *operațiuni de **căutare*** (TVR 1 1995);

(39a) *posibilitățile de **manevră*** (EVENIM. 936: 4).

3.3.7. Unele nume de acțiune îndeplinesc o funcție onomastică, adică au devenit nume proprii ori au intrat în alcătuirea numelor proprii[82]: antroponime *(Acrială, Pârjol, Pomană, Spoială*[83]*, Victoria),* nume geografice și teritorial-administrative *(Câmpul **Regenerării*** din Islaz[84], *Victoria, Calea **Victoriei**, Unirea, Piața **Unirii**)*, denumiri de monumente, de instituții, de întreprinderi, de asociații *(Arcul de **Triumf**, Banca Română pentru **Dezvoltare**, **Înfrățirea** între Popoare* – casă de cultură –, *Unirea* – hotel, magazin –, *Liga pentru **Apărarea** Drepturilor Omului),* nume de titluri oficiale și onorifice, de ordine, de medalii (*Erou al **Muncii** Socialiste, Ordinul **Muncii**, A 50-a **Aniversare** a Partidului Comunist Român* – medalie[85]), nume de sărbători laice și religioase (*Ziua **Victoriei**, **Schimbarea** la Față*[86]), denumiri ale evenimentelor sau ale perioadelor istorice *(**Unirea** Principatelor, Renaștere)* etc.

Caracteristica semantică a majorității numelor de acțiune utilizate ca nume proprii sau incluse în structura numelor proprii este ambiguitatea[87]:

---

[82] Vezi TOMESCU 1998, p. 13–14, despre funcția onomastică a substantivelor comune, fără referire specială la numele de acțiune; vezi și **4.2.5.**, **7.6.**, *infra*.

[83] Explicate la IORDAN 1983.

[84] Înregistrat la GIURESCU 1979, p. 351.

[85] DOOM, p. XXIX.

[86] CCO 1996.

[87] Iorgu Iordan (vezi IORDAN 1956, p. 271) era de părere că substantivele abstracte sunt incompatibile cu utilizarea ca nume proprii.

ele exprimă concomitent în context „rezultatul acțiunii” *(Piața Unirii)* ori se situează la limita cu abstractul calității *(Acrială)*. La antroponime, conținutul semantic verbal (valoarea de acțiune) este greu sesizabil; cele mai multe sunt nume de familie cu caracter popular, la origine porecle și de regulă nu au structura infinitivului lung – formație cultă, care în româna actuală exprimă valoarea de acțiune mai frecvent decât celelalte tipuri formale. Restul numelor proprii reprezintă/includ nume de acțiune ce se raportează la referent (la „obiectul” denumit) fie direct, fie indirect; acestea din urmă au valoare contextuală simbolică. Se raportează direct la referent termenii indicând: activitatea specifică a instituției/întreprinderii sau domeniul de activitate *(Banca de **Credit** Român*[88]*, Centrul pentru **Servicii** de **Radiocomunicații**)*, scopul (obiectivul) activității unei instituții/întreprinderi/asociații *(Banca Română pentru **Dezvoltare**, Liga pentru **Apărarea** Drepturilor Omului)*, criteriul sau ocazia decernării titlului, a ordinului, a medaliei *(Erou al **Muncii** Socialiste, Ordinul **Muncii**, A 50-a **Aniversare** a Partidului Comunist Român)*, evenimentul denumit și sărbătorit *(**Schimbarea** la Față, **Unirea** Principatelor, Ziua **Victoriei**)*, procesul specific perioadei istorice denumite *(Renaștere)* etc. Au valoare simbolică denumiri ca: ***Înfrățirea** între Popoare, Piața **Unirii*** etc.

3.4. Definiția numelui de acțiune. Sintetizând observațiile anterioare (formulate sub **3.1.–3.3.**), se poate susține că numele de acțiune este un cuvânt caracterizat prin:

(a) flexiune de tip nominal;

(b) valențe sintactice de tip verbal (specifice) și de tip nominal (nespecifice, identice cu cele ale substantivelor prototipice);

(c) caracteristici proprii de distribuție într-un context mai larg, ce include grupul determinanților săi sintactici;

(d) posibilitatea substituției cu un verb în anumite contexte;

(e) posibilitatea definirii exclusiv verbale (nu ostensive) a sensului lexical;

(f) statut logico-semantic de semn descriptiv general (alături de celelalte substantive, de verbe și de alte cuvinte);

---

[88] GIURESCU 1979, p. 342.

(g) funcţie pragmatică specifică substantivelor (diferită de cea a verbelor), şi anume referinţa: numele de acţiune este expresia referenţială a „acţiunii", într-o accepţie tradiţională a termenului **acţiune** (în opoziţie cu **stare**).

Particularităţile (a), (e), (f), (g) sunt independente de context şi, ca atare, au caracter general. Particularităţile (b), (c), (d) variază dependent de context, deci au caracter particular şi reprezintă indicii formale importante pentru dezambiguizarea substantivelor polisemantice. Caracteristicile gramaticale (a–d) şi cele logico-semantice (e–f) sunt o consecinţă a funcţiei pragmatice şi a naturii referentului (g).

4. TIPOLOGIA NUMELOR DE ACȚIUNE ROMÂNEȘTI

4.1. Structura numelor de acțiune

4.1.1. Principiul de analiză. Substantivele românești care denumesc acțiuni sunt creații interne (obținute prin procedee interne de îmbogățire a vocabularului), cuvinte moștenite, împrumuturi și calcuri lexicale de structură[1]. Specialiștii în etimologie au remarcat că uneori este dificil de stabilit statutul unui cuvânt în raport cu originea lui: formație internă vs. termen preluat din altă limbă (moștenit/împrumutat)[2]. Întrucât originea numelor de acțiune românești nu face obiectul cercetării noastre, nu ne vom pronunța, în cadrul acestor controverse, cu privire la soluțiile etimologice propuse anterior în bibliografia de referință. Ceea ce ne interesează este tipologia formală a substantivelor nume de acțiune din limba română și comportamentul gramatical al cuvintelor de diferite tipuri. Pentru aceasta am considerat că este adecvat criteriul structural aplicat în tratatul de formare a cuvintelor (FC I–III), și anume posibilitatea de a identifica structura internă a formațiilor.

Vom distinge așadar (a) formațiile integral a n a l i z a b i l e (la care se pot identifica sufixul/prefixul/elementul de compunere și cuvântul de bază, respectiv cuvintele alcătuitoare în cazul compuselor) și formațiile s e m i a n a l i z a b i l e (la care se poate identifica exclusiv sufixul/prefixul/elementul de compunere), de (b) cuvintele n e a n a l i z a b i l e (la care nu se poate identifica structura internă)[3]. Aplicând consecvent acest principiu structural de analiză și de clasificare, nu vom lua în discuție

[1] Vezi **2.2.**

[2] Vezi, de ex., discuția despre rom. *geamăt* și trimiterile bibliografice la COTEANU și SALA 1987, p. 100; vezi și SALA 1998, p. 102–104.

[3] FC I, p. XII, XIII; FC III, p. 6.

existența certă/probabilă a modelelor străine (în cazul calcurilor lexicale de structură). De asemenea, din punct de vedere structural, este nerelevant faptul că o formație cu structura infinitivului lung, a supinului sau a participiului a fost creată prin conversiune (substantivizare), prin derivare cu sufixul infinitivului lung, al supinului, al participiului ori prin calc de structură[4]. Sub aspect formal, un nume de acțiune derivat regresiv (*omor, denunț* etc.) se raportează la verbul de bază *(a omorî, a denunța)* în același fel în care unele nume de acțiune moștenite (*luptă* etc.) sau împrumutate (*debit* etc.) se raportează la verbul corespunzător, de asemenea moștenit *(a lupta)* sau împrumutat *(a debita)*; substantivele de acest tip, indiferent de origine, vor fi considerate analizabile cu sufixul „zero". Includem în clasa formațiilor analizabile și formele de singular interpretate ca fiind refăcute pe baza pluralului.

4.1.2. Tipurile structurale

4.1.2.1. (a) Formații (semi)analizabile

- cu structura infinitivului lung, având în alcătuire sufixele[5]:
  - *-áre – cântare, manifestare, plecare;*
  - *-âre – amărâre, coborâre;*
  - *-ére,* cu varianta veche *-eáre – cădeare* (CC_2 14/17–18; P Înv. 145 XLI 6), *ținearea* (CC_2 301/24–25, 540/7; P Înv. 55 I 10; ÎL 128), *vedeare* (CC_2 304/18–19; P Înv. 112 XVI 26), *vedere;*
  - *-ere – alegere, pierdere;*
  - *-íre – curățire, osândire;*
- cu structura supinului, având în alcătuire sufixele:
  - *-s – mers, scris;*
  - *-át – cântat, sculat;*
  - *-ât – ocărât;*
  - *-ít – aburit, răpit;*
  - *-út – ținut;*

[4] Vezi discuția și trimiterile bibliografice sub **2.2.3.**, *supra.*

[5] Nu în toate formațiile vocalele *a, i* din alcătuirea sufixelor *-áre, -íre* sunt vocalele tematice ale conjugării verbului de bază *(naște – născare, matisa – matisire).* La verbe de conjugarea I cu radicalul terminat în sunet palatal, apare sufixul de nominalizare *-ére (calchia – calchiere).* Vezi discuția și interpretările la CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 283–285, 290; GRAUR 1968, p. 236; vezi și **2.2.3.**

-t – copt; cf. și *fapt* „facere etc." (DA), cuvânt vechi la care nu se mai recunoaște astăzi rădăcina și pe care îl considerăm semianalizabil cu sufixul *-t* al supinului;

■ cu structura participiului la forma de feminin singular (desinența *-ă*), având în alcătuire sufixele:

-́să – arsa (joc *ap.* DIACONESCU I. 1969, p. 37), *zisă* „sfat, îndemn" (SMFC IV, p. 280);

-átă – lăsata (secului);

-ấtă – (de-a) târâta „târâș" (DLR s. v. *târât*);

-ítă – agonisită „agonisire" (SMFC IV, p. 280), *ieșită* „ieșire, plecare" (SMFC I, p. 218), *mulțemită* „acțiunea/rezultatul acțiunii de a mulțumi" (CC_2 19/22–23), *venită* „venire" (CS 217);

-útă – bătută (dans popular), *începută* „începere" (*ap.* DENSUSIANU 1961, II, p. 105), *vrută* „voință, vrere" (SMFC IV, p. 280);

-́tă – fripta (joc), *ruptă* „înțelegere între contribuabili și visterie, în evul mediu, în țările române" (DEX 1996); cf. și *faptă* „acțiune săvârșită, act îndeplinit de cineva" (DEX 1996), cuvânt vechi a cărui rădăcină nu mai este recognoscibilă și pe care îl considerăm semianalizabil cu sufixul participial *-tă;*

■ ca derivate cu sufixe (de la o bază verbală/substantivală/adjectivală, în cazul formațiilor integral analizabile):

-ádă – blocadă, bravadă;

-áie – bătaie;

-áj, cu varianta învechită *-ágiu – periaj, arbitragiu* (DA);

-ándă – propagandă;

-áș – făgădașuri „făgăduială, promisiune" (IORGA, S. D. XII, 102, în DA);

-ấș – coborâș;

-ă/â/iciúne, dubletul neologic *-((ț)i)úne; -țión, -́ țio – înșelăciune, pogorâciune* „pogorâre" (DA s. v. *coborî*), *asupriciune* (DA), *indicațiune, acțiune, omisiune, botejune* (CC_2 246/18, discutat de Laura Vasiliu în SMFC I, p. 239), *conscripționul* „adunare de fonduri, chetă" (IORGA, SD, V, 148, în DÎLR s. v. *conșcripție*), *perjecuțio* „persecuție" (TEMPEA, IST., 109, în DÎLR);

-árie – comicărie, sponsorărie (ROM. LIB. 1996, nr. 2007, 4/5 *ap.* AVRAM 1997a, p. 25);
-ărít (la limita cu numele de ocupații) – *albinărit;*
-eálă, cu varianta *-iálă* (după vocală) – *clipeală, ronțăială;*
-élişte – privelişte „acțiunea de a privi"/„imagine, peisaj" (Rebr. Ion II 16 *ap.* SANDFELD şi OLSEN 1936, p. 74);
-eríe – escrocherie, piraterie (la limita cu sensul „ocupație");
-'e/ăt – rânjet, strigăt;
-éț – județ „judecată";
-íe – tâlhărie;
-ílă – sailă „însăilătură" (*ap.* Mioara Avram, în SMFC II, p. 162);
-'ing – doping, dribling, presing;
-ínță şi dubletul neologic *-á/énță – căință, toleranță, insistență;*
-íş – seceriş, treieriş;
-'iță – goniță „umblet, jocul copiilor" (TUDOSE 1978, p. 126);
-'iu – exercițiu;
-lâc – haimanalâc „faptul de a hoinări ca o haimana; hoinăreală, vagabondaj" (DEX 1996; SMFC IV, p. 189);
-ă/e/imânt şi dubletul neologic *-mént – jurământ, acoperemânt* „ocrotire, protecție, apărare" (DOSOFTEI, V. S. 159/2, în DA), *acoperimânt* (DA s. v. *acoperemânt*), *antrenament, bombardament;*
-á/énie – jelanie, afurisenie;
-oáre – lăudoare;
-i/uşág – furtişag, furtuşag (P Înv. 44 XII ş. u.);
-şíg – hicleşig (SMFC I, p. 206);
-şúg – meşteşug;
-itáte, 'itas – activitate, activitas (definit ca „Făcătoriia, lucrarea lucrului", la CANTEMIR, II, I, 200, în DÎLR; vezi şi ŞTEFAN 1987, p. 197);
-(t)oáre – vânătoare, ninsoare;
-tór(iu) – ajutor, interogatoriu;
-(a/ă/â/e/i/ut)úră – încadratură, strâmbătură, amărâtură „acțiunea de a se amărî" (DOSOFTEI *ap.* HEM, 1021, în DA), *sperietură, cicălitură, băutură, arsură;*
-((á/i/ú)ț)ie – macerație, nutriție, substituție, intervenție, excursie;

-úş – urcuş;

„zero"; substantivele au formă feminină (desinența *-ă* şi varianta *-e* după un sunet palatal) – *câştigă* „îngrijorare, supărare" (FT 325), *ceartă, două* „îndoială" (FT 326), *laudă, pândă, rugă, voie* – sau neutră (cu finală consonantică şi desinența „zero" sau cu desinența *-u* după grupuri consonantice terminate în lichidă – *abandon, asalt, balans, cioplu* (Nirv. 27 *ap.* IORDAN 1947, p. 246), *înot* (HRISTEA 1960), *ostoi* (IORDAN 1969, p. 10), *păstru* „păstrare, economisire" (PANN, P. V. III, 74/27, în DLR), *răsuflu* (CS 347 *ap.* IORDAN 1947, p. 247), *vaiet* (HRISTEA 1960);

■ ca derivate cu prefixe[6] de la baze nominale, majoritatea de la nume de acțiune cu structura infinitivului lung; în sursele bibliografice utilizate de noi nu apare înregistrat un verb corespunzător, derivat cu prefixul respectiv[7]:

anti- – *antimălurire* (DEX 1996), *antipoluare* (DCR), *antihrisis* (LC 60/21, 31, definit prin „contrafolosință" la SARAMANDU 1986, p. 73);

con- (co-) – *confabulație* (DEX 1996), *coacțiune* (SMFC II, p. 31; FC II, p. 68, 69), *coarticulare* (SMFC II, *ib.*), *coproducție* (SMFC II, *ib.*);

contra- – *contralovitură* (DEX 1996), *contrapregătire* (DEX 1996);

dez- – *dezbalotare* (DEX 1996), *dezinsecție* (DEX 1996);

in-[8] – *inacceptare* (DEX 1996), *inacțiune* (DEX 1996);

ne- – *nepaza* (P Înv. 107 XIV 6), *neintegrare;*

---

[6] Nu am considerat necesar să indicăm toate prefixele care apar în structura numelor de acțiune, ci ne-am limitat la câteva exemple, întrucât nu există o specializare a prefixelor pentru formarea abstractelor verbale, aşa cum există în cazul sufixelor.

[7] Cele mai multe nume de acțiune derivate cu prefixe fiind termeni tehnici, nu excludem posibilitatea ca în limbajul specializat al domeniului respectiv ele să se utilizeze alături de verbele corespunzătoare formal şi/sau semantic; acestea din urmă, dacă există, au desigur o circulație mult mai restrânsă decât numele de acțiune respective.

Derivatele cu prefixe negative *(in-, ne-, non-)* corespund unui verb la forma negativă.

[8] Credem că *in-/im-*, prefix negativ în majoritatea numelor de acțiune, se apropie de statutul unui prefix delocutiv în formații ca *impupare* < *im-* + *pupă* „trecere din stadiul de larvă în stadiul de pupă" (DEX 1996, fără verb corespondent înregistrat). Cf. Ion Coteanu, în LRC I, p. 235, unde se contestă caracterul delocutiv al lui *in-* în limba română.

non- – *noncoordonare, nonintervenție* (IORDAN 1947, p. 200);
post- – *postcalcul* (DEX 1996), *postcalculație* (DEX 1996), *postprocesare* (DEX 1996);
pre- – *precomprimare* (DEX 1996), *preînregistrare* (DEX 1996);
re- – *recristalizare* (DEX 1996, DN);
sub- – *subexpunere* (DEX 1996);
supra- – *supradozare* (în instrucțiunile de utilizare a medicamentului „Zantac", 1996), *supralărgire* (DEX 1996);
trans- – *transcalculare* (DEX 1996), *transsubstanțiere* (DEX 1996);

■ cu elemente de compunere, în general de la baze substantivale nume de acțiune având structura infinitivului lung; în sursele bibliografice utilizate de noi nu apare înregistrat un verb corespunzător, cu element de compunere[9]:

auto- – *autoabrogare* (DEX 1996), *autotaxare* (DEX 1996);
bio- – *bioacumulare* (DEX 1996), *biodeteriorare* (DEX 1996);
hemo- – *hemovaccinare* (DEX 1996);
hipo- – *hipotracțiune* (DEX 1996);
macro- – *macrofilmare* (DEX 1996);
micro- – *microimprimare* (DEX 1996);
poli- – *policondensare* (DEX 1996);
tele- – *teletransport* „transport cu telefericul" (DEX 1996);
-cid – *genocid, suicid;*
-scopie – *cardioscopie* (DEX 1996);
-(ec)tomie – *amigdalectomie* (DEX 1996), *perichistectomie* (D. MED., în SMFC VI, p. 14), *cardiotomie* (DEX 1996);

■ ca unități lexicale compuse – *aerosoloterapie* (DEX 1996), *batgioc/batjoc* (DA s. v. *batjocură;* FC I, p. 112), *bateregioc/batere-gioc* (SMFC I, p. 213; FC I, *ib.*), *Bobotează* (FC I, *ib.*), *convorbire-fulger* (DCR; vezi discutarea tipului de formație și trimiterile bibliografice la DIMITRESCU 1995, p. 160–163, 188; vezi și FC I, p. 48), *du-te-vino* (FC I, p. 113), *Înainteprăznuirea/Înainte prăznuirea* (CCO

---

[9] Precizările din notele 6, 7 (4.1.2.1.), privind derivatele cu prefixe, sunt valabile și pentru formațiile cu elemente de compunere.

1996), *jos-culcare* (DOSOFTEI, în DA, vezi FC I, p. 126), *omucidere* (FC I, p. 45), *păcate-cădere* (SMFC I, p. 214), *predare-primire, raid-anchetă* (FC I, p. 48), *scris-citit, vânzare-cumpărare;*

■ ca unități lexicale compuse parasintetice, conținând un adverb, o temă verbală și sufixul *-(ắ/ỉ)nță* – *binesunânță* „eufonie" (Aron Pumnul *ap.* Halina Mirska, în SMFC I, p. 175; FC I, p. 166), *binescriință* (cf. Vasiliu Ianovici, *Gramateca limbei romanești,* Viena, 1851, p. 1, în FC I, *ib.*); ambele exemple sunt nume de „rezultat al acțiunii" ce implică „acțiunea";

■ ca singulare create sub influența pluralului – *batjocură* (DA; FC I, *ib.;* DEX 1996)[10], *rugăminte* (GRAUR 1968, p. 83);

■ ca unități lexicale create prin conversiune (substantivare) – *chiu* „chiuit".

(b) Cuvinte neanalizabile: *conflict, cruce* (vezi **3.3.6.9.**), *drum, exod, jaf, plajă, plug* (vezi **3.3.6.9.**), *rapt* etc. Unele substantive aparținând acestui tip sunt neadaptate fonetic; ele reprezintă împrumuturi ieșite din uz – *hrisis* (LC 120/7, definit „folosință" la SARAMANDU 1986, p. 73) etc. – sau împrumuturi recente, mai ales din engleză, terminate în *-ing* – *dumping* „vânzare a mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât acelea de pe piața internă și mondială, practicată de unele țări în scopul înlăturării concurenților și al acaparării piețelor externe" (DEX 1996; cf. OXFORD 1995), *jogging* „alergare ușoară practicată pentru întreținerea sănătății" (DEX 1996; cf. sensul în OXFORD 1995 s. v. *jog*), *printing* „tipărire, publicare" (cf. OXFORD 1995), *shipping* „navigație" (cf. OXFORD 1995) etc. – ori cu alt tip de structură – *comeback* „revenire, întoarcere la o situație avantajoasă, de succes" (cf. OXFORD 1995), *hold-up* „jaf asupra unei bănci, a unui tren care transportă bani etc., efectuat sub amenințarea cu arma; tâlhărie" (DEX 1996; cf. OXFORD 1995), *replay* „reluare imediată a fazelor interesante într-o transmisie sportivă (directă) la televiziune" (DEX 1996; cf. OXFORD 1995) etc.

Unele cuvinte sunt analizabile exclusiv în pronunțarea „românizată" și/sau în forma scrisă – *consulting*[11] „furnizarea de consultații, de informații

---

[10] Formații de tipul *strâmbet, zâmbet* – interpretate ca fiind create sub influența pluralului (BYCK și GRAUR 1967, p. 55; vezi și **2.2.4.**) – sunt structural analizabile cu sufixul *-et.*

[11] Vezi AVRAM 1997a, p. 14–15.

etc. cu privire la organizarea şi rentabilizarea întreprinderilor, la punerea în valoare a unor surse etc." (DN; cf. sensul în OXFORD 1995 s. v. *consult, consultancy*), *planning* „acţiunea sau procesul de a planifica ceva" (cf. sensul în OXFORD 1995 s. v. *plan*) etc.

În formaţiile recente apar uneori elemente de compunere cumulate (*citospectrofotometrie* etc.)[12].

4.1.2.2. Îmbinarea *după prăznuire* – ***După prăznuirea** Botezului Domnului* (RUGĂCIUNI, p. 564) –, alternând în numele de sărbători religioase cu *odovanie* „a opta zi (sau toată săptămâna care urmează) după o sărbătoare mare" (DLR) – ***Odovania** praznicului Botezului Domnului* (CCO 1996) –, poate fi interpretată ca termen compus (în absenţa marcării formale a sudurii constituenţilor); baza interpretării este analogia cu *înainteprăznuire/înainte prăznuire* – ***Înainteprăznuirea** Botezului Domnului* (CCO 1996), ***Înainte prăznuirea** Botezului Domnului* (RUGĂCIUNI, p. 563) –, un cuvânt compus a cărui unitate formală e marcată în ambele variante (fonetice/grafice) prin topica elementelor (adverb + substantiv) diferită de cea din grupările libere, analizabile sintactic[13].

4.1.2.3. Nu vom include în inventarul numelor de acţiune româneşti supinele (pozitive/negative) substantivate cu formă de plural precedate de prepoziţia *pe*: *pe alese, pe încercate, pe nebănuite* etc.[14] Grupările prepoziţionale cu această structură sunt stabile şi se analizează ca locuţiuni adverbiale[15].

4.2. Distribuţia diacronică, diatopică şi diastratică a numelor de acţiune

4.2.1. Formaţii învechite/arhaice. Unele nume de acţiune au circulaţie limitată în uzul actual ori sunt ieşite din uz.

O clasă distinctă formează cuvintele neanalizabile, mai ales de origine greacă şi turcă, (ne)adaptate fonetic: *hrisis* (LC 120/7; vezi şi SARAMANDU 1986, p. 73), *tahmin* (PC 70/8, glosat în ediţie „evaluare"),

---

[12] DCR. Vezi discuţia şi exemplele la DIMITRESCU 1995, p. 171.

[13] Vezi şi **4.2.1.**

[14] Vezi şi **2.2.3.**

[15] Vezi şi AVRAM 1997b, p. 262. În GLR_2 I, p. 305, grupările se analizează ca locuţiuni adverbiale alcătuite din prepoziţie şi participiu feminin-neutru plural.

teslim (LC 190/43, glosat în ediție „predare"), *zapt* „furt" (PC 172/2–3) etc. Formația *antihrisis/andihrisis* (LC 60/21, 31; vezi și SARAMANDU 1986, *loc. cit.*) este analizabilă în pref. *anti-* + *hrisis*.

Cele mai numeroase sunt formații (semi)analizabile cu sufixe: *-ă/â/iciúne, -țiúne, -țión, -țio* – *îngropăciune* (SA 165: 153v) și *îngrupăciune* (SA 70: 60r), *lăudăciune* (fără ex., în DA s. v. *lăuda*), *pogorâciune* (DOSOFTEI, ACATIST 10, în DA s. v. *coborî*), *goniciune* (DOSOFTEI, V. S. 4, $_2$, în DA s. v. *goni*), *naturalisatiunea* (CC 5–6, cu varianta grafică *-tiúne* a sufixului *-țiúne*), *conscripționul* (IORGA, SD, V, 148, în DÎLR s. v. *conșcripție*), *perjecuțio* (TEMPEA, IST., 109, în DÎLR) –, *-eálă* – *asupreală* (N. COSTIN, LET. I, 56/21, în DA) –, *-ie* – *surghiunie* (LC 72/4), *uniei* (TEMPEA, IST., 89, în DÎLR) –, *-ínță* – *grijință* (DOSOFTEI, V. S. 158, $_2$, cf. 156, cf. LB, în DA s. v. *griji*) –, *-ământ* – *îngropământ* (POLIZU, fără ex., în DA s. v. *îngropá*) –, *-oáre* – *lăudori* (LET. I 44/4, în DA s. v. *lăuda*) –, *-ușág* – *înșălușag* (ȘEZ. XXXI (XIX) 56, în DA s. v. *înșela*; cu varianta mold. *înșălășag*) –, *-itas* – *activitas* (CANTEMIR, II, I, 200, în DÎRL) –, *-toáre* – *îngrupătoarea* (CORESI, EV. 102/23, în DA s. v. *îngropá*) –, *-ă/â/itúră* – *arătătură* (ANON. CAR., în DA), *certătură* (*csërtëturë*, ANON. CAR., în DA s. v. *certá*), *dezlegătură* (SA 71: 61r), *(în)tâmpinătură, (în)timpinătură, (în)tumpinătură, (în)tunchinătură* (PSAL. 191/24, în DA s. v. *întâmpina*), *sărutătură* (NT 116: Matei XXVI 34r), *amărâtură* (DOSOFTEI *ap.* HEM, 1021, în DA), *amăgituri* (P Înv. XIV 155: 46), *gonituri* (CANTEMIR *ap.* TDRG, în DA s. v. *goni*), *rănitură* (P Înv. 106 XIII 2), *răpitură* (P Înv. 130 XXXII 9) –, *-úș* – *tâmpinușurile* (DOSOFTEI, V. S. 134, cf. PSAL. 191/24, în DA s. v. *întâmpina*) –, „zero" – *palpitul* (PLEȘU 6), *tâmpin* și *tâmpiru* „întâmpinare" (COD. VOR. 99, în DA s. v. *întâmpina*) – etc.

Mai puține sunt formațiile cu sufixul infinitivului lung, al supinului sau al participiului: *audere* (CORBEA, D, 77^v, în DÎLR), *cerșutul* (CS 215, 298: XV 116v/7–9), *ceputa* (CORESI, EV. 498/19, în DA s. v. *începută*), *începutele* (CORESI, EV. 459/10, 472/27, în DA s. v. *începută*) etc.

Unele formații sunt analizabile prin raportare la verbe (sau la variante verbale) de asemenea învechite ori dispărute din limba contemporană: *blagoslovire* (CORESI, PS. 336, în DA s. v. *blago-*) < *a blagoslovi;*

blăznire (CORESI, PS. 299, în DA s. v. *blăzni*), *blăznitură* (DA s. v. *blăzni*) < *a blăzni*; *ceputa* (CORESI, EV. 498/19, în DA s. v. *începută*) < *a cepe* (variantă veche şi populară, vezi DA s. v. *începe*); *tâmpinătură, timpinătură, tumpinătură, tunchinătură* (PSAL. 191/24, în DA s. v. *întâmpina*), *tâmpin* şi *tâmpiru* (COD. VOR. 99, în DA s. v. *întâmpina*), *tâmpinuşurîle* (DOSOFTEI, V. S. 134, cf. PSAL. 191/24, în DA s. v. *întâmpina*) < *a tâmpina* (variantă veche şi populară, vezi DA s. v. *întâmpina*); *nutarea* „navigarea" (CV 191, 313: 43r/13–14) < *a nuta* (CV 178) etc.

În româna veche era mai bine reprezentat decât astăzi tipul de compuse ce conţin un adverb urmat (mai rar precedat) de un substantiv, după model străin: *înainte-gândire* „previziune" (DOSOFTEI *ap.* ROSETTI-CAZACU, I.L.R. I 127, în FC I, p. 126; cu valoarea „acţiune" implicată în aceea de „rezultat al acţiunii"), *înainte-punere* (CREST. II 104, în FC I, *ib.*), *Înainteprăznuirea/Înainte prăznuirea* (CCO 1996), *jos-culcare* (DOSOFTEI, în DA, vezi FC I, *loc. cit.*), *potrivă-dare* (DOSOFTEI, în PS 210, 286, vezi FC I, *ib.*). Nu s-au menţinut în limba literară contemporană compusele parasintetice de tipul *binesunânţă* (Aron Pumnul *ap.* Halina Mirska, în SMFC I, p. 175; FC I, p. 166), *binescriinţă* (Vasiliu Ianovici, în FC I, *ib.*)[16].

4.2.2. Formaţii regionale. Dintre numele de acţiune cu circulaţie regională menţionăm: *alduială* (SA 10: 4'v, glosat „blagosloveniia", vezi şi *Studiu introductiv*, p. XLIV), *batjocoritură* (LB, în DA s. v. *batjocori*), *furăciune* „furt" (TUDOSE 1978, p. 182), *grijitură* „grijirea odăilor" (DA s. v. *griji*), *împăcăciune* „împăcare; înţelegere" (TUDOSE 1978, p. 166, 168), *împeţanie* „peţit" (TUDOSE 1978, p. 165, 168), *îngropanie* (TUDOSE 1978, p. 165), *înşelături* „amăgituri" (RAV. 757, cf. 155, în DA s. v. *înşela*), *scălduşă* (TUDOSE 1978, p. 164), *stătătură de alean* „răzbunare" (SA, *Studiu introductiv*, p. XLIV; cf. SA 109: 97v), *turnătura* „turnarea" (TUDOSE 1978, p. 166), *vedeală* „vedere" (TUDOSE 1978, p. 165) etc.

4.2.3. Formaţii ocazionale. Unele nume de acţiune sunt creaţii oarecum accidentale, izolate; de exemplu: *autointerviu* (vezi discuţia şi trimiterile bibliografice la DIMITRESCU 1995, p. 172), *căsătoreală*

[16] Vezi **4.1.2.1.**

„căsătorie" (MAT. FOLCL. 49, cu specificarea „neobişnuit", în DA s. v. *căsători*), *mâncătură* (în rimă cu *băutură*, formaţie discutată la GABINSCHI 1991, p. 91, 103), *megafuziune* (TVR 2 1999), compusele alcătuite din adverbul *mai* şi forma negativă a infinitivului lung nominal – *nemairăbdare* (VR, Ian. 1936, 8 *ap.* IORDAN 1947, p. 232, şi în FC I, p. 126), (161) *nemaivenirile* (VR, Ian. 1936, 12 *ap.* IORDAN 1947, *ib.*, şi în FC I, *ib.*). Pentru stadiul vechi al limbii nu putem avea certitudine în ce priveşte caracterul (non)accidental al unei formaţii. Mioara Avram[17] a arătat că este posibil ca unele nume de acţiune din textul *Noului Testament* de la Bălgrad ce par artificiale să fie creaţii „ad-hoc": *giucarea* (NT 47v), *îndrăgitura* (NT 28v), *întrebătură* (NT 96r). Mai ales în presa actuală se înregistrează formaţii cu circulaţie limitată la anumite contexte marcate stilistic: *rekaghebizare* (EVENIM. 1338: 12), *tiraspolizare* (TVR 1 1993) etc.

4.2.4. Concurenţa tipurilor. În special în textele vechi se înregistrează fenomenul concurenţei dintre tipurile formale de substantive nume de acţiune (în raport de sinonimie)[18]: *chelciugulŭ* – variantă pentru *chelşug* – (N. TEST. (1648), în CCR. 83, în DA s. v. *chelşug*, cu menţiunea că alternează în titlu cu *cheltuială*); *chemarea* şi *chemătura* (NT 5v, 105r *ap.* AVRAM 1990a, p. 24); *giudecată/giudecare/giudeţ* (în *Palia de la Orăştie;* vezi discuţia la DIMITRESCU 1995, p. 35); *îndemnarea* (SA 5: 1'r), *demnătura* (N. TEST. (1648) *ap.* VB I 168/42, în DA s. v. *îndemna*), *îndemnăturile* (MAG. IST. II 21/6, cf. CORESI, EV. VIII/6, în DA s. v. *îndemna*); *pierzarea* şi *pierderea* (NT 21r, 79r *ap.* AVRAM 1990a, *loc. cit.*); *sminteala* şi *smintitura* (NT 150: Matei XVIII 23r); *Vederii – Fântâna* ~ – (B 17: XXV/11) şi *Videniei – Fântâna* ~ – (B 17: XXIV/62) etc.

Şi în limba contemporană se ezită uneori între sinonimele de diferite tipuri: *fabricare/fabricaţie*, uneori în acelaşi context, la distanţă mică – *se reglementează* ***fabricaţia*** *[...] condiţii de* ***fabricare*** (TVR 1 1995) –; *consultanţă* (DCR)/*consulting* (DCR, DN)[19] etc. Neologismele

---

[17] AVRAM 1990a, p. 24.

[18] Vezi şi GRAUR 1968, p. 236–237.

[19] Pentru acest exemplu, vezi şi AVRAM 1997a, p. 24.

neanalizabile (neadaptate fonetic) tind să înlocuiască, cel puțin în anumite contexte, cuvintele echivalente preexistente în limbă; fenomenul este mai frecvent în stilul publicistic: *navigație/shipping* etc.

Dintre sinonimele concurente, unele își limitează treptat circulația ori sunt eliminate din uz: *introducție* (înlocuit de *introducere*), *audițiune* (înlocuit de *audiție*)[20] etc. (Vezi alte exemple sub **4.2.1.**[21]) În general, infinitivul lung nominal tinde să se impună în defavoarea substantivelor în *-(ț)ie/-(ț)iúne*[22]. Verbele „psihologice" (unele la limita cu verbele de „stare") tind să se nominalizeze cu ajutorul sufixelor *-ínță, -ánță*[23]; astfel, *căință, cutezanță* etc. înlocuiesc infinitivele lungi nominale *căirea* (CORESI, E. 2/10, în DA s. v. *căi*), *cutezare* (ȘINCAI, HR. I 222/35, în DLR) etc.

Numele de acțiune concurente se mențin în limbă dacă se diferențiază semantic și/sau stilistic; de exemplu, *îndemnare* „acțiunea de a (se) îndemna"[24], *îndemn* „faptul de a îndemna; ceea ce stimulează o acțiune; imbold, impuls, stimulent"[25], cu valoare de „acțiune" mai ales în construcțiile *cu/din/la/prin îndemnul* (ultimele trei, glosate în DEX 1996 „îndemnat fiind de..., la stăruința..."); *alergare* „acțiunea de a alerga"[26], *alergătură* „alergare; deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino"[27] – folosite ca echivalente în textele vechi – tind să se diferențieze prin nuanța [+ peiorativă] *(alergătură)* vs. [– peiorativă] *(alergare)*[28]; *aerisire* „acțiunea de a aerisi"[29], termenul comun, iar *aeraj*, termenul echivalent din limbajul tehnic al mineritului[30]; *escaladă*, sinonim cu *escaladare* („acțiunea de a escalada; extindere treptată a unei acțiuni, a unui conflict etc."[31]), tinde să se specializeze pentru a denumi o probă

[20] IORDAN 1947, p. 188–189. Pentru concurența dintre sufixele *-(ț)ie, -(ț)iúne*, vezi și URSU 1962, p. 123; NICULESCU 1978, p. 121; NICULESCU 1990, p. 154; COTEANU 1981, p. 124–126; FISCHER 1989, p. 34; OPREA 1992–1993, p. 84 ș. u.

[21] Vezi și GRAUR 1968, p. 236–237; MI, p. 114–115.

[22] IORDAN 1947, p. 189.

[23] Faptul ne-a fost semnalat de Lucia Wald.

[24] DEX 1996.

[25] DEX 1996.

[26] DEX 1996.

[27] DEX 1996.

[28] DA s. v. *alergare, alergătură*.

[29] DEX 1996.

[30] IORDAN 1964, p. 404.

[31] DEX 1996.

sportivă, în acest sens lexical fiind implicită valoarea „acțiune"; *interceptare* „acțiunea de a intercepta", termen comun, iar *intercepție* „interceptarea mingii pe care adversarii și-o pasează între ei", termen din limbajul comentatorilor sportivi[32]. Iorgu Iordan a apreciat că „ideea de acțiune" este predominantă în substantivele cu sufix de infinitiv lung, iar Ileana Vincenz e de părere că infinitivul lung nominal exprimă o acțiune „despre care nu știm de câte ori s-a produs și când s-a produs"; el s-ar opune astfel supinului nominal și celorlalte formații cu sufixe, care exprimă o acțiune „despre care nu știm când s-a produs, dar despre care știm că a avut loc o dată"; de exemplu, *bombănire/bombănit, bombardare/ bombardament, biruire/biruință, bălmăjire/bălmăjeală* etc.[33]

Anumite formații tind (uneori sub influența modelelor străine) să constituie îmbinări oarecum stabile, fiind preferate în contextul respectiv față de formațiile echivalente; de exemplu, *ocupație,* în construcția cvasilocuțională *de ocupație*[34] *(trupe de ocupație,* mai rar *trupe de ocupare).* În câteva situații, unul dintre numele de acțiune concurente se utilizează în îmbinări stabile: *câră (a se ține de câra cuiva*[35]*, a fi în câră cu cineva*[36]*),* față de *cârâială, cârâit; ducă (a fi pe ducă*[37]*, de/la ducă*[38]*),* față de *ducere, dus; miloagă (a umbla cu miloaga*[39]*),* față de *milogeală, milogire, milogit* etc.

4.2.5. Tipuri de formații utilizate în/ca nume proprii. Numele de acțiune devenite (parte a unor) nume proprii sunt în general cuvinte analizabile cu structura infinitivului lung *(Unirea),* cu structura supinului *(**Lăsatul** secului*[40]*),* cu sufixe *(Spoială*[41]*),* inclusiv cu sufixul „zero" *(Pârjol*[42]*),* analizabile ca termeni compuși *(Buna-Vestire,*

---

[32] DEX 1996; GUȚU ROMALO 2000, p. 187.

[33] IORDAN 1947, p. 188, 245–246; VINCENZ 1970, p. 351–352. Cf. și CUZA 1986.

[34] Locuțiune adjectivală în DEX 1996.

[35] HRISTEA 1960, DEX 1996.

[36] DEX 1996.

[37] HRISTEA 1960, DEX 1996.

[38] DEX 1996.

[39] HRISTEA 1960.

[40] CCO 1996.

[41] IORDAN 1983.

[42] IORDAN 1983.

***Înainteprăznuirea** Botezului Domnului*[43]*)* sau cu elemente de compunere *(Centrul pentru Servicii de **Radiocomunicații**)*, formații semianalizabile *(**Odovania** praznicului Botezului Domnului*[44], *Victoria)*[45].

[43] CCO 1996.

[44] CCO 1996.

[45] Vezi și **3.3.7.**, **7.6.**

5. CORESPONDENȚA VERB – SUBSTANTIV (NUME DE ACȚIUNE) ÎN ROMÂNĂ

Raportul dintre verbul și numele de „acțiune", înțeleasă ca „schimbare" (vezi **3.3.2.4.**, **3.3.3.**, **3.4.**), este un aspect particular al corespondenței dintre verb în general și numele de „acțiune" în sensul larg, de „expresie substantivală a unei idei verbale" (vezi **2.1.1.**). De aceea am considerat necesar să extindem aici discuția, examinând problema în ansamblu, iar apoi să revenim la obiectul propriu-zis al cercetării noastre, adică la numele de „acțiune (schimbare)".

Este posibil în principiu ca oricărui verb românesc să îi corespundă un substantiv nume de acțiune în sens larg, respectiv oricărei locuțiuni/expresii verbale să îi corespundă o construcție nominală cu valoare de acțiune și invers.

În fapt, nu toate clasele lexico-gramaticale de verbe sunt compatibile cu nominalizarea și, în particular, cu anumiți formanți lexicali de nominalizare. Pe de altă parte, există nume de acțiune fără corespondent verbal din aceeași familie lexicală și/sau din aceeași clasă semantică.

5.1. Vom examina, pentru început, corespondența dintre verb și numele de „acțiune" în sensul larg, de „expresie substantivală a unei idei verbale", precizând disponibilitatea de nominalizare a verbelor aparținând claselor fundamentale, acceptate în gramatica tradițională/modernă, ca și disponibilitatea de nominalizare a locuțiunilor/expresiilor verbale.

5.1.1. Ca regulă generală, verbele personale predicative sunt compatibile cu nominalizarea *(a citi – citire, citit)*. Excepțiile sunt rare, de exemplu, *a se preta*[1].

[1] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 297.

5.1.2. Verbele *a fi, a avea, a vrea* nu se nominalizează ca auxiliare. Credem că absenţa acestei disponibilităţi se corelează cu statutul formal/semantic al auxiliarelor româneşti apropiat de cel al morfemelor gramaticale[2].

5.1.3. Dintre verbele general acceptate ca fiind copulative *(a fi, a deveni, a însemna)*[3], exclusiv *a deveni* se înregistrează nominalizat cu această valoare, în construcţii rare, neobişnuite, însoţit de un determinant corespunzător numelui predicativ:

(101) *sărbătorirea a 70 de ani de la* ***devenirea*** *Operei Române* ***instituţie de stat*** (TVR 2 1996).

În absenţa „numelui predicativ", valoarea copulativă a substantivului *devenire* nu este la fel de pregnantă (de exemplu, *proces de* ***devenire*** „de transformare, de evoluţie" sau locuţiunea *în devenire* „în curs de transformare, de evoluţie" - DEX 1996).

Unele verbe considerate copulative pe baza proprietăţilor combinatorii din perspectivă generativă[4] (dar predicative, cu element predicativ suplimentar, în alte analize[5]) se pot utiliza de asemenea ca expresii nominalizate ale acţiunii: *a denumi (Ei l-au denumit obiect secundar –* ***denumirea*** *lui obiect secundar), a se erija (El se erijează în cunoscător –* ***erijarea*** *în cunoscător), a intitula (El a intitulat cartea „Flăcări" –* ***intitularea*** *cărţii „Flăcări").* Este interesant că anumite verbe cu dublu statut (copulativ/predicativ) se nominalizează doar în utilizarea lor predicativă: *a ajunge (El ajunge medic –* ****ajungerea*** *lui medic,* dar ***ajungerea*** *la timp), a veni (Ea îmi vine cumnată –* ****venirea*** *ei mie cumnată,* dar ***venirea*** *acasă)* etc. Verbul copulativ *a rămâne* se

---

[2] Pentru concepţia structuralistă asupra auxiliarelor româneşti, vezi GUŢU ROMALO 1968, p. 35, iar pentru cea generativă, AVRAM L. 1988 şi 1994, DOBROVIE-SORIN 1993, p. 1–48. Vezi şi CROFT 1991, p. 143, despre auxiliare în gramatica cognitivă: acestea constituie o categorie intermediară (diacronic şi sincronic, formal şi semantic) între verb şi afixul verbal.

[3] AVRAM 1997b, p. 332.

[4] Vezi inventarul verbelor copulative stabilit de PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 107–108, de unde am preluat şi exemplele de construcţii verbale. Cf. inventarul de verbe copulative româneşti alcătuit după criterii sintactice şi semantice, din perspectiva comparaţiei cu limbile franceză, spaniolă, italiană, la VAN PETEGHEM 1991, p. 157–174.

[5] De ex., AVRAM 1997b, *loc. cit.*

nominalizează în construcţii ca ***rămânerea** sa repetent l-a deprimat*[6] şi în formule juridice de tipul ***rămânerea** definitivă a hotărârii judecătoreşti* (C 11).

5.1.4. Verbele modale[7] *a putea, a trebui, a vrea* au formaţii nominale corespunzătoare: *putinţă, putere, trebuinţă, vrere* etc. Verbe ca *a avea, a fi, a părea, a veni,* atunci când exprimă o valoare modală, nu se nominalizează.

5.1.5. În general, verbele de aspect[8] sunt compatibile cu nominalizarea: *a conteni – contenire; a continua – continuare; a începe – începere, început; a opri – oprire, oprit* etc. Excepţie fac verbe ca *a prinde,* care nu se nominalizează când au sens aspectual (*a prinde să strige* „a începe" – ***prinderea** să strige*, dar *a prinde făptaşul* „a descoperi, a captura" – ***prinderea** făptaşului*, valoare nonaspectuală).

5.1.6. Dintre verbele intrinsec impersonale[9], însoţite sau nu de morfemul reflexiv *se,* unele apar nominalizate (*a se însera – înserare, înserat* etc.), iar altele nu (*a se urî* etc.). Formele impersonale ale unor verbe personale, însoţite de *se* – marcă a valorii pasive şi/sau impersonale –, sunt în general compatibile cu nominalizarea (*se anunţă – anunţare; se doarme – dormit* etc.).

5.1.7. Verbele personale pronominale (reflexive) şi nepronominale (nereflexive)[10] de regulă au formaţii substantivale paralele: *a-şi însuşi – însuşire; a (se) îmbolnăvi – îmbolnăvire* etc.

5.1.8. Sintaxa modernă (în speţă, teoria generativă „a guvernării şi a legării") a adăugat la opoziţia tradiţională „tranzitiv/intranzitiv" distincţia „(intranzitiv) neergativ/(intranzitiv) ergativ[11] (sau neacuzativ)", adoptându-se

---

[6] Exemplul aparţine Mioarei Avram.

[7] Vezi inventarul acestora la GUŢU 1956, în GLR_2 I, p. 204–206, la AVRAM 1997b, p. 198.

[8] Vezi inventarul la GUŢU ROMALO 1961, în GLR_2 I, p. 40, 51, la AVRAM 1997b, *ib.*

[9] Vezi clasificarea verbelor/construcţiilor româneşti impersonale la PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 63–70.

[10] Vezi clasificarea la AVRAM 1997b, p. 196–197; cf. PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 70–78.

[11] Termen propus de L. Burzio pentru a denumi această clasă de verbe; vezi BELLETTI 1988, p. 1.

un criteriu sintactico-semantic de clasificare a verbelor intranzitive propus de către David Perlmutter[12]. Dintre testele de identificare a verbelor ergative în clasa mai largă a intranzitivelor (selectarea auxiliarului „a fi", spre deosebire de intranzitivele neergative, care se conjugă cu „a avea" etc.)[13], singurul aplicabil în română este utilizarea acestor verbe cu formă de participiu activ în construcţii absolute şi implicit folosirea participiului ca adjectiv *(o dată trenul* ***plecat****, ne-am instalat în compartiment; trenul* ***plecat****)*. S-a remarcat că nu toate verbele ergative româneşti au această caracteristică (de exemplu, *a lipsi*) şi că, în general, ele nu alcătuiesc o clasă unitară, individualizată prin proprietăţi formale, în aceeaşi măsură ca în alte limbi[14]. Menţionăm şi posibilitatea ca participiul activ cu valoare adjectivală al verbelor ergative româneşti (corespunzătoare celor care în alte limbi selectează auxiliarul „a fi") să se combine cu verbul copulativ *a fi (este plecat),* spre deosebire de participiul intranzitivelor neergative care nu au această disponibilitate *(*este râs)*[15]. Între cele două tipuri de verbe intranzitive există de asemenea deosebiri aspectuale ce decurg din natura diferită a referentului: verbele ergative (neacuzative) exprimă o stare ori un eveniment; în această ultimă situaţie ergativele au caracter „perfectiv", în sensul că implică o schimbare de stare; verbele neergative au caracter „imperfectiv", în sensul că se referă la un proces în

---

[12] David Perlmutter, *Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis,* în „Proceedings of the Berkeley Linguistics Society", 4, 1978, p. 157–189, *ap.* GRIMSHAW 1990b. Vezi de asemenea discuţia şi bibliografia la GRIMSHAW 1990a, p. 26–28, 30, 38–43, 69, 112, 122–126, 155, 157, şi la DOBROVIE-SORIN 1993, p. 136. Vezi o abordare tipologică a tranzitivităţii la DROSSARD 1994.

[13] Pentru specificul verbelor ergative (neacuzative) în diverse limbi (franceză, engleză, italiană, spaniolă ş. a.), vezi, de ex., CHOMSKY 1982, p. 105, 125, 148, 150, 172, 261, 339, 345; BELLETTI 1988; CINQUE 1990; DOBROVIE-SORIN 1993, p. 182; BEVER şi SANZ 1997, p. 72; WUNDERLICH 1997, p. 54–55.

[14] Despre verbele ergative româneşti, vezi DOBROVIE-SORIN 1987a, p. 492–495; CORNILESCU 1995a, p. 98–99; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 190, 259–260. Vezi la AVRAM 1997b, p. 214–215, clasele lexico-gramaticale de verbe româneşti cu participiu activ, delimitate din perspectivă tradiţională.

[15] Vezi, de ex., Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 318–319; vezi şi IORDAN 1973, p. 405, despre statutul sintactico-semantic al participiului unor verbe intranzitive româneşti în construcţii ca *sunt născut, sunt sosit* şi despre raportul semantic cu perfectul compus ce conţine auxiliarul *a avea – m-am născut, am sosit.*

desfăşurare, ce nu conduce la o schimbare de stare[16]. Pe baza acestei clasificări a verbelor, Alexandra Cornilescu[17] a propus o delimitare interesantă a distribuţiei sufixelor de nominalizare rom. *-re* (sufixul infinitivului lung) şi *-t/s* (sufixul supinului): *-re* este selectat de verbele schimbării de stare (infinitivul lung nominal are caracter „perfectiv", „finit"), *-t/s* este selectat de verbele ce exprimă „procese" (supinul nominal are caracter „imperfectiv", „nonfinit"). Am adăuga că această observaţie empirică pune în evidenţă o anumită continuitate (semantică, aspectuală) între supinul substantival românesc şi supinul latinesc în *-tus*. Acesta menţinea valoarea internă a elementului indo-european **-tu-* conţinut în numele de „acţiuni dirijate continuu spre un scop", în numele de „activităţi imperfective" din diverse limbi indo-europene vechi[18]. De asemenea, trebuie avută în vedere concretizarea sensului abstractelor româneşti în *-re* (de exemplu, *mâncare*), ceea ce a făcut necesară apariţia altei formaţii productive care să exprime valoarea de „acţiune"; acesta este unul dintre rolurile supinului substantival în română[19]. Alexandra Cornilescu arată că verbele tranzitive şi ergative, ce exprimă un eveniment, sunt compatibile cu ambele sufixe, după cum accentul cade (în context) pe schimbarea de stare implicată în eveniment *(citirea cărţii*[20]*, venirea la putere)* sau pe procesul ce conduce la o schimbare de stare *(cititul, venitul acasă târziu)*. Verbele intranzitive neergative selectează sufixul *-t/s (râsul, plânsul, respiratul)*. Sunt compatibile exclusiv cu sufixul infinitivului lung *-re* unele verbe intranzitive inerent reflexive care se referă la schimbări de stare (*a se ramoli – ramolirea lui Ion, *ramolitul* „ramolirea"). Autoarea a avut în vedere limba contemporană. Într-adevăr, este dificil de realizat o astfel de clasificare a verbelor şi a substantivelor postverbale din româna veche, date fiind caracterul incert şi incomplet al materialului de limbă, instabilitatea regimului sintactic. Verificarea concluziilor autoarei prin examinarea unui corpus reprezentativ pentru limba română literară contemporană (cuvintele cu iniţiala *c* din DEX 1996) arată că, din 429 de verbe (= articole de

---

[16] GRIMSHAW 1990a, p. 39–40; BEVER şi SANZ 1997, p. 78 (şi bibliografia). Vezi şi **2.1.2.5.**, *supra*, despre distincţia „stare/eveniment/proces".

[17] CORNILESCU 1997.

[18] BENVENISTE 1975 (1948), p. 100, 111–112. Vezi şi **2.1.2.4.**, *supra*.

[19] Introducerea acestei perspective în discuţie ne-a fost sugerată de I. Fischer.

[20] Exprimarea obiectului acţiunii indică în context valoarea „perfectivă" a nominalului postverbal; vezi CORNILESCU 1997. Cf. BENVENISTE 1975 (1948), p. 81.

dicționar) înregistrate cu infinitiv lung și/sau cu supin nominal, 350 selectează numai sufixul *-re*, 32 numai sufixul *-t/s*, iar 47 ambele sufixe[21]. Distribuția sufixelor în funcție de caracterul (in)tranzitiv și (ne)ergativ al bazei verbale coincide în general cu tipologia propusă de Alexandra Cornilescu. Se poate aprecia că la nivelul limbii literare contemporane verbele românești manifestă tendința sau preferința de a se combina cu un anumit sufix de nominalizare în conformitate cu proprietățile lor combinatorii și aspectuale. Există însă și contraexemple care impun o explicație. Unele verbe ale schimbării de stare, înregistrate în DEX 1996 exclusiv cu regim tranzitiv sau cu regim dublu, adică tranzitiv/intranzitiv, formează numai substantive cu sufixul supinului: *a copili* „a tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod", *a crăpa, a croi* etc. De asemenea au doar supin nominal câteva verbe ale „schimbării (de stare)" interpretabile în opinia noastră ca ergative (inclusiv reflexive inerente): *a se căra* „a pleca", *a se ciupi* „a se îmbăta puțin", *a (se) crăpa* etc.; dintre acestea, un verb ca *a se ciobăni* „a se face cioban" are și utilizări neergative – *a ciobăni* „a fi cioban, a sluji ca cioban" –, situație în care nominalizarea cu ajutorul sufixului de supin este „normală", așteptată, dacă acceptăm ipoteza Alexandrei Cornilescu. Verbe intranzitive ca *a clipoci, a cloncăni, a croncăni,* pe care le considerăm neergative, cu caracter „imperfectiv", au formații nominale paralele, cu sufixul infinitivului lung și cu cel al supinului. Alte intranzitive neergative (inclusiv reflexive sau reciproce inerente) sunt înregistrate în DEX 1996 exclusiv cu infinitiv lung nominal: *a cabra, a se căciuli, a cârti, a se ciorovăi, a clama, a clipoci, a coabita, a crâcni, a crâșca* „a scrâșni din dinți de ciudă, de mânie etc.; (despre zăpada înghețată) a scârțâi (sub picioare)" etc. Câteva verbe neergative se întrebuințează și ca tranzitive sau ca ergative, fiind „normală", în acest ultim caz, combinarea lor cu sufixul infinitivului lung: *a (se) calici, a conferi* (ca intranzitiv are sensul „a discuta cu cineva o chestiune importantă; a se întreține cu cineva") etc. Majoritatea verbelor tranzitive dispun de o singură formație nominalizată, ce conține sufixul infinitivului lung: *a cabla, a cadastra, a cadența* etc. Credem că absența unei formații nominale din DEX 1996, cel puțin în anumite situații, poate fi considerată o simplă omisiune, consecință a caracterului inevitabil subiectiv pe care îl are selecția

[21] Vezi **Anexă (9.)**.

faptelor de limbă în orice dicționar de acest tip. De exemplu, *codit* (neînregistrat în DEX 1996) ni se pare a fi acceptabil în limba literară, ca și *codire* (înregistrat). Din această cauză nu e posibilă formularea unor concluzii ferme privind distribuția sufixelor *-re, -t/s,* ci numai o nuanțare a ipotezei propuse de Alexandra Cornilescu. O serie de verbe cu utilizări diferite sintactic și semantic (*a ciobăni* și *a se ciobăni* etc.), interpretate ca unități distincte (omonime) de unii autori[22], selectează un singur sufix de nominalizare în toate construcțiile; acest sufix *(-re, -t/s)* este „normal", „tipic" în anumite contexte (pentru o anumită utilizare sintactico-semantică a verbului) și „atipic" în celelalte. Precizarea distribuției sufixelor *-re* și *-t/s* trebuie să se facă pe baza unui criteriu mai cuprinzător decât opozițiile tranzitiv/intranzitiv, ergativ/neergativ, astfel încât să fie posibilă explicarea „contraexemplelor". Din acest punct de vedere, pentru româna contemporană, ni se pare mai potrivită menținerea discuției la nivel stilistic: formațiile cu structura infinitivului lung sunt preferate în varianta cultă a limbii, iar cele cu structura supinului, în vorbirea populară, uzuală, familiară[23]. Criteriul stilistic primează în raport cu cel gramatical și semantic. Menționăm că termenii (majoritatea neologici) științifici, tehnici, administrativi, juridici din corpusul analizat de noi se combină și/numai cu sufixul *-re: a calomnia, a calviniza, a cartografia, a cadastra, a concesiona* etc.; nici unul dintre aceste tipuri de verbe nu se nominalizează exclusiv cu sufixul supinului *-t/s*[24].

Există de asemenea verbe care nu au atestat un infinitiv lung nominal sau un supin nominal în corpusul analizat de Elena Carabulea și de Magdalena Popescu-Marin[25] sau în DEX 1996: *a abuza, a apărea, a se cuveni, a prefera* etc. (vezi și anexa **9.5.**). Pentru unele verbe înregistrate de cele două cercetătoare ca neavând un corespondent nominal cu sufixele *-re, -t/s* a fost atestată ulterior o formație substantivală în *-re: a contesta, a demisiona* etc.[26]

---

[22] Principiu aplicat, de ex., la PANĂ DINDELEGAN 1974.

[23] Vezi CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 295–297; DIACONESCU I. 1971, p. 155; GUȚU ROMALO 2000, p. 181, ș. a. Pentru distribuția sufixelor *-re, -t/s* în raport cu clasa de conjugare și cu originea verbului de bază, vezi discuția și bibliografia la CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 283–295.

[24] Vezi GRAUR 1968, p. 238, despre extinderea infinitivului lung ca un aspect al relatinizării limbii române.

[25] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, *loc. cit.*

[26] Vezi DEX 1996.

5.1.9. Unitățile frazeologice[27] (îmbinări stabile – locuțiuni/expresii) verbale sunt în general compatibile cu nominalizarea. Frazeologismele substantivale rezultate au integral statutul unui nume de acțiune și conțin un nume de acțiune de tipul celor indicate sub **4.1.2.1.**: ***aducere** aminte (a-și aduce aminte), **pescuitul** în apă tulbure (a pescui în apă tulbure), **trasul** pe sfoară (a trage pe sfoară), **trecere** în revistă (a trece în revistă)* etc. (vezi și anexa **9.6.**). Prepoziția plurifuncțională *de,* cvasigenerală ca marcă a relației atributive în română, servește la substantivarea anumitor locuțiuni verbale; grupările substantivale astfel obținute au un grad mai mic de sudură a elementelor decât cele verbale inițiale, fiind parțial analizabile în măsura în care prepoziția *de* exprimă o relație de determinare între două substantive: *a-și bate joc* > ***bătaie de joc**, a-l trage inima* > ***tragere de inimă**, a ține minte* > ***ținere de minte*** etc. Pe baza unora dintre aceste grupări substantivale s-au refăcut ulterior locuțiuni verbale ce includ prepoziția *de: a băga seama* > ***băgare de seamă*** > *a băga de seamă, a purta grijă* > ***purtare de grijă*** > *a purta de grijă*[28].

5.2. În accepția mai restrânsă a termenului **nume de acțiune,** pe care am adoptat-o în lucrarea de față (**3.4.**), vom lua în discuție doar nominalizarea verbelor care exprimă o „schimbare" (**3.3.2.4.**). Acestea sunt predicative *(a pleca)* și copulative *(a deveni, a rămâne),* personale *(a scrie)* și impersonale *(a se însera),* modale *(a vrea),* de aspect *(a începe),* reflexive *(a se însera)* și nereflexive *(a veni),* tranzitive *(a citi)* și intranzitive *(a merge),* ergative *(a pleca)* și neergative *(a țipa).* Avem în vedere totodată nominalizarea locuțiunilor/expresiilor verbale de „acțiune" *(a-și bate joc;* vezi și exemplele din anexa **9.6.**).

5.3. După modelul perechilor verb – nume de acțiune existente, s-au creat verbe de la substantive: *a convertisa* < *convertisare, a ecruisa* < *ecruisare* (sau de la *ecruisaj,* vezi DEX 1996)[29] etc. Un procedeu

---

[27] Vezi conceptul „unitate frazeologică", exemplele și bibliografia la Theodor Hristea, în SLR, p. 138–156.

[28] DIMITRESCU 1995, p. 209–210; vezi *infra* analiza exemplelor (350), (393), (394).

[29] CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 290; vezi exemple la Theodor Hristea, în SLR, p. 82 ș. u.

complex ilustrează verbul *a chiuli,* derivat postsintagmatic sau postlocuțional din unitatea frazeologică *a trage chiulul*[30] (*chiul* „sustragere nemotivată de la îndeplinirea unei obligații, a unei datorii; înşelătorie", DEX 1996).

5.4. O serie de substantive care contextual exprimă valoarea de „acțiune" nu au corespondent verbal cu aceeaşi rădăcină lexicală; de exemplu, *gol* „introducere a mingii în poarta echipei adverse" (DEX 1996), *holocaust* „ucidere (prin ardere) a unui foarte mare număr de oameni" (DEX 1996), *maraton* „cursă, alergare" (cf. DEX 1996), *raid* „incursiune rapidă de nave sau de avioane făcută (individual sau în grup) în spațiul unei țări străine, în scopuri militare; deplasare de avioane, de nave sau (înv.) de trupe, în scopul unor recunoaşteri, al unor cercetări ştiințifice etc." (DEX 1996), *teleshopping* „cumpărare interactivă, de la domiciliu, prin intermediul televiziunii" (PANORAMIC, p. 8), *tur* „mişcare circulară; plimbare scurtă pe un anumit traseu" (DEX 1996) etc. (vezi şi anexa **9.7.**).

---

[30] HRISTEA 1987, p. 134.

6. MORFOLOGIA NUMELOR DE ACȚIUNE ROMÂNEȘTI

6.1. Forma de gen, de caz și de articulare. Sub aspect flexionar, substantivele românești nume de acțiune sunt de genul feminin *(amigdalectomie, apariție, ceartă, plajă, plecare)* sau neutru *(bărbierit, înot, rapt)*. Se declină după caz (*plecare* nominativ/acuzativ, *plecări* genitiv/dativ), realizează opoziții de determinare/articulare (*plecare* nearticulat, *o plecare* articulat nehotărât, *plecarea* articulat hotărât). Se combină cu morfemele nominale (desinențe de gen, de număr, de caz, articole). Unele cuvinte invariabile sunt compatibile exclusiv cu morfemele proclitice *(un du-te-vino)*[1].

6.2. Forma de număr. Ne vom referi pe larg, în cele ce urmează, la o singură particularitate morfologică, ce face obiectul unor controverse între specialiști: realizarea opozițiilor gramaticale de număr în flexiunea numelor de acțiune, în general, iar a celor românești, în particular.

6.2.1. Această caracteristică morfologică a abstractelor romanice moștenită din latină[2] ridică problema semantică a compatibilității dintre numele de acțiune și valorile categoriei numărului: „singularul" și „pluralul". Caracterul defectiv al numelor de acțiune (limitarea declinării lor la paradigma singularului) este consecința morfologică a faptului că ele exprimă un conținut semantic abstract, ceea ce le face incompatibile cu pluralul; formele de plural se corelează cu valori concrete ale numelor de acțiune[3].

---

[1] Vezi discuția și trimiterile bibliografice sub **2.2.1.**, **2.2.2.**, **2.3.**, **2.4.**, **3.1.**

[2] LOMBARD 1930, p. 95–96 și bibliografia indicată de autor.

[3] Vezi **2.4.**, **3.1.**; CARAGIU-MARIOȚEANU 1962, p. 37; CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 303; COJA 1983, p. 54–55; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 13, 19.

6.2.2. O observaţie nuanţată este aceea că substantive de tipul *abdicare, aerisire, amplificare, creştere, vagabondaj* etc., care exprimă acţiuni abstracte, se caracterizează prin trăsătura [– plural], iar *abreviere, cerere, clasificare, comunicare, iubire, montaj* etc., care denumesc „acţiunea privită abstract" şi „rezultatul ei (indiferent dacă este concret sau abstract)", au trăsătura [+/– plural]. Aşadar posibilitatea de a realiza opoziţia de număr singular/plural s-ar corela cu exprimarea sensului „rezultat (concret/abstract) al acţiunii"[4].

6.2.3. De asemenea, au plural substantivele care actualizează (şi) alte valori concrete sau abstracte decât cea de „rezultat al acţiunii": *exploatări (agricole)*[5] „loc al acţiunii", *mărturii* „agent al acţiunii" – vezi (76), **3.3.6.3.** –, *naşterile* „obiect [+ animat] al acţiunii" – vezi (77), **3.3.6.3.** –, *înserări* „timp al acţiunii", *organizări* „mod al acţiunii", *parieri* „posibilităţi de a face acţiunea" – vezi (86), **3.3.6.4.** –, *naştirile* şi *născături* „consecinţă a acţiunii" – vezi (88), **3.3.6.4.** – ş. a.

6.2.4. Examinând corpusul de exemple, am constatat că atât în limba veche, cât şi în cea contemporană, formele de plural ale substantivelor actualizează uneori valoarea abstractă de „acţiune"[6]. În textele moderne se înregistrează de asemenea pluralul substantivului generic abstract *acţiune, -i*.

(102) *Iară pentru trei **afundări** într-apa scăldătoarei şi trei **scoateri** arată îngruparea şi înviiarea domnului* (ÎL 159);

(103) *Faptele ceale întunecate, carile sunt: făţăriile, vicleşugurile, **giurământurile*** (VARLAAM, C. 378/2, în DA s. v. *jurământ*);

(104) *Şi-i pierdea cu groaznice **morţi*** (MOXA, 365/7, în DLR), *cu rele şi groaznice **morţi** i-au omorât* (NECULCE, L 291, în DLR);

(105) *au început **cumulizările**, adică acţiunea de formare a norilor cu mare dezvoltare pe verticală* (TVR 1 1996);

(106) *au luat parte la **acţiuni** de luptă* (EVENIM. 456: 3);

(107) *pasta de dinţi care acţionează şi între **periaje*** (TVR 1 1995–1996).

---

[4] VINCENZ 1970, p. 350. Autoarea examinează numai formaţii româneşti derivate. Cf., pentru engleză, GRIMSHAW 1990a, p. 54–56.

[5] *Focul a mistuit **exploatări** agricole* (R 1 1996).

[6] La DIACONESCU P. 1970, p. 114, se arată că în textele vechi este dificil uneori de stabilit dacă pluralul se deosebeşte semantic de singular la substantivele abstracte.

Menționăm și prezența unor plurale în îmbinări cvasilocuționale (unități frazeologice) ca: *a lua la întrebări, a aduce (a exprima, a trimite) mulțumiri (salutări, complimente, condoleanțe)* etc.

Sub aspectul structurii interne, substantivele abstracte nume de acțiune înregistrate de noi cu forme de plural sunt formații analizabile cu sufixul infinitivului lung – (102), (105), (108), (109), (112)–(115), (117), (119), (120), (123), (124), (126), (127), (129), (461) –, cu sufixe lexicale propriu-zise – (103), (106), (107), (125) –, inclusiv cu sufixul „zero" – (128), (130), (444) – și cuvinte neanalizabile – (104). Sunt susceptibile de a se utiliza la plural cu valoare abstractă de „acțiune" și unele substantive analizabile ca derivate cu prefixe *(preînregistrări)*, cu elemente de compunere *(microimprimări, amigdalectomii)*, ca unități compuse *(omucideri, vânzări-cumpărări)* – inclusiv formații ocazionale (*nemaivenirile*, VR, Ian. 1936, 12 *ap*. IORDAN 1947, p. 232, și în FC I, p. 126; vezi (161) și **2.2.4.**, **4.2.3.**, **6.3.**) –, ca singulare create sub influența pluralului *(rugăminți)*, rareori supinele substantivale (*cotărituri*[1], DEX 1996), iar dintre substantivele neanalizabile, mai ales cele vechi *(drumuri)* și neologismele adaptate fonetic *(conflicte, exoduri)*. Lucia Wald a arătat că pluralul e mai frecvent la substantivele abstracte cu sens negativ (în special cu prefix negativ: *neîndepliniri* etc.[7] Sunt defective de plural unele nume de acțiune cu sufixul supinului *(dârdâit)*, cu sufixul participiului *(fripta)*[8], neanalizabile *(hold-up)* sau care apar numai în îmbinări stabile (*câră, ducă, miloagă*, vezi **4.2.4.**).

Cât privește pluralul formațiilor analizabile în raport cu o bază verbală, remarcăm numărul mare de neologisme în anumite varietăți ale românei actuale (mai ales în stilurile științific și publicistic): *aterizări, avorturi, cumulizări* (105), *periaje* (107) etc.[9]

6.2.5. Ideea de „pluralitate" se corelează cu aceea de „cantitate". Numele abstracte de „acțiune" sunt compatibile cu termenii cuantificatori,

---

[7] WALD 1983, p. 471.

[8] Despre pluralul supinului/participiului substantival, vezi CARABULEA și POPESCU-MARIN 1967, p. 303–304.

[9] Elena Carabulea și Magdalena Popescu-Marin au constatat că cele mai multe infinitive lungi substantivale care au forme de plural au fost create pe baza verbelor vechi, polisemantice; vezi SMFC IV, p. 303.

deictici sau care indică ordinea[10]; aceştia însoţesc de regulă substantive cu formă de plural sau de singular şi fie au trăsătura inerentă [+ cantitate], fie contextual implică ideea că există mai mult de un element denumit prin substantivul respectiv[11]:

– numerale cardinale propriu-zise – (86), (102);

– numerale cardinale colective

(108) *ambele plecări;*

– numerale cardinale distributive

(109) *câte două plecări;*

– numerale cardinale adverbiale

(110) *plecarea de două ori;*

– numerale cardinale multiplicative

(111) *săritură dublă, răsplătirea înzecit;*

– termeni interpretabili ca lexicalizări ale cuantificatorului existenţial (de regulă, articolul nehotărât) şi ale cuantificatorului universal

(112) *o plecare, nişte plecări;*

(113) *toate certările* (P Înv. 147 XLII 12);

– adverbe/adjective „temporale aspectuale"[12]

(114) *plecarea frecvent(ă), plecările frecvent(e);*

– termeni cu valoare colectivă

---

[10] Vezi în **7.1.2.**, **7.1.3.** continuarea discuţiei din altă perspectivă, cu detalii privind atributul exprimat prin numeral şi prin adjectiv propriu-zis/pronominal. Vezi şi o prezentare de ansamblu (gramaticală, logico-semantică) a cuantificării din italiană, la Giuseppe Longobardi, în GGIC I 1991, p. 645–696.

[11] Vezi CHIŢORAN şi CORNILESCU 1986, p. 302–322, 371 (despre tipurile de cuantificatori şi despre combinarea numelor de eveniment cu termenii cuantificatori de frecvenţă, cardinali sau cu articolul nedefinit, în engleză); BEGHELLI 1992 şi KENNEDY 1997 (despre cuantificatori în teoria aşa-numită „minimalistă"); GIVÓN 1990, p. 486 (pentru tratarea separată a modificatorilor ordinali faţă de cuantificatori). Despre cuantificatorii/operatorii existenţial şi universal, vezi, de ex., REICHENBACH 1966, p. 90, 258, 324–326, 330; VASILIU E. 1984, p. 75, 97; GIVÓN 1984, p. 434 (articolul indefinit); DOBROVIE-SORIN 1996; DOBROVIE-SORIN 1997a; DOBROVIE-SORIN 1997b; DOBROVIE-SORIN şi LACA 1996; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 143–144.

[12] CIOMPEC 1985, p. 17.

(115) *un număr de plecări;*

– termeni cu valoare distributivă

(116) *fiecare* (*orice* etc.) *plecare;*

– termeni cu valoare partitivă

(117) { *o parte dintre* / *unele (dintre)* / *câteva (dintre)* / *anumite* / etc. } *plecări;*

– adjective negative (cu statut de cuantificatori negativi)

(118) *nici o plecare;*

– cuantificatori cu valoare variabilă, dependentă de cunoaşterea vorbitorului

(119) *după* ***mai multe*** (***puţine*** etc.) ***spălări*** (TVR 1 1996);

– adjective demonstrative

(120) *această plecare, acele plecări;*

– numerale ordinale propriu-zise

(121) *până la* ***a doua venire*** *în scaun a Lăpuşneanului* (CĂLINESCU 15);

– numerale ordinale adverbiale

(122) ***amânarea pentru a patra oară*** *a vizitei* (EVENIM. 456: 3);

etc. Numeralele cardinale propriu-zise şi distributive, cele ordinale propriu-zise, alţi termeni (cu valoare distributivă, negativă, demonstrativă ori cu valoare dependentă de cunoaşterea vorbitorului) realizează de asemenea construcţii partitive[13]:

(123) *trei dintre plecări;*

(124) *a doua dintre încercări;*

(125) *câte două dintre sărituri;*

(126) *fiecare dintre încercări;*

---

[13] Vezi GIVÓN 1990, p. 467–468, despre cuantificatori în construcţii partitive şi nonpartitive.

(127) *nici una dintre plecări;*
(128) *acelea dintre zboruri (care vor fi programate a doua zi);*
(129) *multe dintre plecări.*

(Adjectivele sunt înlocuite cu pronumele corespunzătoare în structurile partitive: *fiecare, nici una, acelea, multe*[14] etc.)

Unii termeni cuantificatori sau care implică ideea de pluralitate se combină „prototipic" cu nume de obiecte [+/– animate] (numeralele cardinale propriu-zise, colective, distributive, multiplicative acordate cu regentul, ordinale propriu-zise, lexicalizările cuantificatorului existențial/ universal, adjectivele „temporale aspectuale", adjectivele pronominale negative și demonstrative, adjectivele cantitative cu valoare dependentă de cunoașterea vorbitorului, alți termeni – cu valoare colectivă, distributivă, partitivă). Ceilalți cuantificatori și termeni ce indică ordinea se combină „prototipic" cu verbe (numeralele adverbiale – cardinale și ordinale –, numeralele multiplicative neacordate cu regentul, adverbele „temporale aspectuale", adverbele cantitative cu valoare dependentă de cunoașterea vobitorului). Substantivele „prototipice" sunt incompatibile cu termenii cuantificatori și „de ordine" specifici verbelor (**casa o dată, totdeauna* etc.); într-o construcție de tipul *casa dintotdeauna, de totdeauna,* substantivul „prototipic" *casa* acceptă un cuantificator adverbial compus cu prepoziție ori introdus prin prepoziție, însă cuantificarea nu privește substantivul (obiectul), ci o proprietate a obiectului: „casa [care există etc.] dintotdeauna, de totdeauna". Unele nume de stare au plural *(anemii)*, altele nu *(pace, captivitate)*. Credem că, în general, numele de stare se comportă similar substantivelor „prototipice", fiind incompatibile cu termenii cuantificatori și „de ordine" specifici verbelor (inclusiv verbelor de stare): **speranța o dată, totdeauna* etc., dar *am sperat o (singură) dată, totdeauna* etc. Există un număr restrâns de substantive nume de stare, având corespondent verbal, ce admit combinarea cu numeralul cardinal adverbial, ordinal adverbial ori cu adverbe „temporale aspectuale"

---

[14] Despre statutul morfologic controversat al cuvântului *mult* – adjectiv, substantivat în construcții ca (129), pronume și adjectiv pronominal nehotărât, numeral nehotărât –, vezi, de ex., GLR$_2$ I, p. 125; DOOM; IORDAN, GUȚU ROMALO și NICULESCU 1967, p. 152; Grigore Brâncuș, în SLR, p. 233; Valeria Guțu Romalo, în LRC II, p. 234; AVRAM 1997b, p. 112; DIMITRIU 1994, p. 313, ș. a.

(deținerea de două ori/pentru prima dată/frecvent a puterii, existența pentru prima dată a unor dovezi – a deține de două ori/pentru prima dată/frecvent puterea, există pentru prima dată niște/unele dovezi). Distribuția numelor de acțiune este așadar identică parțial cu distribuția substantivelor „prototipice" (nume de obiecte) – inclusiv cu distribuția majorității numelor de stare – și parțial cu distribuția verbelor. Acest fapt reprezintă un element de specific formal și semantic al numelor de acțiune[15].

6.2.6. Fără a contesta faptul empiric că evenimentele (într-un sens larg, intuitiv) sunt nerepetabile, nonrecurente[16], vom adopta opinia că evenimentele (și substantivele nume de eveniment, în accepția restrânsă formulată în **2.1.2.5.**: „schimbare de stare cu caracter perfectiv"), sunt numărabile și compatibile cu cuantificarea[17]. Credem că remarca nu ar trebui să se limiteze la numele de eveniment, ea fiind valabilă pentru orice tip de „acțiune" în sens restrâns (**3.3.2.4.**, **3.4.**), ca și pentru unele nume de stare[18]:

(130) *continuă (două dintre) zborurile de antrenament* (proces în desfășurare cu caracter imperfectiv),

multe suferințe etc.

Considerăm că opoziția [numărabil]/[nenumărabil] nu se corelează cu distincția „rezultat al acțiunii"/„acțiune", ci cu distincția „acțiune, rezultat, loc etc. al acțiunii"/„faptul de a face o anumită acțiune"[19]. Substantivele ce denumesc acțiuni, rezultatul, locul acțiunii etc. sunt compatibile cu pluralitatea înțeleasă ca o categorie morfosemantică[20]. Numele de acțiune la plural fac referire la mai multe acțiuni de un anumit tip desfășurate în circumstanțe diferite[21]. Substantivele ce se referă la „faptul

---

[15] Vezi CROFT 1991, p. 112, despre cuantificatorii pentru obiecte/acțiuni; autorul nu se referă la limba română. Cf. WUNDERLICH 1997, p. 28, pentru un model de analiză semantică a construcțiilor cu adverbe ce indică repetiția evenimentului/stării.

[16] Vezi, de ex., RUSSELL 1964, p. 82–83, 270.

[17] Vezi discuția și trimiterile bibliografice la CHIȚORAN și CORNILESCU 1986, p. 371.

[18] Vezi **2.1.2.1.**

[19] Vezi **3.3.6.1.** despre distincția semantică „acțiune"/„faptul de a face o anumită acțiune".

[20] Cf. concepția despre pluralitate în gramatica lui Richard Montague *ap.* CHIȚORAN și CORNILESCU 1986, p. 302. Vezi și interpretarea mărcilor gramaticale de plural ca termeni logici cu capacitate semantică, la REICHENBACH 1966, p. 331.

[21] Cf. DUMMETT 1997, p. 308–328.

de a face o acțiune" conțin trăsătura semantică [nenumărabil] şi sunt incompatibile cu pluralitatea. Dintre termenii cuantificatori sau care implică în context pluralitatea, credem că singurul admis de substantivele cu valoarea „fapt" este cuantificatorul logic (articolul hotărât) – un termen logic (adică un indicator al structurii logice) care exprimă unicitatea[22].

6.3. Forma negativă. La substantivele (şi la unitățile frazeologice) nume de „acțiune" (ori de „stare") opoziția formală pozitiv/negativ nu are caracter sistematic, ca la verb[23]. Negarea acțiunii (stării) exprimate de un substantiv este marcată prin prefixe negative: *ne- (nediscriminare), non- (nonagresiune), in- (insubordonare)*[24] – cf. *neasemănare,* nume de stare. Prefixul negativ *ne-* se utilizează şi în flexiunea verbală, la modurile gerunziu, participiu, supin; negația se exprimă prin adverbul *nu* la modurile personale şi la infinitiv. Uneori există formații substantivale concurente, cu prefixe negative diferite: *nonagresiune/neagresiune, insubordonare/ nesubordonare/nonsubordonare.* La substantivele corespunzătoare verbelor analizabile ca derivate cu un prefix negativ nu e posibilă variația; ele au obligatoriu în structură prefixul verbului respectiv: *a nemulțumi – nemulțumire, a indispune – indispunere* „acțiune", *indispoziție* „stare"[25]. Dintre numele de acțiune, în general se neagă cele care conțin sufixul infinitivului lung – cel mai frecvent – (*necrezare,* I. NEGRUZZI, I 71, în DA s. v. *crede; nediscriminare; neintegrare; insubordonare*), formații cu sufixe lexicale propriu-zise (*necredzuția,* PALIA 7/17, în DA s. v. *crede; neîngăduința,* P Înv. 106 XIII 3; *nesocotința,* P Înv. *ib.*, P Înv. 107 XIV 6; *nonagresiune*), formații analizabile cu sufixul „zero" (*nepaza,* P Înv. 107 XIV 7; *neplată* DEX 1996)[26]. Un tip distinct reprezintă compusele cu adverbul *mai* plasat între prefixul *ne-* şi infinitivul lung

[22] Vezi interpretarea articolului hotărât şi definirea conceptului „termen logic" la REICHENBACH 1966, p. 255, 258, 261; cf. ZUBER 1973, p. 7; cf. şi RUSSELL 1964, p. 253, despre „cuvântul logic".

[23] Cf. LOMBARD 1930, p. 53–55, despre negarea substantivelor în franceză.

[24] La WALD 1983, p. 472, se încadrează aici şi prefixul privativ *dis- (discordii).*

[25] Observația ne-a fost sugerată de Mioara Avram.

[26] Pentru supinul negativ substantivat din locuțiunile adverbiale *pe nebănuite, pe negândite* etc., vezi **2.2.3., 4.1.2.3.**

substantival: *nemairăbdare* (VR, Ian. 1936, 8 *ap.* IORDAN 1947, p. 232, şi în FC I, p. 126), (161) *nemaivenirile* (VR, Ian. 1936, 12 *ap.* IORDAN 1947, *ib.*, şi în FC I, *ib.*)[27]; ca regulă generală, adverbul *mai* ce însoţeşte un verb dispare în nominalizare *(a nu mai înţelege – neînţelegere).* Unităţile frazeologice cu valoare de acţiune se neagă prin combinarea cu prefix negativ a substantivului nume de acţiune din componenţa lor *(nepurtarea de grijă,* LC 84/11; *nebăgare de seamă,* DEX 1996 s. v. *nebăgare).*

Prefixele negative ale substantivelor nu se deosebesc semantic de negaţiile verbului *(nu, ne-),* fiind, ca şi acestea, semne logice[28]. Se susţine în general că „domeniul" negaţiei (adică ceea ce se neagă sau „cade sub" negaţie) este un predicat logic ori o propoziţie[29]. Posibilitatea de a nega acţiunea exprimată printr-un substantiv pare a dovedi că substantivul nume de acţiune e purtător de predicaţie logică, ceea ce ar contrazice definiţia numelor de acţiune pe care am adoptat-o în **3.3.2.1.**, în **3.3.2.2.** şi în **3.4.** Credem că negaţia la substantivele nume de acţiune (aspect particular al negaţiei „lexicale"[30]) are ca punct de plecare analogia cu verbul (similar, la numele de stare baza este analogia cu verbul ori cu adjectivul). Ni se pare semnificativ că numele de acţiune atestate cu formă negativă au în română corespondent verbal[31] (iar numele de stare negative au corespondent verbal – *neasemănare, a nu se asemăna* – ori adjectival – *neatenţie, neatent*). Între forma negativă a verbului şi cea a substantivului nume de acţiune există însă o diferenţă de conceptualizare şi de funcţie pragmatică: verbul este predicat logic *(ei nu se supun, a nu exprima/de*

---

[27] Şi în **2.2.4.**, **4.2.3.**, **6.2.4.**

[28] VASILIU E. 1992a, p. 75–76, 83. Vezi şi KIEFER 1987, p. 75; ZUBER 1989, p. 110 (negaţia ca operator logic); VASILIU E. 1984, p. 66, 74–77 (operaţia de negare cu ajutorul „functorului" negativ *nu*); RUSSELL 1964, p. 500 (sensul engl. *not*); BERNINI şi RAMAT 1992, p. 12 ş. u. (operator/cuantificator negativ).

[29] Între alţii, GIVÓN 1984, p. 336; VASILIU E. 1984, p. 57, 66, 74–77; VASILIU E. 1992a, *ib.*

[30] BERNINI şi RAMAT 1992, p. 12–13: distincţia dintre negaţia lexicală şi negaţia propoziţiei/sintagmei.

[31] Eventualele excepţii s-ar explica prin analogie cu substantivele ce au corespondent verbal.

neexprimat în cuvinte), iar substantivul este o expresie referențială *(nesupunerea lor, neexprimarea în cuvinte)* – vezi **3.3.2.1., 3.3.2.2.** (Similară este distincția dintre expresiile referențiale de stare cu formă negativă – *neasemănare, neatenție* – și predicatele semantice de stare verbale/adjectivale cu formă negativă – *a nu se asemăna, neatent.*) Considerăm așadar că există un anumit specific semantic și pragmatic al substantivelor nume de acțiune (ori de stare) cu formă negativă, în comparație cu verbul de acțiune (sau de stare și, respectiv, în comparație cu adjectivul): substantivele sunt expresii referențiale – numesc acțiunea (starea) negată.

7. SINTAXA NUMELOR DE ACŢIUNE ROMÂNEŞTI

Obiectivul principal în acest capitol este relevarea specificului sintactic al substantivelor (şi al unităţilor frazeologice) nume de acţiune. Din perspectiva unei comparaţii sistematice cu verbul şi cu substantivul „prototipic" (nume de obiect [+/– animat]), vom indica valenţele sintactice (disponibilităţile de combinare) şi funcţiile sintactice ale substantivelor aparţinând la tipuri formale diferite (şi ale unităţilor frazeologice), cu valoare contextuală de „acţiune" ori ambigue în context (nume de „acţiune/rezultat al acţiunii etc."). În cadrul comparaţiei sintactice cu verbul, vom acorda o atenţie specială infinitivului şi supinului, cu care numele de acţiune au asemănări semantice (**3.1.**), iar unele şi identitate de structură internă (**4.1.2.1.**). Vom urmări în ce măsură opoziţia semantică dintre numele de acţiune şi cele de stare corespunde unei diferenţe de comportament sintactic, indicând principalele asemănări şi deosebiri, fără a aprofunda însă în lucrarea de faţă sintaxa numelor de stare (care necesită un studiu separat). Vom descrie tipurile de determinanţi sub aspect formal şi semantic, relaţiile lor cu regentul şi relaţiile dintre ei, forma de manifestare a relaţiilor. Se vor distinge contextele sau vecinătăţile comune (în speţă, determinanţii comuni)[1] cu cele ale verbului corespunzător formal şi/sau semantic (respectiv ale unităţilor frazeologice verbale), de vecinătăţile comune (determinanţii comuni) cu cele ale substantivelor „prototipice" ori ale numelor de stare. Conceptul „regim sintactic" va fi utilizat ca echivalent cu „recţiune", adică vom avea în vedere situaţiile în care numele de acţiune impune determinanţilor săi o informaţie gramaticală (printr-o constrângere/

---

[1] Vezi conceptul „context comun" la GUŢU ROMALO 1967, p. 44. Despre valenţele (ne)comune substantivelor de diferite tipuri, vezi şi STATI 1967, p. 176–177.

restricție de formă gramaticală) pe care nu o exprimă el însuşi. În mod curent, fenomenul regimului este limitat la restricțiile de formă flexionară[2]. Noi vom adopta o tipologie variată, în care se includ regimul cazual (impunerea unei forme flexionare de caz), regimul prepozițional (selectarea ca determinant a unui grup prepozițional construit obligatoriu cu o anumită prepoziție), regimul conjuncțional (combinarea obligatorie cu o anumită conjuncție subordonatoare, ceea ce implică prezența unui anumit mod verbal în propoziția subordonată prin conjuncție – de exemplu, *că* + indicativ, *să* + conjunctiv)[3].

7.1. Valențele sintactice. Tipurile de determinanți. Cercetările anterioare au arătat că sensul numelor de acțiune postverbale ar trebui pus în legătură cu existența unei aşa-numite „poziții-eveniment" în „structura lor argumentală". Conceptul „poziție-eveniment" (engl. *event position, event-place*) a fost preluat de la Donald Davidson[4], care a propus includerea acestei componente în forma logică a „predicatelor de acțiune". (Davidson limitează clasa verbelor de acțiune la cele care implică ideea de „intenționalitate"[5].) Sensul numelui de acțiune include, între altele, participanții la acțiunea respectivă; unii dintre aceştia se codifică lingvistic ca „argumente" gramaticale (determinanți sintactici nominali) şi intră în alcătuirea „structurii argumentale", fiind indicați în unele analize prin rolul lor tematic de „agent", de „pacient" etc. Structura argumentală este o reprezentare a argumentelor şi a raporturilor dintre ele; ea se asociază numelui de acțiune, ca proiecție a reprezentării lui semantice, conceptuale[6]. S-a remarcat de asemenea că numai substantivele postverbale cu sens abstract ce exprimă un eveniment pot avea determinanți identici cu cei ai verbului de bază; aceste substantive conservă (parțial) structura

---

[2] GUȚU ROMALO 1973, p. 63–65; AVRAM 1997b, p. 302, 324.

[3] Cf. PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 52–54.

[4] DAVIDSON 1975 (1967), p. 243; RIVENC 1998, p. 73–74; cf. WUNDERLICH 1997, p. 34.

[5] Vezi **2.1.2.5.**

[6] BOOIJ şi VAN HAAFTEN 1988, p. 103; GRIMSHAW 1990a, p. 1–45, 50, 54, 63–64, 107–110, 175 (autoarea susține că în construcțiile nominalizate apar argumente gramaticale doar în relație cu numele de evenimente complexe, nu şi în relație, de exemplu, cu numele de rezultat al acțiunii); RAPPAPORT HOVAV şi LEVIN 1992, p. 140, 153 etc. Pentru rolurile tematice, vezi şi **2.1.2.5.**

argumentală a verbului[7], dar şi anumiţi determinanţi nonargumentali (adverbe etc.). Geert Booij şi Ton van Haaften au propus termenul **sintaxă externă** pentru a desemna efectul pe care procesele morfologice (în speţă, formarea de cuvinte noi) îl au asupra valenţelor sintactice ale cuvântului de bază[8]. Vom examina în subcapitolul **7.1.** compatibilitatea de combinare a numelor de acţiune româneşti (fie postverbale în construcţii nominalizate, fie de alt tip) cu determinanţii specifici verbului/substantivului[9]. Am considerat nerelevantă indicarea valenţelor sintactice ale numelor de acţiune cu prefixe ori cu elemente de compunere, deoarece baza acestor formaţii este în general tot un nume de acţiune, aparţinând celorlalte tipuri formale. Vom verifica însă dacă numele de acţiune cu „formă negativă" (prefix negativ) au aceleaşi posibilităţi de determinare ca şi cele cu „formă pozitivă". De asemenea, nu vom analiza disponibilităţile de combinare ale compuselor parasintetice, acestea fiind formaţii oarecum accidentale, fără valoare clară de „acţiune" (**4.1.2.1.**). Conform tradiţiei gramaticale româneşti, interpretăm funcţional determinanţii numelor de acţiune ca atribute, respectiv ca propoziţii atributive. Criteriul aflat la baza acestei soluţii de analiză este statutul morfologic nominal al termenului regent[10]. Talmy Givón[11] susţine că argumentele şi ceilalţi determinanţi ai verbului devin „modificatorii" numelui în construcţia nominalizată, adică îndeplinesc funcţia pragmatică de „modificare", specifică (prototipică) pentru adjective[12]. Tipologia determinanţilor sintactici este stabilită în **7.1.** după calitatea morfologică a acestora, după natura şi după mijloacele de realizare a relaţiei lor cu regentul.

7.1.1. Substantivul (şi substitutele acestuia). Vom grupa aici atributul substantival, atributul pronominal (exprimat prin pronume

---

[7] BOOIJ şi VAN HAAFTEN 1988, p. 102, 108–112, 118; RAPPAPORT HOVAV şi LEVIN 1992, p. 128. Folosim aici termenii **eveniment** şi **acţiune** ca echivalenţi, în accepţia de sub **2.1.2.1.**

[8] BOOIJ şi VAN HAAFTEN 1988, p. 101.

[9] Vezi şi **2.3.**, **3.2.1.**, **6.2.5.**

[10] Vezi discuţia la AVRAM 1987 (1965), p. 164. Vezi şi IRIMIA 1997, p. 477, pentru conceptul „atribut de complinire", adică atribut corespunzător subiectului, complementului direct, indirect sau de agent şi circumstanţialelor.

[11] GIVÓN 1990, p. 498.

[12] CROFT 1991, p. 55, 67, 123 (despre funcţia de modificare).

independente şi semiindependente[13]), atributul exprimat prin numerale substitute ale substantivului[14]. Legarea determinantului de centrul sintactic al grupului (de regent) se realizează prin forma flexionară de caz, prin prepoziţie şi prin articol.

Numele de acţiune româneşti sunt compatibile cu atributul neprepoziţional în cazurile genitiv (atribut genitival), dativ, acuzativ şi nominativ, cu atributul prepoziţional şi cu apoziţia. Determinanţii numelui de acţiune sunt dependenţi unilateral de acesta. Excepţie fac apoziţiile acordate în caz, care sunt nondependente[15].

7.1.1.1. Substantiv (sau substitut) în cazul genitiv fără prepoziţie. În teoria gramaticală generativă „a guvernării şi a legării", vecinătatea genitivului este considerată a fi specifică numelor şi adjectivelor

---

[13] Analizăm ca pronume semiindependente elementele *al, cel,* în contextele în care sunt substituibile cu un substantiv – *plecarea* ***alor*** *(părinţilor)* ***mei****, plecarea* ***celor*** *(cercetătorilor)* ***buni*** etc. –, inclusiv în îmbinarea ***cel(a)*** *(omul)* ***ce****,* cu excepţia lui *ceea* din pronumele relativ compus *ceea ce.* Vezi interpretarea elementelor *al* şi/sau *cel* ca pronume la: PAUL 1932, p. 154–157; MANOLIU 1967, p. 275 ş. u.; MANOLIU MANEA 1968, p. 91–92; COTEANU 1969, p. 108–111; NEAMŢU 1970; GUŢU ROMALO 1973, p. 68, 82–83; Valeria Guţu Romalo, în LRC II, p. 99–101, 231 (şi bibliografia indicată); FLOREA 1983, p. 93–99; DOBROVIE-SORIN 1987a, p. 519–532 şi 1987b, p. 136–147 (*cel* pronume, iar *al* formă accentuată a articolului definit) etc. O interpretare diferită, în termenii teoriei generative „a guvernării şi a legării", apare la CORNILESCU 1994: *al* şi *cel* ca „determinanţi" (engl. *determiners*), adică aparţinând unei categorii funcţionale caracteristice numelor, din care mai fac parte articolele (ne)hotărâte, adjectivele demonstrative şi unii cuantificatori (*fiecare* etc.). În interpretarea tradiţională, *al* este articol posesiv (genitival), iar *cel* este articol demonstrativ (adjectival), respectiv pronume demonstrativ în structura pronumelui relativ compus (ori în curs de contopire) *cel(a) ce;* vezi, de exemplu, GLR_2 I, p. 105–108, 160–161; AVRAM 1997b, p. 99–105, 183–188. Despre caracterul incomplet gramaticalizat al „articolelor" *al* şi/sau *cel,* vezi, de exemplu, COTEANU 1969, p. 111–114; DIMITRIU 1994, p. 181, 186. Despre caracterul (ne)analizabil al grupări *cel(a) ce,* vezi şi: DIACONU 1959; BIDU 1966; AVRAM 1987 (1980) şi bibliografia indicată; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 43–46; NEAMŢU 1993, p. 192; DIMITRIU 1994, p. 300–302, ş. a. *Cel(a)* va fi analizat ca adjectiv pronominal demonstrativ când determină un substantiv şi se acordă cu acesta, fiind urmat de un atribut al substantivului (*plecarea* ***cea*** *grabnică* etc.) ori de o atributivă pronominală subordonată substantivului *(plânsul* ***cel*** *ce nu mai contenea);* cf. BIDU 1963; BIDU 1966, p. 91; FLOREA 1983, p. 29; NEAMŢU 1993, p. 197–200, ş. a.

[14] Excludem de aici construcţiile în care numeralul se comportă adjectival *(****prima*** *plecare)* sau adverbial *(plecarea* ***de două ori****);* pentru aceste structuri, vezi **7.1.2., 7.1.3.**

[15] GUŢU ROMALO 1973, p. 39–40, 43–44.

în limbi ca engleza: numele şi adjectivele atribuie cazul genitiv determinantului lor la nivelul structurii sintactice de adâncime, într-o relaţie de „guvernare" (de recţiune); genitivul atribuit în aceste condiţii este un caz de tipul celor numite „inerente"[16]. Adjectivele româneşti înrudite prin formă şi/sau prin sens cu verbele se combină cu un complement în genitiv având valoarea obiectului (complementului) direct din grupul verbal corespunzător[17]: *concurentul câştigător al premiului (concurentul câştigă premiul)*. În română există o clasă de prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) care impun prin recţiune cazul genitiv nominalului postpus: *asupra, contra, împotriva, îndărătul, în susul, în josul* etc. Întrucât prepoziţiile de asemenea atribuie cazuri „inerente" în structura de adâncime[18], se poate aprecia că genitivul românesc are în general statutul unui caz inerent. Vecinătatea genitivului nu reprezintă un context „diagnostic" (adică exclusiv) al subtantivelor în română[19]; pentru numele de acţiune româneşti, compatibilitatea cu un determinant în genitiv este însă un aspect al specificului lor nominal[20], în măsura în care verbele din română nu au complemente în cazul genitiv, fapt ce particularizează tipologic limba noastră. (În alte limbi există verbe cu regim de genitiv; de exemplu, în latină, *meminisse* etc.) Forma cazuală de genitiv marchează la nivel morfologic faptul că substantivul îndeplineşte în relaţie cu numele de acţiune regent o funcţie pragmatică (modificarea) diferită de funcţia sa specifică, definitorie (referinţa)[21].

Genitivul determinant al unui nume de acţiune românesc nu actualizează toate valorile (recunoscute în gramatica tradiţională) pe care le

---

[16] CHOMSKY 1986, p. 193. Cf. CHOMSKY 1982, p. 50; ABNEY 1986. Pentru statutul generativ al genitivului românesc, vezi: DOBROVIE-SORIN 1987a, p. 509–517; DOBROVIE-SORIN 1987b, p. 129–133; CORNILESCU 1988; CORNILESCU 1994, p. 307–326; CORNILESCU 1995b.

[17] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 178–179; AVRAM 1980; AVRAM 1997b, p. 64, 374–375. Vezi interpretări diferite la: RĂDULESCU MARINA 1992; DRAŞOVEANU 1993; DRAŞOVEANU 1997, p. 101–112.

[18] CHOMSKY 1986, *loc. cit.*

[19] GUŢU ROMALO 1964, p. 63.

[20] Pentru regizarea genitivului de către numele de acţiune în alte limbi, vezi şi BENVENISTE 1975 (1948), p. 81 ş. u.

[21] Cf. CROFT 1991, p. 52–53.

exprimă în alte construcții[22], ci doar valorile comune cu cele ale determinanților verbului („subiectivă", „obiectivă", „circumstanțială", de „conținut al acțiunii" – exprimat în grupul verbal prin complementul „intern"), valoarea de „posesie" și pe cea de „identificare" (genitivul denumirii sau apozitiv); nu am înregistrat valorile „termen calificat", „termen comparat", „superlativ", „materie", „origine", „calitate".

Se impun de asemenea câteva observații privind marcarea formală a atributului genitival și legarea lui de centrul sintactic (de regent). În româna veche se ezita între formele articolului hotărât proclitic de masculin, singular, genitiv, *lui* și *lu*[23]:

(131) *Prorociia **lui** Hristos de moartea lui* (NT 147: Matei XVI 21r);

(132) *Că carei se întărâtară pietriei sălblăznindu-se de Hristosŭ, struncinați vorŭ fi amu întru alŭ doilea venitŭ a **lu** Hristosŭ* ($CC_2$300/33–34).

I. Coteanu a remarcat preferința pentru *lu* în limba secolului al XVI-lea și caracterul popular al construcției[24]. Uneori lipsește la genitiv articolul hotărât proclitic pe lângă substantive comune masculine nume de rudenie, însoțite de adjective posesive conjuncte cu care formează îmbinări invariabile[25]:

(133) *Ce Iraclie [...], oștile în trei polcuri împărțind [...], o parte au dat supt comanda **frățâne-său*** (CANTEMIR, HR. 333, în DÎLR 139)

sau pe lângă un substantiv propriu masculin:

(134) *Seamnele venitului **Hristos*** (NT 162: Matei XXIV 31r).

Articolul hotărât proclitic *lui* a fost omis probabil în (134) datorită vecinătății imediate a articolului hotărât enclitic *-lui: venitului [lui] Hristos.* Genitivul care nu urmează imediat după regentul articulat enclitic se leagă

---

[22] GLR_2 I, p. 75–76, și II, p. 122–123; AVRAM 1997b, p. 353; GRIGORESCU 1954, p. 107–109.

[23] DENSUSIANU 1961, vol. II, p. 109–114; C. Frâncu, în ILRL, p. 124, 327 (și bibliografia indicată).

[24] COTEANU 1969, p. 114–123. Despre articolul hotărât proclitic cu forma *lu*, marcând genitivul (sau dativul) numelor proprii și comune masculine, vezi de asemenea I. Coteanu, în ILR II, p. 235; ROSETTI 1986, p. 134, 494–495, 540 (și bibliografia indicată); DIACONESCU P., 1970, p. 225–226, ș. a.

[25] AVRAM 1997b, p. 83.

de acesta prin articolul posesiv (morfemul) *al*[26]. Se admite în general că *a* este articol posesiv invariabil[27] în exemple ca (13), (132) etc. Statutul secvenței *aei/a ei* este controversat. Elementul *ei* a fost interpretat ca articol hotărât proclitic în construcții ca:

(135) *ispitire **a ei** voastre credință* (CV *ap.* DENSUSIANU 1961, vol. II, p. 109–114),

unde *ispitire* are sensul „punere la încercare" (vezi DA s. v. *ispiti*); procliza articolului (poziția față de substantivul *credință*) a fost pusă în legătură cu topica adjectivului pronominal *voastre*[28]. Elementul *a* este considerat articol[29] sau prepoziție[30]. I. Coteanu vorbește despre o anumită ezitare în flexiunea pronumelui posesiv și despre flexionarea doar aparentă a articolului posesiv în structurile cu antepunerea posesivului față de substantivul determinat[31]. Mariana Costinescu a reluat discuția, cu argumente convingătoare, în *Studiul lingvistic* din ediția critică a *Codicelui Voronețean* pe care a îngrijit-o[32]. Autoarea a remarcat că textele vechi, exceptând *Palia de la Orăștie,* sunt în *scriptio continua.* De aceea nu este exclusă posibilitatea de a interpreta grupate elementele *a* și *ei;* forma *aei* reprezintă genitiv-dativul normal, etimologic al articolului posesiv. Secvența *aei/a ei* apare atât în fața substantivelor (*se ispitire-vă aei voastre credință,* CV 367: 70r/12), cât și după acestea (*besereca/besericei a ei tale,* exemplu citat de autoare după Densusianu, HLR, II, p. 175, vezi CV 138); în cea de a doua situație, *ei* nu mai este interpretabil ca articol hotărât proclitic. Analiza secvenței *aei* ca formă flexionară a articolului posesiv are avantajul de a explica ambele tipuri de construcții. Mariana Costinescu a atras atenția asupra structurii:

(136) *Spurerea aei lui Pătru a 2<a> tre<mea>tere* (CV 393: 83r/9),

---

[26] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 102; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 39–40.

[27] DENSUSIANU 1961, vol. II, 109–110; ROSETTI 1986, p. 496; GHEȚIE 1975, p. 158–162, 251. C. Frâncu, în ILRL, p. 124–125, 327 (și bibliografia indicată); MANOLIU-MANEA 1997.

[28] ROSETTI 1986, p. 496–497; NICULESCU 1990, p. 99–100.

[29] ROSETTI 1986, *ib.*

[30] COTEANU 1969, p. 114–123.

[31] COTEANU 1969, p. 120–121.

[32] CV 137–138.

în care articolul *aei* introduce un substantiv în cazul genitiv nedeterminat printr-un adjectiv posesiv.

Construcțiile prepoziționale echivalente cu forme cazuale de genitiv vor fi discutate sub **7.1.1.5.** (la atributul prepozițional).

7.1.1.1.1. Genitivul „subiectiv" redă în grupul nominal subiectul verbului căruia îi corespunde formal și/sau semantic numele de acțiune.

Substantivele regente cu valoare certă de „acțiune" (vezi **3.4.**) sunt rar atestate în structurile de acest tip. În general, sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(137) *să-l supunem* ***aprobării d-voastră*** (MAIORESCU II 119);

(138) *hotărârea Președintelui se supune ulterior* ***aprobării Parlamentului*** (C 37);

– cu structura supinului

(139) *s-a accidentat în* ***mersul trenului.***

Cel mai frecvent, substantivele (unitățile frazeologice) regente sunt ambigue în context (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii etc.")[33]. Ambiguitatea regentului implică adesea ambiguitatea atributului genitival, și anume valoarea „dinamică", de „acțiune", se corelează cu interpretarea „subiectivă" a genitivului (corespondent al subiectului din grupul verbal), iar valoarea „statică", de „rezultat, obiect, loc, instrument, posibilitate a acțiunii, drept de a face acțiunea", se asociază cu interpretarea genitivului ca exprimând „posesia"[34] – vezi și exemplele (77), (133); în (87) apare un adjectiv pronominal posesiv ce cumulează valoarea „subiectivă"; acesta e substituibil în context printr-un genitiv „subiectiv/posesiv" *(cuprinderii mele/[lui]).* Valorile „faptul de a face acțiunea, timp, mod al acțiunii", actualizate concomitent cu valoarea „acțiune" sau implicând „acțiunea",

---

[33] Vezi **3.3.6.**, despre sensurile numelor de acțiune românești. Nu vom nota în continuare la fiecare exemplu ambiguitatea cvasigenerală „acțiune/rezultat al acțiunii", ci doar celelalte sensuri, mai puțin frecvente.

[34] Despre corelarea (afinitatea) valorilor „subiectivă" (în particular, „agentivă") și „posesivă", cu exemple din franceză, din engleză, din italiană, din olandeză etc., vezi, de ex., LOMBARD 1930, p. 37; ABNEY 1986; GRIMSHAW 1990a, p. 48, 51; CINQUE 1995, p. 442–443. Cf. BENVENISTE 1975 (1948), p. 111–112, despre numele indo-europene în *-*tor*, exprimând „autorul" acțiunii conceput ca „posesor" al propriului act (**2.1.2.4.**, *supra*). Vezi și CROFT 1991, p. 198, despre caracterul „static" al relației de posesie.

se corelează cu interpretarea „subiectivă" (nu şi „posesivă") a genitivului – vezi şi (81), (83), (84), (99). Genitivul „subiectiv" nu determină nume de „acţiune/agent al acţiunii".

Sub aspect formal, numele de acţiune ambigue construite cu un genitiv „subiectiv (şi posesiv)" sunt:

■ formaţii (semi)analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi şi (67), (77), (81), (82), (84) *funcţionarea,* (99), (185)–(189)

(140) *de-lu voru duce în focul cela nestinsul, în* ***gotovirea dracului*** (CS 242: I 8v/13–15; *gotovire* „praeparatio", vezi DA s. v. *gotovi*);

(141) *Pentru* ***schimbarea arhiereilor*** *[...]. Schimbarea iaste când ar lăsa vreun arhiereu mitropolia sa carea o ţine şi să ia alta* (ÎL 88);

(142) ***Răspunderea apostolilor*** *de Hristos* (NT 188: Marcu VIII 50v), *Deci răspunzând Pătru zise Lui: Tu eşti Hristos* (NT 190: Marcu VIII 51v);

(143) *taxe stabilite pentru* ***parcarea salariaţilor*** „acţiune/loc/rezultat al acţiunii";

– cu structura supinului – vezi şi (132), (134)

(144) *Şi pe la* ***cântatul cocoşilor*** *se iè sfânta Duminecă împreună cu Harap-Alb şi se duc în Pădurea Cerbului* (CREANGĂ 99) „acţiune/timp/rezultat al acţiunii";

– ca derivate cu sufixe

-ăciúne şi *-(i)úne*

(145) *să nu cumva fie făcând acest lucru de vreo frică să-ş dăruiască fata dzeastrele, sau cu altă* ***înşelăciune a cuiva*** (P Înv. 140 XXXVII 7) „acţiune/rezultat/instrument al acţiunii";

(146) ***acţiuni ale maselor*** *populare împotriva regimului şi autorităţilor existente în acea perioadă* (DILEMA 49: 2);

(147) ***Ascensiunea unui român*** *pe Everest* (R 1 1995);

(148) ***Botejunea lui Ioan*** *de unde era? Den ceriu au de la oameni?* (NT 157: Matei XXI 27v; NT 155: Matei XXI 26v);

-eálă – vezi şi (183)

(149) *Goneşti* ***asupreálele dracilor*** (MINEIUL (1776), 86 2/2, în DA) „prigonire; rele pe care le fac spiritele necurate oamenilor şi vitelor" (DA);

-e/ăt

(150) ***Țipetele** și strigarea **copilului**[35] iaste de față sămn* (P Înv. 143 XXXIX 23);

-íe – vezi și (131)

(151) *vor arăta la vedeare **curvia ei** deplin să vadză toți* (P Înv. 112 XVI 26);

-ínță

(152) *Când să va tocmi un om cu muiarea sa dentăi la **logodința lor*** (P Înv. 124 XXVI 8);

-énie

(153) ***Blagoslovenia părinților,** tăria caselor* (IORD. GOLESCU *ap.* ZANNE, P. VIII, 683, în DA, unde este citat pentru sensul „binecuvântare, benedicțiune, urăciune"; în contextul dat actualizează și valoarea „acțiune");

-(ă/it)úră – vezi și (83), (182), (184)

(154) *Fiind și cu **a Ducăi-vodă îndemnătură*** (LET. II 225/37, în DA s. v. *îndemna*);

(155) ***Mărturisitura apostolilor*** (NT 230: Luca IX 79r), *Răspunzând, Pătru zise: Cel Hristos al lui Dumnezău* (NT 231: Luca IX 80r);

(156) *Muiarea de **cursura sângelui** să vindecă* (NT 133: Matei IX 11r), *căriia-i curia sânge* (NT 134: Matei IX 12r);

-ie

(157) *Din **elexiea țării,** adecă alegerea, s-au pus Costantin-vodă domn* (ANON. BR., 280, în DÎLR 177);

„zero" – vezi și (133)

(158) *aceasta s-a petrecut [...] la **îndemnul celor** interesați să ajungă repede la putere* (DILEMA 49: 2);

(159) *să plătească și **treapădul dobitocului,** câtu-l va fi purtat* (P Înv. 58 II 32) glosat prin „alergătură, folosire" în indicele de cuvinte al ediției; sensul în context este „acțiune/rezultat al acțiunii/fapt" („să plătească faptul de a [...]");

– ca derivate cu prefixe negative

ne-

[35] Genitivul *copilului* este dublu subordonat, față de substantivele *țipetele* și *strigarea*.

(160) *nu i-i moartea de acea rană, ce-i iaste pentru* ***nesocotința*** *și* ***nepaza lui***[36] (P Înv. 107 XIV 6);

– ca unități lexicale compuse

(161) ***nemaivenirile Gildei*** (VR, Ian. 1936, 12 *ap.* IORDAN 1947, p. 232, și în FC I, p. 126), vezi și **2.2.4.**, **4.2.3.**, **6.2.4.**, **6.3.**;

– ca singulare create sub influența pluralului

(162) *Galimatia medicilor și filologilor a deșteptat totdeauna... numai* ***batjocura oamenilor*** *cu minte* (MAIORESCU, CR. I, 373/21, în DA);

■ cuvinte neanalizabile – vezi și (93)

(163) *a determinat* ***exodul populației*** *sârbe* (TVR 1 1995);

(164) *Rezultatul a fost decis de* ***finișul*** *mai bun* ***al sportivilor*** *din Ungaria* (TVR 1 1995), sensul în context este „încheiere, terminare (a probei sportive)", așadar „acțiune/rezultat al acțiunii";

(165) *Și vei aduce tătâni-tău și va mânca, pentru ca să te blagoslovească tată-tău mai nainte de* ***moartea lui*** (B 19: XXVII/10–11), *am auzit pre tată-tău grăind [...]: „Adu-m vânat și-m fă de mâncat, pentru ca mâncând să te blagoslovesc înaintea Domnului mai înainte decât a muri eu."* (B 19: XXVII/6–8);

■ unități frazeologice – vezi și (190), (191)

(166) *nu mai contenea* ***bătaia de joc a copiilor*** (***a acelora, a primilor*** etc.).

În exemplele în care sensul „rezultat, obiect, loc, instrument, posibilitate a acțiunii, drept de a face acțiunea" este preponderent, deși ideea de „acțiune" rămâne implicită, este mai clară valoarea „posesivă" a atributului genitival, iar valoarea „subiectivă" se estompează, trece oarecum în plan secund:

(167) *Muiarea ce va răpi pre altă muiare pentru* ***zburdăciunea trupului*** *ca un răpitoriu să va certa* (P Înv. 130 XXXII 17) „zburdăciunea care aparține trupului, proprie trupului, trupească" („rezultat al acțiunii") sau „pentru ca trupul să zburde" („acțiune");

(168) *Expo-Market Herăstrău, centrul* ***cumpărăturilor tuturor*** (TVR 1 1995) „cumpărăturilor care aparțin tuturor" („rezultat sau obiect al acțiunii") ori „unde toți cumpără" („acțiune").

---

[36] Genitivul *lui*, dublu subordonat, determină substantivele *nesocotința*, *nepaza*.

Genitivul „subiectiv" însoţeşte uneori nume de acţiune articulate enclitic care tind să formeze îmbinări stabile împreună cu prepoziţiile care le precedă. Aceste nume de acţiune cumulează uneori în context sensul „rezultat al acţiunii" (situaţia în care genitivul exprimă şi valoarea de „posesie"), iar formal sunt cuvinte analizabile:

– mai ales cu structura infinitivului lung

(169) *îşi exercită atribuţiile [...]* ***la cererea persoanelor*** *lezate* (C 24);

(170) *Parlamentul nou ales se întruneşte* ***la convocarea Preşedintelui*** *României* (C 25);

(171) ***sub îngrijirea lui Andrei*** *[...] se tipări* (CĂLINESCU 11);

(172) *Prevederile alineatului (2) se aplică în mod corespunzător şi celorlalţi membri ai Guvernului,* ***la propunerea primului-ministru*** (C 42);

(173) *se pronunţă asupra constituţionalităţii regulamentelor Parlamentului,* ***la sesizarea unuia*** *dintre preşedinţii celor două Camere* (C 57);

(174) ***cu vrerea lui Dumnezeu;***

– cu structura supinului

(175) (*a fi, a ajunge, a se face* etc.) ***de râsul lumii*** (DEX 1996);

– ca derivate cu sufixe

-ínţă

(176) ***cu/fără ştiinţa cuiva*** (DEX 1996), la limita cu numele de stare;

-tór

(177) ***cu ajutorul lui Dumnezeu*** (DA);

„zero"

(178) *a ajunge, a (se) face, a fi, a rămâne* ***de ocara cuiva*** *– Colonelul i-a poruncit categoric să sfârşească scandalul cu reflectorul, fiindcă ajungem* ***de râsul*** *şi* ***ocara armatei*** (REBREANU, P. S. 64, în DLR);

(179) ***în văzul lumii;***

(180) ***cu voia lui Dumnezeu;***

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(181) *să ajungă* ***de batjocura lumii*** (ISPIRESCU, L. 52, în DA).

Genitivul este fie suprimabil *(la cerere, de râs, de ocară, de batjocură),* fie nesuprimabil în contextul dat (**la convocare, *sub*

*îngrijire, *la propunere, *la sesizare, *în văz; cu/fără știință* exprimă sensul „știind/neștiind", față de *cu/fără știința cuiva* „cu sau fără consimțământul ori aprobarea cuiva", vezi DEX 1996; construcțiile (174), (177), (180) sunt expresii stereotipe și, în această calitate, conțin elemente nesuprimabile). În absența genitivului numele de acțiune este nearticulat, articularea fiind posibilă dacă acesta primește alt determinant (de exemplu, *de tot/mai mare râsul*).

În limba română veche genitivul „subiectiv" și cel „subiectiv/posesiv" aveau în mod tipic trăsătura semantică [+ animat]. Exemplele de atribute genitivale cu valoare „subiectivă" („subiectivă/posesivă") exprimate prin nume de inanimate sunt rare:

(182) *Că de **asupritura trudei** călugărești ce să asupriĭă, nice părul nu-i putĭă criaște* (DOSOFTEI, V. S. 19, $_2$, în DA s. v. *asupritură*), figură etimologică;

(183) *de **asupreala durorilor,** toate încheieturile oaselor vânelor a sudorilor să pornesc* (SA 163: 151r);

(184) *Sufletul topit de **arsura păcatului*** (MINEIUL (1776), 59 2/1, în DA s. v. *arsură* „ardere închipuită ca acțiune săvârșită", sens raportat în DA la valoarea activă a verbului *a arde*)

etc. În exemplul următor utilizarea genitivelor inanimate este rezultatul unei metonimii sau al unei personificări:

(185) ***Strigarea Sodomului** și a Gomorului să înmulți cătră Mine și păcatele lor mari-s foarte* (B 12: XVIII/20); toponimele *Sodomului* și *Gomorului* (determinant al pronumelui semiindependent *a* – vezi **7.1.1.**, nota 13 –, ce reia substantivul *strigarea*) se referă la locuitorii așezărilor respective ori la așezările înseși personificate.

În româna contemporană genitivele „subiective" („subiective/posesive") nume de inanimate sunt relativ frecvente. Extinderea utilizării lor, ca urmare a extinderii inventarului de verbe cu subiect inanimat[37], este așadar o tendință ce caracterizează limba contemporană, comparativ cu stadiile anterioare:

(186) *în felul boierului ce-și înseamnă pe scoarța unui ceaslov **ivirea unei comete*** (CĂLINESCU 16);

---

[37] Explicația ne-a fost sugerată de Gabriela Pană Dindelegan.

(187) *pot fi revocați înainte de **expirarea mandatului*** (C 25–26);

(188) *după **retragerea căştilor albastre***[38] (TVR 1 1995), unde genitivul inanimat substituie metonimic un substantiv cu referent animat *(căştilor albastre – militarilor).*

Genitivul „subiectiv" şi cel „subiectiv/posesiv" apar în general după termenul regent, spre deosebire de subiect (elementul corespondent din grupul verbal), care în română de regulă precedă verbul[39]. Faptul poate fi interpretat ca o consecință a diferenței pragmatice dintre subiect şi atributul genitival „subiectiv" („subiectiv/posesiv"). Subiectul este „tema" enunțului, exprimă informația „veche" (cunoscută), de aceea în limbi ca româna tinde să preceadă verbul, acesta din urmă fiind purtătorul informației „noi"[40]. În grupul nominal, centrul (regentul) este o expresie referențială[41] şi tinde să preceadă determinantul său (în speță, genitivul „subiectiv" şi „subiectiv/posesiv"), care îndeplineşte funcția pragmatică de modificator şi care, în consecință, exprimă o informație „adițională"[42]. Genitivul „subiectiv" („subiectiv/posesiv") realizat ca substantiv este rar antepus, în construcții de limbă veche – de exemplu, în (154) – ori în textele beletristice actuale cu stil arhaizant. Realizat ca pronume (mai ales personal, relativ, interogativ), se înregistrează frecvent antepus, inclusiv în limba contemporană:

(189) ***a lor (a cărui, a cui) sosire.***

Antepunerea pronumelor relative/interogative e explicabilă prin tendința acestora de a se plasa pe primul loc al construcției din care fac

---

[38] Calcul frazeologic (vezi conceptul la Theodor Hristea, în SLR, p. 151–153) *căşti albastre* se foloseşte la plural, mai rar la singular, de regulă cu articol enclitic sau fără articol; adjectivul *albastre* este totdeauna la gradul pozitiv; elementele îmbinării nu au disponibilități de combinare proprii, determinanții raportându-se la grupare în ansamblu (*căşti albastre olandeze* etc.); îmbinarea are unitate semantică. (Vezi criteriile de identificare a grupurilor sintactice stabile, în FC I, p. 8–18.)

[39] Pentru detalii privind topica subiectului, vezi, de ex., GLR_2 II, p. 429–432; AVRAM 1997b, p. 329; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 110–111.

[40] GIVÓN 1984, p. 207.

[41] Vezi **3.3.2.1.**, pentru numele de acțiune ca expresie referențială.

[42] Vezi CROFT 1991, p. 230, despre topica centrului şi a modificatorului în grupul nominal; nu se face referire particulară la română şi la subiectul din construcția verbului.

[43] DOBROVIE-SORIN 1987b, p. 130. Autoarea nu distinge tipurile de constituenți în genitiv după expresia morfologică, după corespondența cu construcția verbului şi după sens; exemplul utilizat conține un genitiv „posesiv".

parte. Într-o analiză generativă a grupului nominal românesc, Carmen Dobrovie-Sorin susține că un constituent în genitiv antepus se află în poziția în care a fost generat; postpunerea acestuia este urmarea deplasării „capului" sintactic (regentului) în fața genitivului[43]. Uneori (în special în româna veche, dar posibil și astăzi) pronumele *lui, ei, lor* cu valoare „subiectivă" („subiectivă/posesivă") se intercalează într-o unitate frazeologică pe care o determină sintactic și care integral se referă la o acțiune:

(190) *orice i să va întâmpla din* ***nepurtarea lui de grijă*** (LC 84/11) „acțiune/ fapt/rezultat al acțiunii";

(191) ***bătaia lor de joc.***

Genitivul „subiectiv" este compatibil și cu regenți nume de stare ce au corespondent verbal *(suferința lui – el suferă),* mai rar adjectival *(ostilitatea lui – el este ostil).*

7.1.1.1.2. Genitivul „obiectiv" redă în grupul nominal obiectul (complementul) direct – implicit subiectul din construcția (reflexiv-)pasivă – sau obiectul (complementul indirect) prepozițional[44] din grupul verbului căruia îi corespunde formal și/sau semantic numele de acțiune.

7.1.1.1.2.1. Genitivul „obiectiv" corespunzător obiectului (complementului) direct apare mai frecvent decât genitivul „subiectiv" ca determinant al substantivelor cu valoare contextuală „certă" de „acțiune". Variate ca structură internă, aceste substantive sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – vezi și (12) *menținere*

(192) *Nu numai pentru* ***agonisirea,*** *ci și pentru paza* ***cinstei*** *mă nevoesc* (CANTEMIR, IST. 33, în DA);

(193) *modalitățile de* ***exercitare a*** *acestor* ***drepturi*** *se stabilesc prin lege* (C 15);

– cu structura supinului

(194) *nu foame de pâine și de apă, ce foame de* ***ascultatulŭ cuvântului*** *lu Dumnezeu* (CC_2 25/26–27);

(195) *TIDE este ideal la* ***spălatul rufelor*** (TVR 1 1995);

– cu structura participiului la forma de feminin singular

---

[44] Despre obiectul (complementul indirect) prepozițional, vezi, de ex., GUȚU ROMALO 1973, p. 203–204; PANĂ DINDELEGAN 1974, p. 165–174; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 119–121.

(196) *Spre **agonisita lucrului** deplin... fără sudori și durori a fi nu poate* (CANTEMIR, HR. 86/28, în DA);

– ca derivate cu sufixul „zero" – vezi și (195) *paza*

(197) *sărind ca arşi numai la **auzul** celor două **cuvinte*** (DILEMA 49: 2).

În cele mai multe exemple atributul genitival „obiectiv" (al obiectului direct) determină un substantiv ambiguu, ce actualizează concomitent în context valorile „acțiune" și „rezultat al acțiunii, faptul/dreptul de a face acțiunea". Ambiguitatea regentului nu implică în general ambiguitatea genitivului („obiectiv/posesiv"), întrucât valoarea „obiect al acțiunii" exprimată de un substantiv se corelează mai greu cu interpretarea „posesivă" a aceluiași substantiv[45]. În mod excepțional, în contexte ambigue, un nume de acțiune regent poate exprima concomitent „obiectul acțiunii", fiind astfel el însuși corespondentul complementului direct al verbului de bază tranzitiv. În această situație, sensul „acțiune" implică interpretarea „obiectivă" a atributului genitival, iar sensul „obiect al acțiunii" implică interpretarea atributului ca având valoare „posesivă" – vezi (207). Numele de „acțiune/rezultat/fapt/drept de a face acțiunea" sunt:

■ formații (semi)analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi și (71) *zavistuirea,* (135) *ispitire,* (136) *spurerea* și *aei tremeatere,* (227), (228)

(198) *Facă-se luminători întru întăritura ceriului, spre **luminarea pământului** [...] să fie spre luminare întru întăritura ceriului, ca să lumineaze pre pământ* (B 1: I/15–16);

(199) ***folosirea scrierii** române e din ce în ce mai deasă* (CĂLINESCU 7);

– cu structura supinului

(200) *să lucrămŭ, ca în vreamea de judecată, și **adusulŭ rodului** în bună vreame avândŭ, să ne aflămŭ ca un pomŭ prisăditŭ lângă eșitulŭ apeei* (CC_2 301/12–14);

(201) *își ocupă ziua cu **cititul ziarelor;***

(202) *Înduplecând sufletele cu **faptulŭ minunilor*** (DOSOFTEI, V. S. 181, în DA) „facere"; vezi **4.1.2.1.**, despre *fapt;*

– cu structura participiului la forma de feminin singular

(203) *Între alalte lucruri multe și minunate, doao lucruri de mirare fac feciorii neînțelepți ai aceștii lumi [...]. Tare să méstecă și să învăluiesc*

---

[45] Cf. CINQUE 1995, p. 443.

*în **agonisâta bunătăților** dezmierdate (ce cu adevăr otrăvitoare și trecătoare) a ceștii lumi* (SA 148: 136r);

(204) *de **fapta lumiei*** (CUV. D. BĂTR. II, 103, în DA) „facere"; vezi **4.1.2.1.** pentru structura formației *faptă;*

– ca derivate cu sufixe – vezi și infra *-áție* în (226)

-áie

(205) *Că ce ponosluiaște omul viu și bărbatul pentru **bătaia păcatelor** sale [...] păcate spre bătaie destoinice* (SA 123: 111r–v);

-eálă

(206) ***Tocmeala clădirii** și a sădirii să să facă în scris* (LC 41/1);

-éliște

(207) *să-și desfete sufletul în **priveliștea pământurilor** lui* (Rebr. Ion II 16 *ap.* SANDFELD și OLSEN 1936, p. 74) „acțiune/rezultat/obiect al acțiunii";

-íe

(208) ***Curățiia marginei** păharului* (NT 160: Matei XXII 29v), *că curățiți păharul și blidul din afară, dară den lăuntru pline sînt de răpituri și de necurăție* (NT 161: Matei XXIII 30v)[46];

(209) *Le încredințează în mâinile lor și în limbile **doftoriia lumii*** (ANTIM, O, 5, în DÎLR) „lecuire";

-iu

(210) *Deputații și senatorii intră în **exercițiul mandatului** la data întrunirii legale a Camerei din care fac parte, sub condiția validării* (C 28);

-oáre

(211) *Cu cât pântru **luotoarea Moldovei** avem păsu de cătră leași, trebuiaște să dăm seama pântru ce am luat Moldova* (DÎR 142) „acțiune/fapt/rezultat al acțiunii";

(212) *De **prinsoarea peștilor*** (NT 220: Luca V 72r) „acțiune/fapt/rezultat al acțiunii";

---

[46] Sensul propriu „curățire" actualizat în (208) nu apare înregistrat în DA s. v. *curăție* (faptul ne-a fost semnalat de Laura Vasiliu). Cuvântul este nume al „calității", iar ca nume de „acțiune/rezultat al acțiunii" are sens figurat: „ispășire a păcatelor, purificare". Asocierea cu un nume de obiect concret *(păharul)* se face în condițiile în care acest nume exprimă o valoare simbolică (paharul = sufletul cărturarilor și al fariseilor fățarnici, curat doar în aparență, în manifestările exterioare).

-(ă)túră – vezi şi (89), (225)

(213) ***Chemătura păgânilor*** *[...] chemaţi-i la nuntă* (NT 158: Matei XXII 28v);

„zero"

(214) *a se ţine de* ***câra cuiva*** (HRISTEA 1960);

(215) *Slujeşte pre* ***dojana feciorilor*** *şi a fétele* [sic!] *lor să gândească ce durére mare au păţit pentru ei când i-au născut* (SA 163: 151v);

(216) *Pentru* ***pâra episcopilor*** *şi a cliricilor, şi carii să priimesc la pâră* (ÎL 47, 81), *unii ca aceia au voe să pârască pre arhiereul la judecată* (ÎL 81) „acţiune/fapt/rezultat al acţiunii";

– ca derivate cu prefixe negative

ne-

(217) *tot pentru* ***neplata restanţelor*** *a fost deconectat* (TVR 1 1995) „acţiune/fapt/rezultat al acţiunii";

– ca unităţi lexicale compuse

(218) ***Înainteprăznuirea Naşterii*** *după trup a Domnului* (CCO 1996);

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(219) *Samson, când au văzut că chipul lui slujéşte pre* ***batgiocura numelui*** *lui Dumnezău, n-au putut îngădui* (SA 106: 95r);

■ cuvinte neanalizabile

(220) *să să facă* ***andelogos a dobânzii şi a roadelor*** (PC 183/2) glosat „compensare" în PC, *ib.*;

■ unităţi frazeologice

(221) *se ocupă de* ***punerea în aplicare a legii*** (***a acesteia, a primului*** *dintre decrete* etc.).

Genitivul „obiectiv" (al obiectului direct) poate forma o îmbinare stabilă împreună cu numele de „acţiune/rezultat al acţiunii" regent; de exemplu:

(222) ***datul sufletului*** (HRONOGRAF 1760, în DA s. v. *da*) „agonie", cf. unitatea frazeologică de bază *a-şi da sufletul.*

În unele grupări oarecum fixate (prepoziţie + nume de acţiune + atribut genitival), genitivul „obiectiv" este suprimabil; în prezenţa genitivului numele de „acţiune/rezultat al acţiunii" se articulează hotărât – vezi şi (222) –, iar în absenţa genitivului apare fără articol:

(223) *în/spre **cinstea cuiva,** în/spre cinste* (DA) „cinstire”;

(224) *spre **lauda cuiva,** spre laudă.*

Mai puţin variate formal decât în construcţiile stabile cu genitiv „subiectiv” („subiectiv/posesiv”), numele de „acţiune/rezultat al acţiunii”, ce formează împreună cu genitivul „obiectiv” grupări (oarecum) fixate, sunt mai ales formaţii analizabile cu sufixul supinului – (222) – ori cu sufixul „zero” – (223), (224).

Substantivele cu funcţie de atribut genitival „obiectiv” (al obiectului direct) sunt variate sub aspectul trăsăturilor lexicale (semantice), în toate epocile şi în toate tipurile de texte. Selectarea ca atribute a cuvintelor din anumite clase semantice are la bază compatibilităţile sintactice, restricţiile combinatorii ale numelui de acţiune (identice cu cele ale verbului din aceeaşi familie lexicală şi/sau din aceeaşi clasă semantică): *agonisire,* (203) *agonisâta (a agonisi), exercitare, exerciţiu (a exercita)* etc. + obiect inanimat; *chemare,* (213) *chemătura (a chema)* etc. + obiect animat (+/– uman); *pâră (a pârî)* etc. + obiect animat (+ uman); *adăpare (a adăpa)* – cu sensul propriu – etc. + obiect animat (– uman) etc.

În general, genitivul „obiectiv” cu valoarea obiectului direct (ca şi complementul direct[47] din grupul verbal) este postpus numelui de acţiune regent (vezi, *supra,* toate exemplele de sub **7.1.1.1.2.1.**). Realizat ca substantiv, genitivul „obiectiv” este rar antepus (adică situat în poziţia de generare a constituenţilor genitivali ai grupului nominal[48]), în româna veche sau în textele arhaizante aparţinând stilului beletristic actual:

(225) ***a lumiei şi a fireei*** *lumiei* ***vătămătură*** (CC_2 304/33–34).

Antepunerea atributelor genitivale „obiective” (ca şi a celor „subiective”) exprimate prin pronume relative/interogative este normală, frecventă şi astăzi (vezi **7.1.1.1.1.**):

(226) *Adeverinţa istoriii cercăm şi urmăm, pentru **a căriia confirmaţie** cu bună frunte, îi giuruim.* (CANTEMIR, HR., 365, în DÎLR s. v. *confirmaţie*) „confirmare”;

---

[47] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 444; SIMONE 1997, p. 58–59, pentru o abordare tipologică a construcţiei sintactice româneşti.

[48] DOBROVIE-SORIN 1987b, *loc. cit.*

(227) *aspecte privind atacurile lor asupra unor obiective civile din Abhazia, pentru **a căror realizare** s-au folosit bani „spălați”* (EVENIM. 456: 3);

(228) *De **a cui ucidere** se face vinovat?*

Tot ca atribut genitival cu valoarea obiectului (complementului) direct interpretăm atributul ce redă așa-numitul „complement intern” al verbului[49] în grupuri nominale cu caracter de figură etimologică:

(229) ***visarea visului.***

Genitivul cu valoarea obiectului direct este compatibil și cu regenți nume de stare ce corespund unui verb tranzitiv *(deținerea puterii – a deține puterea).*

7.1.1.1.2.2. Genitivul „obiectiv” corespunzător obiectului (complementului indirect) prepozițional apare în puține exemple. Determină substantive nume de „acțiune/rezultat al acțiunii” analizabile ca derivate cu sufixe:

-iúne

(230) ***opțiunea plecării*** „pentru plecare”;

„zero”

(231) ***uzul rațiunii*** „de rațiune”[50].

Credem că îmbinarea cvasilocuțională *pe/în baza* urmată de un genitiv poate fi pusă în legătură cu construcția verbală *a se baza pe ceva,* care exprimă un sens asemănător. Prin analogie cu regimul verbului *a se baza,* care cere un complement indirect cu prepoziția *pe,* s-ar putea admite că genitivul are valoarea unui complement indirect prepozițional în exemple ca:

(232) *pe/în baza **hotărârii*** „bazându-se pe hotărâre, conform hotărârii”.

În relație cu un nume de „acțiune/rezultat al acțiunii”, atributul corespunzător obiectului (complementului indirect) prepozițional este exprimat printr-un substantiv cu trăsătura [– animat].

Ca și obiectul (complementul indirect) prepozițional[51], atributul genitival corespunzător acestuia se plasează în general după regent.

---

[49] Complementul intern și complementul direct stabilesc cu regentul același tip de relație sintactică; vezi, de ex., GUȚU ROMALO 1973, p. 169.

[50] *A uza* cu sensul „a întrebuința” este intranzitiv și se construiește cu prepoziția *de;* vezi și DEX 1996.

[51] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 446.

Genitivul cu valoarea obiectului prepozițional este compatibil și cu regenți nume de stare ce corespund unui verb (*a fugi de **teama războiului*** „teama de război" – *a se teme de război*)[52].

7.1.1.1.3. Genitivul „posesiv" determinant al unui nume de acțiune a fost înregistrat de noi în puține construcții; acestea aparțin în general limbii române vechi. Numele de acțiune sunt ambigue în toate exemplele (cumulează și sensul „rezultat al acțiunii"), iar sub aspectul structurii interne sunt formații (semi)analizabile ca derivate cu sufixe:

-ăciúne

(233) ***Dezmierdăciunile* *aceștii* *lumi,*** *în loc de miiare dulce, adapă pre oameni cu otravă* (SA 29: 19v) „care aparțin acestei lumi, ce caracterizează această lume" (nu se precizează subiectul și obiectul acțiunii);

-țión

(234) *Catastih de **conscripționul județului** Vălcii de munte* (IORGA, SD, V, 148, în DÎLR s. v. *conșcripție*) „adunare de fonduri, chetă" – „conscripțion care aparține județului"; este posibilă și raportarea formei de genitiv *județului* la substantivul *catastih;* plasarea genitivului imediat după numele de acțiune *conscripționul* a putut crea impresia că acesta este cuvântul determinat (așa s-ar explica articularea enclitică); subiectul acțiunii este nedeterminat.

Atributul genitival „posesiv" este în general exprimat prin substantiv cu trăsăturile [+/– animat], postpus regentului (așadar nemenținut în poziția lui de generare[53]).

Genitivul posesiv se combină și cu regenți nume de stare *(pacea lui).*

7.1.1.1.4. Genitivul cu valoare circumstanțială redă în grupul nominal circumstanțialul verbului căruia îi corespunde formal și semantic numele de acțiune. Exemplele sunt puține, mai frecvente în textele vechi decât în cele moderne. Numele de acțiune exprimă concomitent „rezultatul acțiunii" și sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(235) *arată [...] cu **gonirea mânilor** cum [...] gonește pre satana* (ÎL 158), nuanță instrumentală;

---

[52] Vezi și exemplele de la GRIGORESCU 1954, p. 108.

[53] DOBROVIE-SORIN 1987b, *loc. cit.*

– ca derivate cu sufixul „zero”

(236) *acolo sântŭ temnițele și* ***muncile veacilorŭ*** (CC_2 538/29), nuanță temporală;

(237) *toate aceste chipuri ce scriu pentru* ***paguba dzeastrelor*** (P Înv. 112 XVI 24), *nu va putea lua dzeastrele și să păgubească pre tatăl muerii* (P Înv. 112 XVI 22), nuanță de relație.

Atributul genitival cu nuanță circumstanțială este în general exprimat prin substantiv nume de inanimat, postpus regentului (topică preferată și pentru circumstanțialele din grupul verbal[54]).

7.1.1.1.5. Genitivul cu rol de „identificare” (genitivul „denumirii” sau „apozitiv”[55]) a fost înregistrat de noi în puține exemple, ca determinant al unor substantive ambigue (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii”):

■ formații analizabile ca derivate cu sufixe

-eálă

(238) *la această* ***greșeală a răpitului*** *această pravilă nu să ține în seamă* (P Înv. 136 XXXIV 5);

■ cuvinte neanalizabile

(239) *să va certa [...] la* ***păcatul sângelui amestecat*** (P Înv. 145 XLI 6).

Atributul genitival de „identificare” este în general exprimat prin substantiv cu trăsătura [– animat], postpus regentului.

7.1.1.1.6. Unele forme de genitiv sunt ambigue independent de interpretarea substantivului regent ca nume de „acțiune” sau de „rezultat al acțiunii etc.”[56].

Dacă numele de „acțiune (rezultat al acțiunii etc.)” se raportează formal și/sau semantic la un verb tranzitiv, atunci genitivul poate reda subiectul (și posesorul) sau obiectul (complementul) direct:

(240) ***cercetarea cuiva***[57] „cineva cercetează”, „cercetează pe cineva”.

---

[54] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 448.

[55] GLR_2 I, p. 76, și II, p. 122; GRIGORESCU 1954, p. 102, 108.

[56] Pentru acest tip de ambiguitate, vezi discuția asupra genitivului „subiectiv” sub **7.1.1.1.1.**

[57] VINCENZ 1969, p. 550; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 175; AVRAM 1997b, p. 65; VASILIU E. 1992b; CILIANU-LASCU 1992, p. 153–154, ș. a.

Uneori contextul dezambiguizează. În afara contextului, au valoare „subiectivă (posesivă)" indiscutabilă numai genitivele dependente de substantive nume de „acțiune (rezultat al acțiunii etc.)" ce corespund verbelor intranzitive[58].

De asemenea, genitivul este interpretabil „subiectiv (posesiv)"/ „obiectiv" în unele structuri în care determină nume de „acțiune (rezultat al acțiunii etc.)" ambigue, cu valoare „(non)cauzativă" – sau, în alți termeni, „(non)factitivă"[59]. Aceste nume de acțiune corespund verbelor ce realizează opoziția sintactico-semantică factitiv/nonfactitiv (sau cauzativ/noncauzativ). În construcția factitivă verbul exprimă ideea de „cauzare", de „provocare" a acțiunii la care se referă, este tranzitiv și are formă de diateză activă. În construcția nonfactitivă verbul nu exprimă „cauzarea" acțiunii, este intranzitiv și are aceeași formă de diateză ca în construcția cauzativă (factitivul „ergativ") ori este însoțit de morfemul reflexiv *se*[60]. Subiectul structurii nonfactitive se realizează ca obiect (complement) direct în structura factitivă:

(241) ***începătura bătăliei** au fost întâiu despre Turci* (LET. II 289/4, în DA s. v. *începe*) „bătălia a început", „începătura care este a bătăliei", „au început bătălia";

(242) *La **coronația** acestui **craiu** să fi fost și oamenii lui Ștefan vodă* (N. COSTIN, L, 93, în DÎLR s. v. *coronație*) „craiul s-a încoronat", „coronația care este a craiului", „l-au încoronat pe crai".

Genitivul poate cumula valoarea obiectului (complementului) direct și a obiectului (complementului indirect) prepozițional când determină nume de acțiune corespunzătoare verbelor cu regim sintactic dublu, tranzitiv/ intranzitiv (în sinonimie sintactică):

(243) *De **atinsul lui Hristos** să vindecă mulți [...] ca să să atingă de el* (NT 179: Marcu III 43v–44r) sau „atingându-l";

(244) ***A rodului întrebare,** mai vârtosŭ și a lucrului, iaste a legiei viață* (CC_2 299/3–4), *carii erà tremișŭ de Dumnezeu să ceară rodulŭ* (CC_2 299/7–8) „a întreba ceva/despre ceva";

---

58 Vezi și CILIANU-LASCU 1986.

59 Vezi și CILIANU-LASCU 1988, p. 233–239. Cf. CHOMSKY 1970, p. 215, despre nominalizarea verbelor cauzative din engleză.

60 LYONS 1995 (1968), p. 393–449. Pentru română, vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 128; Gabriela Pană Dindelegan, în SL, p. 92–93.

(245) ***Vestea răsboiului** pătrunsese pretutindeni* (M-M. Făclii 82. Petr. Înt. *ap.* SANDFELD şi OLSEN 1936, p. 74) „a vesti războiul/despre război".

Genitivul „subiectiv (posesiv)" cumulează uneori o valoare „instrumentală":

(246) *Conducătorii sunt ţinuţi la respect sub* ***ameninţarea armelor*** (EVENIM. 936: 2) „armele ameninţă", „ameninţarea care este a armelor", „ameninţă cu armele";

(247) *Depărtează de mine biciul tău; de* ***certarea mânilor*** *tale sfârşescu-mă. Când baţi omul cu certări* (SA 139: 127v) „mâinile ceartă", „certarea care este a mâinilor", „ceartă cu mâinile"; sensul „pedeapsă (corporală), canon" implică ideea de acţiune (vezi DA s. v. *certa*);

(248) *Zac întru* ***certarea focului*** *de veaci* (CUVÂNT PENTRU CURĂŢIE, în DA s. v. *certa*) „focul ceartă", „certarea care este a focului", „ceartă cu focul";

(249) *Cine poate măcar cu* ***clipala ochiului*** *să învoiască...* (CANTEMIR, HR. 197/80, în DA s. v. *clipi;* cf. CS 295–296: XVI 112r/21–24 – 112v/1–3) „ochiul clipeşte", „clipeala care este a ochiului", „clipeşte din ochi".

Genitivul este interpretabil „subiectiv (posesiv)", „obiectiv" (cu valoarea obiectului direct) şi „instrumental" în unele construcţii ambigue, cu sens (non)factitiv:

(250) *acolo zice că iaste plângere şi* ***scrâşnitulŭ dinţilorŭ*** (CC_2 301/9–10, cf. 538/26 etc.) „dinţii scrâşnesc", „scrâşnitul care este al dinţilor", „[ei] scrâşnesc dinţii", „[ei] scrâşnesc din dinţi".

Puţin frecvente sunt genitivele „subiective (posesive)" cu nuanţă „cauzală":

(251) ***întârzierea*** *aceasta a* ***hârţogăriilor*** *face ca treaba să devină inoperantă* (TVR 1 1995) „hârţogăriile întârzie treaba", „întârzierea care este a hârţogăriilor", „întârzie din cauza hârţogăriilor";

(252) *Că Lotŭ se dereptă şi den focŭ scăpă şi de toată* ***piiarderea mâniei,*** *de ce Sodomleanii osândiţi fură* (CC_2 18/23–26) „mânia pierde", „pierderea care este a mâniei", „pierde din cauza mâniei".

De asemenea, are frecvenţă redusă genitivul „posesiv" cu nuanţă „temporală" şi „finală":

(253) ***afundarea botezului*** (MINEIUL (1776), 65/2, în DA s. v. *afundare*) „afundarea proprie botezului", „afundă în timpul botezului", „(se) afundă cu scopul de a (se) boteza".

Sub aspect formal, numele de acţiune regent al unui atribut genitival în structurile ambigue discutate anterior sub **7.1.1.1.6.** sunt formaţii analizabile cu structura infinitivului lung – (240), (244), (246)–(248), (251)–(253) –, cu structura supinului – (243), (250) –, cu sufixe – *-eálă* (249), *-ătúră* (241), *-áţie* (242), „zero" (245). În general, atributul genitival ambiguu este postpus regentului, rareori antepus – (244).

7.1.1.1.7. Un fenomen diferit este ambiguitatea genitivului dublu subordonat, care exprimă valori distincte în raport cu termeni regenţi distincţi:

(254) *Oricine va ascunde şi va tăcea* ***uciderea*** *şi* ***moartea tătâne-său****, sau a fiiu-său, sau a muerii lui, sau muiarea a bărbatului, sau a frăţâne-său* (P Înv. 95 IX 27), unde genitivul substantivului *tătâne* (omonim cu nominativul şi cu acuzativul în prezenţa adjectivului posesiv conjunct[61]) redă obiectul (complementul) direct în raport cu *uciderea* (nume de acţiune cu structura infinitivului lung) şi subiectul/ posesorul în raport cu *moartea* (nume de „acţiune/rezultat al acţiunii" neanalizabil); acelaşi tip de ambiguitate manifestă atributele *fiiu, muerii, bărbatului, frăţâne* faţă de regentul lor, pronumele semiindependent *a;* acesta reia numele de acţiune *uciderea* şi *moartea,* acordându-se în număr (singular) cu ultimul[62]; atributele ambigue din (254) sunt postpuse regentului.

7.1.1.1.8. Tipurile de ambiguitate discutate sub **7.1.1.1.6.**, **7.1.1.1.7.** se manifestă în anumite contexte. La nivelul structurii gramaticale a limbii române în ansamblu, se poate vorbi despre o anumită „neutralizare" a opoziţiilor sintactice dintre subiect, obiectul (complementul) direct[63], obiectul (complementul indirect) prepoziţional şi circumstanţial, întrucât poziţia sintactică a atributului genitival serveşte la realizarea acestor unităţi sintactice în grupul nominal[64]. De asemenea la nivelul sistemului, româna se caracterizează prin sincretismul rolurilor tematice în forma cazuală de

---

61 AVRAM 1997b, p. 83.

62 Vezi această regulă de acord la AVRAM 1997b, p. 490.

63 Vezi şi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 174–175; VASILIU E. 1992b.

64 Cf., cu exemple din alte limbi, LOMBARD 1930, p. 137; BOOIJ şi VAN HAAFTEN 1988, p. 103–104 (şi bibliografia indicată); GIVÓN 1990, p. 501.

genitiv[65]: „agent" (participantul la acțiune ce declanșează deliberat acțiunea[66]), ca în (137), (138), (140)–(155), (157)–(164), (166), (168)–(175), (177), (178), (180), (181), (188), (190), (191); „pacient" (entitatea afectată de un act de cauzare fizică sau participantul ce suportă pasiv acțiunea[67]), ca în (156), (186), (187), (192)–(196), (198)–(201), (203), (208)–(213), (217), (221), (228); „experimentator" (participantul afectat de un act de cauzare în general psihică[68]), vezi (165), (176), (179), (214)–(216); „stimul" (inițiatorul unui act de cauzare psihică[69]), vezi (182)–(184), (197); „instrument"[70], ca în (139), (167), (231), (235), (246)–(250); „locativ" (locul acțiunii[71]) interpretabil ca „agent" prin personificare în (185); „rezultat"[72], ca în (202), (204), (227); „scop"[73], ca în (253); „cauză"[74], ca în (251), (252); „motivație"[75], ca în (205); „posesor"[76], ca în (233), (234). Atributul genitival se corelează prototipic cu rolul tematic „posesor".

7.1.1.2. Substantiv (sau substitut) în cazul dativ fără prepoziție. Acest tip de determinant sintactic al numelor de acțiune apare în două tipuri de construcții, având fie valoarea obiectului (complementului) indirect din grupul verbal, fie valoare „posesivă".

7.1.1.2.1. Dativul „obiectiv indirect" – așa-numit „adnominal" –, ce redă obiectul (complementul) indirect al acțiunii a fost semnalat și descris

[65] Vezi CROFT 1991, p. 211, 290 (cu exemple din alte limbi); GRIMSHAW 1990a, p. 149 (pentru ideea că determinanții sintactici ai substantivelor sunt purtători de roluri tematice).

Nu ne-am propus descrierea tuturor exemplelor de sub **7.1.1.1.** în termenii structurii de roluri, întrucât acest model de analiză logico-semantică nu reflectă varietatea faptelor de limbă. Unele construcții, mai ales din texte vechi, sunt dificil de interpretat în termenii modelului, de aceea ne vom limita la indicarea câtorva exemple.

[66] FILLMORE 1968, p. 24; GIVÓN 1984, p. 88–89; CROFT 1991, p. 154, 155, 166, 176.

[67] GIVÓN 1984, p. 88, 126; CROFT 1991, p. 166, 176.

[68] CROFT 1991, *ib.*

[69] CROFT 1991, *ib.*

[70] FILLMORE, 1968, *loc. cit.*; GIVÓN 1984, p. 126; CROFT 1991, p. 178.

[71] FILLMORE 1968, p. 25.

[72] CROFT 1991, p. 179.

[73] CROFT 1991, *ib.*

[74] CROFT 1991, *ib.*

[75] CROFT 1991, p. 293.

[76] CROFT 1991, p. 207.

în detaliu de Mioara Avram[77], pe baza cercetării unui corpus de exemple aparținând limbii contemporane. Autoarea a arătat că atributul de acest tip determină substantive abstracte nume de „acțiune” cu structura infinitivului lung (articulate enclitic, mai rar nearticulate), formate de la verbe tranzitive sau aflate în raport semantic cu un verb tranzitiv – vezi și *infra* (255)–(268). Menționăm de asemenea formațiile cu prefixul negativ *ne-* atașat unui infinitiv lung nominal – de exemplu, *neacordare* în (266).

Mai mulți cercetători au remarcat că determinantul în dativ din grupul sintactic al unui nume de acțiune este de regulă coocurent cu un atribut ce redă obiectul (complementul) direct din construcția verbală corespunzătoare[78]. Atributul cu valoarea obiectului direct se exprimă printr-o formă flexionară de genitiv:

(255) *declanșarea procedurii de **ridicare a imunității** parlamentare **senatorului*** (TVR 1 1995),

printr-o construcție prepozițională gramaticalizată echivalentă cu genitivul (vezi **7.1.1.5.2.1.**):

(256) ***vânzarea a** 47 de elicoptere **armatei** belgiene* (TVR 1 1995),

printr-o sintagmă prepozițională cu *de* (vezi **7.1.1.5.2.1.**):

(257) ***transmiterea de arme părților** care admit astfel de încălcări* (EVENIM. 456: 3),

printr-un adjectiv posesiv (vezi **7.1.2.**):

(258) *conștient de **aservirea sa cărnii*** („Viața românească”, august-septembrie 1940, p. 82, *ap.* AVRAM 1987 (1965), p. 168, exemplu preluat de la IORDAN 1947, p. 283).

Dativul a fost explicat ca un caz de tip „structural”, atribuit într-o configurație sintactică particulară, ce cuprinde și atributul cu valoarea obiectului (complementului) direct[79]. Atributul „obiectiv” al obiectului direct poate apărea în absența dativului, nu și invers: *ridicare a imunității, *ridicare senatorului; vânzarea a 47 (de elicoptere), *vânzarea*

---

[77] AVRAM 1987 (1965), p. 162–173 (și bibliografia indicată). Vezi și discuția despre funcția sintactică a dativului în aceste construcții, la GUȚU ROMALO 1973, p. 181.

[78] Vezi și PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 169–170, 173; CORNILESCU 1987, p. 221; CORNILESCU 1995a, p. 356–357.

[79] Cf. CORNILESCU 1987, p. 222; CORNILESCU 1995a, p. 357.

*armatei; transmiterea de arme, *transmiterea părților; aservirea sa, *aservirea cărnii*[80]. Mioara Avram a înregistrat și situația utilizării mai puțin frecvente a dativului în absența unui atribut „obiectiv", analog cu neexprimarea complementului direct pe lângă verbele tranzitive absolute:

(259) ***robire unui** singur **simțimânt*** (I. Gherea [C. Dobrogeanu], *Studii critice*, II, p. 157, *ap.* AVRAM 1987 (1965), p. 167, exemplu preluat din DLRLC s. v. *robire*).

Autoarea a remarcat că dativul apare imediat după substantivul regent numai dacă acesta este nearticulat enclitic. De altfel, în (259) articularea enclitică a numelui de acțiune regent ***(robirea unui singur** simțimânt)* ar face ambiguă structura sintactică, forma cazuală *unui simțimânt* fiind analizabilă ca dativ sau ca genitiv. De asemenea în absența atributului „obiectiv", dativul se combină cu un substantiv regent articulat enclitic, dacă între acesta și dativ se intercalează o secvență al cărei ultim termen nu are articol enclitic *(**înrobirea totală unui** singur sentiment)*[81]; absența articolului genitival *al* dezambiguizează aici forma omonimă de genitiv/dativ *unui sentiment,* care se analizează ca dativ. Am înregistrat și utilizarea accidentală a dativului imediat după substantivul regent articulat enclitic:

(259 bis) *s-a hotărât eliberarea din funcție și **deferirea Parchetului** Militar* (TVR 1 2000);

forma *Parchetului* se interpretează aici ca dativ pe baza caracteristicilor sintactico-semantice ale verbului *a deferi*, care, atunci când exprimă sensul actualizat de substantivul *deferirea* în exemplul (259 bis) – „a trimite (pe cineva) înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală" (DEX 1996) –, cere un obiect direct în acuzativ (în general, nume de persoană) și un obiect indirect în dativ (numele organului judecătoresc ori de anchetă). În cele mai multe construcții dativul se plasează după atributul „obiectiv"[82]; acesta este fie nearticulat enclitic:

---

[80] *Vânzarea armatei, transmiterea părților, aservirea cărnii* sunt construcții „gramaticale" (conforme cu regulile sintaxei românești), dacă ilustrează un tipar sintactic diferit de cel discutat aici, și anume substantiv regent + atribut genitival.

[81] AVRAM 1987 (1965), p. 167.

[82] Vezi explicația generativă la CORNILESCU 1995a, *loc. cit.*

(260) *să permită **găsirea unei soluții** diplomatice **conflictului*** (TVR 1 1995),

(261) *se fac eforturi pentru **redarea** acestui **tronson traficului** feroviar* (TVR 1 1995),

(262) *participarea [...] la acțiuni de luptă și **furnizare de armament adepților*** (EVENIM. 456: 3),

fie articulat enclitic şi urmat de determinări, astfel încât termenul care precedă dativul să nu conțină articol enclitic:

(263) *a început **predarea sediilor sale autorităților** palestiniene* (TVR 1 1995),

(264) ***acordarea dreptului de vot femeilor*** (TVR 1 1996).

Dativul plasat imediat după un atribut „obiectiv" articulat enclitic e ambiguu, omonim cu genitivul[83]:

(265) *în sprijinul **reintegrării Veneției Regatului** Italiei* (TVR 1 1996);

(266) ***acordare** sau **neacordare a imobilelor** foştilor **proprietari*** (TVR 1 1995)[84];

(267) ***acordarea ajutorului unei nave** avariate* (TVR 1 1996).

În (265)–(267) dativul e analizabil şi ca atribut genitival în raport cu substantivul care îl precedă *(Veneției, a imobilelor, ajutorului)*. Mai rar atestate sunt dativele plasate imediat după regent şi înaintea unui genitiv „obiectiv"; acesta e marcat cu articolul *al*[85]:

(268) *au trăit emoția **atribuirii instituției** lor **a numelui** „Avram Iancu"* (TVR 1 1996).

Un tip diferit de structură, neînregistrat (din câte ştim) în studiile anterioare, se raportează la o construcție intranzitivă cu verb reflexiv; centrul sintactic al grupului – numele de „acțiune" abstract, cu structura infinitivului lung – este însoțit de un genitiv „subiectiv" şi de un dativ al obiectului (complementului) indirect, postpus genitivului:

(269) ***alăturarea Rusiei demersurilor** Uniunii Europene* (R 1 1995); sensul într-un context mai larg este „Rusia se alătură demersurilor"; morfemul

---

[83] Vezi discuția la AVRAM 1987 (1965), p. 167 ş. u.

[84] Atributele *a imobilelor, proprietari* sunt dublu subordonate, față de două substantive regente coordonate disjunctiv *(acordare sau neacordare)*.

[85] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 172.

reflexiv are rol dezambiguizator în construcţia verbală, fiind o vecinătate obligatorie a verbului când acesta exprimă sensul „a adera, a participa" (DEX 1996); dativul *demersurilor* e substituibil prin sintagma prepoziţională echivalentă *la demersurile,* analog cu variaţia liberă a obiectului (complementului) indirect şi a obiectului (complementului indirect) prepoziţional din construcţia verbului *(se alătură demersurilor/la demersurile).*

Credem că originea construcţiei moderne cu dativ adnominal se află în unele construcţii vechi, atestate din primele texte şi explicabile (ca şi construcţiile actuale[86]) prin extinderea regimului sintactic de la verbe la substantivele postverbale. Iată o structură „de trecere":

(270) *Aşeadară, nice am fost domnu, ca să ştiu ostenéleli domnilor, nice am poftit mie loc să fiu cel întâiu, **a darea domnilor sfat*** (CD 19 f. 4v/27–29 şi MVR 4v/11);

infinitivul lung verbal/substantival *a darea,* precedat de marca infinitivului verbal *a* şi urmat de un element omonim cu articolul hotărât enclitic *-a* (însă *dare,* infinitiv lung verbal, într-o copie ulterioară a textului, de la sfârşitul secolului al XVIII-lea – vezi CD, *ib.* şi p. XLV), este determinat de obiectul indirect în dativ *domnilor* şi de obiectul direct în acuzativ *sfat.* În construcţiile vechi cu dativ adnominal, numele de acţiune postverbale, mai variate ca structură internă decât astăzi, erau formaţii analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (272), (273), (276)–(278), (280), (281),

– ca derivate cu sufixe – *-ăciúne* (274), (275), *-ínţă* (279), *-ătúră* (271),

iar verbul de bază are fie regim tranzitiv (situaţie în care obiectul direct al acţiunii este exprimat printr-un atribut în genitiv), fie regim intranzitiv. Unele grupuri nominale au o organizare sintactică relativ clară: dativul este coocurent cu genitivul obiectului direct sau determină un regent nearticulat enclitic, fapt ce exclude posibilitatea de a-l interpreta ca genitiv obiectiv (fără *al*). De exemplu:

(271) *să tipărească această carte [...] întâi, spre cinstea şi lauda sfintei Troiţă, unŭ Dumnezeu, şi spre **învăţătura legiei oamenilorŭ** creştini* (CC_2 6/14–17; cf. CORESI, EV. 6/16, în DA s. v. *învăţătură*), *legiei*

[86] Vezi AVRAM 1987 (1965), p. 173.

genitiv „obiectiv direct”, *oamenilorŭ* dativul obiectului indirect (*a învăța* + dativ[87]);

(272) *Şi această folositoare de sufletŭ carte, Evanghelie cu învățătură, cătră mai mare învățătură şi* ***dereptare sufletelorŭ şi trupurelorŭ*** *nărodului celuia ce creade în Hristosŭ deaderă* (CC_2 2/35–36 – 3/1), atribut multiplu; *a (în)d(e)repta* + dativ (vezi DA s. v. *îndrepta*);

(273) *„Slugi,* ***plecați-vă*** *cu toată frica* ***domnilor*** *voştri, nu numai bunilor şi blânzilor, ce şi năsălnicilor.” Cu cât mai vârtos ne ținem cu smerenie şi cu* ***plecare lui Dumnezău,*** *celuia ce iaste domn preste toți domnii* (SA 25: 16r); verbul *a se pleca* e totdeauna însoțit de morfemul reflexiv *se* când actualizează sensul „a se supune” (DEX 1996); construcția verbului reflexiv e intranzitivă.

Alte construcții sunt discutabile. Atributul plasat imediat după un regent articulat enclitic e analizabil ca genitiv „obiectiv direct” sau ca dativ „obiectiv indirect”, dacă numele de acțiune regent se raportează la un verb cu regim sintactic dublu: tranzitiv (în construcții cu acuzativul) şi intranzitiv (în construcții cu dativul). Pentru textele vechi, ambiguitatea genitiv/dativ trebuie pusă în legătură şi cu faptul că nu avem certitudine cu privire la articularea regentului:

(274) *să fie lui sănătate şi* ***iertăciune păcatelor*** (CS 288: XI 97r/17–18);

(275) *să se boteze fietecarele de voi întru numele lui Isus Hristos întru* ***iertăciunea păcatelor*** (SA 119: 108r).

În:

(276) *Şi făcu Dumnezău cei doi luminători: luminătorul cel mare spre* ***stăpânirea zilii*** *şi luminătorul cel mic spre* ***stăpânirea nopții*** *[...]. Şi puse pre dânşii [...] ca să lumineaze pre pământ Şi* ***să stăpânească zilii şi nopții*** (B 1: I/17–19),

contextul arată că *zilii, nopții* sunt interpretabile şi ca forme de dativ (prin paralelism sintactic cu grupul verbal *să stăpânească zilii şi nopții*), dar şi ca genitive cu valoarea obiectului direct (după regentul articulat enclitic *stăpânirea*)[88]. În:

[87] Vezi ROSETTI 1986, p. 524, unde se menționează acest verb alături de altele construite cu dativul în secolul al XVI-lea, după model slav. Vezi şi PANĂ DINDELEGAN 1968, p. 269–272.

[88] Verbul oscilează în context între regimul tranzitiv şi cel intranzitiv: *să stăpânească peştilor mării, şi păsărilor ceriului, şi dobitoacelor, şi tot pământul, şi tuturor târâtoarelor* (B 1: I/28) – *peştilor, păsărilor, dobitoacelor, târâtoarelor* sunt complemente indirecte în cazul dativ, iar *pământul* este complement direct în acuzativ.

(277) *Sufletele voastre curățind întru* ***ascultarea deadevărului****... urul alaltu iubiți* (COD. VOR. 143/12; cf. N. TESTAMENT 1648, BIBLIA 1688, în DA s. v. *ascultare*),

(278) *nărodŭ multŭ la pustie eșiià și-șŭ lăsà casele și avuțiia-șŭ dereptŭ* ***ascultarea cuvintelorŭ*** *lu Dumnezeu* (CC$_2$ 3/25–26),

(279) ***îngăduința omului*** *ai pierdut* (B 369: XIV/19–20),

formele *deadevărului, cuvintelorŭ, omului* sunt analizabile ca genitive (cu valoarea obiectului direct) sau ca dative, în măsura în care verbele *a asculta, a îngădui* sunt atestate în construcții vechi cu dativul[89]. Tiparul se înregistrează și în unele construcții arhaizante din limbajul religios actual:

(280) *se cere* ***iertare păcatelor*** (TVR 2 1996, emisiunea „Credo"); în contextul substantivului regent nearticulat enclicit e preferabilă analiza formei *păcatelor* ca dativ;

(281) ***închinarea Treimii*** (TVR 1 1994, emisiunea „Lumină din lumină"), construcție ambiguă (*Treimii* este în genitiv după regentul articulat enclitic sau este în dativ și are valoarea obiectului indirect al verbului intranzitiv *a se închina* „a-și manifesta evlavia, a se supune"; vezi DEX 1996).

În toate exemplele analizate – (255)–(281) – dativul este postpus.

La extinderea construcției cu atribut în dativ este posibil să fi contribuit și structurile în care numele de acțiune sunt urmate (mai rar precedate) de un dativ interpretabil (și) ca obiect (complement) indirect al unui verb neexprimat[90] sau exprimat:

(282) *am tipărit acéste propovedanii (pârga tipografiei) de* ***petrecaniie morților,*** *mai la toată vârsta de oameni deosebi* (SA 10: 4'v) „petrecanie [făcută etc.] morților";

(283) *Și aceastea dzise,* ***fu pârră saduchie<i>loru și fariseiloru*** *și se împărrți gloata* (CV 275–276: 24r/13–14 – 24v/1), *pârră* „dispută" (vezi CV 200); verbul *a fi* impersonal predicativ admite construcția cu un complement în dativ (aici complement multiplu).

Coocurența cu verbul *a fi* este pusă în legătură cu un tipar sintactic slav[91]:

---

[89] DA s. v. *asculta, îngădui.*

[90] Vezi AVRAM 1987 (1965), p. 166, despre acest tipar sintactic.

[91] DIACONESCU I. 1977, p. 80.

(284) ***Sînt*** *vracii* ***izbăvire bolnavilor*** (ÎL, 75/4 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 80); verbul *a izbăvi* nu este atestat în DA ca regent al unui complement în dativ; *bolnavilor* e analizabil ca genitiv/dativ (vezi *supra* acest tip de ambiguitate);

(285) *Că* ***fuseşi agiutoriu*** *[...]* ***mie*** (PS, 113/12 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 81), *agiutoriu mie* (analog cu *a ajuta* + dativul, vezi DA) şi *a fi* copulativ personal;

(286) *alesă de triimisă câţiva boieri, care-i ştiè că-****i sînt împotrivire*** (NECULCE 179–180), *(î)i împotrivire* (analog cu *a se împotrivi* + dativul, vezi DA)[92] şi *a fi* copulativ personal.

Dativul este antepus când se realizează ca pronume clitic (286)[93]. În toate construcţiile în care numele de acţiune e ambiguu (actualizând concomitent în special sensul „rezultat al acţiunii"), dativul se raportează (şi) la un verb. Dativul intră în relaţie sintactică directă cu un substantiv numai când acesta exprimă valoarea abstractă „acţiune". În construcţiile cu dativul dependent (şi) de verb apar nume de acţiune analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (284), (286);

– ca derivate cu sufixe – *-ánie* (282), *-tóriu* (285), „zero" (283).

În stabilirea originii construcţiei cu dativ adnominal trebuie avută în vedere şi influenţa unor limbi moderne din care se fac traduceri (rusa, franceza, engleza ş. a.)[94].

Atributul în dativ se exprimă cel mai frecvent prin substantive, mai rar prin pronume – (285), (286) – ori prin numerale substitute ale substantivelor:

(287) ***acordarea*** *de diplome* ***primilor.***

Pronumele clitic este atestat exclusiv în construcţii vechi, fiind obligatoriu coocurent cu un verb – (286).

---

[92] Exemplul ne-a fost semnalat de Gabriela Pană Dindelegan, care explică selecţia dativului prin regimul verbului *a se împotrivi* (implicit al substantivului postverbal *împotrivire*), ştiut fiind că *a fi* în ipostaza de verb personal copulativ nu are capacitatea de a impune prin recţiune cazul dativ.

[93] Din motive de adecvare a terminologiei la obiectul descrierii, preferăm denumirea pronume „clitic", faţă de cea de pronume „neaccentuat" sau „aton", consacrată în gramaticile româneşti. Termenul **clitic** se referă la o particularitate sintactică a acestor pronume, şi anume la caracterul lor dependent, în timp ce termenii **aton, neaccentuat** indică o caracteristică de ordin fonetic.

[94] AVRAM 1987 (1965), p. 170.

Caracterul suprimabil al dativului în prezența unui atribut cu valoare de obiect (complement) direct a fost interpretat în termenii relațiilor sintactice hjelmsleviene: dativul este dependent unilateral de atributul „obiectiv direct"[95]. Interpretarea se poate extinde la relația dativului cu atributul „subiectiv" din construcții cum este (269). Credem că o explicație a acestei caracteristici pur formale s-ar putea formula din perspectiva gramaticii cognitive şi în general dintr-o perspectivă ce include interpretarea tematică a nominalelor (substantive şi substitutele lor). Atât în româna veche, cât şi în cea contemporană, atributul corespunzător obiectului direct indică „pacientul"[96] [– animat] – (255)–(257), (260)–(268), (271), (287) – sau „experimentatorul" [+ uman] – (258) –; atributul în dativ indică „ținta" acțiunii, cumulând uneori alte roluri tematice, ca „experimentator"[97] [+ uman, +/– colectiv] – (255)–(257), (262)–(264), (266), (271), (287) – sau [–animat] în construcții metonimice – (267) –; dativul este „beneficiar" [– animat] în (260). Atributul „subiectiv" din (269) are rolul „agent" [– animat], corelare atipică, într-o structură metonimică; se ştie că „agentul", prin definiție [+ uman], inițiază deliberat acțiunea[98]. Între „pacient", „agent" ori „experimentatorul" codificat ca obiect direct al acțiunii, pe de o parte, şi „țintă" ori „experimentatorul" codificat ca obiect indirect (cumulând rolul „țintă"), pe de altă parte, există o diferență de ordin ierarhic în succesiunea cauzală („lanțul" cauzal) prin care se reprezintă evenimentul descris în grupul sintactic al numelor de acțiune. „Pacientul", „agentul" şi „experimentatorul" obiect direct se află în poziții ierarhic superioare, fiind mai direct şi mai devreme implicați în acțiune decât participanții cu rolul „țintă" sau „experimentator" obiect indirect[99].

Ca unic determinant al substantivelor corespunzătoare unor verbe intranzitive, dativul indică „pacientul" [– animat] – (272), (276)–(278) –,

[95] Vezi, de ex., PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 173.

[96] „Temă" la CORNILESCU 1987, p. 218.

[97] CORNILESCU 1987, *ib.*

[98] Vezi definirea rolurilor tematice la GIVÓN 1984, p. 88–89, 126–127; CROFT 1991, p. 176, 179. Vezi şi **7.1.1.1.8.**

[99] Vezi acest mod de reprezentare a evenimentelor la CROFT 1991, p. 176 ş. u. Cf. ierarhia argumentelor la GRIMSHAW 1990a, p. 50, 108–110 etc.

„experimentatorul" [+ uman] – (279) – sau [+ animat, – uman, + abstract] – (273), (281) –, „situația" (starea de lucruri) [– animată][100] – (274), (275), (280).

Dativul obiectului indirect al acțiunii este un fapt de regim sintactic, o valență comună verbelor și substantivelor nume de acțiune ori o vecinătate opțională a verbului menținută în construcția nominalizată – (260). Dativul obiectului indirect satisface o disponibilitate de combinare pe care numele de acțiune o au în comun cu infinitivul verbal și cu supinul verbal: (267a) *acordarea de (a acorda, de acordat) ajutor unei nave.* Supinul verbal este incompatibil cu exprimarea prin pronume elitic în dativ a obiectului indirect. Observația este în general valabilă și pentru numele de acțiune; construcțiile ambigue ca (286) sunt excepții. Dativul adnominal și obiectul indirect în dativ al verbelor la supin nu se dublează prin pronume clitic. Infinitivul verbal și celelalte forme ale verbelor admit exprimarea/dublarea clitică a obiectului indirect în dativ: *a-i acorda (acesteia)* etc.[101] Prin vecinătatea dativului „obiectiv indirect" numele de acțiune se deosebesc de substantivele „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate]. Dintre substantivele „prototipice" cu trăsăturile [+ animat, + uman], numele de rudenie sau de atribuții sociale, de regulă la forma nearticulată, sunt atestate ca regent al unui atribut în dativ fără prepoziție cu valoare de genitiv *(frate vecinului, preot deșteptării)*; construcțiile sunt vechi, populare, poetice[102]. De asemenea, nu am înregistrat dativul „obiectiv indirect" ca determinant al numelor de stare.

Tiparul sintactic discutat aici este mai frecvent în româna contemporană decât în cea veche și caracterizează mai ales stilurile publicistic, științific, administrativ-oficial[103].

7.1.1.2.2. Dativul numit tradițional „posesiv" și exprimat prin pronume clitic personal/reflexiv apare în două tipuri de construcții: dependent exclusiv de un substantiv (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii") într-o

---

[100] Vezi analiza semantică a engl. *forgive* la FILLMORE 1971, p. 287.

[101] Vezi și CORNILESCU 1987, p. 223, despre dativul adnominal; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 187, 189, și PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 133, despre obiectul indirect în grupul verbal.

[102] Vezi, de ex., GLR_2 I, p. 77; AVRAM 1997b, p. 66; C. Frâncu, în ILRL, p. 150, 349.

[103] AVRAM 1987 (1965), p. 172.

structură sintactică binară sau dependent de un verb şi de un substantiv (nume de „acţiune/rezultat al acţiunii") într-o structură sintactică ternară[104].

Dativul dependent de un substantiv în structuri binare îndeplineşte funcţia de atribut. Numele de acţiune regente (sau compatibile cu dativul posesiv) aparţin fondului vechi al limbii, fiind:

■ formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung

(288) *cruta-i* ***ucidere;***

– cu structura supinului

(289) ***mersu-i;***

– ca derivate cu sufixe

-ământ

(290) ***legământu-i;***

„zero"

(291) ***prigoana-i;***

– ca derivate cu prefixe negative

ne-

(292) ***nesocotinţa-i;***

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(293) ***batjocura-i;***

■ cuvinte neanalizabile

(294) *de să va prileji să moară de acea rană: pricina* ***morţii-şi*** *iaste el sângur* (P Înv. 107 XIV 2; cf. P Înv. 107 XIV 5);

■ unităţi frazeologice

(295) ***bătaia-i de joc.***

În structurile ternare vom analiza cliticul ca atribut de tip special[105]. Numele de acţiune regente (sau compatibile cu dativul posesiv) aparţin fondului vechi şi neologic, fiind:

---

[104] Vezi argumentele privind dubla dependenţă a dativului posesiv în structurile ternare la PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 122–124.

[105] Despre funcţia sintactică a pronumelui în aceste construcţii, vezi ŞUTEU 1962; GUŢU ROMALO 1973, p. 180; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 124.

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung

(296) ***Pregătirea îi fu*** *la început meșteșugărească, fiind un bun desenator* (CĂLINESCU 11);

– cu structura supinului

(297) ***mersul îi era*** *grăbit;*

– ca derivate cu sufixe

-eálă

(298) *Cela ce va face tocmală cu altul până în cutare vreame [...] atunce nu va putea cu voia lui să-l ia, macar că* ***le-au fost tocmala*** *așea* (P Înv. 77 XV 210);

-ință

(299) ***dați-vă silința;***

-ătúră

(300) *În loc să urmărească temele, spre* ***a le vedea legăturile*** *în timp și spațiu* (CĂLINESCU 11);

„zero"

(301) ***își oprește balansul;***

– ca derivate cu prefixe negative

ne-

(302) ***își regretă nesocotința;***

– ca singulare create sub influența pluralului

(303) ***își regretă batjocura;***

■ cuvinte neanalizabile

(304) *pricina* ***morții nu i-i*** *den rană, ce iaste pentru nesocotința lui* (P Înv. 107 XIV 3);

■ unități frazeologice

(305) ***își continuau bătaia de joc.***

Unele construcții ternare sunt îmbinări cvasilocuționale: *a-și da silința* (299) etc.

Dativele posesive din structurile binare sunt postpuse regentului – (289)–(294) –, postpuse unui adjectiv ce precedă regentul – (288) – ori

intercalate în unități frazeologice, și anume postpuse numelui de acțiune din structura acestora – (295). Dativele posesive din structurile ternare precedă numele de acțiune, fiind antepuse verbului – (298), (301)–(303), (305) – și postpuse acestuia – (299) –, ori urmează după numele de acțiune, fiind antepuse verbului – (296), (297), (304). Cliticul se intercalează în formele verbale cu afix mobil – (300).

În unele construcții dativul posesiv este ambiguu sintactic și semantic, fiind analizabil și ca obiect (complement) indirect „beneficiar" în raport cu un verb; în context e posibilă dublarea cliticului prin forma accentuată în dativ a pronumelui:

(306) *Și de astă dată se (a)legară de dânsul și-i căuta cearta, cu lumânarea* (ISPIRESCU, L. 248/3, în DA s. v. *ceartă*) „căuta cearta lui", „îi căuta lui cearta".

Pronumele clitic în dativ este de regulă [+ animat]. În toate tipurile de construcții îndeplinește rolul tematic „posesor"[106]. Selecția lui nu are la bază reguli sintactice de recțiune, el fiind concurent cu genitivul „posesiv" și cu pronumele/adjectivul pronominal posesiv în toate perioadele[107]. Dativul posesiv reprezintă o vecinătate comună numelor de „acțiune/rezultat al acțiunii", numelor de stare *(suferința-i)* și substantivelor „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate]; nu apare în relație exclusivă cu verbul. Dativul posesiv dependent de un substantiv în structuri binare este mai frecvent atestat în româna veche decât în cea contemporană[108].

7.1.1.3. Substantiv (sau substitut) în cazul acuzativ fără prepoziție. Atributul cu această realizare morfologică apare în două tipuri de construcții, având fie valoarea obiectului (complementului) direct din grupul verbal, fie valoare circumstanțială.

---

[106] Vezi o interpretare semantică diferită în GLR$_2$ II, p. 134 (dativul posesiv cu valoare „subiectivă" și „obiectivă"); vezi și ASAN 1957, p. 139.

[107] Vezi ROSETTI 1986, p. 501, despre înlocuirea pronumelui posesiv prin dativul posesiv în secolul al XVI-lea. Pentru raportul general dintre dativul posesiv, adjectivul pronominal posesiv și genitiv, vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 161–163, 168. Vezi și statutul generativ al dativului „cu interpretare de genitiv", la DOBROVIE-SORIN 1987a, p. 158–208; cf. CORNILESCU 1995b, p. 33–34.

[108] Vezi ROSETTI 1986, *loc. cit.*, despre frecvența dativului posesiv în secolul al XVI-lea. Cf. și ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 140, 328; C. Frâncu, în ILRL, p. 150, 349–350. La GUȚU ROMALO 2000, p. 90–91, se vorbește despre o „resuscitare" a tiparului în publicistica actuală, după o perioadă în care circulația acestuia a fost limitată la limbajul poetic.

7.1.1.3.1. Acuzativul interpretabil „obiectiv” este corespondentul obiectului (complementului) direct al unui verb tranzitiv la care se raportează formal şi/sau semantic numele abstracte de „acţiune”. Atributul (mai ales substantival) în cazul acuzativ poate fi însoţit sau nu de marca *p(r)e* a complementului direct[109].

Numele de acţiune regente analizabile cu structura infinitivului lung sunt de regulă articulate enclitic – vezi şi (317), (320)–(322) –:

(307) ***Ascultarea pre Hristos*** *[...] pre acela ascultaţi* (NT 149: Matei XVII 22r),

(308) ***împărţirea cei*** *buni din cei răi* (VARLAAM, CAZ. *ap.* BYCK 1951, p. 126),

(309) ***Mărturisirea pre Hristos*** *[...] Varecine va mărturisi pre Mine înaintea oamenilor, mărturisi-voiu şi Eu pre el, înaintea Tatălui Mieu* (NT 135–137: Matei X 12v–13v),

(310) ***tăierea capul*** *lui* (*ap.* SANDFELD şi OLSEN 1936, p. 272, fără sursă),

mai rar nearticulate – vezi şi (318), (319) –:

(311) *Acéstĭa îţi dzic pentru că de ai fostu triaz întru otcârmuirĭa oştii, cu multu trebue să fii întru* ***cercare pre aceĭa*** *cărora vei să dai pre samă otcârmuire mai triaz* (CD 99 f. 29v/23–26).

O problemă specială o ridică numele de acţiune analizabile cu structura supinului determinate printr-un acuzativ neprepoziţional interpretabil „obiectiv”. Acuzativul este o vecinătate comună supinului verbal (în construcţii aparţinând limbii contemporane standard):

(312) *plecând la* ***tăiat lemne*** (*ap.* BYCK 1951, p. 126)

şi supinului nominal (în construcţii vechi, regionale):

(313) *după ce termină cu* ***luatul bani*** (*ap.* BYCK 1951, *ib.*);

(314) *s-aveţi [...] şi-o bătătură d-****un legat vita*** (*ap.* BYCK 1951, *ib.*).

Aşadar disponibilitatea combinării cu un acuzativ nu marchează formal (la nivel sintactic) distincţia dintre verbele la modul supin şi substantivele cu sufixul supinului. Supinul substantival e marcat la nivel

---

[109] Nu avem în vedere aici acuzativul neprepoziţional cu valoarea obiectului direct din construcţiile eliptice de prepoziţie (*prestări servicii* etc.). Acestea vor fi tratate sub **7.1.1.5.2.1.**

morfologic în (313), (314) prin articolul hotărât *(luatul)* şi nehotărât *(un legat)*, ştiut fiind că articolele sunt compatibile cu substantive, nu cu verbe[110].

Interpretarea acuzativului cu *p(r)e* este dificilă în relaţie cu numele de acţiune de alt tip structural decât cele cu sufixul infinitivului lung sau al supinului. De exemplu, în:

(315) ***Hulă pre Duhul Sfânt*** (NT 180: Marcu III 44v),

acuzativul, ambiguu, redă fie obiectul direct al acţiunii („a huli pe cineva"), fie obiectul indirect prepoziţional („a huli împotriva cuiva", cu prepoziţia *pre* „împotriva"[111]). Acţiunea se exprimă prin substantivul *hulă,* analizabil cu sufixul „zero".

Structurile sintactice care conţin nume de acţiune determinate prin acuzative neprepoziţionale „obiective directe" reflectă un stadiu de evoluţie a limbii caracterizat prin instabilitatea regimului sintactic. Numele de acţiune sunt compatibile cu o vecinătate sintactică de tip verbal. Faptul a fost explicat în legătură cu regimul substantivelor postverbale, care acceptă frecvent în latină (şi uneori în italiană, în spaniolă, în franceza veche) un obiect direct în acuzativ (în locul unui atribut genitival „obiectiv")[112]. Exemplul (311) pune în evidenţă ezitarea între genitivul „obiectiv" *(oştii)* şi acuzativul obiectului direct *(pre aceĭa)* în acelaşi context. O structură „de trecere" de la grupul verbal cu obiect direct în acuzativ la grupul nominal cu atribut „obiectiv direct" în acuzativ fără prepoziţie este aceea în care acuzativul determină sintactic un infinitiv lung precedat de marca *a* şi urmat de un element omonim cu articolul hotărât *-a*[113]:

(270) *Aşeadară, nice am fost domnu, ca să ştiu ostenéleli domnilor, nice am poftit mie loc să fiu cel întâĭu,* ***a darea*** *domnilor* ***sfat*** (CD 19 f. 4v/27–29 şi MVR 4v/11);

(316) *el să n-aibă* ***a lucrarea*** *aceste* ***cetăţi*** (DÎR 145).

---

[110] Vezi discuţia sub **2.2.3.** despre statutul morfologic al supinului românesc; GUŢU ROMALO 1964, p. 66–67; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 30–31.

[111] Vezi textul corespunzător din *Biblia sau Sfânta Scriptură,* Bucureşti, 1975, p. 1137: *Păcatul împotriva Sfântului Duh,* Marcu, cap. 3.

[112] BYCK 1951, p. 126. Cf. DIACONESCU I. 1977, p. 82. Este necesară o cercetare specială ulterioară, de confruntare a traducerilor româneşti cu originalele lor, acolo unde este posibil, pentru a se verifica dacă unele structuri discutate sub **7.1.1.3.1.** sunt simple redări ale unui tipar sintactic străin.

[113] Vezi discuţia despre aceste formaţii în **2.2.3.**

De asemenea, structuri „de trecere" sunt (311) şi (319), în care acuzativul obiectului direct *(pre aceia, pre alt)* determină un infinitiv lung *(cercare, ucidere)* neprecedat de marca infinitivului verbal *a* şi neînsoţit de mărci ale substantivării – articol ori determinanţi specifici numelui, cum este adjectivul demonstrativ *această* în (318).

În unele texte vechi atributul în acuzativ corespunzător obiectului direct este coocurent cu un atribut „subiectiv" în cazurile genitiv, acuzativ cu prepoziţia *de*, nominativ (vezi şi **7.1.1.4.1.**):

(317) ***darea tatălui pre fecior şi feciorul pre tată****-său* (P Înv. 178 LXVI 8),

(318) *această* ***dare de tată pre fecior sau fecior pre tată*** (P Înv. *ib.*),

vezi *să dea tată pre fecior şi fecior pre tată* (P Înv. *ib.*);

(319) *Cela ce are putea să fugă dennaintea celuia ce începe a sudui şi nu va să fugă, de să va prileji* ***ucidere unul pre alt,*** *pentru să scape cela cu viaţă, uciderea să să cearte cu voia giudeţului, iară nu cu moarte* (P Înv. 102 XI 18).

Ezitarea între un regim sintactic de tip nominal (genitivul „obiectiv") şi unul de tip verbal (acuzativul „obiectiv") este semnalată de Mioara Avram ca un tip de anacolut în construcţii cu coordonare[114]. Exemplele discutate de autoare sunt din limba contemporană:

(320) *Fundamentarea sarcinilor de plan [...] urmăreşte* ***asigurarea livrărilor*** *stabilite la fondul de stat* ***şi cantităţile*** *prevăzute în programul de autoconducere* („Informaţia Bucureştiului", 1986, nr. 10309, p. 2, col. 4, *ap.* AVRAM 1990b, p. 5–6);

(321) *Ordinul de operaţii al Comandamentului Militar al Capitalei stabilea* ***întărirea gărzii*** *existente la postul de emisie Băneasa,* ***precum şi pe aceea*** *care avea în pază clădirea studioului din strada general Berthelot 60* („Magazin istoric", 1989, nr. 8 (269), p. 14, col. 2, *ap.* AVRAM 1990b, *ib.*).

Norma gramaticală actuală impune utilizarea aceleiaşi forme cazuale pentru termenii coordonaţi – în exemplele (320), (321), genitivul într-un grup nominal *(asigurarea* ***livrărilor şi a cantităţilor,*** *întărirea* ***gărzii şi a aceleia),*** acuzativul într-un grup verbal activ *(să asigure* ***livrările şi***

---

[114] AVRAM 1990b, p. 5–6. Vezi şi GRAUR 1968, p. 300, pentru exemple similare; termenul al doilea al coordonării are formă de nominativ/acuzativ şi valoare „obiectivă".

cantitățile, să întărească garda și pe aceea), nominativul într-un grup verbal pasiv *(să se asigure/să fie asigurate* ***livrările și cantitățile,*** *să se întărească/să fie întărite* ***garda și aceea).*** Mioara Avram remarcă faptul că anacolutul este favorizat aici de intercalarea unui grup de cuvinte între termenii coordonați. În construcția:

(322) *ratificarea tratatului de bază slovaco-ungar, semnat la mijlocul lunii martie, ar asigura* ***soluționarea problemelor*** *delicate din regiune, în special* ***pe cea*** *privind minoritățile etnice* (ROM. LIB. 1579: 8)[115],

apoziția *pe cea* apare în acuzativ, în loc de genitiv (*a celei,* acordată în caz cu regentul *problemelor*) sau de nominativ *(cea)*[116]; anacolutul se produce și aici în prezența unei secvențe intercalate între regent și apoziție. Greșeala sintactică înregistrată în (320)–(322) atestă menținerea unei disponibilități combinatorii de tip verbal a numelor de acțiune din româna contemporană, și anume vecinătatea acuzativului neprepozițional desemnând obiectul direct.

În construcția de asemenea anacolutică semnalată de Al. Graur:

(323) *a avut loc în cimitirul local* ***depunerea*** *în cavoul familiei* ***corpul*** *neînsuflețit* (*ap.* GRAUR 1968, p. 300),

substantivul *corpul* se referă la obiectul direct al acțiunii și are formă cazuală de acuzativ/nominativ, regentul *depunerea* exprimând o valoare activă/pasivă. Combinarea cu acuzativul/nominativul „obiectiv/subiectiv" în locul genitivului „obiectiv/subiectiv", după o secvență intercalată, trebuie pusă în legătură cu caracterul verbal al substantivului *depunerea.*

Atributul pronominal în acuzativ fără prepoziție este puțin frecvent – de exemplu, (308), (311), (319), (321).

În toate construcțiile acuzativul atribut este postpus regentului (ca și complementul direct din grupul verbal); e interpretabil ca un caz „structural" impus prin recțiune[117]. Îndeplinește rolurile tematice „pacient" [+/– animat] – (310), (313), (314), (317)–(321), (323) –, „experimentator"

---

[115] Exemplul ne-a fost semnalat de Mioara Avram.

[116] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 350, despre forma de caz a apozițiilor.

[117] Vezi și **7.1.1.1.2.1.** Pentru marcarea cazuală a obiectului direct în grupul verbal, vezi, de ex., CHOMSKY 1982, p. 50; CHOMSKY 1986, p. 193. Cf. și EMONDS 1989, despre atribuirea cazului acuzativ în construcțiile nominalizate din engleză.

[+ uman] – (307)–(309) – sau [+ abstract] – (315)[118]. Vecinătatea acuzativului cu valoare de obiect direct, tranzitivitatea[119] (nespecifică pentru substantivele „prototipice") caracterizează un stadiu intermediar al nominalizării, în care numele de acțiune se comportă morfologic ca substantivele, iar sintactic ca verbele. Tranzitivitatea se înregistrează cu totul excepțional la numele de stare cu corespondent verbal tranzitiv (*invidia/ura/pizma pe Ion* – DRAȘOVEANU 1976 și DRAȘOVEANU 1997, p. 131–134 –, *a-l invidia/urî/pizmui pe Ion*). Supinul verbal, numele de acțiune, numele de stare nu admit realizarea ca pronume clitic a determinantului în acuzativ cu funcție și/sau cu valoare de obiect direct; de asemenea, nu admit dublarea clitică a acuzativului „obiectiv direct". Din acest punct de vedere se opun infinitivului verbal și formelor de mod personal ori de gerunziu ale verbelor tranzitive, care sunt compatibile cu exprimarea/dublarea obiectului direct prin pronume clitic[120].

Tiparul sintactic discutat aici nu este productiv în româna contemporană.

7.1.1.3.2. Acuzativul redă uneori un circumstanțial de timp ori de loc, interpretabil ca un circumstanțial cantitativ în contextele în care e substituibil cu adverbul interogativ *cât*[121]. Numele de „acțiune" abstracte, regente în aceste construcții, sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung

(324) ***aplecarea** frunții și a umerilor **zeci și sute** de metri* (*ap.* AVRAM 1987 (1965), p. 164);

(325) ***satisfacerea un timp** a cererilor* (*ap.* AVRAM 1997b, p. 349);

– cu structura supinului

(326) ***cititul ore** întregi în fiecare zi*;

– ca derivate cu sufixe

[118] Vezi definirea rolurilor tematice în **7.1.1.1.8., 7.1.1.2.1.**

[119] Vezi și DRAȘOVEANU 1976; DRAȘOVEANU 1978; DRAȘOVEANU 1982; DRAȘOVEANU 1997, p. 119–134; STAN 1993b.

[120] Vezi, de ex., GLR$_2$ I, p. 226, 227, 234, despre complementul direct al verbelor la infinitiv și la supin; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 187, 189, și PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 133, despre obiectul direct în grupul verbal.

[121] Vezi circumstanțialul cantitativ la GUȚU ROMALO 1973, p. 189–190.

-eálă

(327) ***tocmeala minute*** *în şir;*

„zero"

(328) ***goana*** *asta **zile** întregi e ceva ce trebuie să înceteze;*

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(329) ***neachitarea*** *taxelor **un an** întreg;*

■ unităţi frazeologice

(330) ***punerea în aplicare*** *a măsurilor **anul** acesta.*

În unele contexte acuzativul neprepoziţional alternează cu acuzativul prepoziţional[122]: (325a) *[pentru] un timp,* (330a) *[în] anul.* Atributul în acuzativ cu nuanţă circumstanţială se exprimă prin substantive cu trăsătura [– animat]. Apare plasat după regent. Nu este un fapt de regim, ci o vecinătate opţională a numelui de acţiune, comună acestuia şi verbului (inclusiv la infinitiv ori la supin – (326a) *a citi/de citit ore întregi*), vecinătate neînregistrată în relaţie cu substantivele „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate]. Câteva nume de stare, în general dintre cele ce au corespondent verbal, admit un atribut în acuzativ mai ales cu nuanţă temporală: *persistenţa mirosului (mirosul persistă) mai mult timp.* Reprezintă un tipar sintactic productiv în româna actuală.

7.1.1.4. Substantiv (sau substitut) în cazul nominativ. Atributul cu această formă cazuală redă subiectul, numele predicativ, elementul predicativ suplimentar din construcţia corespunzătoare verbală.

7.1.1.4.1. Nominativul „subiectiv" a fost înregistrat exclusiv ca determinant al numelor abstracte de „acţiune", analizabile, cu structura infinitivului lung, articulate hotărât – (317), (331), (332) – sau nearticulate – (318), (319). Este atestat în limba veche, în câteva construcţii accidentale (vezi **7.1.1.3.1.**):

(317) ***darea*** *tatălui pre fecior şi **feciorul** pre tată-său* (P Înv. 178 LXVI 8);
(318) *această **dare** de tată pre fecior sau **fecior** pre tată* (P Înv. *ib.*);

---

[122] Vezi discuţia despre complementul circumstanţial de timp la AVRAM 1997 b, p. 382.

(319) *Cela ce are putea să fugă dennaintea celuia ce începe a sudui şi nu va să fugă, de să va prileji* ***ucidere unul*** *pre alt, pentru să scape cela cu viață, uciderea să să cearte cu voia giudețului, iară nu cu moarte* (P Înv. 102 XI 18).

Nominativul „subiectiv" e coordonat uneori cu un genitiv „subiectiv" sau cu un acuzativ precedat de prepoziția *de* interpretabil „subiectiv"; construcțiile sunt anacolutice. Ezitarea între un regim sintactic nominal – genitivul „subiectiv" *tatălui* în (317), acuzativul „subiectiv" *de tată* în (318) – şi un regim sintactic verbal – nominativul subiectului *feciorul* în (317), *fecior* în (318) – ilustrează instabilitatea în epocă a construcției **nume de acțiune + nominativ „subiectiv".**

Exemplul (319) este ambiguu, deoarece gruparea pronominală *unul pre alt* (cu primul termen în nominativ, iar al doilea în acuzativ cu *pre*) corespunde şi elementului predicativ suplimentar: „să se ucidă [ei] unul pe altul". Oricum, contextul *(de să va prileji ucidere unul pre alt, pentru să scape cela cu viață)* arată că gruparea nu actualizează aici sensul reciproc.

Mioara Avram a remarcat valoarea „subiectivă" a nominativului din formule actuale ca:

(331) ***utilizarea primul*** *a armelor nucleare* (AVRAM 1997b, p. 349);
(332) ***recurgerea primul*** *la arme nucleare* (AVRAM 1997b, p. 349);

dacă admitem şi aici posibilitatea corespondenței cu elementul predicativ suplimentar, – „[el] utilizează/recurge primul" –, interpretăm structurile (331)–(332) ca fiind ambigue.

Nominativul „subiectiv" se realizează morfologic ca substantiv – (317), (318) –, ca pronume (319) şi ca numeral – (331), (332). Este postpus regentului, adică menținut în poziția lui de generare (spre deosebire de subiect, care de preferință precedă verbul – **7.1.1.1.1.**). Şi în grupul nominal nominativul e interpretabil ca un caz „structural"[123]. Baza nominalizării în construcțile vechi (317)–(319) este un verb tranzitiv agentiv, iar în construcțiile moderne (331)–(332), un verb tranzitiv sau intranzitiv agentiv. Atributul în nominativ indică „agentul" [+ uman] al acțiunii şi e

[123] Vezi, de ex., CHOMSKY 1982, p. 50, şi CHOMSKY 1986, p. 193, despre cazul subiectului în construcțiile verbale din limbi ca engleza; DOBROVIE-SORIN 1993, p. 90, despre subiectul verbelor în română.

coocurent, în construcțiile vechi (317)–(319), cu un acuzativ „pacient" [+ uman] (vezi **7.1.1.3.1.**). Nominativul „subiectului" este un context comun pentru infinitivul lung substantival nume de acțiune și pentru verb, inclusiv la forma de infinitiv – (317a) *a-l da tatăl pe fecior* –, mai rar de supin, numai când acesta exprimă o valoare pasivă[124] – ***nu e nimic de făcut.*** Nu am înregistrat nume de stare cu determinanți în nominativ corespunzători subiectului.

7.1.1.4.2. Nominativul cu valoarea numelui predicativ apare accidental în construcții moderne, dependent de un nume abstract de „acțiune" cu structura infinitivului lung, articulat hotărât enclitic. În singurul exemplu înregistrat:

(101) *sărbătorirea a 70 de ani de la* ***devenirea*** *Operei Române* ***instituție*** *de stat* (TVR 2 1996)

nominativul se realizează ca substantiv [– animat] postpus regentului; este interpretabil ca un caz „structural", un fapt de regim sintactic; nu codifică un „argument", ci se apropie de statutul logico-semantic al unui adjectiv „predicațional"[125]. Reprezintă o vecinătate de tip verbal, comună pentru infinitivul lung substantival nume de acțiune și pentru infinitivul/supinul verbal[126]: (101a) *a deveni/de devenit instituție;* nu apare ca determinant al numelor de stare.

7.1.1.4.3. Nominativul cu valoarea elementului predicativ suplimentar se utilizează rareori în construcții aparținând limbii contemporane. Regentul, în general articulat hotărât, este un nume de „acțiune" abstract, analizabil, cu structura infinitivului lung al unui verb tranzitiv admis în construcții pasive – (333), (334) –, mai rar intranzitiv – (335) – sau cu prefix negativ atașat infinitivului lung nominal de acest tip – vezi (334). Atributul ce redă obiectul direct al verbului tranzitiv ori subiectul verbului intranzitiv e exprimat sau subînțeles (implicit) în context. Norma literară actuală recomandă exprimarea neprepozițională a elementului

---

[124] Pentru subiect, vezi GLR_2 I, p. 226–227; PANĂ DINDELEGAN 1976, *loc. cit.;* PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 134; AVRAM 1997b, p. 209.

[125] Cf. VAN PETEGHEM 1991, p. 187.

[126] Despre numele predicativ, vezi GUȚU ROMALO 1964, p. 65–66; PANĂ DINDELEGAN 1976, *loc. cit.* (și bibliografia); PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 133 (și bibliografia); AVRAM 1997b, p. 209.

predicativ suplimentar după verbele *a alege, a delega, a numi, a promova, a propune* ş. a., când acestea sunt însoţite de complementul direct sau când apar la diateza pasivă: *l-au ales preşedinte, a fost ales preşedinte*[127]. O construcţie nominalizată de tipul:

(333) ***numirea** lui Gheorghe (ca) **profesor*** (*lui Gheorghe*, atribut „obiectiv")

este discutată de Gabriela Pană Dindelegan[128] în legătură cu menţinerea nemodificată a atributivului (elementului predicativ suplimentar) construit prepoziţional sau neprepoziţional din structura verbală de bază. Examinarea corpusului de exemple ne-a condus la concluzia că în limba literară contemporană este preferată construcţia prepoziţională (mai ales cu prepoziţia *ca*) după nominalele cu înţeles pasiv, în structurile de acest tip: *numirea ca* etc. (vezi **7.1.1.5.5.**). Restricţia combinatorie cu privire la prezenţa prepoziţiei este diferită în grupul sintactic al verbelor *a alege* etc. şi în grupul nominalelor postverbale formate pe baza acestora (*alegere* etc.). Credem că diferenţa este explicabilă în termeni sintactici şi stilistici. Verbele au capacitatea de a se combina atât cu un determinant în cazul nominativ *(l-au ales **preşedinte**, a fost ales **preşedinte**)*, cât şi cu un determinant în acuzativ precedat de prepoziţie *(l-au ales **ca preşedinte**, a fost ales **ca preşedinte**)*. Dintre cele două construcţii echivalente, limba o preferă pe cea mai simplă, fără prepoziţie. Disponibilitatea substantivelor de a se combina cu determinanţi în nominativ e limitată (vezi **7.1.1.4.**, **7.1.1.6.1.**). Structurile cu atribut în nominativ corespunzător elementului predicativ suplimentar *(numirea lui Gheorghe **profesor**)* sunt simţite ca oarecum forţate, artificiale, neconforme cu spiritul limbii. În schimb, disponibilitatea substantivelor de a primi determinări prepoziţionale este generală.

Atributul în nominativ cu valoarea elementului predicativ suplimentar se exprimă prin substantive:

(334) ***(ne)declararea oraş** (a localităţii X)*[129] – *a localităţii*, atribut „obiectiv" –, vezi şi (334)

---

[127] AVRAM 1997b, p. 347.

[128] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 168.

[129] Exemplul conţinând forma afirmativă a infinitivului lung substantival ne-a fost semnalat, fără sursă, de Coman Lupu.

ori prin numerale substitute:

(335) ***calificarea** lui **al doilea** în această competiție a fost un succes*[130] – *lui,* atribut „subiectiv" –; baza numelui de acțiune *calificare* este verbul reflexiv *a se califica* „a obține (în urma rezultatelor favorabile) dreptul de a participa la o etapă superioară într-o competiție sau într-o probă sportivă, culturală etc." (DEX 1996).

În toate construcțiile este postpus regentului, după atributul „obiectiv"/ „subiectiv" – (333), (335) – sau înaintea acestuia – (334). Are trăsăturile [+/– animat]. Ca și nominativul cu valoarea numelui predicativ (**7.1.1.4.2.**), este interpretabil ca un caz „structural", însă nu ca un fapt de regim, fiind un determinant opțional pentru verbul corespunzător numelui de acțiune, în construcții eliptice[131]. Din punct de vedere logico-semantic se apropie de statutul unui adjectiv „predicațional"[132]. Reprezintă o vecinătate de tip verbal, în care apar de asemenea infinitivul verbal și supinul verbal[133]: (335a) *a se califica/de calificat al doilea;* nu am înregistrat exemple cu regent nume de stare.

7.1.1.5. Substantiv (sau substitut) cu prepoziție. Unele atribute prepoziționale (substantive sau substitute) redau determinanți ai verbului, se construiesc cu aceleași prepoziții ca și aceștia, reprezentând vecinătăți comune verbului și substantivului nume de acțiune. Alte atribute prepoziționale nu au corespondent semantic și/sau formal în structura verbală; fie se construiesc cu alte prepoziții decât determinanții verbului pe care îi redau, fie exprimă raporturi specifice grupului nominal; sunt vecinătăți comune substantivului nume de acțiune și substantivului „prototipic" nume de „obiect" [+/– animat]. În gramatica „guvernării și a legării" se admite în general că prepozițiile impun cazuri „inerente"[134]. Legarea substantivului de regent prin prepoziție marchează la nivel morfosintactic faptul că substantivul îndeplinește în relație cu numele de acțiune o funcție pragmatică (modificarea) diferită de funcția sa specifică, definitorie (referința)[135].

---

[130] Posibilitatea de a exprima atributul prin numeral ne-a fost semnalată de Mioara Avram.

[131] Vezi, de ex., PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 133.

[132] Cf. VAN PETEGHEM 1991, *loc. cit.*

[133] Despre elementul predicativ suplimentar al supinului și/sau al infinitivului, vezi PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127; AVRAM 1997b, p. 209, 216.

[134] CHOMSKY 1986, p. 193. Vezi și **7.1.1.1.**

[135] Cf. CROFT 1991, p. 52–53. Vezi și **7.1.1.1.**

Atributul prepoziţional dependent de un nume de acţiune exprimă valori comune cu cele ale determinanţilor verbului („subiectivă", „obiectivă", „circumstanţială", de element predicativ suplimentar), valorile „partitivă", „comparaţie", „fel", „posesie". Dintre valorile pe care atributul prepoziţional le actualizează în alte construcţii[136], nu am înregistrat „denumirea", „termenul calificat", „termenul comparat", „termenul numărat", „superlativul", „materia", „conţinutul", „originea".

7.1.1.5.1. Atributul prepoziţional „subiectiv" redă în grupul nominal subiectul verbului căruia îi corespunde formal şi/sau semantic numele de acţiune.

Atributul introdus prin prepoziţia *a* cu regim cazual de acuzativ este echivalent cu o formă flexionară de genitiv. Construcţiile sunt vechi, moştenite din latină[137] şi reprezintă unica posibilitate de a exprima valorile genitivului prin cuvinte (substantive şi substitute) total ori parţial neflexibile, care nu au forme variabile după caz sau prin cuvinte precedate de determinanţi care nu au forme variabile după caz[138]; în contextele de acest tip construcţia cu *a* este gramaticalizată:

(336) *Pentru **luptarea a doo dobitoace** şi pentru tâmplarea lor* (P Înv. 42); *Pentru **luptarea a dobitoace*** (P Înv. 61), probabil cu omiterea numeralului.

Unele construcţii prepoziţionale circulă în variaţie liberă cu formele cazuale de genitiv:

(337) *Mai mare pagubă pate Israil pentru depărtarea ta decât pentru **perirea a multe cară** şi călăraşi* (SA 51: 41r–v);

(338) *după **sfârşirea a toate*** (CC_2 520/14).

Atributul introdus prin prepoziţia *a* este compatibil cu diverse tipuri formale de substantive regente nume de „acţiune/rezultat al acţiunii":

- formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung – (336)–(338);

– cu structura supinului

(339) ***plânsul a trei copii;***

---

[136] GLR_2 II, p. 126–127; AVRAM 1997b, p. 353; GRIGORESCU 1954, p. 115–117.

[137] ROSETTI 1986, p. 157.

[138] AVRAM 1997b, p. 270. Vezi şi abordarea generativă la CORNILESCU 1994, p. 316.

– ca derivate cu sufixe

-ție

(340) ***intervenția a doi*** *dintre ei;*

„zero"

(341) ***goana a doi*** *dintre ei;*

– ca derivate cu prefixe negative

in-

(342) ***inacțiunea a trei*** *dintre unitățile de luptă;*

– ca singulare create sub influența pluralului

(343) ***batjocura a doi*** *dintre ei;*

■ cuvinte neanalizabile

(344) ***moartea a doi*** *dintre ei;*

■ unități frazeologice

(345) ***bătaia de joc a doi*** *dintre ei.*

În limba veche predomină numele de acțiune regente cu sufixul infinitivului lung.

Atributul prepozițional cu prepoziția *a* se realizează ca substantiv – (336), (337), (339) –, ca pronume – (338) –, ca numeral – (340)–(345) – și e în general postpus. Îndeplinește rolurile tematice „agent" [+ animat] – în (336), (341)–(343), (345) –, „experimentator" [+ animat] – în (339), (340), (344) –, „pacient" [– animat] – în (337), (338). În relație cu un substantiv regent nume de „acțiune/rezultat al acțiunii", atributul cu *a* exprimă concomitent valoarea „posesivă" (vezi și **7.1.1.1.1.**). Construcțiile prepoziționale cu *a* sunt compatibile formal cu orice tip de substantiv regent; valoarea „subiectivă" e actualizată însă numai în relație cu numele de acțiune ori cu nume de stare ce corespund unui verb *(suferința a doi dintre ei – doi suferă)*, mai rar unui adjectiv *(ostilitatea a doi dintre ei – doi sunt ostili)*. (În limba veche prepoziția *a* se înregistrează de asemenea în grupul verbal, dar nu ca expresie a relației „de genitiv", ci a relației „de dativ" sau circumstanțiale[139].)

Atributul în acuzativ construit cu prepoziția *de* are în general formă de plural:

[139] Cf. DA s. v. *a* prep.

(346) ***defilare de trupe*** (EMINESCU X 7);

(347) ***alergare de câini.***

Se utilizează însă şi singularul cu valoarea generică:

(348) *motivele* ***surpărilor de teren*** (TVR 1 1995),

formând uneori împreună cu numele de acţiune o îmbinare (oarecum) stabilă:

(349) ***sărituri de inimă*** „palpitaţii" (LEON. MED. 121, în DA s. v. *bătaie*);

(350) ***tragere de inimă,*** unitate frazeologică în care valoarea de „acţiune" a substantivului *tragere* este atenuată şi care integral se apropie de statutul unui nume de „stare".

Numele de „acţiune/rezultat al acţiunii" regente sunt:

■ formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung – (346)–(348), (350), vezi şi (467);

– cu structura supinului

(351) ***ciripit de păsărele;***

– ca derivate cu sufixe

-(it)úră – vezi şi (349)

(352) ***Cursura de coptură*** *de puroiu* (PISCUPESCU, O. 232/3, în DA s. v. *cursură*);

„zero"

(353) ***joc de doi;***

■ cuvinte neanalizabile

(354) ***conflict de populaţii.***

În principiu nu excludem posibilitatea ca atributul prepoziţional „subiectiv" introdus prin *de* să determine un nume de acţiune regent cu formă negativă, mai ales un infinitiv lung substantival cu prefix negativ. Nu am înregistrat însă un asemenea exemplu, iar ataşarea prefixelor negative la numele de acţiune în exemplele de care dispunem conduce la construcţii neobişnuite.

O problemă fundamentală în analiza atributului („subiectiv") construit cu prepoziţia *de* este raportul dintre acesta şi atributul genitival („subiectiv")[140]. S-a arătat în studii anterioare că prepoziţia *de,* spre

[140] Vezi **7.1.1.5.2.1** despre genitivul „obiectiv" în raport cu acuzativul „obiectiv" precedat de prepoziţia *de.*

deosebire de *a,* nu este un mijloc gramaticalizat de exprimare a relației „de genitiv"[141], adică nu este selectată obligatoriu în anumite contexte și exclusă din altele pe baza unor reguli gramaticale (sintactice). Pe de altă parte, sintagma prepozițională cu *de* și genitivul – ambele redând subiectul acțiunii – nu sunt în variație liberă, altfel spus, cele două tipuri de construcții nu se află în sinonimie sintactică. Există contexte specifice genitivului unde nu e posibilă substituția printr-o sintagmă prepozițională cu *de*:

(355) *lăsarea nopții – *lăsare(a) de noapte;*
*ivirea zorilor – *ivire(a) de zori.*

În cele mai multe contexte însă, din punct de vedere strict formal, atributul prepozițional cu *de* („subiectiv") și atributul genitival („subiectiv") sunt reciproc substituibile. Cercetările anterioare au demonstrat că între cele două tipuri de atribute există o diferență de ordin semantic. Genitivul exprimă un referent individualizat și corespunde unui constituent nominal articulat (în speță, subiectului) din construcția verbală. Acuzativul cu *de* exprimă un referent neindividualizat și corespunde unui constituent nominal nearticulat (subiectului) din construcția verbală[142]. În toate exemplele analizate sub **7.1.1.5.1.** nominalul introdus prin *de* este un substantiv nearticulat cu formă de plural sau de singular „generic"[143], respectiv un numeral ce ține locul unui substantiv nedeterminat; în poziția sintactică discutată aici nu se înregistrează pronume personale (cu trăsătura intrinsecă [+ individualizat]), pronume demonstrative sau alte elemente [+ definite][144].

---

[141] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 271.

[142] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 169; VAN PETEGHEM 1988, p. 48; CORNILESCU 1994, p. 315, 332. Pentru raportul dintre genitiv și acuzativul cu *de,* vezi și: GROSU 1988; ILIESCU 1991; VAN PETEGHEM 1993, p. 110; VAN PETEGHEM 1996. S-a susținut că prepoziția *de* impune cazul „partitiv" în construcțiile românești de tipul celor analizate aici (CORNILESCU 1994, *loc. cit.*); cf. BELLETTI 1988, p. 1–2, 16–31, despre cazul „partitiv" în diverse limbi. Vezi de asemenea discuția și bibliografia privind opoziția „specific (individualizat)" vs. „nespecific (neindividualizat)", la VAN PETEGHEM 1989, p. 46; cf. LYONS 1977, I, p. 178–179; DOBROVIE-SORIN 1996, 1997a și 1997b; DOBROVIE-SORIN și LACA 1996.

[143] Pluralul exprimă un grad mai mic de individualizare comparativ cu singularul; vezi, de ex., GIVÓN 1984, p. 159.

[144] Cf. caracteristicile nominalului introdus prin *de* în franceză, având aceeași distribuție ca și genitivul; GODARD 1986, p. 106; GODARD 1992, p. 245.

Atributul „subiectiv” introdus prin prepoziția *de* nu acceptă determinări cu rol de individualizare; de exemplu, adjectivul pronominal demonstrativ (deictic) *acest: *defilare de aceste trupe.*

O sugestie interesantă, am spune remarcabilă, oferă interpretarea pe baze intuitive formulată de Radu I. Paul[145] privind relația semantică dintre atributul genitival sau prepozițional cu *de* și substantivul regent. Deși nu se referă în mod particular la atributul unui nume de acțiune, o parte dintre exemple ilustrează structurile de acest tip. Autorul susține că din punct de vedere noțional genitivul își menține autonomia față de termenul regent: *defilarea trupelor,* în timp ce acuzativul cu *de* formează o unitate împreună cu elementul determinat, iar gruparea integrală (substantiv regent + *de* + substantiv în cazul acuzativ) denumește o noțiune unică:

(346) *defilare de trupe.*

Credem că ideea poate fi dezvoltată într-un cadru teoretic modern, și anume în cel al gramaticii/semanticii cognitive, care explică structurile lingvistice în raport cu felul cum vorbitorul percepe realitatea extralingvistică și cum conceptualizează propria experiență (impune realității o anumită structurare perceptivă și conceptuală)[146]. Urmărind dintr-o asemenea perspectivă relevarea schemei cognitive subiacente faptelor de limbă, vom considera că opoziția dintre genitiv și sintagma *de* + acuzativ se corelează cu o diferență de conceptualizare a acțiunii (a evenimentului). În grupurile nominale ce conțin un atribut genitival se indică acțiunea și un participant la acțiune; de exemplu, „agentul” în *defilarea trupelor;* accentul cade, așadar, pe structura evenimențială[147]. Rolul tematic al nominalului construit cu *de*, și anume „agent” [+ animat] – (346), (347), (351), (353), (354) –, „pacient” [– animat] – (348), (349), (352) –, „stimul”[148] [– animat] – (350) –, apare atenuat. Atributul prepozițional se apropie de statutul unui determinant ce exprimă „proprietăți” cu rol de specificare a tipului acțiunii:

(346) *defilare de trupe,*

---

145 PAUL 1932, p. 236–241.

146 Cf. CROFT 1991, p. 1–6.

147 Cf. CROFT 1991, p. 104, pentru autonomia relativă a genitivului și a regentului său din punct de vedere semantic.

148 Vezi definițiile rolurilor tematice sub **7.1.1.1.8.**

iar accentul în comunicare cade pe indicarea acestui tip[149]; structura evenimențială se plasează pe un plan secund. În această privință interpretarea „cognitivă" coincide cu cea tradițională, potrivit căreia atributul prepozițional (construit cu *de*) exprimă „felul" obiectului denumit de regent[150]. Un exemplu relevant este și unitatea frazeologică (350) *tragere de inimă,* în care valoarea „subiectivă" a substantivului *inimă* este slabă comparativ cu construcția verbală *a(-l) trage inima*. Accentul asupra structurii evenimențiale diferă în intensitate de la un context la altul; de exemplu, construcția (347) exprimă acțiunea și agentul ei neindividualizat în (347a) *nu mai contenea **alergarea de câini,*** dar indică un tip de concurs în (347b) ***alergarea de câini** a fost organizată pe stadion*. De aceea credem că atributul prepozițional cu *de* are disponibilitatea de a exprima tipul acțiunii. Interpretarea „cognitivă" oferă o explicație faptului că atributul introdus prin *de* se realizează ca substantiv, și nu ca pronume substitut. Expresia morfologică este adecvată rolului acestor atribute, de marcă a tipului de acțiune. Sub aspect logico-semantic, genitivul (în speță, „subiectiv") funcționează atât ca semn descriptiv individual de tipul numelor proprii sau al pronumelor de persoana I și a II-a (extensiunea lor fiind o mulțime cu un singur element) – vezi, de exemplu, (134), (137) –, cât și ca semn descriptiv general (extensiunea lui fiind o mulțime cu mai multe elemente)[151] – (164) etc. Acuzativul cu *de* („subiectiv") funcționează numai ca semn descriptiv general – (346)–(354). Atributul „subiectiv" construit cu *de* se exprimă rareori prin numerale cardinale propriu-zise, în îmbinări oarecum stabile – vezi (353).

Atributul „subiectiv" introdus prin prepoziția *de* urmează după regent. Este mai puțin frecvent decât atributul „obiectiv direct" cu *de,* întrucât subiectul e în general [+ definit][152]. Nu se înregistrează ca atare în grupul sintactic al verbului corespunzător numelui de acțiune. Prepoziția *de,* general

---

[149] Vezi și VASILIU E. 1995, p. 33, despre sintagmele nominale ce denumesc integral un singur obiect; FODOR 1998, p. 88–165, pentru un punct de vedere recent privind caracterul (ne)structurat al conceptelor.

[150] Vezi, de ex., GRIGORESCU 1954, p. 103, 115–117.

[151] Vezi conceptele „semn descriptiv individual", „semn descriptiv general", la VASILIU E. 1992a, p. 78–79.

[152] GIVÓN 1984, p. 422 (caracterul definit al subiectului în alte limbi).

atributivă[153], reprezintă o vecinătate comună substantivelor „verbale" şi celor „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate]; valoarea „subiectivă" se actualizează numai în relaţie cu numele de acţiune şi credem că mult mai rar în relaţie cu nume de stare ce au corespondent verbal *(existenţa de dovezi – există dovezi; lipsa de experienţă – lipseşte experienţa).*

Atributul introdus prin locuţiunea prepoziţională *din partea* stă în cazul genitiv:

(356) *Atacurile asupra persoanelor civile reprezintă cea mai gravă* ***abatere din partea unor elemente*** *ale armatei ruse din străinătate* (EVENIM. 456: 3).

Aceste structuri intră în concurenţă cu genitivul „subiectiv" şi cu atributul prepoziţional introdus prin *de (către)* în grupurile nominale pasive[154]. Sintagmele cu locuţiunea prepoziţională *din partea* au o distribuţie mai largă decât cele cu prepoziţia *de (către),* întrucât se combină cu nume de „acţiune/rezultat al acţiunii" variate structural:

■ formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung – (72), (356);

– ca derivate cu sufixe

-inţă

(357) ***îngăduinţa din partea lor;***

„zero"

(358) ***acceptul din partea ministerului;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(359) ***neacceptarea din partea primului;***

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(360) ***batjocura din partea lor;***

■ unităţi frazeologice

[153] Vezi **7.1.1.5.6.**

[154] Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 176, despre tendinţa românei actuale de evitare a construcţiilor ambigue, cu genitivul (fie „subiectiv", fie „obiectiv"), fiind preferate construcţii echivalente neechivoce, cu prepoziţii. Vezi şi **7.1.1.5.3.**

(361) ***bătaia de joc din partea lor.***

Atributele construite cu *de (către)* determină nominale postverbale cu formă de infinitiv lung. Sintagmele prepoziționale cu locuțiunea *din partea* se utilizează în construcții nominale ce se pot raporta la verbe tranzitive (*a accepta* etc.) şi intranzitive (*a se abate* etc.), iar atributele cu *de (către)* determină substantive formate de la verbe tranzitive (pasive) şi numai accidental substantive formate de la verbe intranzitive. Atributul prepozițional introdus prin locuțiunea *din partea* se realizează ca substantiv – (356), (358) –, ca pronume – (357), (360), (361) –, ca numeral – (359) –, este postpus regentului şi de regulă îndeplineşte rolul de „agent" [+ animat][155]. Locuțiunea prepozițională nu apare în construcțiile verbale corespunzătoare structurilor nominale discutate aici (*a se abate din partea, a accepta din partea* etc. sunt construcții „gramaticale", admise de normă, dar exprimă alte înțelesuri). Cu toate acestea, nu vom considera locuțiunea ca vecinătate specific nominală, deoarece construcțiile înregistrate se interpretează şi prin elipsa unui verb, în relație cu care sintagma prepozițională este complement; de exemplu, (356a) *abatere* [*manifestată* etc.] *din partea,* (358a) *acceptul* [*venit* etc.] *din partea.* Similare sunt structurile cu nume de stare: *indiferența* [*manifestată* etc.] *din partea.* Construcția nu este gramaticalizată pentru a exprima valoarea „subiectivă" a genitivului.

Atributul prepozițional în cazul acuzativ construit cu prepozițiile *dintre, între* sau cu elementele corelative *dintre... şi, între... şi* apare în construcții nominale ce corespund unor structuri cu verbe reciproce. Atributele exprimă subiectul simplu la plural sau subiectul multiplu al verbului:

(362) ***întrecerea dintre ei*** (FLOREA 1983, p. 72);

(363) ***o întrecere între primii;***

(364) ***asocierea dintre o formațiune şi alta;***

(365) *Se întâmplă* ***certare între slugile*** *lui Avraam* ***şi a[le]*** *nepotu-său Lot* (CALENDARIU (1814) 107, în DA s. v. *certa*);

(366) *În romanele sale găsim eterna* ***opoziție,*** *caracteristică civilizației noastre,* ***între o lume*** *aprigă, dotată să parvină,* ***şi intelectualul*** *delicat, care rămâne un învins* (CĂLINESCU 4).

[155] Vezi **7.1.1.1.8.** Cf. CINQUE 1991, p. 154–158, pentru construcțiile prepoziționale it. *da parte di* + nominal.

Gabriela Pană Dindelegan[156] discută din perspectivă transformațională structurile intrinsec reciproce cu această organizare. Autoarea arată că prepoziția *dintre* apare exclusiv în grupurile nominale, fiind exclusă din construcția verbelor intrinsec reciproce *(a se asocia, certa, întrece, opune* etc. *între/*dintre)*. Așadar prepoziția *dintre* este specifică structurilor nominale. Am adăuga faptul relevant că *dintre* este compus cu *de*, prepoziția general atributivă, caracteristică grupurilor nominale[157]. *Dintre* satisface o valență combinatorie a numelui de „acțiune/ rezultat al acțiunii"; un argument în această privință este imposibilitatea de a introduce (lexicaliza) în context un verb căruia să se subordoneze sintagma cu prepoziția *dintre*.

Între este o vecinătate comună verbului (inclusiv la infinitiv sau la supin) și nominalului[158]. În cele două structuri însă sintagma prepozițională se interpretează diferit: în structura verbală (*se ceartă, se întrec, se opun între ei/ele, a se certa/de certat între ei* etc.), ea ocupă poziția sintactică a obiectului prepozițional; în structura nominală redă subiectul acțiunii – vezi (363), (365), (366). Construcțiile cu prepoziția *între* permit subordonarea sintagmei prepoziționale și față de un verb din context – (365a) *se întâmplă între slugile*, (366a) *găsim între* – ori introducerea unui verb regent al sintagmei prepoziționale, atunci când numele de „acțiune" exprimă în context și „rezultatul acesteia" – (363a) *întrecere* [*desfășurată* etc.] *între ei*, (366b) *opoziție* [*manifestată* etc.] *între*. Prepoziția *între* nu satisface așadar o valență sintactică a numelui de „acțiune/rezultat al acțiunii". *Dintre* se construiește cu nominalul regent articulat enclitic – (362), (364) –, iar *între*, cu nominalul nearticulat enclitic – (363), (365), (366)[159]. Credem că, din punctul de vedere al caracteristicilor indicate aici, structurile nominale corespunzătoare verbelor intrinsec reciproce *(a se asocia, a se opune)* nu se diferențiază de cele corespunzătoare verbelor reciproce doar în anumite contexte și nonreciproce în altele *(a se certa, a se întrece)*.

---

[156] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 170.

[157] Vezi și **7.1.1.5.6.** Pentru originea lui *dintre*, vezi ROSETTI 1986, p. 150.

[158] PANĂ DINDELEGAN 1976, *loc. cit.*

[159] Structura (366) se abate de la această regulă de construcție, substantivul *opoziție* fiind articulat indirect (articolul e atașat formal adjectivului antepus *eterna*).

Numele de „acțiune/rezultat al acțiunii” regente ale atributului introdus prin prepozițiile *dintre (... și), între (... și)* sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung (362)–(365);

– cu structura supinului

(367) ***ciorovăitul dintre ei;***

– ca derivate cu sufixe – vezi *-iție* în (366)

„zero”

(368) ***cearta dintre ei;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(369) ***neînțelegerea dintre ei;***

– ca singulare create sub influența pluralului

(370) ***batjocura dintre ei;***

■ cuvinte neanalizabile

(371) ***conflictul dintre ei;***

■ unități frazeologice

(372) ***bătaia de joc dintre ei.***

Atributele prepoziționale introduse de elementele *dintre (... și), între (... și)* se realizează ca substantive – (364)–(366) –, ca pronume – (362), (364), (365), (367)–(372) –, ca numerale – (363) – și urmează după regent. Îndeplinesc rolurile tematice[160] „agent” [+ animat, +/– colectiv] – (362)–(365), (367)–(372) –, „experimentator” [+ animat, +/– colectiv] – (366). Construcțiile prepoziționale cu *dintre (... și), între (... și)* nu sunt gramaticalizate pentru exprimarea subiectului din grupul verbelor reciproce; ele se utilizează în concurență cu genitivul „subiectiv”[161]. Prepozițiile *dintre, între* introduc de asemenea determinanți ai numelor de stare cu sens reciproc *(asemănarea dintre ei* sau *dintre el și fratele lui, asemănare* [*existentă* etc.] *între ei* sau *între el și fratele lui).*

---

[160] Vezi **7.1.1.1.8.**

[161] PANĂ DINDELEGAN 1976, *loc. cit.*

7.1.1.5.2. Atributul prepozițional „obiectiv" redă obiectul (complementul) direct, obiectul (complementul) indirect și obiectul (complementul indirect) prepozițional din grupul verbal.

7.1.1.5.2.1. Atributul „obiectiv direct" (cu valoarea obiectului direct și implicit cu valoarea subiectului din construcția pasivă) în acuzativ introdus prin prepoziția *a* este echivalent cu genitivul „obiectiv direct" (**7.1.1.1.2.1.**). Are aceleași caracteristici de construcție ca și atributul „subiectiv" cu *a* (vezi **7.1.1.5.1.**). Numele de „acțiune/rezultat al acțiunii" regente sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi și (44), (382)

(373) *pentru ca să putem înțeleage mai lesne* ***certările a tot omul*** *ce să dau pentru fie ce feal de furtușaguri* (P Înv. 65 XII 95);

(374) ***uciderea a numeroși civili;***

– cu structura supinului

(375) ***săditul a trei puieți;***

– ca derivate cu sufixe

-iúne

(376) ***omisiunea a două cifre;***

„zero"

(377) ***refuzul a tot*** *ce i se oferea;*

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(378) ***neacceptarea a trei*** *dintre revendicări;*

■ cuvinte neanalizabile – vezi și (382)

(379) ***jaful a două magazine;***

■ unități frazeologice

(380) ***trecerea în revistă a două*** *dintre subunități.*

Predominante mai ales în limba veche sunt infinitivele lungi substantivale. Al. Graur a semnalat construcții ca:

(381) ***introducerea*** *pentru fiecare despărțitură* ***patru lei*** („Tempo" 27 VII 1939 *ap.* GRAUR 1988, p. 56; cf. GRAUR 1968, p. 300),

din care lipsește accidental prepoziția *a ([a] patru lei)* pentru concentrarea expresiei în textul instrucțiunilor de folosire afișat pe un aparat. Atributul „obiectiv" cu prepoziția *a* se exprimă prin substantive – (373)–(376), (379), (381), (382) –, prin pronume – (377) –, prin numerale – (378), (380). Este în general postpus. Antepunerea e rar atestată, în construcții vechi, oarecum nefirești:

(382) *arată apa aceasta, apă de izbăvire, apă de sbicire, curățâre de imăciunea trupului și S[u]f[le]t[u]lui, slăbire legăturilor, ertare greșealelor, luminăciune S[u]fleteloru și trupurilor Bae de rănaștere, înnoiciune D[u]h[u]lui, **a de fii facere dar*** (DOSOFTEI, M. 54r); la ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 140, construcția *a de fii facere dar* este glosată prin „darul facerii de fii"; substantivul *dar* exprimă aici „rezultatul/obiectului acțiunii", sensul „acțiune" fiind implicit; secvența *a facere,* ambiguă în context, se interpretează ca infinitiv lung substantival în acuzativ precedat de prepoziția *a* sau ca infinitiv lung verbal precedat de marca *a*[162] (pentru acest exemplu, vezi și p. 149, *infra*).

Sintagmele cu prepoziția *a* îndeplinesc rolurile tematice[163] „pacient" [+/– animat, +/– colectiv] – (374)–(382) –, „experimentator" [+ animat] – (373). Atributul construit cu *a* ca expresie a relației „de genitiv" determină și substantive „prototipice" (nume de „obiecte" [+/– animate]); valoarea „obiectivă" (de obiect direct) particularizează însă grupurile nominale în care centrul (regentul) este un nume de acțiune (ori un substantiv care face referire implicită la „acțiune": ***cultivator** a orice soi de plante* „agent" etc.) sau un nume de stare cu corespondent verbal tranzitiv *(deținerea a două hectare de pădure – deține două hectare de pădure).*

Atributul în acuzativ construit cu prepoziția *de* are formă de plural:

(383) ***acordare de vize,***

mai rar formă de singular cu valoare colectivă ori generică:

(262a) ***furnizare de armament;***

(384) *Și se adeveră țarina și peștera care era într-însa a lui Avraam întru **câștigarea de mormânt** de la feciorii lui Het* (B 15: XXIII/19), vezi și (43);

---

[162] Analiza ne-a fost sugerată de Mioara Avram.

[163] Vezi **7.1.1.1.8.**

(385) ***lansare/recomandare de carte;***

(386) ***lansare de disc.***

Uneori substantivul introdus prin *de* este defectiv de plural, nume abstract sau nume de materie:

(387) *Judecătorulŭ care va refusa de a judeca, sub cuvênt câ legea nu prevede, saŭ câ este întunecată, sau ne îndestulătóre, va puté fi urmăritŭ ca culpabile de* ***denegare de dreptate***[164] (CC 4);

(388) *act* ***al donării de sânge*** (TVR 1 1995);

(389) ***dătătură de har***[165] (ANON. CAR., în DA s. v. *da*);

(390) ***facere de bine*** (*bine* – substantiv de origine adverbială).

Alteori substantivul este fixat cu forma sa de singular („generic") în expresia respectivă:

(391) ***darea de mână*** (P. MAIOR, IST. 79; IORGA, S.D. XII 195, în DA *ib.*) „logodnă";

(392) ***datul de mână*** (IORGA, S.D. XII 92, în DA *ib.*).

Anumite locuțiuni verbale care la origine conțin un obiect (complement) direct în acuzativ (cu formă de singular) se nominalizează creând grupuri substantivale cvasilocuționale care au în structură o sintagmă prepozițională cu *de* (vezi **5.1.9.**):

(393) *a băga seama* > ***băgare de seamă*** > *a băga de seamă* (DIMITRESCU 1995, p. 209–210);

(394) *a purta grijă* > ***purtare de grijă*** > *a purta de grijă* (DIMITRESCU 1995, *ib.*).

Exemplul:

(382a) ***a de fii facere*** *dar* (DOSOFTEI, M. 54r)

este o construcție de trecere de la grupul verbal la grupul nominal (regentul *a facere* ambiguu morfologic – infinitiv lung verbal cu marca *a* sau infinitiv

---

[164] Substantivul *dreptate* nu se folosește la plural cu sensul din context „principiu, criteriu etic și juridic" – *denegare de dreptate* „refuz nejustificat al unui organ de jurisdicție de a soluționa o pricină" (DEX 1996), adică „de a aplica acest principiu". Pluralul *dreptăți* este rar și exprimă un înțeles diferit: „acte de dreptate", eventual „concepții despre dreptate"; de aceea optăm pentru considerarea acestei forme ca aparținând unui cuvânt distinct, cu flexiune completă după număr, *dreptate – dreptăți*.

[165] Credem că *har* cu sensul religios actualizat în context nu se folosește la plural. DA citează forme de plural numai la sensul „calități, daruri sufletești". Vezi și discuția despre *dreptate* în nota anterioară.

lung substantival în acuzativ cu prepoziția *a* echivalentul unui genitiv – este determinat de o sintagmă prepozițională cu valoarea obiectului direct, *de fii*); vezi și *supra*. Numele de „acțiune/rezultat al acțiunii" regente sunt formații (semi)analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (14), (43), (262a), (382a), (383)–(388), (390), (391), (400), (403)–(411);

– cu structura supinului – vezi și (392)

(395) *și derept aceaea nu vor creade ție, nice cuvântul tău nu vor ascultà pe **un fapt de ciudă*** (= când vei săvârși o minune) *creade-vor cuvântul tău cu altă ciudă* (PALIA (a. 1582) *ap.* CP. 205, în DA);

(396) ***furt de bijuterii;***

– ca derivate cu sufixe – *-ătúră* în (389), *-áție* în (401) „zero" – vezi și (402)

(397) ***lauda de sine;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(398) ***neacordarea de credite;***

– ca unități lexicale compuse

(399) ***vânzare-cumpărare de terenuri*** (TVR 1 1997).

În textele cu caracter publicitar sau în cele cu caracter stereotip din limbajul administrativ, în denumirile unor (sub)unități economice etc., se înregistrează absența prepoziției *de*, mai ales în fața atributului „obiectiv direct"; structurile paratactice corespund intenției de concentrare a expresiei pentru o comunicare rapidă:

(400) *Primirea cererilor de **eliberare [de] pașaport** este condiționată de existența CODULUI NUMERIC PERSONAL (CNP) înscris în actul de identitate valabil* (ROM. LIB. 1460: 15)[166];

(401) *secția de **reparații [de] nave*** (R 1 1996).

Acuzativul cu prepoziția *de* interpretabil „obiectiv" și genitivul „obiectiv" nu au aceeași distribuție. Există anumite contexte specifice sintagmei prepoziționale unde nu e posibilă substituția acesteia printr-un genitiv. De exemplu:

---

[166] Exemplul ne-a fost semnalat de Mioara Avram.

(402) ***trafic de influență*** – **trafic al influenței*, **traficul influenței;*

vezi și locuțiunile substantivale în (393)–(394). Unele construcții sunt curente în varianta cu prepoziție, genitivul fiind mult mai puțin frecvent:

(403) ***luare/dare de mită*** – *luare/dare a mitei, luarea/darea mitei.*

Caracterul de îmbinare oarecum stabilă al construcțiilor (402), (403) și al altora de același tip e explicabil, credem, din perspectivă pragmatică prin faptul că ele se utilizează preponderent ca termeni ai anumitor limbaje specializate și, în consecință, au tendința de a-și menține organizarea internă. Îmbinările (402), (403) circulă mai ales în stilurile juridic și publicistic ale românei contemporane. Citām și structuri aparținând unor texte vechi cu caracter juridic:

(404) ***(a)mestecare(a) de sânge*** (P Înv. 126 XXIX; P Înv. 145 XLI 2; P Înv. 146 XLII etc.);

(405) ***vărsare de sămânță*** (P Înv. 115 XIX 6);

vezi și (387). În majoritatea contextelor genitivul și acuzativul cu *de* interpretabile „obiectiv" sunt reciproc substituibile. Diferența semantică dintre ele este aceeași ca în construcțiile în care exprimă valoarea „subiectivă" (**7.1.1.5.1.**): acuzativul cu *de* se referă la obiectul neindividualizat al acțiunii și are disponibilitatea de a indica tipul de acțiune. În general, acuzativul se realizează ca substantiv nearticulat, fără determinări cu rol de individualizare. Există și construcții, e adevărat, mai puțin frecvente, în care genitivul plural și singular (la substantivele singularia tantum) articulat hotărât (determinat definit) are valoare generică, indicând obiectul neindividualizat al acțiunii. Într-o structură ca:

(406) *Timp de 19 ani și-a câștigat existența prin* ***repararea televizoarelor,***

genitivul *televizoarelor* e substituibil cu un acuzativ prepozițional: *și-a câștigat existența prin* ***repararea de televizoare;*** grupul nominal *repararea televizoarelor* corespunde unui grup verbal în care obiectul direct e nearticulat: *și-a câștigat existența reparând televizoare,* nu *televizoarele.* Uneori genitivul „obiectiv" coexistă în context cu acuzativul nearticulat al obiectului direct:

(407) *toți consumatorii care au fost limitați de la* ***furnizarea energiei*** *electrice vor primi* ***energie*** *electrică* (R 1 1996);

genitivul articulat e de asemenea substituibil aici cu un acuzativ introdus prin *de: au fost limitați de la* ***furnizarea de energie*** *electrică.* Atributul

„obiectiv” cu *de* se exprimă rareori prin pronume, singurul ocurent în acest tipar sintactic fiind reflexivul. De regulă, apare cu forma accentuată de persoana a III-a acuzativ *sine:*

(408) ***dăruire de sine;***

(409) ***livrare de sine*** (PLEŞU 57–58);

(410) ***stăpânire de sine;***

vezi şi (397). Formele accentuate de persoana I sau a II-a, în cazul acuzativ, sunt în general însoţite de adjectivul pronominal de întărire acordat cu acesta:

(411) *după o prea lungă* ***desconsiderare de noi înşine*** (CĂLINESCU 6) sau *de tine însuţi.*

Reflexivele clitice nu se utilizează în poziţia sintactică respectivă. Atributul prepoziţional exprimat prin pronume reflexiv redă obiectul direct realizat ca reflexiv în grupul verbal: (408) *a se dărui (pe sine),* (409) *a se livra (pe sine),* (410) *a se stăpâni (pe sine),* (397) *a se lăuda (pe sine),* (411) *ne desconsiderăm (pe noi), te desconsideri (pe tine).* Rolul pronumelui în aceste grupuri nominale nu este de individualizare; pronumele indică faptul că obiectul acţiunii este coreferenţial cu subiectul ei. La persoanele I şi a II-a identitatea referenţială e subliniată prin adjectivul de întărire. În limitele corpusului analizat putem formula concluzia că atributul construit cu prepoziţia *de* interpretabil „subiectiv” se exprimă prin substantiv nearticulat (rareori prin numeral), iar cel interpretabil „obiectiv” se exprimă prin substantiv nearticulat ori prin pronume reflexiv (când este coreferenţial cu subiectul acţiunii). Atributul „obiectiv” construit cu *de* urmează după regent. Antepunerea este rar atestată[167]; de exemplu, în (382a). Atributul „obiectiv” cu prepoziţia *de* este interpretabil ca „pacient” [+/– animat, +/– abstract] – (262a), (382a), (383)–(386), (388), (389), (391), (392), (396), (398)–(405) –, ca „experimentator” [+ uman] – (397), (408)–(411) –, ca „rezultat” [– animat][168] – (390), (395). Interpretarea este uneori dificilă; de exemplu, în construcţii vechi cu caracter stabil – (387). Atributul „obiectiv direct” introdus prin *de* apare mai frecvent decât cel „subiectiv”, în construcţii mai variate. Sintagma prepoziţională cu *de* nu se înregistrează în grupul verbal ca realizare a obiectului direct. Strict formal, ea este un

---

[167] Vezi şi GRIGORESCU 1954, p. 114.

[168] Vezi **7.1.1.1.8.**

determinant comun substantivelor „prototipice” (nume de „obiecte” [+/– animate]) şi numelor de acţiune; ea redă însă obiectul direct al acţiunii doar în relaţie cu acestea din urmă (sau cu substantive ce implică referirea la acţiune, de exemplu cu numele de „agent”: *cultivator de cereale*), ca şi în relaţie cu numele de stare ce corespund unor verbe tranzitive *(deţinerea de dovezi – deţine dovezi).*

Atributul prepoziţional în genitiv introdus prin prepoziţia *asupra* sau prin îmbinarea cvasilocuţională *la adresa,* atributul prepoziţional în acuzativ introdus prin locuţiunea prepoziţională *faţă de* redau obiectul (complementul) direct[169] în construcţii ca:

(412) *să descurajeze* ***un atac asupra zonei*** *de securitate* (TVR 1 1995);
(413) ***atacul la adresa*** *fostului* ***ambasador*** *român în SUA* (EVENIM. 936: 6);
(414) *şi-au intensificat* ***criticile la adresa lui/primilor;***
(415) ***(ne)ascultarea*** *oarbă* ***faţă de şef***[170].

Numele de „acţiune/rezultat al acţiunii” regente sunt formaţii analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (415);

– ca derivate cu sufixe – „zero” în (412)–414);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale – *ne-* în (415).

Prepoziţia *asupra,* îmbinarea cvasilocuţională *la adresa,* locuţiunea prepoziţională *faţă de* nu apar ca atare în construcţiile cu verbul corespunzător numelui de „acţiune/rezultat al acţiunii”: **a ataca asupra/ la adresa, *a critica la adresa, *a asculta faţă de.* Totuşi nu putem considera că acest tip de atribut prepoziţional este o vecinătate specific nominală, întrucât structurile în care se înregistrează sunt analizabile şi ca eliptice de verb, mai ales când regentul este ambiguu în context – denumeşte „acţiunea” şi „rezultatul acesteia” –: (412a) *un atac* [*îndreptat, declanşat* etc.] *asupra,* (413a) *atacul* [*declanşat* etc.] *la adresa,* (414a) *criticile* [*formulate* etc.] *la adresa,* (415a) *ascultarea* [*manifestată* etc.] *faţă de.* În structura eliptică sintagma prepoziţională îndeplineşte funcţia de obiect (complement indirect) prepoziţional al verbului neexprimat. Al. Graur

---

[169] Pentru construcţiile cu locuţiunile *la adresa, faţă de,* vezi şi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 176.

[170] Exemplu preluat de la PANĂ DINDELEGAN 1976, *ib.*

a explicat construcțiile de acest fel cu prepoziția *asupra,* arătând că ea tinde să înlocuiască articolul genitival; exemplul cel mai vechi pe care îl citează este incert în ce privește sensul substantivului regent al atributului prepozițional și datează de la jumătatea secolului al XIX-lea: „*o schiță asupra originii și a limbii țiganilor* (C. Negruzzi, în DLR, s. *origine;* schiță înseamnă aici «eseu»? în acest caz ar fi altceva)"; din grupul nominal construcția s-ar fi extins în cel verbal[171]. Atributul prepozițional introdus prin *asupra, la adresa, față de* se realizează ca substantiv – (412), (413), (415) – ori ca substitut (pronume, numeral) – (414) –; este postpus regentului; îndeplinește rolurile tematice[172] „experimentator" în general [+ uman] – (413)–(415) –, „pacient" mai ales [– animat] – (412). Unele nume de stare având corespondent verbal tranzitiv admit atributul „obiectiv direct" introdus prin locuțiunea *față de* ori prin îmbinarea *la adresa (simpatie față de ei, la adresa lor – îi simpatizează pe ei).*

7.1.1.5.2.2. Atributul „obiectiv indirect" cu valoarea obiectului (complementului) indirect se introduce uneori prin prepoziția *la* (cu regim de acuzativ) în construcții echivalente cu o formă cazuală de dativ. Redarea valorilor dativului printr-o sintagmă prepozițională e atestată încă din latina târzie (prep. *ad* + acuzativul, în loc de dativul complementului indirect). Atributul „obiectiv indirect" cu *la* este acceptat de norma românei literare dacă se exprimă printr-un cuvânt neflexibil după caz ori precedat de un determinant invariabil după caz; structurile de acest tip sunt gramaticalizate[173]. Uneori construcția cu *la* este necesară pentru a se evita confuzia dativului cu genitivul, cazuri omonime. Acuzativul cu *la* are aceleași caracteristici distribuționale ca și dativul adnominal (**7.1.1.2.1.**). Substantivele regente nume abstracte de „acțiune" sunt mai ales formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(416) ***acordarea*** *de burse* ***la cinci studenți;***

– ca derivate cu prefixe negative de la infinitive lungi substantivale *ne-*

---

171 GRAUR 1968, p. 331–332.

172 Vezi rolurile tematice în **7.1.1.1.8.**

173 ROSETTI 1986, p. 157, 492; C. Frâncu, în ILRL, p. 123, 326 (despre frecvența construcției în perioada 1532–1780); AVRAM 1997b, p. 270–271; SCHIPPEL 1993.

(417) ***nedistribuirea*** *titlurilor de proprietate* ***la unele/cinci*** *dintre localități.*

Atributul cu prepoziția *la* se realizează ca substantiv – (416) – ori ca substitut (pronume, numeral) – (417) –; este postpus regentului; rolul său tematic este adesea „experimentator" [+ uman] – (416), (417). Sintagmele prepoziționale cu *la* (ca și dativul) reprezintă o vecinătate sintactică de tip verbal, comună substantivelor nume de acțiune și verbelor care le corespund (inclusiv infinitivului verbal și supinului verbal – (416a) *a acorda/de acordat la cinci*). Nu am înregistrat nume de stare determinate de atributul construit cu prepoziția *la* echivalent al dativului obiect indirect.

Atributul prepozițional în cazul acuzativ introdus prin prepozițiile *către, pentru,* prin locuțiunile prepoziționale *față de, vizavi de* sau prin îmbinarea cvasilocuțională *în raport cu* se utilizează de asemenea în concurență cu dativul[174]. Substantivele regente nume de „acțiune" abstracte au ca bază un verb tranzitiv admis în construcții pasive compatibil cu un complement în cazul dativ; sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(418) *a început* ***distribuirea către cetățeni*** *a cupoanelor nominative de privatizare* (TVR 1 1995);

(419) ***acordarea*** *de asistență tehnică* ***pentru*** *alte* ***țări*** *din Europa de Est* (TVR 1 1995);

(420) ***subordonarea*** *acestor instituții* ***față de/în raport cu/vizavi de Banca Națională;***

– ca derivate cu prefixe negative de la infinitive lungi substantivale *in-*

(421) ***insubordonarea față de acestea/primele.***

Elementele de relație prepoziționale se înregistrează și în construcția verbelor respective (inclusiv la formele de infinitiv și de supin): (418a) *distribuirea* ***către*** *– a distribui, de distribuit* ***către,*** (419a) *acordarea* ***pentru*** *– a acorda, de acordat* ***pentru,*** (420a) *subordonarea* ***față de/ în raport cu/vizavi de*** și (421a) *insubordonarea* ***față de*** *– a subordona, de subordonat* ***față de/în raport cu/vizavi de.*** Ca și dativul adnominal,

---

[174] Vezi discuția și exemplele la AVRAM 1987 (1965), p. 171; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 175–176.

sintagmele prepoziționale de acest tip sunt în general coocurente cu un atribut ce redă obiectul (complementul) direct din grupul verbal: (418) *a cupoanelor,* (419) *de asistență,* (420) *instituții.* Spre deosebire de dativ, atributul prepozițional are o mai mare libertate de topică, putând apărea înainte de atributul „obiectiv direct" – (418) – sau după acesta – (419), (420). Atributul „obiectiv direct" este implicit (neexprimat) mult mai frecvent decât în structurile cu dativ – (421). Prepoziția *pentru* creează structuri ambigue; în succesiunea: atribut „obiectiv direct" + atribut prepozițional cu *pentru* – vezi (419) –, atributul cu *pentru* se poate analiza fie ca determinant al atributului „obiectiv direct" *(asistență pentru alte țări),* fie ca atribut „obiectiv indirect" al numelui de acțiune *(acordarea pentru alte țări)*[175]. Structurile de tip (421) nu sunt supuse restricției de topică și de articulare ce funcționează în construcțiile similare conținând un dativ: atributul prepozițional, spre deosebire de cel în dativ, poate apărea imediat după substantivul regent articulat enclitic, întrucât nu există posibilitatea confuziei cu un genitiv[176]. Sub aspectul conținutului exprimat, sintagmele prepoziționale din (418)–(421) nu sunt echivalente cu dativul, întrucât ele cumulează în context sensul lexical al prepoziției și rolul tematic de „țintă"/ „experimentator" [+ animat] – (418) –, [+/– animat] – (421) –, [– animat] în construcții metonimice – (419), (420). De exemplu, în construcțiile cu *către,* din cauza sensului concret exprimat de prepoziție, valoarea de „direcție" este mai pregnantă decât în structurile cu dativul „experimentatorului"/„destinatarului": (418b) *distribuirea către cetățeni/ cetățenilor.* Construcțiile regionale gramaticalizate ce cuprind verbe de declarație și obiecte indirecte introduse prin prepoziția *către*[177] nu apar nominalizate în corpusul analizat de noi. Toate structurile cu atribut prepozițional discutate aici – (418)–(421) – sunt negramaticalizate pentru exprimarea valorilor dativului. Din punct de vedere morfologic atributul se realizează ca substantiv – (418)–(420) – ori ca substitut (pronume, numeral) – (421). Nu am înregistrat nume de stare determinate de atributul prepozițional introdus prin elementele *către, pentru, față de, vizavi de, în raport cu,* echivalent cu dativul obiect indirect.

---

175 Vezi și AVRAM 1987 (1965), *ib.*

176 Vezi supra, sub **7.1.1.2.1.**, discuția despre ambiguitatea construcției (259).

177 AVRAM 1997b, p. 376.

7.1.1.5.2.3. Atributul „obiectiv indirect" corespunzător obiectului (complementului indirect) prepozițional al verbului la care numele de acțiune se raportează formal și/sau semantic este introdus prin aceeași prepoziție ca și complementul pe care îl redă[178]. În grupul nominal și în cel verbal prepoziția apare în următoarele ipostaze[179]:

(a) ca vecinătate obligatorie a termenului regent;

(b) ca vecinătate obligatorie în construcțiile în care termenul regent (polisemantic) actualizează un anumit sens lexical; așadar prepoziția are rol dezambiguizator;

(c) ca vecinătate facultativă.

În ipostaza (a), prepoziția este selectată pe baza unei reguli sintactice de recțiune; ea reprezintă regimul sintactic al regentului. Această disponibilitate combinatorie a regentului (substantiv/verb) nu este explicabilă în termeni semantici; nu există o motivație semantică a selectării unei anumite prepoziții. Verbele și substantivele (în particular, numele de acțiune) analizabile în raport cu ele sau înrudite semantic cu ele au regim prepozițional identic[180]. Toate exemplele analizate de noi conțin prepoziții care impun nominalului următor cazul acuzativ: *de, la* etc. Numele de acțiune cu regim prepozițional sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(422) *tehnologiile noi care impun și în armată* ***o adaptare la*** *noile* ***condiții*** (TVR 1 1995), *a (se) adapta la;*

(423) *ideea* ***desprinderii de Ion Iliescu*** (EVENIM. 936: 3), *a (se) desprinde de;*

(424) ***rugăciunea*** *[...] în care pohtește* ***izbăvire de*** *trei* ***féliuri*** *de nevoi* (SA 23: 13v), *a izbăvi de;*

– ca derivate cu sufixe (cu frecvență mai mică, în special în construcții vechi)

-ătúră

(425) ***Lepădătura de sine*** (NT 147: Matei XVI 21r), *să să leapede de sine* (NT 148: Matei XVI 21v);

---

178 Vezi, de ex., GRIGORESCU 1954, p. 113.

179 Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 97–99, și PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 120–121, despre statutul prepoziției în grupul verbal românesc.

180 Cf. PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 167–168.

„zero"

(426) *nu doresc să sprijine* ***accesul*** *islamiştilor* ***la putere*** (R 1 1996), *a accede la*[181];

(427) ***Grijă de bucate şi de veşminte*** (NT 128: Matei VI 8r), cu atribut prepoziţional multiplu; *Nu vă grijireţi de viiaţa voastră* (NT 129: Matei VI 8v)[182];

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(428) ***neadaptarea la situaţie.***

Numele de acţiune care se raportează formal şi/sau semantic la verbe intrinsec reciproce, ca şi verbele respective, selectează obligatoriu prepoziţia *cu*. Explicaţia este aici de ordin semantic: există o afinitate semantică între verbele/numele de acţiune intrinsec reciproce şi această prepoziţie[183]. *Cu* impune atributului cazul acuzativ:

(429) *continuă* ***colaborarea cu ţările*** *Uniunii Europene; a colabora cu;*

(430) *S-au trimis cu polcovnicul Galovin în deal la mănăstire, pentru* ***comunicaţie cu cetatea şi cu hatmanul*** *Scoropadeschi* (PS.-COSTIN, L, 68, în DÎLR), cu atribut prepoziţional multiplu; *a comunica cu.*

Structura (430) ilustrează totodată ipostaza (b) a prepoziţiei. Substantivul *comunicaţie* actualizează în context sensul „punere în legătură", sens ce include trăsătura inerentă [+ reciproc]; cu această valoare, substantivul (ca şi verbul *a comunica* „a pune în legătură") cere prepoziţia *cu*. Atunci când exprimă sensul „transmitere (a unui mesaj etc.)", substantivul (de asemenea verbul *a comunica* „a transmite") nu selectează prepoziţia[184]. Iată alte exemple pentru situaţia (b):

---

[181] Cf. fr. *accéder à* şi *avoir accès à,* cu prepoziţia *à* corespondentă a rom. *la;* LAROUSSE 1991 s. v. *accéder.*

[182] Verbul are dublu regim – tranzitiv/intranzitiv –; această opoziţie sintactică nu se corelează cu o diferenţă de conţinut semantic al verbului (vezi DA).

[183] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 98; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 75, 120, 170.

[184] Vezi în DEX 1996 sensurile verbului *a comunica.*

(431) *continuarea negocierilor pentru* ***ajungerea la o soluție*** (R 1 1995), *a ajunge la*[185];

(432) ***convertirea*** *energiei solare* ***în energie*** *electrică* (MDEX 39 s. v. *convertire*), *a converti în*[186];

(433) ***Iertare de vamă*** (IORGA, D.B. 14, în DA s. v. *ierta*), *a ierta de*[187];

(434) *Calitatea de Românu se perde [...] Prin* ***supunerea*** *pentru oricâtŭ de puținŭ timpŭ* ***la*** *vreo* ***protecțiune*** *străină* (CC 6), *a (se) supune la*[188].

Prepoziția este obligatorie atunci când substantivul/verbul actualizează un anumit sens; selectarea unei anumite prepoziții și excluderea celorlalte reprezintă o caracteristică pur formală a substantivului/verbului respectiv, fără motivație semantică. Exemplele de tip (b) conțin prepoziții cu regim de acuzativ. Numele de acțiune cu valoare reciprocă și cele pe lângă care prepoziția are rol dezambiguizator sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (429), (431)–(434);

– (mai rar) ca derivate cu sufix – *-ăție* în (430);

– ca derivate cu prefix negativ mai ales de la infinitive lungi substantivale

non-

(435) ***noncolaborarea cu acestea/primele.***

În ipostaza (c), prepoziția este selectată pe baza unor reguli semantice, fiind substituibilă cu alte prepoziții (în structura obiectului prepozițional) în funcție de conținutul exprimat. Sub aspect formal, numele de acțiune regente sunt mai ales formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – vezi și (142)

(436) ***Biruire asupră de vrăjmaș*** (DOSOFTEI, V. S. 5 pr.; cf. PS 38, 39, în DA s. v. *asupra, birui*); gruparea prepozițională *asupă de* „împotriva"

[185] Vezi PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 52–56, despre sintaxa verbului *a ajunge* cu sensul corespunzător numelui din contextul analizat aici – „(acțiunea de) a realiza" – și cu celelalte sensuri.

[186] *A converti, convertire* cer prepoziția *în* când exprimă sensurile „a transforma un lucru în altul, a preface, a transforma" (DN), „schimbare a unei valori în alta; transformare, trecere" (MDEX 39).

[187] *A ierta, iertare* cer prepoziția *de* când actualizează sensurile „a scuti", „scutire" (DEX 1996).

[188] *A (se) supune, supunere* cer prepoziția *la* când înseamnă „a (se) expune", „expunere" (DEX 1996).

are caracter arhaic; *de* + acuzativul alternează în epoca veche cu genitivul după prepoziţia *asupra* (DA s. v. *asupra*);

(437) *Încă nu zice nuntă, ce nunte, că multe în multe chipuri beseareci arată **cătră fiiulu şi Dumnezeu împreunare** şi adunare şi tocmeală* (CC_2 303/15–17; cf. CC_2 303/17–19), atribut multiplu;

(438) *Strunirea limbii [...] e mai preţioasă decât **vorbirea despre Dumnezeu*** (DILEMA 50: 3);

– cu structura supinului

(439) *legile ar reprezenta **un atentat asupra identităţii** maghiare* (TVR 1 1995);

– ca derivate cu sufixe

-ămấnt

(440) ***Giurământ pre beseareca*** (NT 160: Matei XXIII 29v), *cine să va giura pre besearecă* (NT 160: Matei XXIII 30r);

-ánie

(441) *Carte de **propovedanie la morţi*** (SA 5);

-ătúră

(442) ***Apărătură de cătră** toate **primejdiile*** (DOSOFTEI, V. S. 68/2, în DA s. v. *apărătură* „scutire”, sens învechit);

-tór

(443) *Au fugit Ştefan... la craiul leşesc, pohtind **ajutor împotriva frăţine-său**, lui Petru* (URECHE, LET. I, 100, în DA);

„zero”

(444) *Probabil că **disputele pe tema** „republică sau monarhie” vor continua încă destulă vreme* (DILEMA 50: 2);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(445) ***neasocierea în partide.***

Prepoziţiile din construcţiile de tip (c) impun cazurile acuzativ – (142), (436)–(438), (440)–(442), (444), (445) –, genitiv – (439), (443).

Prepoziţia cerută prin recţiune este uneori înlocuită cu altă prepoziţie mai ales în limbajul publicistic contemporan. De exemplu, în (439) prepoziţia

asupra înlocuieşte prepoziţia *la*[189]. Fenomenul substituirii prepoziţiei afectează şi construcţia verbului care corespunde numelui de „acţiune/ rezultat al acţiunii": *a atenta asupra*. Structurile nominale pot fi analizate şi ca eliptice de verb: (439a) *atentat* [*îndreptat* etc.] *asupra*.

Atributul cu valoarea şi cu expresia obiectului (complementului indirect) prepoziţional se exprimă prin substantive – (142), (422)–(424), (426)–(434), (436)–(445) – sau prin substitute (pronume, numerale) – (425), (435). Este postpus regentului, rareori antepus în construcţii vechi, oarecum artificiale – (437). Analiza rolurilor tematice este dificilă, întrucât inventarul acestora este insuficient detaliat în bibliografia problemei. Credem că pe baza inventarului existent nu se poate descrie varietatea relaţiilor semantice exprimate prin prepoziţii în structurile de tipul celor discutate sub **7.1.1.5.2.3.** Menţionăm doar, cu titlu de exemplu, „experimentatorul" [+ uman] în (436), „beneficiarul" [+ uman] în (443) ş. a. Cele mai multe roluri asociate în diverse limbi cu constituenţii sintactici prepoziţionali („oblici") se definesc prin raporturi semantice circumstanţiale (pentru care vezi **7.1.1.5.4.**)[190]. Atât verbele de acţiune, cât şi verbele de stare menţin la infinitiv şi la supin disponibilitatea combinării cu prepoziţia ce introduce determinantul cu funcţie de obiect prepoziţional[191]: *a (se) adapta/de adaptat la, a colabora/de colaborat cu, a vorbi/de vorbit despre* etc. Cât priveşte numele de stare, unele se combină cu aceeaşi prepoziţie ca şi verbul ori adjectivul/adverbul corespunzător: prepoziţia-regim în *înclinaţie/a înclina spre* „atracţie, dispoziţie pentru"/„a fi dispus să, a se simţi atras de" (DEX 1996) sau în *atenţie/atent la;* prepoziţia *cu* în structuri cu sens reciproc, cum sunt *asemănare/a se asemăna cu, conformitate/conform cu;* prepoziţia facultativă în construcţii ca *paralelă/paralel cu, la.* Alte nume de stare nu admit prepoziţiile (ori anumite prepoziţii) din structurile corespunzătoare verbale/adjectivale: *a suferi de* „a avea o boală", **suferinţă de; îngăduitor faţă de cineva (cu cineva), îngăduinţă faţă de cineva (*cu cineva).*

---

[189] Cf. GRAUR 1968, p. 332, despre folosirea atributului construit cu prepoziţia *asupra* în locul celui construit cu *de*. Vezi şi **7.1.1.5.2.1**, despre extinderea prepoziţiei *asupra* în anumite construcţii nominale şi verbale.

[190] Vezi, de ex., FILLMORE 1968, p. 24–25; GIVÓN 1984, p. 126, 127, 130; CROFT 1991, p. 178–179.

[191] GLR_2 I, p. 226–227 (complementul indirect al verbelor la infinitiv); PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 187, 189; PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 133.

7.1.1.5.3. Atributul prepozițional identic formal cu complementul de agent este construit cu prepoziția simplă *de* sau cu prepoziția compusă *de către* care cer cazul acuzativ. Regentul este în general un nominal aşa-numit „pasiv"[192], adică un nume de „acțiune" abstract ce se raportează formal şi semantic la un verb tranzitiv admis în construcții pasive:

(446) ***izgonirea*** *nemților din țară* ***de către armata*** *română* (DILEMA 49: 2), *nemții au fost izgoniți de către armata română.*

Distribuția atributului prepozițional introdus prin *de (către)* este similară cu cea a dativului adnominal (**7.1.1.2.1.**). Sintagmele prepoziționale sunt adesea coocurente cu un atribut având valoarea obiectului (complementului) direct din grupul verbal activ (implicit valoarea subiectului din grupul verbal pasiv). Atributul „obiectiv direct" se exprimă printr-o formă de genitiv:

(447) ***ocuparea orbitalilor de către electroni*** (MDEX 137 s. v. *ocupare*),

(448) *cazuri de* ***capturare a tehnicii*** *de luptă* ***(de către gardiştii*** *Republicii Transnistrene) cu complicitatea unor militari* (EVENIM. 456: 3),

printr-un acuzativ cu prepoziție *(a/de):*

(449) ***vizitarea a*** *două* ***nave de către public,***

(450) ***săvârşirea de fapte*** *reprobabile* ***de către cineva,***

printr-un adjectiv posesiv:

(451) *la data* ***reținerii sale de către poliție*** (TVR 1 1995)

sau printr-un infinitiv cu prepoziția *de:*

(452) ***acceptarea de către Chişinău de a importa*** *ruble* (R 1 1996).

Topica preferată în varianta literară a limbii este atribut „obiectiv" + atribut corespunzător complementului de agent – vezi (446)–(451). Se înregistrează însă şi topica inversă:

(453) ***neadoptarea de către autorități a unei legi*** (TVR 1 1995);

(454) ***Compostarea, de către călători, a biletelor*** *de călătorie în autovehicule* (DEX 1996 s. v. *autotaxare*);

(455) ***luarea*** *cu asalt* ***de către forțele*** *ruse* ***a localității*** *P.* (TVR 1 1995);

(456) *a avut loc* ***semnarea de către miniştri a acordului*** (TVR 1 1995);

[192] Vezi conceptul şi bibliografia în **3.3.5.** Cf., cu exemple din engleză şi din limbile romanice, ZUBIZARRETA 1986, p. 282; RAPPAPORT HOVAV şi LEVIN 1992, p. 144.

(457) *fioroasa **ucidere de către acelaşi** a altor **boieri*** (CĂLINESCU 29).

Cel mai frecvent, atributul „obiectiv" postpus sintagmei cu prepoziţia *de (către)* are formă de genitiv – (453)–(457) –, situaţie în care acesta se leagă de regent prin articolul *al*, întrucât nu urmează imediat după regentul articulat enclitic[193]. În (454) inversiunea este marcată prin punctuaţie, sintagma prepoziţională *(de către călători)* fiind izolată între virgule. Dintre atributele „obiective" ce au altă expresie morfologică decât genitivul, unele apar mai rar după atributul cu *de (către)* – infinitivul în (452) – sau nu apar niciodată cu această topică – adjectivele posesive (451). În construcţiile de tipul (449)–(450), topica diferă după cum atributul „obiectiv" e introdus prin prepoziţia *de* (totdeauna antepus sintagmei cu *de către*) ori *a* (antepus şi postpus).

Atributul interpretabil „obiectiv" este uneori implicit (sau subînţeles) în prezenţa atributului prepoziţional construit cu *de (către)*:

(458) *între socialism şi social-democraţie este o alunecare permanentă în **înţelegerea de către foarte mulţi cetăţeni*** (TVR 1 1993);

(459) *au fost oferite fonduri pentru **renovarea de către minister*** (TVR 1 1995);

(460) *se recomandă **verificarea de către persoanele** desemnate pentru aceasta.*

Atributul construit cu *de (către)* este suprimabil în prezenţa atributului „obiectiv", structura având agent nedefinit[194]:

(446a) ***izgonirea nemţilor*** etc.

Selectarea prepoziţiilor *de* şi *de către* nu este un fapt de regim, o caracteristică sintactică a anumitor verbe/nominale pasive, ci o caracteristică a construcţiilor pasive în general[195]. În grupurile verbale este admisă variaţia prepoziţiilor *de* şi *de către*. Compusul *de către*, mai nou, tinde să înlocuiască prepoziţia veche, plurifuncţională *de*[196]. În grupurile

---

[193] Vezi şi FLOREA 1983, p. 65, tiparul 180. Pentru regulile de utilizare a articolului *al*, vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 102.

[194] Vezi la PANĂ DINDELEGAN 1974, p. 26–27, interpretarea transformaţională a grupului verbal pasiv cu agent nedefinit.

[195] Cf. PANĂ DINDELEGAN 1974, p. 177.

[196] Vezi, de ex., IORDAN 1947, p. 387; DIACONESCU P. 1959, p. 4–14; GRAUR 1968, p. 327; AVRAM 1997b, p. 379.

nominale se înregistrează aproape exclusiv prepoziția *de către*[197]. Construcțiile cu *de* sunt ambigue; de exemplu, în:

(461) ***distrugerile de armament*** *ale clădirilor și rețelelor de comunicații* (TVR 1 1995);

sintagma *de armament* redă fie complementul de agent *(clădirile și rețelele au fost distruse de armament)*, fie un circumstanțial cauzal/ instrumental *(clădirile și rețelele au fost distruse din cauza/cu ajutorul armamentului)*. Ambiguitatea funcției sintactice, complement de agent sau circumstanțial (de cauză, instrumental), este înregistrată în descrierile sintactice[198]. Din punct de vedere semantic, există o anumită afinitate între „agent", „cauzal" (sau „cauză") și „instrumental" (sau „instrument"). În varianta așa-numitei „teorii a importanței" propusă de Jane B. Grimshaw[199] se oferă o explicație a acestei afinități. „Agentul" ocupă poziția superioară în ierarhia „tematică" (a argumentelor verbului purtătoare de roluri tematice), ierarhie stabilită în raport cu „importanța" acestor argumente în desfășurarea evenimentului la care se referă verbul. Un argument este cu atât mai important, cu cât e implicat (participă) mai devreme în eveniment. În ierarhia ce are la bază reprezentarea evenimentelor în termenii relației cauză – efect, argumentele se ordonează potrivit statutului lor din structura cauzală a evenimentului. Poziția superioară este ocupată de argumentul „cauză" (engl. *cause*). Așadar „agentul" și „cauza" sunt argumentele cele mai „importante" în aceste două tipuri de ierarhie. Statutul „instrumentului" (sau al „instrumentalului") în structura cauzală a evenimentului e relativ apropiat de statutul „agentului". „Instrumentul" intervine între inițiatorul acțiunii („agent") și obiectul ei: inițiatorul („agentul") acționează asupra obiectului prin intermediul „instrumentului"[200].

Numele de acțiune regente ale atributului construit cu prepozițiile *de* și *de către* discutat sub **7.1.1.5.3.** sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (446)–(452), (454)–(461) și *infra* (229a), (463), (464);

---

[197] Cf. DIACONESCU P. 1959, despre preponderența structurilor cu prepoziția *de către* în stilul juridic.

[198] GLR$_2$ II, p. 170; AVRAM 1997b, p. 380; ȘERBĂNESCU 1983.

[199] GRIMSHAW 1990a, p. 7–8, 24. Vezi și **2.3.**

[200] Cf. CROFT 1991, p. 178.

– ca derivate cu prefixe negative de la infinitive lungi substantivale – (453).

În limba veche apar în construcţiile la care ne referim şi substantive regente de alt tip. De exemplu:

(462) *de-i va fi* ***hirotonia*** *lui* ***de eretic;*** *că pre câţi hirotonesc ereticii toţi sînt nehirotoniţi; [...] câţi se hirotonesc de eretici [...]* (ÎL 142); *hirotonie,* substantiv analizabil cu sufixul *-ie;*

contextul indică aici corespondenţa sintagmei prepoziţionale *de eretic* atât cu subiectul verbului activ *hirotonesc (hirotonesc ereticii),* cât şi cu complementul de agent al verbului pasiv *(se hirotonesc de eretici);* structura ar putea fi explicată şi prin elipsă, grupul *de* + acuzativ având funcţie de complement de agent al verbului pasiv *va fi făcută,* cu participiul subînţeles: *de-i va fi [făcută] hirotonia lui de eretic.* Relaţia de determinare dintre sintagma prepoziţională *de (către)* + acuzativ şi numele de acţiune ni se pare clară numai când acesta din urmă este o formaţie analizabilă cu bază verbală, având structura infinitivului lung (implicit un derivat cu prefix negativ de la infinitivul lung substantival).

Din punct de vedere morfologic, atributul prepoziţional cu *de (către)* se realizează ca substantiv – (446)–(449), (451)–(456), (458)–(463) –, ca pronume – (450), (457) şi *infra* (229a) –, ca numeral – (464). În toate construcţiile analizate – (229a), (446)–(464) –, atributul cu *de (către)* urmează după regent. Adeseori este expresia „agentului pasiv" – (446)–(457), (459)–(462). Conceptul „agent pasiv", în definiţia adoptată de William Croft, se apropie mai mult de complementul de agent tradiţional decât de rolul tematic „agent", în sensul că „agentul pasiv" e obiectul sau persoana care declanşează, iniţiază acţiunea (are deci trăsăturile [+/– animat]), iar „agentul" este cel care iniţiază acţiunea printr-un act voliţional, deliberat (are trăsătura [+ animat], mai ales [+ uman])[201]. În româna contemporană am înregistrat utilizarea accidentală a prepoziţiei *de către* pentru a exprima „agentul" pe lângă un nume de acţiune format de la un verb intranzitiv:

(463) ***aderarea de către ţări*** *la un tratat* (R 1 1996), *ţările aderă la un tratat.*

Exemplul (463) dovedeşte că prepoziţia *de către* tinde să fie simţită ca o marcă a „agentului" în grupul sintactic al numelui de acţiune, indiferent

[201] CROFT 1991, p. 179.

de valoarea „activă" sau „pasivă". Atributul prepozițional cu *de (către)* îndeplinește rolul „experimentator" [+ animat], în special [+ uman] când determină substantive formate de la verbe nonagentive compatibile cu pasivizarea[202], și anume verbe care admit un complement direct „intern":

(229a) *a visa* – ***visarea*** *visului* ***de (către) el*** (vezi discuția în **7.1.1.1.2.1.**)

sau alte verbe, ca:

(464) *a împlini* „a atinge o vârstă" (DEX 1996) – ***împlinirea*** *vârstei* ***de către primul*** *dintre ei.*

Atributul construit cu prepoziția *de (către)* este o vecinătate comună numelui de acțiune și verbului, inclusiv la modurile infinitiv, supin[203] – (446a) *a fi izgoniți de către armată; nu rămâne* ***de făcut de către fiecare*** *dintre ei decât să aștepte.* Cu valoarea „agent (pasiv)" sau „experimentator" nu se utilizează ca determinant al substantivelor „prototipice" (nume de „obiecte" [+/– animate])[204]. Credem că acest tip de atribut determină rareori nume de stare, ce corespund unor verbe tranzitive: *deținerea dovezilor de către aceștia – dovezile sunt deținute de către aceștia, aceștia dețin dovezile.*

7.1.1.5.4. Atributul prepozițional ce redă un circumstanțial din structura grupului sintactic al verbului este cel mai bine reprezentat în corpus.

Numele de acțiune regente, din aceeași rădăcină lexicală cu verbul și/sau din aceeași clasă semantică, sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – vezi și (476)–(480), (482)–(486), *acționare(a)* în (487), *survolare(a)* în (488)

(465) *Pentru școlarii săi compuse spre a fi spusă la* ***intrarea în clase*** *Cântarea dimineții* (CĂLINESCU 132);

(466) ***Mergerea la casa*** *de jeale, cu casa uspéțelor* (SA 57–58: 47v), *Mai bine-i a merge la casa plângerii decât la casa uspățului* (SA *ib.*);

(467) ***pătrunderea*** *de particule fine de praf* ***în aparat*** (MDEX 144);

– cu structura supinului – vezi și (481)

---

[202] Vezi definiția în **7.1.1.1.8.** Se admite, în general, că există o relație strânsă între caracterul agentiv al verbului și disponibilitatea lui de a se pasiviza; vezi, de ex., pentru română, MANOLIU-MANEA 1977, p. 168.

[203] Vezi complementul de agent al supinului, la PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 134; AVRAM 1997b, p. 216.

[204] Vezi și CILIANU-LASCU 1988, p. 224.

(468) *Au vestit fermanul cel despre întărirea Domniei sale în Adunarea țării, între* ***datul cu tunurile*** (ȘINCAI, HR. III 171/32, în DA s. v. *da*);
(469) ***furturile din livezi*** (TVR 1 1995);
(470) *nimeni nu te întrece la* ***trasul cu arcul*** (TVR 1 1995);

– ca derivate cu sufixe – vezi și *-iúne* în (487)

-eálă

(471) ***hărțuielile din zonă*** *s-au transformat într-un război de proporții* (EVENIM. 456: 3);

-énță

(472) ***provenienta din subvenții*** *a acestor fonduri;*

-úră

(473) *la carele se va face* ***cursură den trupul*** *lui* (BIBLIA (1688) 81/5, în DA);

„zero" – vezi și *survol(ul)* în (488)

(474) *Iată tabloul în negru și roșu ca scenele de război ale lui Paolo Uccello,* ***al luptei*** *de orbeți* ***de la Podul-Înalt*** (CĂLINESCU 16);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(475) ***neachitarea*** *taxelor* ***în ziua*** *următoare.*

Valorile circumstanțiale exprimate sunt:
– locală – (466), (467), (469), (471)–(474), (487), (488);
– temporală – vezi și (465), (475)

(476) ***acceptarea din ziua*** *următoare;*

– modală

(477) ***câștigarea la limită;***

– modală/cantitativă

(478) ***vânzarea cu bucata*** (*ap.* FLOREA 1983, p. 54);

– finală

(479) ***plecarea în anchetă***[205];

---

[205] Structura are la bază o construcție verbală citată ca exemplu de circumstanțial final la AVRAM 1997b, p. 384.

– consecutivă

(480) ***chinuirea de moarte*** *a sărmanului om a fost poate vina ei cea mai mare;*

– instrumentală – vezi şi (468), (470)

(481) ***trasul cu pistolul;***

– sociativă

(482) ***invitarea*** *lui* ***împreună cu Maria;***

– de relaţie

(483) ***câştigarea la puncte;***

– opoziţională

(484) ***plecarea*** *altuia* ***decât el***[206];

– cumulativă

(485) ***achiziţionarea*** *de echipament,* ***în afară de tehnică;***

– de excepţie

(486) ***respingerea*** *tuturor* ***în afară de tine.***

În corpusul analizat, sintagmele prepoziţionale cu valoare circumstanţială comparativă, cauzală, condiţională şi concesivă nu au statut atributiv clar: structurile sunt interpretabile şi ca eliptice de verb, în sensul că permit lexicalizarea unui verb la forma de participiu, pe care gruparea prepoziţională îl determină, ocupând poziţia sintactică a complementului circumstanţial. Atributul prepoziţional cu valoare modală, finală, consecutivă şi de relaţie exclude interpretarea prin elipsă doar atunci când se realizează ca îmbinare oarecum stabilă (*la limită, în achetă, de moarte, la puncte* etc.) şi determină nume de „acţiune". În relaţie cu nume de „acţiune/ rezultat al acţiunii", aceste sintagme prepoziţionale realizează construcţii eliptice: (477a) *câştigul [realizat] la limită* etc. Atributul prepoziţional instrumental în structurile (468), (470), (481) are rol dezambiguizator: în vecinătatea lui substantivul regent actualizează un anumit sens lexical (similar

---

[206] Adverbul *decât* manifestă în context caracteristici prepoziţionale, impunând cazul acuzativ pronumelui pe care îl introduce. De regulă, nominalul ce urmează adverbului *decât* preia construcţia nominalului la care se raportează în context; vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 260. Aşadar în (484) ne-am fi aşteptat la un genitiv: *plecarea altuia decât a lui.* CIOMPEC 1985, p. 31, îl consideră element cu funcţie exclusiv relaţională, şi nu adverb.

se pune problema pentru verbul corespunzător numelui de acțiune). În celelalte exemple din corpus, gruparea prepozițională care exprimă instrumentul acțiunii realizează structuri eliptice de verb. Atributul circumstanțial sociativ, opozițional, cumulativ și de excepție se înregistrează în structuri sintactice ternare[207], implicând un alt atribut (lexicalizat sau subînțeles) al regentului. Aceste structuri sunt sau nu eliptice în funcție de tipul atributului în raport cu care se exprimă „asocierea", „opoziția", „cumulul" ori „excepția"; astfel, în (484) apare un genitiv „subiectiv", în (482) și în (486), un genitiv al obiectului direct, iar în (485), acuzativul cu *de* al obiectului direct, toate fiind atribute care satisfac direct o valență combinatorie a nominalului regent. Nu apar în structuri eliptice de verb atributele prepoziționale ce corespund unui complement circumstanțial obligatoriu, nesuprimabil[208] – (472). În general, apariția unui atribut prepozițional circumstanțial în structuri sintactice noneliptice se corelează cu actualizarea valorii „acțiune" de către substantivul determinat.

De regulă prepoziția care introduce un atribut circumstanțial este cea cu care se construiește complementul circumstanțial corespunzător[209]; vezi, de exemplu, (465a) *intrarea în clase – a intra în clase* etc. Există situații în care prepoziția din grupul nominal și cea din grupul verbal sunt diferite[210], cel puțin în româna contemporană standard. Credem că fenomenul e limitat la substantive polisemantice, desemnând „acțiunea" și „rezultatul acesteia". De exemplu:

(487) *acționează în/*din zonă*[211], *acționare(a) în/*din zonă* (cu numele de „acțiune" articulat și nearticulat enclitic), dar *acțiune(a) în/din zonă* (cu numele de „acțiune/rezultat al acțiunii" articulat și nearticulat enclitic); vezi și (471), (476);

---

207 Cf. GUȚU ROMALO 1973, p. 196–202, despre complementul opozițional, cumulativ, de excepție și sociativ.

208 Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 101–103, despre distincția dintre circumstanțialul obligatoriu și cel facultativ.

209 GRIGORESCU 1954, p. 113. La PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 168, se discută această problemă în termenii menținerii nemodificate a grupului prepozițional circumstanțial după aplicarea unei transformări de nominalizare.

210 GRIGORESCU 1954, *ib.*

211 Construcțiile marcate cu asterisc în (487) și în (488) sunt posibile, dar exprimă alt înțeles.

(488) *survolează la/*de la 10.000 de metri, survolare(a) la/*de la 10.000 de metri* (cu numele de „acţiune" articulat şi nearticulat enclitic), dar *survol(ul) la/de la 10.000 de metri* (cu numele de „acţiune/rezultat al acţiunii" articulat şi nearticulat enclitic); vezi şi (474).

Prepoziţiile *din, de la* apar mai frecvent după numele de „acţiune/ rezultat al acţiunii" însoţite de articolul hotărât enclitic sau de alte determinări *(o interesantă acţiune din zonă, acest spectaculos survol de la 10.000 de metri)*. În structurile cu nume de „acţiune/rezultat al acţiunii" şi prepoziţiile ocurente în grupul verbului sau al numelui de „acţiune" *(în, la)*, se poate lexicaliza un participiu; construcţiile sunt aşadar eliptice: (487a) *acţiunea [făcută] în zonă*, (488a) *survolul [realizat] la 10.000 de metri*. Sintagma prepoziţională este analizabilă ca circumstanţial în relaţie cu acest participiu. Pe baza observaţiilor anterioare se poate susţine că unele contexte prepoziţionale sunt comune verbului, numelui de „acţiune" şi substantivului polisemantic nume de „acţiune/rezultat al acţiunii", iar altele sunt comune substantivului polisemantic nume de „acţiune/rezultat al acţiunii" şi substantivului „prototipic" nume de „obiect" (cu trăsăturile [+/– animat]); cf. *trupele din/* în zonă, avionul de la/* la 10.000 de metri*. În această ultimă situaţie se află şi substantivele ce denumesc „locul acţiunii, momentul acesteia etc."; spunem, de exemplu, *parcarea din zonă*, referindu-ne la „locul în care se parchează", dar *parcarea în zonă*, când avem în vedere acţiunea însăşi. Contextele prepoziţionale care diferenţiază grupurile nominale de cele verbale exclud posibilitatea de a subînţelege un verb, deci de a interpreta construcţia ca fiind eliptică de verb. Este interesant faptul că prepoziţiile ce particularizează structura grupurilor nominale în raport cu cea a grupurilor verbale corespunzătoare sunt compuse cu *de*[212], un conector sintactic general atributiv, specific construcţiilor nominale.

Rezumând discuţia de mai sus, vom preciza că gruparea prepoziţională cu valoare circumstanţială satisface o valenţă combinatorie a nominalului-centru şi îndeplineşte funcţia sintactică de atribut (în mod indiscutabil) în următoarele situaţii: când corespunde unui complement circumstanţial nesuprimabil; când are rol dezambiguizator (fiind o vecinătate nesuprimabilă în construcţiile în care termenul determinat actualizează un

---

[212] GRIGORESCU 1954, *loc. cit.*; AVRAM 1997b, p. 265, 276; FLOREA 1983, p. 67; cf. VASILIU L. 1965a, p. 117–118, despre prepoziţiile specifice grupului nominal.

anumit sens lexical); când corespunde unui complement circumstanțial suprimabil şi determină un substantiv cu statut clar de nume de „acțiune"; când implică în context un alt atribut, care satisface o valență sintactică a nominalului regent, fiind exclusă interpretarea construcției ca eliptică de verb; când prepoziția este diferită de cea cu care se construieşte complementul circumstanțial corespunzător din grupul verbal.

Într-o analiză care face abstracție de natura eliptică a anumitor structuri cu prepoziții şi are în vedere exclusiv organizarea sintactică „de suprafață", sintagma prepozițională funcționează ca atribut pe lângă numele de „acțiune/rezultat al acțiunii" şi corespunde unui circumstanțial al verbului din aceeaşi rădăcină lexicală cu numele de acțiune regent sau din aceeaşi clasă semantică.

Numele de „acțiune/rezultat al acțiunii" regente în construcțiile eliptice sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi şi (9), (501)–(505), (508)–(510), (512), (514)–(516), (518)

(489) *Iuga „au descălecat oraşe pren țară", „au ales sate şi le-au făcut ocoale" (scene de* ***călărire cu opriri,*** *de împărțeală şi de târlă)* (CĂLINESCU 16);

(490) ***Certarea cu cuvânt,*** *cea mai bună povață* (IORD. GOLESCU *ap.* ZANNE, P. VIII 645, în DA s. v. *certa*);

(491) ***Facere înaintea sorocului*** „fausse couche, avortement" (PONTBRIANT, în DA);

– cu structura supinului

(492) ***pescuitul până seara;***

– ca derivate cu sufixe – vezi şi *-íe* în (511)

-ăciúne

(493) ***îngrupăciunea cu cinste*** *nu stă în facerea sicriului de argint* (SA 167: 155r);

-énie

(494) ***Împărtăşenia în azimă şi fără vin*** (IORGA, C. I. II 56, în DA s. v. *împărtăşi*), atribut multiplu;

-úră

(495) ***arsura, din pricina*** *săcetei*[213] (I. IONESCU, C. 174, în DA: „ofilire a grânelor de prea multă căldură, de secetă”);

„zero” – vezi şi *trai* în (71), (506), (507), (513), (517)

(496) ***acceptul în termen;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(497) ***neîmpărtăşirea cu vin;***

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(498) ***rugămintea cu lacrimi;***

■ cuvinte neanalizabile

(499) ***drumul la Bucureşti*** *a fost obositor;*

■ unităţi frazeologice

(500) ***trecerea în revistă din*** *acea* ***zi.***

Un tip particular de construcţie este reprezentat de atributele cu prepoziţii corelative:

(501) *s-au apropiiat vrémea* ***trécerii din*** *ceastă* ***lume*** *trecătoare* ***în viaţa*** *cea de vecie* (SA 14: 4v);

unul dintre termenii corelativi poate lipsi:

(502) *mai cu mare grije au fost de* ***trécerea*** *lui* ***din*** *ceastă* ***lume*** (SA 16: 6v).

Valorile circumstanţiale exprimate în structurile eliptice sunt:
- locală – (9), (71), (499), (501), (502);
- temporală – vezi şi (9), (491), (492), (496), (500)

(503) ***deplasarea pentru o perioadă;***

– modală propriu-zisă – vezi şi (489), (493), (498)

(504) ***guvernarea conform înţelegerii;***

– cantitativă

(505) ***reducere cu 10%;***

---

[213] Virgula plasată între numele regent şi sintagma prepoziţională indică natura eliptică a structurii. Am optat pentru interpretarea grupării *din pricina* ca îmbinare analizabilă, şi nu ca locuţiune prepoziţională, considerând-o insuficient sudată.

– comparativă[214]

(506) ***o luptă ca aceea;***

– cauzală – vezi şi (495)

(507) ***omor din imprudenţă;***

– finală

(508) ***plecarea cu*** *acest* ***scop;***

– consecutivă

(509) ***torturarea până la sânge;***

– instrumentală – vezi şi (490), (494), (497)

(510) ***găurirea*** *materialului* ***cu sfredelul*** (MDEX 90 s. v. *găurire*);

– sociativă

(511) ***călătoria cu Maria;***

– de relaţie

(512) ***clasificarea după greutate;***

– condiţională

(513) ***lupta în caz de atac*** *armat;*

– concesivă

(514) ***cedarea împotriva voinţei;***

– opoziţională

(515) ***deplasarea*** *la Iaşi* ***în loc de Cluj;***

– cumulativă

(516) ***întâlnirea*** *şi cu altcineva* ***afară de tine;***

– de excepţie

(517) ***lupta*** *cu oricine* ***afară de tine.***

Nu toate tipurile de construcţii prepoziţionale circumstanţiale din grupul verbal au corespondent în grupul nominal. De exemplu, locuţiunea prepoziţională *în locul* (condiţională) creează structuri neclare, echivoce:

[214] La GRIGORESCU 1954, p. 112–113, se atrage atenţia asupra atributului comparativ construit cu elementele *ca* şi *cât,* specie de atribut nediscutată în studii anterioare.

(518) *în locul lui, părăseam oraşul* – ***părăsirea** oraşului, **în locul lui*** (valoarea condiţională a grupării prepoziţionale devine secundară, greu sesizabilă; nuanţa principală în context e cea opoziţională).

Prepoziţiile utilizate în construcţiile cu valoare circumstanţială impun cazurile acuzativ –(9), (71), (465)–(490), (492)–(503), (505)–(513), (515)–(517) –, genitiv – (491), (514), (518) –, dativ – (504). Atributul prepoziţional cu valoare circumstanţială se exprimă prin substantive – (9), (71), (465)–(483), (485), (487), (489)–(504), (507)–(515) –, prin pronume – (484), (486), (506), (516), (517) –, prin numerale – (488), (505) – şi este postpus regentului. Rolurile tematice îndeplinite de atributul prepoziţional în construcţiile discutate sub **7.1.1.5.4.** sunt definite în general pe baza conceptelor tradiţionale ce indică tipurile de circumstanţial: „instrument(al)" [– animat], „locativ" [– animat], „cauză" [– animată] etc. Unele distincţii de nuanţă şi detalii ale analizei logico-semantice moderne nu au corespondent în terminologia gramaticii tradiţionale; de exemplu, diferenţierea în cadrul „(a)sociativului" între „coagent" [+ animat], mai ales [+ uman] – „cel care însoţeşte agentul, are acelaşi rol cu acesta şi ocupă acelaşi loc cu el în lanţul cauzal prin care se reprezintă evenimentul (acţiunea)", vezi (511) –, iar, pe de altă parte, „codativul" [+ animat], de regulă [+ uman] – „cel care însoţeşte dativul/experimentatorul, îndeplinind acelaşi rol şi ocupând acelaşi loc cu el în lanţul cauzal"[215], vezi (482). Determinantul substantival cu prepoziţie exprimând o valoare circumstanţială este un context comun numelor de acţiune, infinitivului verbal şi supinului verbal – (481a) *a trage/ de tras cu pistolul* etc. –, dar şi anumitor nume de stare. Credem că în structurile nonambigue, neinterpretabile ca eliptice de verb, atributul prepoziţional „circumstanţial" ce determină nume de stare exprimă în special valori locale, temporale, modale, instrumentale, mai rar valori opoziţionale, cumulative sau de excepţie. Atributul se construieşte cu aceeaşi prepoziţie ca şi complementul circumstanţial pe care îl redă, mai ales când numele de stare corespunde formal unui verb ori unui adjectiv: *persistenţa mirosului (mirosul persistă) în cameră; prezenţa (prezent) lângă verb; deţinerea (a deţine) în anul acesta, în custodie, cu chirie; invidia (a invidia) pe altul decât pe Ion, şi pe alţii în afară de Ion, pe toţi în*

---

[215] GIVÓN 1984, p. 127, 130; cf. CROFT 1991, p. 178; vezi şi RAUH 1994, p. 45 ş. u., despre rolurile tematice ale sintagmelor prepoziţionale.

afară de Ion. Atributul introdus prin prepoziţii compuse cu *de,* general atributive şi diferite de prepoziţiile complementului circumstanţial redat, determină nume de stare cu/fără corespondent verbal sau adjectival: *suferinţa din (a suferi în) spital, nervozitatea din (nervos în) acea zi, cefaleea din timpul operaţiei.*

7.1.1.5.5. Alte atribute prepoziţionale redau elementul predicativ suplimentar din construcţia unui verb tranzitiv compatibil cu pasivizarea sau intranzitiv şi se introduc, ca şi elementul predicativ suplimentar, prin prepoziţiile numite „ale calităţii”, care exprimă sensul „în calitate de” şi cer cazul acuzativ: *ca, drept,* îmbinarea cvasilocuţională *în nume de* etc. Prepoziţia este omisibilă în anumite condiţii (vezi detalii în **7.1.1.4.3.**). În context se exprimă ori se subînţelege un atribut cu valoarea obiectului (complementului) direct din construcţia verbului tranzitiv sau cu valoarea subiectului din construcţia verbului intranzitiv.

Numele de „acţiune” regente, de regulă articulate hotărât, sunt formaţii analizabile:

– cu structura infinitivului lung

(519) ***alegerea drept reprezentant;***

(520) ***Priimire în nume de ucenic*** (NT 135: Matei X 12v);

(521) ***participarea*** *lui* ***ca unul*** (sau ***ca primul*** *şi cel mai important*) *dintre delegaţi* – *lui,* atribut „subiectiv”;

– ca derivate cu prefixe negative de la infinitive lungi substantivale

(522) ***nealegerea*** *lui* ***ca deputat*** – *lui,* atribut „obiectiv”.

Regenţii aparţinând altor tipuri structurale sunt ambigui în context (nume de „acţiune/rezultat al acţiunii”) şi selectează mai ales prepoziţia *ca:*

■ formaţii analizabile

– cu structura supinului

(523) ***mersul*** *acolo* ***ca inamici*** *nu era lipsit de riscuri;*

– ca derivate cu sufixe

-ţie

(524) ***contribuţia*** *ei* ***ca mamă*** – *ei,* atribut „subiectiv”;

„zero”

(525) ***acordul*** *lui* ***ca părinte*** – *lui,* atribut „subiectiv”;

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(526) ***rugămintea** ei **ca mamă** – ei,* atribut „subiectiv";

- cuvinte neanalizabile

(527) ***drumul ca pelerini** la locurile sfinte;*

- unități frazeologice

(528) ***trecerea în revistă** a trupelor **ca reprezentant** din partea comandamentului – a trupelor,* atribut „obiectiv".

Atributul prepozițional discutat în **7.1.1.5.5.** se exprimă prin substantive – (519), (520), (522)–(528) – și prin substitute (pronume, numerale) – (521). În general, este postpus regentului, după atributul „obiectiv"/„subiectiv" – (519)–(528). Este o vecinătate de tip verbal, un determinant suprimabil atât în construcția verbului – inclusiv la modurile infinitiv și supin, (519a) *a alege/de ales drept reprezentant* –, cât și în construcția numelui de acțiune. Contextul admite și unele nume de stare *(suferința ei ca mamă).*

7.1.1.5.6. Unele atribute prepoziționale nu au corespondent în grupul verbal. Ele satisfac disponibilitatea generală a nominalelor de a primi determinări atributive cu rol de identificare sau de calificare. Construcțiile relevă un aspect al naturii nominale a numelor de „acțiune/rezultat al acțiunii". Frecvent substantivele generice *acțiune, operație* etc. sunt regentele unor atribute de identificare exprimate prin nume de acțiune și introduse cu ajutorul prepoziției *de:*

(106) *au luat parte la **acțiuni de luptă*** (EVENIM. 456: 3);

(14a) *Cutare pedant n-a văzut aici decât **o operație de publicare** de texte* (CĂLINESCU 4).

Prepozițiile care introduc atribute de identificare/calificare sunt mai ales *ca* „în calitate de" (prepoziția calității), *de, din, dintre, cu:*

(529) *se începe cu **spălarea** materialului **ca operație** principală;*

(530) ***baia de seară;***

(531) *cel din urmă săvârșind **o muncă din cele mai ingrate***[216] (CĂLINESCU 6);

(532) *două **încercări dintre acestea;***

(533) ***conflictul cu caracteristici** de război civil.*

---

[216] Adjectivul la superlativ relativ este aici substantivat. Pentru utilizarea prepoziției *din* în locul lui *de,* vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 275.

Unele dintre aceste îmbinări au devenit oarecum stabile:

(534) *a veni, a sosi, a pleca pe* ***drum de seară.***

Atributul construit cu prepoziția *ca* se raportează exclusiv la numele de acțiune regent în exemple cum este (529) și nu implică un atribut „subiectiv"/„obiectiv" exprimat ori subînțeles (vezi **7.1.1.5.5.**, *supra*).

Numele de acțiune regente sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – (529), (532);

– cu structura supinului

(535) ***plânsul de*** *fiecare* ***zi;***

– ca derivate cu sufixe – *-ăție* în (14a), *-iúne* în (106), „zero" în (531);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(536) ***neînțelegerea de*** *fiecare* ***zi;***

– ca singulare create sub influența pluralului

(537) ***batjocura de*** *fiecare* ***zi;***

■ cuvinte neanalizabile – (530), (533), (534);

■ unități frazeologice

(538) ***o trecere în revistă din două.***

Remarcăm marea disponibilitate a numelor de acțiune neanalizabile de a apărea în acest tipar sintactic, comparativ cu celelalte tipare discutate în **7.1.1.** Ocurența prepoziției *de* este cvasigenerală în grupurile nominale, implicit în cele având ca centru sintactic un nume de acțiune[217]. Iată și câteva exemple cu nume de stare: *anemie cu consecințe grave, stare de criză.*

Atributul fără corespondent în grupul verbal se exprimă prin substantive – (14a), (106), (529)–(531), (533)–(537) –, prin pronume – (532) –, prin numerale (538). Este postpus regentului.

7.1.1.5.7. Anumite construcții cu atribut prepozițional sunt ambigue independent de sau concomitent cu posibilitatea de a raporta sintagma

---

[217] Vezi, de ex., DRĂGANU 1945, p. 73; GRIGORESCU 1954, p. 113. Cf. BOOIJ și VAN HAAFTEN 1988, p. 108, despre corespondentele fr. *de,* oland. *van.*

prepozițională la substantivul regent adesea el însuşi ambiguu (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii") şi la un verb subînțeles în context (vezi **7.1.1.5.1.**).

Una dintre sursele ambiguității este polisemia prepoziției *de*, caracterul ei plurifuncțional. În numeroase contexte, sintagma prepozițională cu *de* exprimă concomitent o valoare atributivă („felul"[218]) şi una circumstanțială. Exemplificăm în continuare valorile circumstanțiale cel mai frecvent înregistrate:

– locală

(539) *a face **muncă de teren;***

– temporală

(540) *răspunsuri țâfnoase la **provocările de moment*** (EVENIM. 936: 1);
(541) *să să osândească la **surghiunie de** trei **ani*** (LC 140/19);

– comparativă

(542) *cuvintele au **apăsare de plumb*** (CĂLINESCU 16);
(543) *cu **zâmbiri de curtezană** şi cu ochi bisericoşi* (EMINESCU *ap.* PAUL 1932, p. 248);

– cauzală

(544) *vară cu „ploi gréle şi povoaie de ape şi multă **înecare de apă** s-au făcut"* (URECHE, LETOPISEȚUL *ap.* CĂLINESCU 16);

– finală

(545) *efectuarea **tăieturilor de regenerare*** (TVR 1 1995);
(546) *Echipajul a decolat în condițiile **unui „zbor de încercare"*** (EVENIM. 936: 4);

– consecutivă

(547) *Că şi lor Domnul Dumnezău aşea le va îngădui **îngrupăciune de cinste,** de vor îngrupa şi ei cu cinste pre soții lor cei temători de Dumnezău* (SA 166–167: 154v);

– instrumentală

(548) *ca să-i dea orice **ajutor de oaste** va cere* (C. NEGRUZZI, I. 137, în DA);
(549) *Să plătească omul greşeala sa, cu **certare de munci şi de moarte*** (VARLAAM, C. 109, în DA s. v. *certa*), atribut multiplu.

---

[218] Vezi, de ex., GRIGORESCU 1954, p. 103, 115–117.

Prepoziția *de* apare și în structura complementului circumstanțial de cauză, adică în grupul verbal: *a se îneca de apă*. În celelalte construcții discutate aici, prepoziția reprezintă o vecinătate specific nominală, complementul circumstanțial corespunzător fiecărui atribut prepozițional din (539)–(543), (545)–(549) se introduce prin alți conectori sintactici decât *de*. Prepoziția satisface o valență combinatorie a nominalelor regente. Acestea sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (540), (542)–(544), (549);

– ca derivate cu sufixe – *-ăciúne* în (547), *-ie* în (541), *-tór* în (548), *-etúră* în (545), „zero" în (539), (546).

Deși nu am înregistrat exemple cu nume de acțiune la forma negativă, admitem posibilitatea ca acestea să fie determinate de un atribut introdus prin prepoziția *de* ambiguă în context.

Generatoare de ambiguitate este de asemenea absența prepoziției. Unele grupuri nominale eliptice înregistrate mai ales în stilul publicistic au o organizare sintactică mai puțin clară, de aceea refacerea structurii lor complete este dificilă. Într-o construcție ca:

(550) *proba de* ***coborâre femei,***

elementul neexprimat poate fi o prepoziție *(de, pentru)*, o secvență mai largă *(la care participă)* etc. Contextul permite mai multe interpretări sintactice și semantice ale nominalului *femei*. Subînțelegerea prepoziției *de* se corelează cu interpretarea „subiectivă" în raport cu numele de acțiune regent *coborâre*. Nominalul *femei* ar putea fi, de asemenea, subiect într-o propoziție relativă *(la care participă femei)*, atribut prepozițional pe lângă substantivul *proba* (*proba pentru femei*, cu sensul „destinată") etc.

Dacă numele de acțiune s-a format de la un verb cu regim sintactic dublu, tranzitiv și intranzitiv, atunci gruparea prepozițională cu *de* redă concomitent subiectul grupului verbal intranzitiv și obiectul (complementul) direct al celui tranzitiv:

(551) *au stopat* ***creșterile*** *artificiale* ***de prețuri*** *la carne și la produse din carne* (TVR 1 1995) – *prețurile cresc* (construcție intranzitivă noncauzativă), *ei cresc prețurile* (construcție tranzitivă cauzativă)[219].

Verbe ca *a conteni* se înregistrează în structuri intranzitive fără obiect sau cu obiect indirect (în cazul dativ) și tranzitive cu obiect direct (în

---

[219] Vezi acest tip de ambiguitate în **7.1.1.1.6.**

cazul acuzativ); de aceea atributul prepozițional dependent de un substantiv format de la acest verb redă subiectul, obiectul indirect sau obiectul direct al acțiunii în structuri ca:

(552) *Am făcut alianție, adecă* ***contenire de arme*** (DIONISIE, C. 174, cf. 182, în DA s. v. *conteni*).

În contextele ambigue gruparea prepozițională cumulează și alte valori; de exemplu, valoarea „subiectivă" poate coexista cu cea „posesivă" și „instrumentală"[220]:

(553) ***Dătătură de pușcă*** (PONTBRIANT, în DA s. v. *da*);

(554) *țin numai câtu e o* ***clipitură de ochi*** (SA 131: 120r).

O altă sursă a ambiguității este dubla subordonare a grupării prepoziționale – față de un verb și față de un nominal, ambele exprimate în context:

(555) *să nu îngăduiți* ***a face herecheturi împotriva cuprinderii*** *poruncilor ce au la mână* (PC 198/9–10), atribut/obiect (complement indirect) prepozițional;

(556) ***face ucidere cu sabia sau cu*** *altă* ***armă*** (P Înv. 98 X 1), atribut/complement circumstanțial instrumental multiplu.

La cele două relații sintactice identificabile în context se adaugă uneori a treia, cu un verb subînțeles la forma de participiu. Așadar gradul de ambiguitate crește dacă se are în vedere și natura eliptică a anumitor construcții:

(557) ***continuarea atacului*** [*declanșat, îndreptat* etc.] ***împotriva sârbilor*** (TVR 1 1995), atribut/obiect (complement indirect) prepozițional;

(558) ***să-i dea certare*** [*făcută* etc.] ***pre trup***[221] (P Înv. 69 XIII 134), atribut/complement circumstanțial de loc.

Mai ales în unele construcții vechi, acuzativul cu prepoziția *la* e ambiguu sub aspectul funcției sintactice. De exemplu, în:

(559) *Veastea cându să va audzi că cutarea i-au stricat fecioriia cutarele, nu iaste aceasta* ***arătare la giudeț****, cum să-i fie stricat fecioriia cu adevărat, iară face prepus mare foarte* (P Înv. 141 XXXVIII 4),

sintagma prepozițională e analizabilă ca atribut „obiectiv indirect" ori cu nuanță circumstanțială de loc în raport cu substantivul *arătare* (după cum

---

[220] Vezi și **7.1.1.1.6.**

[221] „Pedepsire/pedeapsă".

giudeț se referă la „judecător"/„judecată" – „arătare judecătorului/la judecată") și ca circumstanțial de relație subordonat predicatului („pentru judecător, din punctul lui de vedere nu este arătare").

7.1.1.6. Substantiv (sau substitut) apoziție cu/fără prepoziție. În general, are aceeași formă cazuală sau construcție prepozițională ca și numele de acțiune cu care intră în raport de coreferențialitate și de nondependență[222]:

(5a) *domnia este **zidărie, lucrare*** (CĂLINESCU 16), nominativ;

(560) *din pricina **neacceptării, adică a respingerii,*** genitiv;

(561) *datorită **neacceptării, adică respingerii,*** dativ;

(562) *aștept **plecarea, adică lucrul** de care mă tem cel mai mult,* acuzativ;

(563) *mă aștept **la refuz, adică la orice;***

(564) *mă tem **de încercări, și anume de primele.***

Mai puțin frecvent apoziția stă în cazul nominativ, neacordată, stabilind cu numele de acțiune coreferențial o relație de dependență unilaterală[223]:

(565) *se ocupă **de electroalimentare (adică alimentare** cu curent electric).*

Adeseori apoziția este ea însăși nume de acțiune, precedat facultativ de un adverb (o grupare adverbială) explicativ(ă) – *adică, (și) anume.* Apoziția intră în relație cu nume de acțiune aparținând oricărui tip structural:

■ formații (semi)analizabile

– cu structura infinitivului lung – (562), (564) –, inclusiv cu elemente de compunere atașate infinitivului lung substantival (565);

– cu structura supinului

(566) ***descifratul, adică cititul** slovelor;*

– ca derivate cu sufixe – vezi și *-iúne* în (105), *-ie* în (5a), *-ie* în (157), „zero" în (563)

-țión

(567) ***coniuncțion, adecă împreunare*** (FN, 121, în DÎLR s. v. *coniuncție*);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale –(560), (561);

– ca singulare create sub influența pluralului

[222] GUȚU ROMALO 1973, p. 43–44; C. Frâncu, în ILRL, p. 150, 350, despre frecvența și despre distribuția regională a apozițiilor (ne)acordate din româna veche, însă fără referire la numele de acțiune.

(568) ***batjocura, adică umilirea;***

- cuvinte neanalizabile

(569) ***jogging, adică alergare;***

- unități frazeologice

(570) ***băgare de seamă, adică grijă.***

Apoziția se exprimă prin substantive – (5a), (105), (560)–(562), (565)–(570) –, prin pronume – (563) –, prin numerale – (564). Este postpusă numelui de acțiune cu care intră în relație. Fiind coreferențială cu un nume de acțiune, are trăsătura [– animat]. Reprezintă o vecinătate de tip nominal, care nu se înregistrează ca atare în grupul sintactic al verbului și pe care numele de acțiune o au în comun cu numele de stare (de exemplu, *agonie, adică stare premergătoare morții*).

7.1.2. Adjectivul. Vom grupa aici atributele numite adjectivale, exprimate prin adjective propriu-zise și prin unele părți de vorbire cu comportament gramatical apropiat de al adjectivelor.

Adjectivele propriu-zise (calificative) sunt frecvent utilizate ca determinanți ai numelor de acțiune în toate perioadele și în toate tipurile de texte:

(571) *Că trebuiaște, după adevărŭ și* ***nevoință multă****, cine va vrea să între întru împărățiia ceriului* (CC_2 4/14–15);

(572) *Să ne lăsăm de... furtișaguri și de* ***mărturisitura strâmbă*** (CORESI, EV. 437, cf. 433, în DLR);

(573) *vor ieși cu* ***gătire multă*** (B 10: XV/14);

(574) *macar de-are fi furtușagul cât de micșor.* ***Furtușag mic*** *să chiamă* (P Înv. 65 XII 98);

(575) *nu-i* ***lucru ușor*** *spăseniia, că cu frică și cu cutremur să lucrează?* (SA 149: 137v);

(576) *Să face* ***repartițion nou*** *contribuționului chesaricesc* (DRA, I, 369, în DÎLR s. v. *repartiție*);

(577) *Cuiburi de* ***intrigi politice*** (MAIORESCU, D. I 83, în DA);

(578) *pomelnic [...] de voievozi [...] având în frunte* ***un descălecat plin*** *de cețuri,* ***dar memorabil*** (CĂLINESCU 26), atribut multiplu.

În unele construcții vechi, adjectivul calificativ apare disociat de morfemul comparativului de superioritate prin intercalarea unei prepoziții:

[223] GUȚU ROMALO 1973, p. 39–40.

(579) *să va certa* ***mai cu rea moarte*** (P Înv. 89 VIII 4).

Adjectivele pronominale de asemenea apar frecvent cu funcție atributivă pe lângă nume de acțiune, în construcții vechi și moderne aparținând diferitelor varietăți socioculturale ale limbii:

– adjectiv pronominal de întărire

(580) ***acțiunea însăși;***

– adjectiv pronominal posesiv

(581) *după* ***moartea mea*** (DÎR 101);

– adjectiv pronominal demonstrativ

(582) *Că* ***ocărâreei aceștiia*** *trasŭ iaste și pre eluși se pare numai că e prea mândru* (CC_2 15/13–15), *că ocărește pre alalți* (CC_2 15/10–11);

(583) ***Răpitura cea*** *adevărată să cade să aibă aceaste doo seamne* (P Înv. 132 XXXII 29) – vezi **7.1.1.**, nota 13, despre statutul elementului *cel;*

– adjectiv pronominal interogativ

(584) ***Care trecere în revistă?;***

– adjectiv pronominal relativ

(585) *va fi vătămat pre tată-său,* ***care vătămătură*** *poate să-l osăbască despre tată-său* (P Înv. 94 IX 17);

– adjectiv pronominal nehotărât

(586) *pre acesta să-l omoară* ***ori cu ce moarte*** *va fi mai cumplită* (P Înv. 127 XXIX 2);

– adjectiv pronominal negativ

(587) *nu-i vor fi agiutat* ***nice la un furtușag*** (P Înv. 68 XIII 128).

În româna veche, elementele unui adjectiv pronominal compus apar uneori disociate prin intercalarea prepozițiilor – (586), (587).

Conform tradiției gramaticale, numeralele și participiile care determină un nominal sunt analizate ca atribute adjectivale. În combinație cu numele de acțiune se înregistrează următoarele specii de numeral:

– numeral cardinal

■ propriu-zis – vezi și (86), (102)

(588) *pentru cei ce nu botează în* ***trei afundări*** (ÎL 52; cf. ÎL 158);

■ colectiv – vezi și (108)

(589) ***ambele acțiuni;***

■ distributiv – vezi şi (109)

(590) *câte trei sărituri;*

■ multiplicativ – vezi şi (111a) *săritură dublă*

(591) *după aerare, apa este supusă **unei duble filtrări*** (TVR 1 1995);

– numeral ordinal propriu-zis – vezi şi (121), (132), (136)

(592) *Că nu are aşa a venì, ca **întâia venire** şi ca la preaobrajenie* (CC_2 536/23–24);

(593) *Astă născare fără vreme cam supără pre tata, dar popa îl liniştì spuindu-i că asta se întâmplă uneori, însă numai la **facerea dintâi*** (C. NEGRUZZI, I, 247, în DA s. v. *facere*).

Menţionăm aici şi disponibilitatea numelor de acţiune de a se combina cu „pronumerale" vechi (*al câtelea*, interogativ) şi neologice *(n, a n-a)*[224]:

(594) ***n încercări;***

(595) ***a n-a sosire.***

Construcţiile cu atribut adjectival exprimat prin numeral (mai ales cardinal propriu-zis şi ordinal propriu-zis) sunt vechi, frecvente în toate varietăţile limbii. Participiile sunt de asemenea atestate de timpuriu, cu circulaţie largă:

(596) *cândŭ **judecata înfricoşată** fi-va văzută* (CC_2 538/7–8);

(597) *Harap-Alb mulţămeşte furnicei pentru **ajutorĭul făgăduit*** (CREANGĂ, p. 238, în DA s. v. *ajutor*);

(598) *Să se facă **majorările cuvenite*** (SCÂNTEIA, 1952, nr. 2402, în DLR);

(599) ***omucidere pedepsită;***

(600) ***Vizionare plăcută!*** (TVR 1 1995).

Tot realizări ale atributului adjectival sunt gerunziile verbelor intranzitive adjectivate ca urmare a acordului cu substantivul regent. Acestea au apărut în prima jumătate a secolului al XIX-lea sub influenţă franceză[225]. Valentina Hristea a demonstrat că adjectivele de provenienţă

---

[224] Vezi discuţia despre pronumerale la AVRAM 1987 (1980), p. 113–114; AVRAM 1997b, p. 152.

[225] Vezi discuţia şi argumentele la HRISTEA V. 1967, p. 270–275. La CARAGIU 1957, p. 86–87, se vorbeşte despre tendinţa firească a gerunziului de a realiza acordul cu substantivul determinat, fenomen probabil de influenţă franceză în secolul al XIX-lea. Cf. şi EDELSTEIN 1972, p. 145.

gerunzială înregistrează cea mai mare frecvență în poezia secolului trecut, circulația lor fiind mult restrânsă în limba actuală. Sunt puține exemplele în care termenul regent e un nume de „acțiune”[226]; de regulă acesta cumulează în context și sensul „rezultat al acțiunii”:

(601) *arzânde răsfățări* (BOLINTINEANU, P. 210, în SMFC IV, p. 255).

Nu am înregistrat nume de acțiune determinate de substantive ori de elemente de compunere devenite adjective prin conversiune[227], dar considerăm că în principiu construcțiile sunt posibile.

De asemenea, au funcție de atribut adjectival unele grupări (cvasi)locuționale cu valoare:

- demonstrativă

(602) ***acesta feal de hotrie*** *nu să va certa* (P Înv. 125 XXVII 6);

- interogativă

(603) ***ce fel de rugăminte?;***

- nehotărâtă

(604) ***un feal de ucidere*** *să cheamă grabnică* (P Înv. 88 VII 1);

- negativă

(605) *nu să va certa* ***nice*** *cu* ***un feal de certări*** (P Înv. 100 XI 4).

În limba veche prepozițiile apar uneori între termenii îmbinării cvasilocuționale – (605).

Adjectivele propriu-zise și cele pronominale, numeralele cardinale propriu-zise, colective, distributive cu valoare adjectivală și multiplicative cu valoare adjectivală, numeralele ordinale propriu-zise, pronumeralele *(al câtelea, n, a n-a)*, participiile, gerunziile acordate sunt vecinătăți comune substantivelor nume de acțiune, substantivelor „prototipice” nume de „obiecte” [+/– animate], ca și numelor de stare *(două, ambele, câte două, n crize; a doua, a câta, a n-a criză; suferințe înzecite, suportate; furie crescândă)*; aceste vecinătăți exclud verbele cu care numele de acțiune se înrudesc prin formă și/sau prin conținut.

Unele atribute adjectivale nu au corespondent în structura grupului verbal – vezi (574), (575), (577), (578), (580), (582), (584)–(587),

---

[226] Vezi discuția sub **7.1.4.2.**

[227] Pentru aceste formații, în general accidentale, vezi AVRAM 1997b, p. 349.

(601)–(605). Altele redau, în relație cu numele de acțiune, un determinant al verbului corespunzător:

– subiect – vezi și (581)

(606) *sub* ***control sârb*** (TVR 1 1995), *sârbii controlează;*

– obiect (complement) direct (într-o construcție verbală activă) și implicit subiect (într-o construcție verbală pasivă)

(607) ***vânzări imobiliare*** (TVR 1 1995), *(se) vând imobile;*

– complement circumstanțial

■ de loc

(608) ***supravegherea aeriană*** *se reorganizează* (TVR 1 1995), *(se) supraveghează din/în aer;*

■ în mod propriu-zis – vezi și (572), (576), (579), (596), (598)–(600)

(609) *Moldova n-are cu Rusia nici un acord privind* ***apărarea reciprocă*** (EVENIM. 456: 3), *ele se apără reciproc*[228];

■ comparativ de egalitate

(610) [în cronica lui Matei, mitropolitul Mirelor, n. n. C. S.] *E și câte o* ***căinare neculciană*** (CĂLINESCU 27), *se căinează așa cum se căinează Neculce;*

■ cantitativ – (571), (573), (588)–(595);

■ instrumental

(611) *e suficientă o singură* ***spălare manuală*** *sau cu mașina* (TVR 1 1995), *a se spăla manual/cu mâna;* atribut instrumental multiplu exprimat printr-un adjectiv și printr-un substantiv cu prepoziție coordonate disjunctiv;

■ instrumental/de relație

(612) *motivarea oficială a* ***participării militare*** *a Rusiei la conflict* (EVENIM. 456: 3), *participă cu militari, din punct de vedere (pe plan) militar;*

---

[228] Despre înlocuirea adverbelor de mod cu adjective calificative în grupurile sintactice nominalizate, vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 170. Vezi și discuția despre atributul adverbial, *infra,* sub **7.1.3.** Adjective calificative de tipul *reciproc* redau circumstanțialul de mod din construcțiile verbale reciproce, fiind totodată un mijloc lexical de suplinire a pierderii de informație ca urmare a suprimării reflexivului cu valoare reciprocă în grupurile nominalizate; cf. PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 171.

■ opozițional

(613) ***acțiune** ilegală, **în loc de legală;** a acționa ilegal, în loc de legal;*

■ cumulativ

(614) ***refuz** neașteptat, **în afară de nepoliticos;** a refuza neașteptat, în afară de nepoliticos;*

■ de excepție

(615) *aprobă orice **acțiune în afară de terestră;** a acționa oriunde, în afară de pe uscat;*

– nume predicativ sau element predicativ suplimentar[229]

(616) *Până la **rămânerea definitivă** a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată* (C 11), *până când rămâne definitivă.*

(Pentru actualizarea și a altor valori în structurile ambigue, vezi *infra*, p. 188–190.) Atributul corespunzător numelui predicativ și elementului predicativ suplimentar este de regulă coocurent cu un atribut interpretabil „subiectiv" – *a hotărârii* în (616) – sau „obiectiv direct":

(617) ***declararea nulă a hotărârii** anterioare;*

precedă atributul „subiectiv"/„obiectiv direct", mai rar îl urmează – (616a) *rămânerea hotărârii definitivă*, (617a) *declararea hotărârii nulă* – și se acordă cu acesta în gen și în număr, cazul fiind obligatoriu nominativul[230].

Unele complemente exprimate prin adjective nu au corespondent în grupul nominal; de exemplu, structurile verbale ce conțin un circumstanțial de relație ca: ***de leneșă,*** *e leneșă* nu se nominalizează.

Unii cercetători[231] au remarcat că adjectivele calificative care exprimă naționalitatea (ca engl. *American*) sau caracteristica unei colectivități umane (engl. *national, liberal*) primesc o interpretare

---

[229] Analiza diferă în raport cu interpretarea verbului *a rămâne* ca predicativ/copulativ.

[230] Exemplul (617) aparține Mioarei Avram. Vezi AVRAM 1997b, p. 347, despre acordul adjectivului element predicativ suplimentar.

[231] Vezi, de ex., GRIMSHAW 1990a, p. 81, 111, 112; cf. BLINKENBERG 1960, p. 287; BARTING 1986, p. 364; Margherita Castelli, în GGIC I 1991, p. 352; Al. Graur a discutat câteva exemple din limba română în Ad., 25.IX.1930, vezi GRAUR 1987, p. 41–42.

agentivă[232] atunci când apar în dependență unilaterală față de un substantiv abstract nume de „acțiune"; aceste adjective sunt echivalente cu un substantiv corespunzător subiectului din construcția verbului de bază; de exemplu, *the American invention of the hamburger* „inventarea americană [...]" < „americanii inventează [...]". S-a arătat că în construcțiile nominale de acest tip din engleză adjectivele sunt totdeauna coocurente cu numele obiectului acțiunii *(the hamburger);* în absența acestuia, adjectivul se interpretează nonagentiv[233]. Examinarea din perspectivă diacronică a acestui tipar sintactic în română pune în evidență vechimea structurii, circulația ei în diferite varietăți ale limbii, diversitatea adjectivelor sub aspectul conținutului semantic și al rolului tematic exprimat. Astfel, în construcții vechi ca:

(618) *Dumnezeu... să ne acopere... de toate primejdiile drăceşti şi* ***blazne diavoleşti*** (DOSOFTEI *ap.* TDRG, în DA s. v. *blaznă*) „înşelăciuni, amăgiri, ispite, curse"; ideea de „acțiune" este implicită,

(619) *Din* ***facere dimonească*** *să strânsease în fântână mulțâme de şerpi* (DOSOFTEI, V. S. 228, în DA s. v. *facere*),

(620) ***fapturi dimoneşti*** (DOSOFTEI, S. 40/2, în DA s. v. *fapt*) „vrăji"

sau în texte populare:

(621) *Cine bate la fereastră, Nevastă, nevastă?... – Omule, pisica noastră... – Nu-i* ***bătaie pisicească****...* (TEODORESCU, P. P. 340, în DA s. v. *bătaie*),

adjectivul are trăsăturile semantice [+ animat, – uman, +/– abstract]. În (619) și în (620) e posibilă de asemenea interpretarea adjectivului ca desemnând „coagentul" acțiunii (participantul asociat ce realizează acțiunea împreună cu agentul[234]); acesta corespunde parțial complementului sociativ din gramatica tradițională. În (619)–(620) adjectivul are și valoare „instrumentală". Într-o structură ca:

(622) *Numai ce era mai di treabă domnii lipsiia, că nu cerca bătrânii la sfat, ci de la acei tineri din casă lua învățătură, iubiia glumile şi măscăriile şi* ***jocuri copilăreşti*** (URECHE *ap.* CĂLINESCU 17),

---

[232] Exprimă „agentul", persoana care declanşează deliberat acțiunea; vezi FILLMORE 1968, p. 24.

[233] Sintagma *the American invention* este acceptabilă cu condiția ca nominalul *invention* să exprime rezultatul acțiunii.

[234] GIVÓN 1984, p. 127, 130; CROFT 1991, p. 178. Vezi și **7.1.1.5.4.**

adjectivul redă fie subiectul, fie complementul comparativ de egalitate din grupul verbal corespunzător. În unele construcții, de exemplu:

(623) *fenomen de **devianță socială*** (TVR 1 1993),

rolul tematic exprimat prin adjectiv este mai degrabă cel de „experimentator"[235]. Adjectivele românești interpretabile agentiv („subiectiv") se combină mai ales cu substantive nume de „rezultat al acțiunii" sau cu substantive polisemantice denumind atât „acțiunea", cât și „rezultatul acesteia". De exemplu:

(624) ***atacul american.***

Reproducem în continuare câteva exemple pentru a ilustra puterea de circulație a tiparului:

(625) *Aceste cărți sunt în bună parte tipăriri a* [sic!] *unor texte religioase române care începuseră să circule în urma **propagandei husite*** (CĂLINESCU 7);

(626) *didahiile lui Antim sunt cele mai violente critici ale ordinei feudale și ale **asupririi otomane*** (CĂLINESCU 13);

(627) *sanatoriul a fost inundat, fiind închis **vizitării turistice*** (TVR 1 1995) – subiect sau circumstanțial de scop;

(628) *cu **participare românească** în afară* (TVR 1 1995);

(629) *diferendul a fost soluționat prin **mediere americană*** (TVR 1 1995);

(630) *formele posibile ale **nesupunerii civice*** (TVR 1 1995) – subiect *(cetățenii nu se supun)* sau complement circumstanțial de relație *(a nu se supune din punct de vedere/pe plan civic)*;

(631) *punerea [...] în libertate provizorie sub **control judiciar*** (C 11) – subiect *(justiția controlează)* sau circumstanțial de mod (*se controlează conform legilor, hotărârilor justiției* etc.).

Când regentul adjectivului calificativ este un substantiv înrudit formal și/sau semantic cu un verb tranzitiv admis în construcții pasive, adjectivul poate reda subiectul verbului pasiv sau obiectul (complementul) direct al verbului activ. Rolul tematic exprimat este „experimentator" [+ animat] sau „pacient" [– animat][236]. Frecvența tiparului e mai mare în limba actuală decât în cea veche:

---

[235] Vezi conceptul în **7.1.1.1.8.**

[236] Vezi **7.1.1.1.8.**

(632) *petrec în* ***dezmierdăciunea trupească*** (SA 113: 101v);
(633) *fiind evitate astfel* ***pierderile omeneşti*** (TVR 1 1995);
(634) *acte de* ***rapt teritorial*** (TVR 1 1995).

Adjectivul e uneori ambiguu, fiind interpretabil de asemenea ca realizare a unui circumstanţial:

(635) *servicii de* ***protecţie civilă*** (TVR 1 1995) – *(se) protejează cetăţenii, prin mijloace civile* (nuanţă instrumentală) etc.

sau ca realizare a unui obiect (complement indirect) prepoziţional:

(636) *operaţiuni (case) de* ***schimb valutar*** – *(se) schimbă valută, pe valută.*

Indicarea subiectului/obiectului acţiunii printr-o proprietate a acestuia (lexicalizată ca adjectiv calificativ) implică referinţa generică. Din acest punct de vedere adjectivul „subiectiv"/„obiectiv" e mai apropiat semantic de acuzativul cu *de* interpretabil „subiectiv"/„obiectiv"[237] decât de genitivul „subiectiv"/„obiectiv"[238]. De altfel, adjectivele alternează uneori în context cu atribute prepoziţionale echivalente:

(637) *s-a declarat categoric împotriva anumitor* ***schimburi teritoriale*** *în Bosnia [...]; un eventual* ***schimb de teritorii*** *între sârbi şi croaţi* (TVR 1 1995).

Mult mai rar adjectivul „subiectiv"/„obiectiv" este coocurent cu genitivul „subiectiv"/ „obiectiv", având acelaşi regent:

(638) ***unificarea administrativă, juridică şi a armatei*** (TVR 1 1995).

De asemenea sunt rare exemplele de adjective calificative cu referent individualizat:

(639) ***lucrare dumnezeiască,*** atunci când în context are sensul „lucrare a lui Dumnezeu, făcută de Dumnezeu", *Dumnezeu lucrează.*

Adjectivele pronominale posesive pot reda subiectul sau, mai rar, obiectul (complementul) direct din grupul verbal corespunzător[239]. Construcţiile sunt atestate în toate perioadele şi în diferite varietăţi ale limbii:

---

[237] Vezi **7.1.1.5.1.**, **7.1.1.5.2.1.**

[238] Vezi **7.1.1.1.1.**, **7.1.1.1.2.1.** Cf. PAUL 1932, p. 240–242, despre raportul semantic dintre atributul prepoziţional cu *de* şi atributul adjectival; BENVENISTE 1960, despre tipul de construcţie lat. *erilis filius* şi despre înlocuirea genitivului apartenenţei cu adjectivul de relaţie în latină.

[239] Vezi GLR, II, p. 120. Tipul acesta de structură a fost discutat şi la PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 169, în legătură cu exprimarea subiectului de persoana I şi de persoana a II-a în construcţiile nominalizate; autoarea nu se referă la echivalenţa dintre posesiv şi obiectul direct al verbelor de bază.

– subiect – vezi şi (42), (87), (672)

(640) *Şti Tatăl vostru ce v-ară trebui ainte încă de* ***cerşutul vostru*** (CS 298 XV 116v/7–9);

(641) *nu e omului calea lui, nici mearge bărbatulŭ să-şŭ isprăvească* ***meargerea sa*** (CC_2 16/5–6);

(642) *şi* ***întoarcerea ta*** *către bărbatul tău* (B 3: III/16);

(643) *au murit [...] pentru poftele trupului cu* ***neîngăduinţa sa*** (P Înv. 106 XIII 3);

(644) *dă-ne păstori buni şi sufleteşti să poată preveghea, prin* ***agiutoriul tău,*** *pentru sufletele noastre* (SA 45: 35r);

(645) *Deci aşea trudind până la sfârşeniia* ***peregrinăciunii sale*** *104 de ai s-au mutat la veacinicul răpaos* (DOSOFTEI, VS, dec., 198r, în DÎLR s. v. *peregrinăciune*);

(646) ***come-back-ul său*** *menţinându-se în aceeaşi notă de sobrietate* (TVR 1 1996);

– obiect (complement) direct

(647) *Fraţii ieşiră întru* ***tâmpirul nostru*** (COD. VOR. 99, în DA s. v. *întâmpina*);

(648) *Scoală în* ***tâmpinatul mieu*** (CORESI, PS. 151, în DA *ib.*);

(649) *nu vă spăimântareţi ca streinii de ispita acéea carea e cu foc întru voi spre* ***ispita voastră*** (SA 122–123: 111r).

Adjectivul posesiv substituie un nominal cu trăsătura [+ uman] şi îl interpretăm tematic ca „agent" în (640)–(646), respectiv ca „experimentator" în (647)–(649). La persoana a III-a există posibilitatea alegerii între posesiv (construcţie livrescă) şi genitiv[240]:

(650) *ascultarea* ***sa/lui.***

La persoanele I şi a II-a posesivul (cu trăsătura inerentă [+ individualizat]) reprezintă unicul mijloc de exprimare a subiectului sau a obiectului acţiunii, dat fiind că pronumele personal nu are forme pentru cazul genitiv[241].

---

[240] Vezi GLR_2 I, p. 157. La ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 237, se remarcă faptul că adjectivelor posesive din P Înv. le corespund forme de genitiv ale pronumelui personal în ÎL. (Nu se face referire specială la construcţiile cu nume de acţiune.)

[241] Pentru interpretarea posesivului ca genitiv al pronumelui personal, vezi MANOLIU 1967, p. 285–289.

Unele atribute adjectivale ce redau determinanți ai verbului sunt compatibile și cu regenți nume de stare care au corespondent verbal sau adjectival: în special atributele „subiective" exprimate prin adjective posesive *(existența/veselia sa – el există/este vesel)*, mai rar atributele exprimate prin adjective propriu-zise ori participiale cu valoare „subiectivă" *(prezența umană – omul este prezent)*, „subiectivă"/„comparativă de egalitate" *(iubire maternă – mama iubește, iubește ca o mamă)*, „obiectivă directă" *(posesie imobiliară – posedă imobile)*, circumstanțială locală *(existența pământeană – a exista pe Pământ)*, modală propriu-zisă *(asemănare întâmplătoare – a se asemăna întâmplător)*, cantitativă *(multă suferință – a suferi mult)*, de relație *(apartenență politică – a aparține din punct de vedere politic)* și numai excepțional cu valoare circumstanțială opozițională, cumulativă *(existență permanentă în loc de temporară, în afară de nejustificată – există permanent în loc de temporar, în afară de nejustificat)* ori de excepție *(nici o prezență, în afară de umană – nimic prezent, în afară de om)*. Nu am înregistrat nume de stare cu atribut exprimat prin adjectiv propriu-zis ori participial corespunzător circumstanțialului instrumental, numelui predicativ sau elementului predicativ suplimentar.

Topica atributului adjectival din grupul sintactic al numelor de acțiune nu ridică probleme speciale, dacă este descrisă în termeni morfologici și stilistici, conform tradiției gramaticale românești[242]. Astfel, adjectivele propriu-zise și cele de origine participială sunt de regulă postpuse[243]. Unele adjective cu valoare afectivă se plasează mai frecvent în fața substantivului[244], încă din epoca veche:

(651) *pre toți întru un trupŭ cu* ***sfânta botejune*** *împreunândŭ* (CC_2 2/33–34; cf. CORESI, E. III/9, în DA s. v. *botejune*);

(652) *șăzândŭ judecătoriulŭ la* ***înfricoșata judecată*** (CC_2 536/32–33); în concurență cu sintagma conținând adjectivul postpus, ***judecata înfricoșată***, vezi (596);

---

[242] Vezi observațiile generale asupra topicii atributului adjectival în GLR_2 II, p. 433–439.

[243] La DOBROVIE-SORIN 1987b, p. 123–128, se arată că aceasta este poziția de generare a adjectivului calificativ.

[244] Vezi discuția și trimiterile bibliografice, la RĂDULESCU MARIA 1963; GRAUR 1968, p. 313–314; NICULESCU 1991, p. 289–290.

(653) *făcându-le **multă asupreală** şi luându-le mai mult de cum au fost obiceaiul* (P Înv. 72 XIV 166).

În limba actuală se preferă antepunerea unor adjective[245] ca *mult* – (653). Structurile cu adjectiv postpus circulau în limba veche alături de cealaltă variantă de topică – (571), (573) –, iar astăzi sunt simţite ca oarecum învechite. S-a remarcat tendinţa actuală de a plasa adjectivul înaintea substantivului în enunţuri neexpresive, aparţinând în special stilului publicistic[246]:

(654) *temperatura a marcat astăzi o **uşoară creştere** faţă de zilele precedente* (TVR 1 1995).

Unele adjective actualizează sensuri diferite după cum sunt antepuse ori postpuse:

(655) *Vama Turnu, aflată **în plină construcţie*** (EVENIM. 936: 4), „în toiul...".

Gerunziile acordate sunt adesea antepuse – (601) –; topica lor obişnuită este în postpoziţie[247]. Adjectivele la gradul comparativ apar în limba veche şi antepuse:

(656) ***mai cumplită certare** să aibă* (P Înv. 92 IX 1).

În limba actuală se preferă postpunerea. Antepunerea superlativului se înregistrează mai ales la adjectivele care actualizează valori speciale când precedă substantivul:

(657) *specialiştii părţii vechi se vor simţi atinşi în disciplina lor. Dar în realitate nu e nici **cea mai mică atingere*** (CĂLINESCU 3), „neînsemnată".

Adjectivul *tot* e mai ales antepus, atât în limba veche, cât şi în cea actuală:

(658) *acesta iaste datoriu **toată asupreala** şi paguba ce vor fi păgubit neguţătorii pentru dâns* (P Înv. 72 XIV 166);

(659) *lăsând în seama armatei [...] **toate acţiunile*** (DILEMA 49: 2).

Adjectivele posesive sunt în general postpuse – (581), (640)–(650).

---

[245] Cf. şi COTEANU 1981, p. 114–115, fără referire la numele de acţiune.

[246] Vezi, de ex., GRAUR 1968, p. 314–315; FLOREA 1983, p. 102, 169.

[247] Vezi HRISTEA V. 1967, p. 255, 262 etc.

Posesivele antepuse (în construcții vechi sau poetice) și cele postpuse (cu excepția situației când urmează imediat după regentul articulat enclitic)[248] au în structură elementul *al:*

(660) *să arate singuri acelorŭ trei ucenici sfânta și înfricoșata **a sa preaobrajenie*** (CC_2 533/1–2);

(661) *aceste **acțiuni ale sale.***

Adjectivele demonstrative de apropiere și de depărtare când sunt antepuse nu conțin segmentul final *-a*[249]. În textele vechi sunt generale formele cu *-a* indiferent de topică[250]; în antepoziție acestea sunt concurate de formele fără *-a:*

(662) *Mi-au ales partea mea din locul Plopeanilor... și la **această alesătură** au fost din răzăși... Tolondan... și Miron* (URICARIUL, XXIII, 267, în DA s. v. *alesătură*) – vezi și *această arătare* în (559);

(663) *atunce la **acea bătae** de va ucide unul pre altul* (P Înv. 95 IX 25);

(664) *atunce **aceaia ucidere** să cheamă pentru nesocotința lui* (P Înv. 88 VII 2).

Adjectivul demonstrativ de identitate e numai antepus:

(665) ***aceeași acțiune.***

Adjectivele interogative, relative, nehotărâte (cele mai multe) și negative au topică fixă, fiind antepuse – (584)–(587). Adjective nehotărâte precum *ce* „orice", *ceva, nescare* sunt vechi[251]:

(666) *Nu are voe nime să-și omoară feciorul, macar în **ce greșală** l-are găsi* (P Înv. 92 IX 3);

(667) *de să va afla că face macar și **ceva asupreală*** (P Înv. 101 XI 13);

(668) *Cei ce aduc vrăjitori la casele lor pentru ca să facă **nescare farmeci*** (ȘAPTE TAINE *ap.* TDRG, în DA s. v. *farmec*).

Au topică fixă în antepoziție numeralele cardinale propriu-zise, colective, distributive, numeralele ordinale articulate enclitic *întâia, prima,* „pronumeralele" *n, a n-a* – (588)–(590), (592), (594), (595). Este numai

---

[248] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 173.

[249] GLR_2 I, p. 168.

[250] ROSETTI 1986, p. 501.

[251] Vezi și ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 489.

postpus numeralul ordinal *dintâi* – (593). Celelalte numerale au topică liberă. Îmbinările (cvasi)locuționale cu prepoziția *de* pe ultimul loc – (602)–(605) – sunt totdeauna antepuse.

Un anumit specific al topicii atributului adjectival în grupul sintactic al numelor de acțiune poate fi precizat în termeni sintactici. Astfel, se plasează după regent majoritatea atributelor adjectivale corespunzătoare unui determinant verbal – (606)–(608), (611)–(617). Au topică liberă atributele adjectivale ce redau complementul modal, complementul comparativ și atributele corespunzătoare subiectului sau complementului direct în construcții vechi și/sau populare – (618)–(622), (632).

În studii anterioare s-a arătat că acordul adjectivului în gen, număr și caz cu substantivul nu era general în limba veche[252]. Structuri cu topica adjectiv + nume de acțiune regent sunt citate ca exemplu pentru lipsa acordului în caz în secolul al XVI-lea:

(669) *nu fui potrivnic **cereștiei vedeare*** (CV 78/11 *ap.* VASILIU L. 1965b, p. 981).

Al. Graur[253] interpretează fenomenul ca fiind rezultatul unei tendințe de părăsire a formelor de genitiv/dativ; autorul discută construcții vechi și moderne. Tamara Repina[254] vorbește despre „caracterul sintagmatic al declinării românești" actuale, constând în marcarea cazului și a determinării (prin articol) o singură dată într-o sintagmă nominală cu atribut adjectival, totdeauna la primul termen, adică la substantivul regent sau la adjectiv. Prin aceasta româna modernă se îndepărtează de tipul sintagmei latinești (în care toate elementele erau marcate cazual) și evoluează spre tipul romanic (în care nu cuvântul, ci sintagma, considerată integral, e purtătoarea unei anumite informații gramaticale, în speță a celei de caz și de articulare). În unele texte vechi se înregistrează și sintagme nominale cu adjectiv nearticulat urmat de substantivul regent (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii") articulat enclitic:

(670) *pomenire de **mari și de puternice faptele** lui* (STOL. CANTACUZINO 17 *ap.* ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 330);

---

[252] Vezi și ROSETTI 1986, p. 516. Pentru acordul în caz, vezi VASILIU L. 1965b; C. Frâncu, în ILRL, p. 151, 350.

[253] GRAUR 1968, p. 299–300, 312; cf. FLOREA 1983, p. 102–103.

[254] REPINA 1971.

(671) *Resboiul lui nu-i spre moarte, ci spre* ***dulce pătimirea*** */ Care-nghimpă și deșteaptă și iuțeșe toată firea* (CONACHI 4 *ap.* ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 570);

(670) și (671) diferă ca structură prin prezența unui genitiv în (670), respectiv a unei propoziții atributive în (671) după numele de acțiune articulat enclitic. Tipul (670)–(671) este încă utilizat în poezie.

Numele de acțiune regente ale atributului adjectival aparțin tuturor tipurilor formale:

■ formații (semi)analizabile

– cu structura infinitivului lung – (86), (87), (102), (108), (109), (121), (573), (582), (588), (591)–(593), (594), (595), (598), (600), (601), (604), (605), (607)–(612), (616), (617), (619), (626)–(629), (633), (638), (639), (641), (642), (650), (654), (656), (657), (664), (669), (679);

– cu structura supinului – (578), (620), (640), (648), (670);

– cu structura participiului – vezi și (596), (652)

(672) *Lasă [să] fim noi subt* ***biruita ta*** (PALIA (a. 1582) *ap.* CCR 80, în DA s. v. *birui*) „stăpânirea";

– ca derivate cu sufixe – *-áie* în (621), (663); *-ándă* în (625); *-(ăci)úne* în (632), (645), (651); *-iúne* în (580), (589), (613), (615), (659), (661), (665); *-țión* în (576); *-eálă* în (653), (658), (666), (667); *-íe* în (602); *-ánță* în (623); *-ínță* în (571); *-énie* în (42); *-ușág* în (574), (587); *-tóriu* în (597), (644); *-ă/itúră* în (111a), (572), (583), (585), (590), (662); *-́ție* în (635), (655); „zero" în (12) *sprijin,* (71) *trai,* (575), (577), (606), (614), (618), (622), (624), (631), (636), (637), (647), (649), (668);

– ca derivate cu prefixe negative – *ne-* în (630), (643);

– ca unități lexicale compuse – (599);

– ca singulare create sub influența pluralului – (603);

■ cuvinte neanalizabile – (579), (581), (586), (634), (646), (660);

■ unități frazeologice – (584).

Unele sintagme nominale cu atribut adjectival reprezintă îmbinări oarecum stabile, utilizate mai frecvent în anumite limbaje specializate (de exemplu, în P Înv.: *moarte vajnică* 89 VII 3; *uciderea cea vajnică* 88 VII 1; *moarte cumplită* 98 IX 33, 108 XV 5; *moarte grabnică* 88–89 VII 3, 94 IX 17; *ucidere grabnică* 93 IX 15); altele au circulație mai largă (de exemplu, *fapt împlinit* „acțiune săvârșită", vezi DA s. v. *fapt*).

7.1.3. Adverbul. Grupăm aici atributele exprimate prin adverbe, prin substantive în curs de adverbializare şi prin numerale cu comportament de tip adverbial.

Atributul adverbial introdus prin prepoziţie reprezintă o vecinătate comună numelor de acţiune şi celorlalte substantive:

(673) ***sosirea de mâine,*** cf. *ziua de mâine.*

S-a arătat că prepoziţiile compuse cu *de* ca marcă a „punctului de plecare” – *de pe, din, de la, de lângă* – şi prepoziţiile *pe, până, până pe, în* apar numai în grupul nominal având drept centru sintactic substantive ce desemnează procese[255]. Observaţia e valabilă pentru toate prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) ce introduc adverbe cu valoare circumstanţială în grupul nominal: *cu,* vezi (698), (699); locuţinea *în loc de,* vezi (701); locuţiunea *în afară de,* vezi (703). Includem aici şi adverbul *decât,* care, asemenea prepoziţiilor, este conector sintactic subordonator în propoziţie, vezi (702)–(704). Grupările cu aceste elemente de relaţie reprezintă vecinătăţi comune verbului şi numelui de acţiune corespunzător:

(674) ***sosirea până mâine,*** *a sosi până mâine.*

În contextul prepoziţiei *de* (care indică „felul”) şi al compuselor acesteia, substantivul actualizează şi/exclusiv un sens concret sau abstract diferit de sensul „acţiune”, adesea cel de „rezultat al acţiunii”; vezi (673). Acest context prepoziţional este comun numelor de „acţiune/rezultat al acţiunii” şi celorlalte substantive, un context diferenţiator, în măsura în care exclude ocurenţa verbelor. Adverbele se combină exclusiv cu prepoziţii (locuţiuni prepoziţionale) din clasa celor care cer cazul acuzativ (atunci când sunt urmate de un nominal). Atributul adverbial prepoziţional este vechi în limbă; vezi *infra* exemplele cu *de* (715) şi cu *pre* (710).

Într-o accepţie mai largă a termenului regim, se vorbeşte despre „regimul” substantivelor abstracte verbale, cu privire la acceptarea exclusiv de către acestea a atributelor adverbiale fără prepoziţie[256]:

(675) ***sosirea mâine,*** cf. **ziua mâine.*

Construcţii de tipul:

---

[255] FLOREA 1983, p. 79.

[256] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 135.

(676) *lumea dinăuntru*

sunt discutate ca „excepție”, constând în combinarea unui substantiv neverbal cu un atribut adverbial neprepozițional[257]. În realitate, compatibilitatea substantivului cu acest tip de determinanți se explică prin prezența prepoziției *de* în structura adverbelor (locuțiunilor adverbiale) susceptibile de a se combina direct cu un substantiv „prototipic” nume de „obiect” [+/– animat]: *dinăuntru < de + înăuntru*[258]. Prepoziția *de*, general atributivă când indică „felul”, este compatibilă în română cu orice substantiv (vezi **7.1.1.5.6.**). Alte exemple similare sunt:

(677) *concurentul dinainte – dinainte < de + în + ainte*[259];

(678) *locul (de) dindărăt – dindărăt < de + îndărăt*[260].

Încadrarea elementelor *dinainte, dinăuntru, dindărăt, dimprejur, din afară, dimpotrivă, (de) dedesubt* la adverb (și nu la adjectiv) e o chestiune de interpretare; criteriul principal este caracterul lor neflexibil.

Atributul adverbial fără prepoziție al numelor de acțiune este atestat în texte încă din secolul al XVI-lea; vezi (708) *infra*.

Atributul adverbial neprepozițional și cel prepozițional alternează uneori în același context. Prepoziția nuanțează valoarea circumstanțială a adverbului[261]:

(679) *sosirea (până) mâine.*

Mai ales adverbele de loc (*acasă, aici, acolo, departe, jos, sus* etc.) și cele temporale așa-numite „topologice” (*ieri, astăzi, deseară, mâine, atunci, altădată* etc.) acceptă combinarea cu un nume de acțiune regent în prezența sau în absența prepoziției. Unele adverbe și locuțiuni adverbiale temporale „aspectuale” tind să se combine cu substantive verbale, concurând construcțiile mai vechi, preferate, cu atribut adjectival[262]:

(680) ***părăsirea numaidecât** a imobilului – **părăsirea grabnică** a imobilului;*

---

[257] FLOREA 1983, *loc. cit.*

[258] DEX 1996.

[259] Vezi ROSETTI 1986, p. 454.

[260] DEX 1996.

[261] CIOMPEC 1985, p. 233.

[262] CIOMPEC 1985, p. 18, 253, de unde au fost preluate și exemplele; autoarea utilizează terminologia lui A. J. Greimas; vezi și FLOREA 1983, *loc. cit.*

(681) ***Descoperirea zi de zi*** *a noi resurse* – ***Descoperirea cotidiană*** *a noi resurse.*

Includem aici şi substantivele cu sens temporal, adverbializate ori în curs de adverbializare[263], însoţite sau nu de prepoziţie:

(682) ***cititul noaptea;***

(683) ***sosirea (de) dimineaţă;***

(684) ***plecarea sâmbătă/sâmbăta.***

Adverbe de mod ca: *aievea, anevoie, alene* etc. cu funcţie de atribut[264] sunt analizate şi ca adjective invariabile, pe baza analogiei cu majoritatea adverbelor de mod, care în grupul nominal sunt înlocuite sau concurate de adjective[265]:

(685) ***plecarea rapid(ă)*** – *pleacă* ***rapid.***

Unele adverbe (locuţiuni adverbiale) de mod, caracterizate în studii anterioare ca având distribuţia limitată la grupurile verbale, adjectivale şi adverbiale[266], se înregistrează mai mult sau mai puţin frecvent cu valoare circumstanţială în relaţie cu nume de acţiune:

(686) ***parcurgerea*** *drumului* ***împreună;***

(687) ***plecarea direct*** *la gară;*

(688) ***salvarea cât de cât*** *a aparenţelor;*

(689) ***corectarea pe parcurs*** – nuanţă modală şi temporală.

Construcţiile aparţin românei contemporane standard.

Adverbele interogative *unde, când, cum, cât, încotro* şi compusele lor nehotărâte utilizate ca marcă a interogaţiei parţiale, adverbe despre care s-a susţinut că sunt incompatibile cu un regent nominal[267], se pot întrebuinţa, izolat (accidental), în construcţii ca:

(690) – *Mă îngrijorează plecarea.*
– ***Plecarea unde?.***

---

[263] GLR_2 I, p. 302; AVRAM 1997b, p. 253–254; RĂDULESCU MARINA 1985; vezi de asemenea discuţia şi bibliografia la CIOMPEC 1985, p. 32–33.

[264] GLR_2 II, p. 136.

[265] CIOMPEC 1985, p. 18. Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 168, 170, despre menţinerea nemodificată a adverbului, cu excepţia celui de mod, în grupurile sintactice nominalizate.

[266] CIOMPEC 1985, p. 17.

[267] Vezi, de ex., FLOREA 1983, *loc. cit.;* CIOMPEC 1985, *ib.*

Dată fiind natura eliptică a structurii (690), orice interpretare funcțională a adverbului interogativ ni se pare riscată. Oricum, construcția este „paralelă” cu un grup verbal de tipul: *a pleca unde?*, în care adverbul interogativ are funcție de complement circumstanțial de loc; substantivele nonverbale nu sunt susceptibile de a realiza construcții de acest fel.

În relație cu numele de acțiune funcționează ca atribut adverbial următoarele specii de numeral:

– cardinal

■ fracționar

(691) ***tăierea în două*** (sau ***pe din două***);

■ distributiv

(692) ***alinierea câte doi;***

■ adverbial – (110);

■ multiplicativ

(111b) ***răsplătirea înzecit;***

– ordinal adverbial – (122).

Numele de acțiune sunt de asemenea compatibile cu „pronumeralele” neologice *de n ori, (pentru) a n-a oară:*

(693) ***lovirea de n ori;***

(694) ***lovirea (pentru) a n-a oară.***

Cel mai frecvent atributele adverbiale (prepoziționale sau neprepoziționale) redau în grupul nominal un circumstanțial din grupul verbal corespunzător și mențin valoarea semantică a circumstanțialului respectiv:

■ de loc

(695) ***venirea (de) acasă;***

■ de timp – vezi și (674), (675), (679)

(696) ***venirea azi;***

■ de mod – vezi și (686), (687)

(697) ***mersul alene;***

■ de mod/timp – (680), (681), (689);

■ cantitativ – vezi și (688)

(698) ***prelungirea cu puțin;***

(699) ***scurtarea*** *drumului* ***cu atât*** *era singurul câștig;*

■ concesiv

(700) ***declanşarea totuşi*** *a acestui conflict;*

■ opoziţional

(701) ***începerea*** *ieri* ***în loc de azi;***
(702) ***sosirea*** *altădată* ***decât ieri;***

■ cumulativ

(703) *era posibilă* ***primirea*** *lor şi altădată* ***decât/în afară de atunci;***

■ de excepţie

(704) *a hotărât* ***plasarea*** *nicăieri în altă parte* ***decât acolo.***

Mai puţin frecvente sunt atributele adverbiale corespunzătoare unui element predicativ suplimentar:

(705) ***lăsarea*** *lucrurilor* ***aşa*** *cum erau.*

Atributele cu valoare circumstanţială opoziţională, cumulativă, de excepţie şi cele corespunzătoare unui element predicativ suplimentar sunt coocurente cu alt atribut al regentului; grupul nominal respectiv are structură ternară. Nu toate tipurile de complemente circumstanţiale realizate morfologic prin adverb au corespondent în grupul nominal. De exemplu, adverbul *altfel,* cu funcţie de circumstanţial condiţional în relaţie cu un verb, exprimă modul când determină un substantiv: *plecarea altfel* etc. Unele atribute adverbiale corespund circumstanţialelor obligatorii, nesuprimabile ca poziţie sintactică:

(706) ***provenienţa de acolo,*** *a proveni de acolo,*

iar altele, circumstanţialelor facultative, suprimabile:

(707) ***ieşirea pe acolo,*** *a ieşi pe acolo*[268].

Accidental, în româna veche, am înregistrat şi atribute adverbiale în structuri deosebit de interesante ca mod de contragere:

(708) ***Şăderea dentâiu*** (NT 243: Luca XIV 88v), *Când vei fi chemat de cineva la nuntă, nu şădea la locul cel dentâiu* (NT, *ib.*; nume de „stare agentivă").

Numele de acţiune regente în aceste construcţii sunt:

---

[268] Vezi *supra,* nota 208.

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi și (110), (111b), (122), (673)–(675), (679)–(681), (683), (684), (686)–(696), (698)–(705), (707), (708), (722)–(724)

(709) ***ducerea*** *domnului viei* ***acasă*** (CC_2 298/24–25);
(710) *va fi făcut numai* ***vărsare pre denafară*** (P Înv. 142 XXXIX 8);
(711) *ca urmare a* ***defectării ieri*** *a centralei telefonice* (TVR 1 1995);

– cu structura supinului – vezi și (682), (697)

(712) ***plânsul aievea;***

– ca derivate cu sufixe – vezi și *-énță* în (706)

-éț

(713) ***Giudețul de apoi*** (NT 164: Matei XXV 32v), îmbinare oarecum stabilă;

-tóriu

(714) *totdeauna s-au milcuit lui Dumnezău pentru* ***agiutoriul așea,*** *cum cu pilda lui cea bună să îndémne pre toți nevolnicii, cum ei încă, după pilda lui, să să învéțe a cerca pre Dumnezău* (SA 24: 15r), construcție ambiguă în care adverbul este fie atributul substantivului *agiutoriul,* fie complementul circumstanțial de mod al verbului *s-au milcuit;*

„zero"

(715) *l-au lăsat slobod, dar cu* ***pază de departe*** *să nu să priceapă* (P. Ist. 450/30 *ap.* CIOMPEC 1985, p. 233);
(716) ***saltul în sus;***
(717) *Ce în multe chipuri să véde că mai mare vină iaste jirăviia și* ***sfada***[269] ***totdeauna*** *a muierii* (SA 81: 71r); adverbul este dublu subordonat față de substantivele *jirăviia* și *sfada;*

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

in-

(718) *n-a luat măsuri [de] disciplinare a celor vinovați de* ***insubordonarea pe față*** (EVENIM. 456: 3);

---

[269] Glosat în text prin *năsălnicie* („răutate") de către Ioan Zoba însuși. Nu putem face totuși abstracție de valoarea de „acțiune" care este implicită în sensul substantivului *sfadă.*

– ca singulare create sub influența pluralului

(719) ***batjocura de atunci;***

■ cuvinte neanalizabile

(720) *ceia ce să ceartă dirept* ***moarte degrabă*** (P Înv. 98 X 3), scris și ***moarte de grabă*** (P Înv. 90 VIII 11; ezitarea în scriere ar putea indica insuficienta sudare a elementelor); cf. *ce să dzice va omorî pre cineva întăia dată* (P Înv., *ib.*); adverbul alternează în context cu adjectivul, *moartea cea* ***grabnică*** (P Înv., *ib.*);

■ unități frazeologice

(721) ***bătaia de joc de ieri.***

Se constată așadar preponderența formațiilor postverbale cu structura infinitivului lung, atât în româna veche, cât și în cea contemporană. Georgeta Ciompec arată că acest tipar sintactic este slab reprezentat în limba veche, comparativ cu alte construcții ce conțin adverbe (tipuri de grupuri verbale, mai ales); autoarea este de părere că faptul se explică parțial prin concurența infinitivului lung nominal cu cel verbal[270]. Numele de acțiune aparținând celorlalte tipuri formale sunt mai puțin frecvente, iar unele construcții sunt discutabile – vezi (714).

Adverbul apare uneori însoțit de mărcile comparației:

(722) *să forțeze* ***capitularea*** *Japoniei* ***cât mai curând*** (TVR 1 1995), comparativ de superioritate.

De regulă adverbul urmează după substantivul regent[271] – vezi toate exemplele discutate anterior sub **7.1.3.** Antepunerea e rar atestată în orice perioadă:

(723) *pentru* ***departe ducerea*** *ei* (DVS, 13/10 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 81)[272];

(724) *intrăm în mișcarea literară, cu toate relativitățile legate de o prea* ***de aproape privire*** (CĂLINESCU 5).

[270] CIOMPEC 1985, p. 233–234.

[271] Vezi și FLOREA 1983, p. 166.

[272] *Departe ducere* este un calc cu grad ridicat de sudură a termenilor; de aceea este analizabil ca unitate lexicală compusă. Pentru substantivele compuse calchiate ce conțin un substantiv și un adverb antepus (*împotrivă, înainte* etc.), vezi FC I, p. 126 și **4.1.2.1.**, **4.2.1.**, *supra.*

Substantivul postpus adverbului e în general nearticulat enclitic.

Ambiguitatea semantică a substantivului (nume de „acțiune/rezultat al acțiunii") se corelează cu dubla posibilitate de analiză a adverbului (însoțit sau nu de prepoziție): atribut în relație cu substantivul sau complement în relație cu un verb subînțeles – (716a) *saltul [făcut] în sus* etc. Sunt neechivoce din acest punct de vedere grupările cu *de* (ori cu compusele lui *de*) indicând „felul". Combinarea cu adverbe fără prepoziție sau însoțite de alte prepoziții decât *de* (și compuse cu *de*) indicând „felul", combinarea cu (pro)numeralele care se comportă ca adverbele reprezintă o disponibilitate combinatorie de tip verbal a numelor de „acțiune" care le deosebește de substantivele „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate]. În acest context sintactic apar de asemenea infinitivul verbal, supinul verbal[273] – (674a) *a sosi/de sosit (până) mâine, câte doi* etc. –, dar și unele nume de stare având corespondent verbal sau adjectival: *deținerea (a deține) acum, până acum, împreună, pe din două, de două/n ori, pentru a doua/a n-a oară; prezența (prezent) cât de cât; șederea (a ședea) câte doi*. Nu am înregistrat nume de stare cu atribut adverbial exprimat prin numeral multiplicativ. Credem că în relație cu numele de stare atributul adverbial are mai ales valoare circumstanțială temporală, locală, modală – *prezența (prezent) acum, aici, împreună* –, mai rar valoare cantitativă, concesivă, opozițională, cumulativă sau de excepție – *prezența (prezent) cât de cât, totuși, atunci în loc de acum, și altădată decât atunci, nicăieri decât acolo*.

7.1.4. Verbul la mod nepersonal. Atributul verbal se exprimă prin formele modurilor infinitiv (atribut infinitival), gerunziu (atribut gerunzial) și supin.

7.1.4.1. S-a remarcat în studii anterioare[274] că exclusiv substantivele abstracte verbale, abstracte nominale și cele care intră în componența anumitor îmbinări acceptă atribute verbale exprimate printr-o formă de infinitiv. Faptul a fost interpretat tradițional în termeni de „regim sintactic".

---

[273] Vezi și PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 189, cu referire la supinul verbal.

[274] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 136; DIACONESCU I. 1977, p. 177–183; FLOREA 1983, p. 136.

Infinitivul redă un constituent cu statut de determinant obligatoriu (necircumstanțial) sau facultativ (circumstanțial, element predicativ suplimentar) din grupul verbal corespunzător. Poziția sintactică a acestui constituent este de:

– subiect

(725) ***chinul de a suporta*** – *mă chinuie a suporta;* la limita cu numele de „stare";

– obiect (complement) direct

(726) ***refuzul de a încerca;***

– obiect secundar[275]

(727) ***învățarea*** *lor* ***(de) a-și purta*** *singuri* ***de grijă;***

– obiect (complement indirect) prepozițional

(728) ***prevalarea de a-l fi ajutat*** *cândva;*
(729) ***îndemnul de a munci;***
(730) ***limitarea la a verifica*** *informațiile;*

– complement circumstanțial (numai din categoria circumstanțialelor suprimabile[276])

■ de timp

(731) ***sosirea până/înainte de a se însera;***

■ de cauză

(732) ***pedepsirea*** *lui* ***pentru a nu fi colaborat;***

■ de scop

(733) ***ascunderea*** *dovezilor* ***spre a câștiga*** *timp;*
(734) ***Punerea*** *lor în legătură* ***pentru a constitui*** *o unitate mai largă* ***și pentru a caracteriza*** *presupune o îndemânare* (VIANU, Studii, 19 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 198), atribut multiplu;
(735) ***Stabilirea*** *unor filiații pur literare* ***pentru a explica*** *geneza autorilor... constituie ceea ce s-a numit „istoria internă a literaturii"* (VIANU, Studii, 23 *ap.* DIACONESCU I. 1977, *ib.*);

■ de mod

[275] Pentru distincția dintre obiectul (complementul) direct și obiectul secundar, vezi GUȚU ROMALO 1973, p. 170–172; PANĂ DINDELEGAN 1974, p. 19–21.

[276] Vezi și PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 122.

(736) ***consemnarea fără a omite** nimic;*

■ consecutiv

(737) ***insistența până la a** te **agasa;***

■ instrumental

(738) ***începerea prin a chestiona** martorii;*

■ de relație

(739) ***neorientarea în a găsi** mijloacele necesare;*

■ concesiv

(740) ***primirea** lui **fără a-l ierta** totuși;*

■ opozițional, în construcții cu elemente de relație specifice

(741) ***încercarea** de a pleca **în loc de a rămâne,*** locuțiunea prepozițională *în loc de*

sau cu elemente de relație nespecifice

(742) ***învățatul** pe de rost **pentru a uita** apoi tot,* prepoziția *pentru* într-o structură fals finală;

■ cumulativ

(743) ***pătrunderea** și prin alte mijloace **decât a forța** fereastra;*

(744) ***înțelegerea** versurilor, **în afară de a** le **memora,** e ceea ce apreciez;*

■ de excepție

(745) ***acceptarea** oricărei soluții **în afară de a spune** adevărul;*

– element predicativ suplimentar

(746) ***lăsarea** lui, cu bună știință, **(de) a-și cheltui** timpul și banii.*

Atributul infinitival corespunzător obiectului secundar însoțește totdeauna un atribut ce redă obiectul (complementul) direct din grupul verbal activ (sau subiectul din cel pasiv); realizat ca atribut infinitival, obiectul secundar se construiește facultativ cu prepoziție, mijloc de expresie nespecific pentru această funcție în grupul verbal. Infinitivul cu valoare circumstanțială de excepție și cel corespunzător elementului predicativ suplimentar sunt de asemenea coocurente cu alt atribut într-un grup nominal cu structură ternară. Infinitivul cu valoare circumstanțială opozițională și cumulativă face parte din structuri binare sau ternare, după cum „opoziția" și „cumulul" se exprimă în raport cu numele de acțiune regent – (742), (744) – sau cu un atribut al acestuia – (741), (743).

Adeseori infinitivul este introdus prin prepoziția *de*[277] și redă un determinant necircumstanțial al verbului. Alteori atributul cu *de* se utilizează, fără corespondent în grupul verbal, cu rol de identificare pe lângă un nume de „acțiune/rezultat al acțiunii" cu referință generică:

(747) ***actul de a cerceta.***

Cu această valoare, atributul se înregistrează și ca determinant al substantivelor ce nu denumesc acțiuni[278]. Infinitivul cu *de* (construcție ulterioară infinitivului fără prepoziție) este cel mai vechi dintre tipurile de atribut infinitival prepozițional. Structura actuală, cu infinitivul scurt (fără *-re*) a apărut pe baza celei preexistente, cu infinitiv lung[279]; iată un exemplu din secolul al XVII-lea:

(748) ***greșala de-a luarea*** (PG, 82/6 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 177), unde infinitivul este o formă de trecere de la verb la substantiv, fiind însoțit în encliză de un element omonim cu articolul hotărât *-a*[280].

Utilizarea prepoziției *de* în fața infinitivului atribut a fost explicată în legătură cu sintagma prepozițională, frecvent atestată, *de* + acuzativ, ce exprimă valorile genitivului. Construcția cu infinitivul s-a consolidat apoi prin influență franceză[281]. Prepoziția *de* nu apare ca atare în construcția verbului corespondent al numelui de acțiune. Fac excepție structurile în care *de* reprezintă regimul termenului regent – vezi (728), *a se prevala de*. Uneori *de* înlocuiește prepoziția-regim – vezi (729), față de *a îndemna la*. Altă excepție sunt grupurile verbale în care infinitivul cu funcție de subiect, de complement direct (obiect direct/ secundar) sau de element predicativ suplimentar apare cu și fără *de*. Construcția a fost extinsă aici sub influență franceză sau sub influența analogică a unor structuri românești[282]:

---

[277] Vezi, de ex., ASAN și VASILIU L. 1956, p. 103; AVRAM 1997b, p. 350.

[278] Vezi descrierea atributului infinitival în româna veche și contemporană la DIACONESCU I. 1977, *loc. cit.*; cf. BEREJAN 1962, p. 108; FLOREA 1983, p. 136.

[279] Vezi DIACONESCU I. 1977, p. 171, 177; C. Frâncu, în ILRL, p. 151, 350 (despre infinitivul lung verbal cu funcție de atribut).

[280] Vezi discuția sub **2.2.3.**

[281] Vezi ASAN și VASILIU L. 1956, *loc. cit.*

[282] ASAN și VASILIU L. 1956, p. 99, 102, 105.

(749) *a înceta (de) a mai sabota* – ***încetarea de a mai sabota;*** vezi şi (725)–(727), (746).

Combinarea cu prepoziţia *de* în (729), în (747) – şi în (725)–(727), (746), (749), dacă raportarea se face la grupuri verbale unde nu apare *de* – relevă natura nominală a substantivului nume de acţiune, în timp ce combinarea cu infinitivul este un aspect al naturii sale verbale.

Prepoziţiile (locuţiunile prepoziţionale) care introduc atribute cu nuanţă circumstanţială, prepoziţiile-regim şi *de* din structuri ca (725)–(727), (746), (749) sunt ocurente şi în grupul verbului, deci reprezintă un context comun verbului şi numelui de acţiune. Ele sunt mai rar atestate: *fără, în, în afară de, în loc de, înainte de, la, pentru, până, până la, prin, spre* etc. Adverbul *decât* are rol apropiat de cel al prepoziţiilor: conector sintactic subordonator la nivel de propoziţie. Unele dintre aceste tipare sintactice sunt relativ recente, de exemplu cele cu prepoziţiile *în, la, pentru, prin, spre,* care au circulaţie limitată la limba literară (în special la stilurile publicistic, politic şi ştiinţific)[283].

Atributul infinitival fără prepoziţie este rar în româna actuală, ca determinant al unui nume de acţiune regent; structurile au caracter învechit şi popular[284]:

(750) *Îngrozeşte aşa* ***îndemnarea a ţinea*** *legia* (IV. P, 83/31 *ap.* DIACONESCU I. 1977, p. 168); vezi şi (727), (746).

Infinitivul care determină nume de acţiune nu se construieşte fără morfemul specific *a*[285]. Faptul trebuie pus în legătură cu restricţiile de distribuţie ale infinitivului fără *a*. El apare ca element analizabil sintactic numai în relaţie cu verbele *a putea, a şti, a cuteza, a vrea* ori în construcţiile infinitivale relative dependente de verbele *a fi* şi *a avea*[286]. Nici unul dintre aceste verbe nu exprimă o „acţiune" în

---

283 DIACONESCU I. 1977, p. 192, 195, 198, 200–201; ASAN şi VASILIU L. 1956, p. 104, 108; BEREJAN 1962, p. 113.

284 De altfel infinitivul fără prepoziţie este mai vechi în limbă decât cel construit prepoziţional (cu *de,* iar ulterior cu alte elemente). Vezi şi DIACONESCU I. 1977, p. 168–170, 187.

285 Vezi ASAN şi VASILIU L. 1956, p. 103.

286 Vezi, de ex., ASAN şi VASILIU L. 1956, p. 101–102, 105; DIACONESCU I. 1977, p. 152–159. Pentru analiza construcţiei cu verbele *a putea, a şti,* vezi GUŢU 1956, p. 60–63; GUŢU ROMALO 1973, p. 129; PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 125–126; DOBROVIE-SORIN 1993, p. 24–27, 35–40, 43–45 (abordare din perspectivă generativă).

accepția stabilită în **3.4.**; *a ști, a cuteza* și *a vrea,* situate la limita cu verbele de acțiune, admit infinitivul fără *a* doar în structuri regionale, nesusceptibile de a se nominaliza.

Infinitivul nu este compatibil cu toți conectorii ce introduc un anumit tip de complement în grupul verbului, respectiv un anumit tip de atribut, în grupul numelui de acțiune; de exemplu, infinitivul nu se combină cu prepozițiile (locuțiunile prepoziționale) care cer cazurile genitiv și dativ.

Structurile cu valoare circumstanțială sunt interpretabile ca eliptice de verb atunci când nominalul regent exprimă „acțiunea/rezultatul acțiunii"; în această analiză infinitivul este complementul verbului subînțeles; vezi, de exemplu:

(731a) *sosirea* [*petrecută* etc.] *până/înainte de a se însera.*

În toate grupurile nominale cu atribut infinitival este posibilă subînțelegerea și implicit lexicalizarea unui nominal abstract (*faptul, actul, acțiunea* etc.)[287]; vezi, de exemplu, construcția:

(730a) *limitarea la [faptul, actul, acțiunea* etc. *de] a verifica informațiile.*

Nominalul se introduce în fața prepoziției *de* în structurile unde aceasta nu este regimul numelui de acțiune, vezi:

(726a) *refuzul* [*faptului* etc.] *de a încerca.*

În celelalte contexte nominalul se plasează după prepoziție, iar lexicalizarea lui implică introducerea în construcție a prepoziției *de;* vezi:

(728a) *prevalarea de [faptul* etc. *de] a-l fi ajutat cândva;*

(737a) *insistența până la [stadiul, situația* etc. *de] a te agasa;*

(738a) *începerea prin [acțiunea, operația* etc. *de] a chestiona martorii.*

În această analiză infinitivul este totdeauna construit cu *de* și are funcție de atribut nu pe lângă numele de „acțiune/rezultat al acțiunii", ci pe lângă nominalul subînțeles.

Numele de acțiune regente ale atributului infinitival sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – (727), (728), (730)–(736), (738), (740), (741), (743)–(746), (749), (750);

---

[287] Cf. PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 185, despre determinanții verbului exprimați prin infinitiv.

– cu structura supinului – (742);

– ca derivate cu sufixe – *-éntă* în (737), „zero” în (725), (726), (729);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale – *ne-* în (739);

– ca singulare create sub influența pluralului

(751) ***rugămintea de a pleca;***

- cuvinte neanalizabile – (747);
- unități frazeologice

(752) ***bătaia de joc de a-l arunca** în stradă.*

Atributul infinitival se plasează după elementul regent[288].

În toate tipurile de construcții discutate aici infinitivul este substituibil printr-un alt element (nume de acțiune, formă verbală de conjunctiv, de gerunziu, de supin):

(738) *începerea prin a chestiona martorii (prin chestionarea* sau *chestionând)*[289];

(740) *primirea lui fără a-l ierta totuși (fără să-l ierte);*

(745) *acceptarea oricărei soluții în afară de a spune (de spus) adevărul.*

Infinitivul cu funcție și/sau cu valoare de obiect direct, de obiect secundar, de obiect prepozițional, de circumstanțial sau de element predicativ suplimentar determină atât nume de acțiune, cât și verbe la infinitiv ori la supin: (726a) *a refuza de (de refuzat) a încerca;* (727a) *a învăța (de învățat) copiii (de) a-și purta singuri de grijă;* (730a) *a se limita (de limitat) la a verifica;* (731a) *a sosi (de sosit) până a se însera;* (746a) *a lăsa (de lăsat) omul (de) a-și cheltui timpul și banii* etc. Credem că, spre deosebire de numele de acțiune regent, verbul regent la infinitiv ori la supin este mai greu compatibil cu infinitivul subiect. De asemenea, verbul regent este incompatibil cu infinitivul determinant ce identifică, specifică referentul regentului – (747).

Vecinătatea infinitivului particularizează numele de acțiune în raport cu substantivele „prototipice”. Atributul infinitival determină și nume de stare ce corespund unor verbe, mai rar unor adjective; atributul redă un

---

[288] Vezi și FLOREA 1983, p. 166.

[289] Vezi ASAN și VASILIU L. 1956, p. 112, despre posibilitățile de substituție în construcția cu prepoziția *prin*.

subiect *(plăcerea de a citi – îi place a citi)*, un obiect direct *(implicația de a-l căuta – implică a-l căuta)*, un obiect prepozițional *(înclinația – înclină – spre a exagera)*, un circumstanțial de timp *(prezența unei capele – prezentă o capelă – înainte de a se construi biserica)*, de cauză *(amărăciunea lui – el amărât – pentru a fi fost nedreptățit)*, de scop *(prezența enzimelor – enzimele prezente – în organism pentru a accelera reacțiile chimice metabolice)*, de mod *(nervozitatea – nervos – fără a se exterioriza)*, consecutiv *(persistența parfumului – parfumul persistă– până la a deveni obsesiv)*, de relație *(concordanța lor – ei concordă – în a face alegerea corectă)*, concesiv *(satisfacția lui – el satisfăcut –, fără a avea totuşi motiv)*, opozițional *(bucuria – bucuros – de a accepta în loc de a refuza)*, cumulativ *(existența şi a altor soluții – există şi alte soluții – decât a minți)*, de excepție *(absența oricărei posibilități – absentă oricare posibilitate – în afară de a renunța)* sau nu are corespondent în grupul verbal *(starea de a fi deprimat)*. Numele de stare se combină mai greu cu determinanți infinitivali echivalenți ai circumstanțialelor instrumentale. Nu am înregistrat nume de stare determinate prin infinitive ce redau un obiect secundar (în general, verbele dublu tranzitive, regente ale obiectului secundar, nu exprimă stări) sau un element predicativ suplimentar.

7.1.4.2. Atributul gerunzial al numelor de acțiune redă determinanți facultativi, suprimabili ai verbului. Poziția lor sintactică este de:

– complement circumstanțial

■ de cauză

(753) ***anularea*** *întâlnirii*, ***fiind*** *bolnav;*

■ de mod

(754) ***mersul alergând;***

(755) ***urcuşul poticnindu-se;***

■ de mod/timp

(756) ***pânda stând*** *ghemuit la capătul podului;*

■ instrumental

(757) ***mersul sprijinindu-te*** *în baston;*

■ concesiv

(758) ***refuzul ştiind*** *totuşi că greşea;*

– element predicativ suplimentar

(759) ***înaintarea*** *cu greu şi* ***plângând*** *la fiecare pas.*

Gerunziul apare ca atare (nemodificat) în relaţie cu verbul (inclusiv la modurile infinitiv, supin) ce corespunde numelui de acţiune – (759a) *a înainta (de înaintat) plângând* etc. Gerunziul care îndeplineşte alte funcţii sintactice decât cele menţionate aici fie nu are corespondent în grupul nominal – de exemplu, gerunziul subiect ori complement direct –, fie creează structuri neclare sub aspectul interpretării sintactice şi semantice – cum sunt cele ce conţin gerunzii cu valoare consecutivă:

(760) ***insistenţa ajungând*** *să te agaseze – a insista ajungând să* sau *insistenţa care ajunge să.*

Când substantivul regent este înrudit formal şi/sau semantic cu un verb care se construieşte cu obiect (complement) direct sau indirect, gerunziul corespunzător elementului predicativ suplimentar e coocurent cu un atribut interpretabil „obiectiv" (ori „subiectiv" într-un grup verbal pasiv):

(761) ***lăsarea lui plângând.***

Alteori gerunziul redă predicatul unei propoziţii pronominale ce determină substantivul nume de acţiune; gerunziul este interpretabil ca rezultat al contragerii propoziţiei pronominale[290]:

(762) *ameninţarea cu* ***acţiuni*** *interne* ***mergând*** *până la nesupunere civică* (TVR 1 1995);

(763) *puncte de* ***informare*** *a populaţiei* ***privind*** *subscrierea* (TVR 1 1995).

Gerunziul din construcţiile de tip (762)–(763) apare de asemenea în construcţia verbală corespunzătoare, unde ocupă poziţia unui circumstanţial – modal/consecutiv în (762), de relaţie în (763). Aşadar construcţiile de acelaşi tip cu (762)–(763) se caracterizează prin ambiguitate.

Numele de acţiune regente ale atributului gerunzial sunt formaţii analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (753), (759), (761), (763);

– cu structura supinului – (754), (757);

– ca derivate cu sufixe – *-énţă* în (760), *-iúne* în (762), *-úş* în (755), „zero" în (756), (758);

---

[290] Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 183.

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(764) ***neadmiterea** contestației **știind** că faci o nedreptate.*

Când nominalul exprimă în context „acțiunea/rezultatul acțiunii", construcția e analizabilă și ca eliptică de verb:

(756a) *pânda* [*făcută* etc.] *stând ghemuit;*

aceasta implică ambiguitatea funcțională a gerunziului (atribut în raport cu numele de acțiune, complement sau element predicativ suplimentar în raport cu verbul subînțeles).

Gerunziul urmează după numele de acțiune regent.

Tiparul sintactic cu atribut gerunzial este vechi în limbă. Gerunziul care determină un nume de acțiune este în mai mică măsură susceptibil de a se adjectiva prin acord cu regentul său[291]. Credem că faptul e explicabil prin natura verbală a regentului și prin corespondența existentă între gerunziu și un determinant verbal (complement, element predicativ suplimentar). În româna literară actuală se extinde folosirea atributului gerunzial (în defavoarea propoziției atributive); fenomenul se încadrează în tendința de concentrare a expresiei[292]. Alexandru Graur a identificat aici o „tendință spre o exprimare amplă, întrucâtva solemnă"[293].

Atributul gerunzial este o vecinătate comună substantivelor nume de acțiune și celorlalte substantive. Gerunziul rezultat din contragerea unei propoziții atributive pronominale determină substantive „prototipice" *(clădirea aparținând – care aparține – primăriei),* orice nume de stare *(carantina afectând – care afectează – colectivități largi)* etc. Unele nume de stare având corespondent verbal sau adjectival admit atributul gerunzial cu valoarea circumstanțialului instrumental *(deținerea imobilului – a deține imobilul – plătind o chirie),* concesiv *(satisfacția lui – el satisfăcut –, știind totuși că a fost nedrept),* cauzal/temporal *(bucuria lui – el bucuros – aflând că a reușit),* mai greu cu valoarea circumstanțialului de mod ori a elementului predicativ suplimentar.

---

[291] Vezi **7.1.2.** Pentru atributul gerunzial în limba veche, vezi EDELSTEIN 1972, p. 106–108, 145.

[292] Vezi și FLOREA 1983, p. 104.

[293] GRAUR 1968, p. 311.

7.1.4.3. Atributul exprimat prin supin, în grupul sintactic al numelui de acțiune, redă un complement nesuprimabil (necircumstanțial) sau suprimabil (circumstanțial):

– obiect (complement) direct

(765) ***continuarea de citit;***

– obiect (complement indirect) prepozițional

(766) ***(ne)participarea*** *acționarilor* ***la luat*** *decizii;*

– complement circumstanțial

■ de loc

(767) ***mersul*** *vara* ***(pe) la pescuit;***

■ de scop

(768) *a întârziat cu* ***mersul după strâns*** *vreascuri;*

(769) ***înscrierea pentru cumpărat*** *locuințe;*

■ consecutiv (mai ales la forma negativă, dar și afirmativă, cu prepoziția *de*)

(770) ***insistența de nesuportat;***

(771) ***prigoana de nedescris;***

(772) ***refuzul de neacceptat;***

(773) ***teroarea de dat la ziare;***

■ cumulativ

(744a) ***înțelegerea*** *versurilor,* ***în afară de memorat,*** *e ceea ce apreciez la elevi* (vezi **7.1.4.1.**);

■ de excepție

(745a) ***acceptarea*** *oricărei soluții* ***în afară de spus*** *adevărul* (vezi **7.1.4.1.**).

Cel mai frecvent realizată astăzi la nivelul limbii standard este construcția cu valoare consecutivă. În toate tipurile de construcții supinul precedat de prepozițiile *de* (cea mai frecventă), *după, la, pe la, pentru* și de locuțiunea prepozițională *în afară de* este o vecinătate comună substantivului nume de acțiune și verbului corespunzător acestuia, inclusiv la forma modală de infinitiv: (765a) *a continua de citit,* (770a), *a insista de nesuportat* etc.; dacă atât regentul, cât și determinantul sunt verbe la supin, în general nu au aceeași prepoziție: (767a) *de mers la pescuit.* Când atributul corespunde unui obiect prepozițional, prepoziția poate fi

selectată de regent prin recțiune (pe baza regimului prepozițional al regentului) – (766a) *a participa la*. Ca și infinitivul, supinul nu se construiește cu prepoziții (locuțiuni prepoziționale) care cer cazurile genitiv și dativ. Unii constituenți ai grupului verbal exprimabili prin supin nu au corespondent în grupul nominal, de exemplu subiectul construcțiilor impersonale care nu se nominalizează (*e bine* ***de știut*** etc.), circumstanțialul de relație *(****de spus****, i-am spus)* ș. a.

Numele de acțiune regente sunt formații analizabile:

– cu structura infinitivului lung – (744a), (745a), (765), (766), (769);

– cu structura supinului – (767), (768);

– ca derivate cu prefixe negative de la infinitive lungi substantivale – *ne-* în (766).

O mai mare varietate tipologică a numelor de acțiune se înregistrează în contextul atributului cu valoare consecutivă:

■ formații analizabile

– ca derivate cu sufixe – *-énță* în (770), „zero" în (771), (772);

– ca singulare create sub influența pluralului

(774) ***batjocura de nesuportat;***

■ cuvinte neanalizabile – (773);

■ unități frazeologice

(775) ***bătaia de joc de nesuportat.***

Supinul este postpus nominalului regent.

Tiparul discutat aici se utilizează rar în epoca veche[294].

Atributul exprimat prin supin este compatibil cu orice tip de substantiv regent. Ca determinant al unor nume de stare ce au corespondent verbal sau adjectival, supinul redă un obiect prepozițional *(scârba – a se scârbi – de ascultat minciuni)*, un circumstanțial de loc *(trândăvia – a trândăvi – la pescuit)*, consecutiv *(durerea – îl doare – de nesuportat)*, cumulativ *(trândăvia de peste zi – a trândăvi peste zi –, în afară de dormit noaptea, era tot ce-și propusese pentru vacanță)*, de excepție *(absența oricărei activități fizice – absentă oricare activitate fizică – în afară de mers pe jos)*, mai greu un obiect direct sau un circumstanțial de scop.

---

[294] Vezi C. Frâncu, în ILRL, p. 151, 350; autorul nu se referă special la numele de acțiune.

7.1.4.4. Având în vedere statutul de element dependent sintactic, ce ocupă poziția unui argument (subiect sau complement necircumstanțial) cerut de un centru sintactic (termen regent) ca și legarea de acest centru printr-o prepoziție (asemeni nominalelor), unii cercetători susțin existența unei naturi „nominale" a infinitivului și a supinului[295].

7.1.5. Propoziția subordonată. După mijloacele sintactice de exprimare a raportului cu regentul (joncțiune/juxtapunere) și, în cazul joncțiunii, după tipul elementului de relație, deosebim propoziția pronominală, cea conjuncțională și cea paratactică[296].

7.1.5.1. Propoziția atributivă pronominală subordonată numelor de acțiune se introduce prin pronume (adjective pronominale) relative sau interogative; discutăm aici și propozițiile introduse prin adverbe pronominale relative sau interogative și prin unele compuse nehotărâte ale lor[297]. Din punct de vedere distribuțional, deosebim propoziția pronominală fără corespondent în grupul verbal (incompatibilă cu un verb regent) și propoziția pronominală ce redă un determinant al verbului[298].

Atributivele din primul tip sunt susceptibile de a se combina cu orice substantiv regent:

(776) ***acțiunea care a început,*** cf. *ziua care a început* (substantiv „prototipic"), *bucuria care a început* (nume de stare).

Combinarea numelor de acțiune cu aceste propoziții reprezintă o disponibilitate sintactică specific nominală. În general, subordonata identifică (mai rar califică sau descrie) referentul numelui de acțiune regent. Pronumele relativ este identic referențial cu numele de acțiune[299]; așadar relația semantică dintre numele de acțiune (termen antecedent) și pronumele

---

[295] GLR_2 I, p. 224-226, 333; PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 119-121, 130; AVRAM 1997b, p. 209, 216. Vezi și discuția asupra supinului la CARAGIU-MARIOȚEANU 1962; BRÂNCUȘ 1967; DIACONESCU I. 1971; GABINSCHI 1991, p. 72-104; vezi **2.2.3.**

[296] Vezi și GUȚU 1957, p. 172.

[297] Pentru raportul dintre pronume și adverbele numite „pronominale", vezi, de ex., GLR_2 I, p. 303-304.

[298] La NILSSON 1969 nu se tratează decât primul tip.

[299] Vezi PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 198, pentru perspectiva transformațională asupra aspectului discutat aici.

relativ (termen subsecvent) este de tip anaforic[300]. Construcțiile sunt atestate de timpuriu și reprezintă tipul de propoziție atributivă cel mai frecvent în româna veche. Adesea în construcțiile vechi propoziția se subordonează numelui de acțiune prin pronumele relativ invariabil *ce:*

(777) *o iartă pentru* ***preacurvie ce face*** (P Înv. 112 XIII 19; cf. P Înv. 113 XVII 3, P Înv. 114 XVIII 1, P Înv. 121 XXV 1 etc.).

În toate perioadele pronumele *ce* a fost concurat de *care*[301]. Acesta apare însoțit sau nu de prepoziție, cu o mai mare variație flexionară în textele vechi decât în cele moderne (unde a dispărut variația după articulare și după număr la nominativ-acuzativ, dar s-a menținut variația după caz, iar la genitiv-dativ, și cea după gen și număr – *căruia/căreia/cărora*):

(778) ***dereptatea***[302] ***carea am făcut cu tine*** (B 14: XXI/23);

(779) ***gonirile carele mi s-au tâmplat întru Antiohia*** (SA 122: 110v);

(780) ***Preacurviia*** *de-are fi de față, de-are fi pre ascuns,* ***pentru carea va goni bărbatul pre muiare-ș den casă*** (P Înv. 114 XVII 8);

(781) *24 de ore de la* ***raidul pe care l-au făcut*** (TVR 1 1995).

În construcția tautologică:

(782) *Pentru ce închipuiaște* ***întoarcerea carea întorc copilul spre apus*** (ÎL 158)

se remarcă utilizarea pronumelui relativ fără prepoziție *(prin)*[303].

Cât privește îmbinarea *cel(a) ce,* vom aplica analiza în două unități – pronume sau adjectiv demonstrativ + pronume relativ, în special la construcțiile vechi în care *cel(a)* se folosește adjectival; admitem că singurul pronume relativ compus este *ceea ce*[304]:

(783) *Deci dobândiĭu* ***agiutorĭu cela ce e de la Dumnezeu*** (COD. VOR. 79/9, în DA s. v. *ajutor*); *cela* are funcție de atribut adjectival pe lângă substantivul *agiutorĭu,* iar propoziția atributivă introdusă prin *ce* este de asemenea dependentă de substantiv.

---

[300] Pentru relația pronumelui relativ cu antecedentul său, vezi, de ex., AVRAM 1956, p. 144. Despre coreferință și despre relația anaforică, vezi ENCYCLOPEDIA 1992, p. 119.

[301] Despre concurența pronumelor *care, ce,* vezi, de ex., ILIESCU 1956, p. 26–33; BIDU 1965, p. 66–67.

[302] Sensul în context este „act de ~".

[303] Vezi VULPE 1975; VULPE 1980, p. 127–129.

[304] Se știe că astăzi gruparea *cel ce* se folosește numai pronominal. Despre gradul de sudură a elementelor și despre statutul îmbinării (pronume compus sau grupare analizabilă), vezi **7.1.1.**, nota 13.

Pronumele relative se acordă în gen şi număr cu regentul, acord marcat formal mai ales prin articolul hotărât la pronumele *care* în limba veche (*preacurviia carea*, feminin singular, în (780); *gonirile carele*, feminin plural, în (779) etc.). Forma cazuală sau construcţia prepoziţională sunt impuse relativului prin poziţia lui sintactică din subordonată[305]. Exclusiv în acest tip de atributive (dintre cele care determină nume de acţiune) apar pronume relative în cazul nominativ – (776), (779), (783); *infra*, (787), (789), (790), (793), (795). Pronumele relativ şi interogativ *cine*[306] substitut al numelor de persoană şi adverbele relative, interogative sau nehotărâte de mod, de timp, de loc nu pot fi coreferenţiale cu un nume de acţiune (într-o relaţie anaforică) şi, ca atare, nu sunt susceptibile de a introduce atributive de tipul celor discutate aici. Pronumele şi adjectivele pronominale nehotărâte introduc atributive fără corespondent în grupul verbului numai când regentul exprimă un sens diferit de sensul „acţiune" – „rezultat al acţiunii" etc. În relaţie cu substantivele regente ce denumesc acţiuni, atributivele subordonate prin elemente pronominale nehotărâte redau determinanţi ai verbului corespunzător:

(784) ***mersul oricui (oricărei persoane) a stat un timp cu piciorul în ghips*** – sensul „rezultat al acţiunii de a merge" se corelează cu valoarea posesivă a genitivului *oricui*, iar sensul „acţiunea de a merge" se corelează cu valoarea subiectivă.

Pronumele şi adjectivele pronominale interogative nu sunt coreferenţiale cu nominalul regent al propoziţiei pe care o introduc; ele substituie un nominal aşteptat ca răspuns la întrebare. Ca şi pronumele (adjectivele) nehotărâte, în structurile cu nume de acţiune introduc numai propoziţii cu corespondent în grupul verbal. Această corespondenţă nu se realizează când regentul denumeşte „rezultatul acţiunii":

(785) ***întrebarea ce faci*** – dacă substantivul se referă la enunţul interogativ, atunci atributiva exprimă o valoare apropiată de a apoziţiilor; dacă substantivul exprimă „actul de a întreba", atunci atributiva are valoare „obiectivă" şi redă completiva directă (obiectul secundar) a(l) verbului activ.

Numele de acţiune regente ale atributivelor pronominale neinterogative fără corespondent în grupul verbal sunt:

---

305 Vezi AVRAM 1997b, p. 426–427.

306 Vezi şi CARABULEA 1961, p. 147.

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – vezi și (779), (782)

(786) *den afară de* ***certarea ce dau pravilele ceale mireneşti,*** *acesta să să afurisească după pravila besearicii* (P Înv. 83 II 1); *certare* „pedeapsă", vezi P Înv. 385 *(Indice de cuvinte);*

(787) *Nu există, cu toate* ***sforțările ce se fac,*** *ediții complete pentru cercetători* (CĂLINESCU 5);

(788) *să va certa de la giudeț după* ***vătămarea ce-i va fi făcut*** (P Înv. 105 XII 28);

– cu structura supinului

(789) ***plânsul care se oprise;***

– ca derivate cu sufixe – vezi și *-iúne* în (776), *-táte* în (778), *-tór* în (783)

-íe – vezi și (777), (780)

(790) ***Hotria ce să face cu voe părinților*** *iaste mai rea* (P Înv. 127 XXX 1);

-ămấnt

(791) *Nu agiunge, nice poate să fie lucru de credință tocmala și* ***giurământul ce-au făcut bărbatul*** (P Înv. 120 XXIV 3); atributiva introdusă prin *ce* determină și substantivul *tocmala,* analizabil cu sufixul *-eálă;*

-ușág

(792) *l-au iartat pârâșul pentru* ***furtușag ce i-au făcut*** (P Înv. 74 XV 187);

„zero"

(793) ***balansul care nu mai contenea;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(794) ***nesupunerea la care participa fiecare cu mijloace proprii;***

– ca unități lexicale compuse

(795) ***omuciderea care a făcut obiectul anchetei;***

– ca singulare create sub influența pluralului

(796) ***batjocura la care i-a supus;***

■ cuvinte neanalizabile – (781);

■ unități frazeologice

(797) ***trecerea în revistă la care a asistat.***

Numele de acțiune este articulat sau nearticulat enclitic[307] (cu rezerva că în textele vechi nu putem avea certitudine cu privire la forma de articulare a substantivelor în unele situații, și anume la feminin singular).

Cele mai multe dintre propozițiile pronominale subordonate unui verb se combină și cu numele de acțiune devenind atributive. Propozițiile de acest tip redau următoarele subordonate neinterogative din grupul sintactic al verbului:

– subiectivă – vezi și (784)

(798) ***participarea oricărei persoane dorește;***

– subiectivă (într-o construcție verbală impersonală pasivă) sau completivă directă (obiect direct într-o construcție verbală activă)

(799) ***comunicarea a ceea ce s-a întâmplat*** *– a (se) comunica ceea ce s-a întâmplat;*

– completivă directă (obiect secundar) sau completivă indirectă (obiect prepozițional)

(800) ***sfătuirea*** *lui* ***ce să facă*** *– a îl sfătui ceva* sau *la ceva;*

– completivă indirectă (obiect indirect)

(801) ***trimiterea*** *acestei invitații* ***cui i se cuvine;***

– completivă indirectă (obiect prepozițional) – vezi și (826)

(802) ***apelarea la cine te poate ajuta;***

– completivă de agent

(803) ***avertizarea*** *lor* ***de către oricine are datoria*** *să o facă;*

– circumstanțială

■ de loc

(804) ***plecarea unde s-a stabilit;***

■ de timp – vezi și (828)

---

[307] Vezi THOMPSON 1971, p. 82, pentru o explicație în termeni logico-semantici și pragmatici a diferenței dintre propozițiile pronominale care se combină în structura de suprafață cu un centru sintactic nominal definit și cele care se combină cu un centru sintactic nominal nedefinit.

(805) ***pânda când se face ziuă***

şi construcţii inversate

(806) ***supunerea*** *ei la acest efort,* ***când deodată a început*** *să plângă;*

■ de mod propriu-zisă

(807) ***refuzul*** *propunerii,* ***precum fusese stabilit;***

■ comparativă (de egalitate) – vezi şi (823)

(808) ***o detectare cum ai realizat tu*** *e dificilă pentru altcineva;*

■ cantitativă

(809) ***pescuitul cât e ziua de lungă;***

■ de cauză (propriu-zisă)

(810) ***renunţarea pentru câte lucruri s-au întâmplat***[308];

■ de scop

(811) ***mersul după câte mai trebuiesc***[309];

■ instrumentală

(812) ***lovirea cu orice ai la îndemână;***

■ sociativă – vezi şi (827)

(813) ***călătoria cu cine te simţi bine;***

■ de relaţie

(814) ***ratarea în ceea ce faci;***

■ concesivă (ipotetică)

(815) ***neacceptarea oricât s-ar insista;***

■ opoziţională

(816) ***rezolvarea*** *altfel* ***decât cum ştii*** (falsă comparativă);
(817) ***plecarea când dimpotrivă trebuia*** *să rămâi* (falsă temporală);

■ cumulativă

(818) ***înregistrarea*** *unor informaţii,* ***în afară de ce se ştia;***

---

[308] Subordonata pronominală cu nuanţă cauzală nu e frecventă nici în grupul verbal; vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 343.

[309] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 440, despre subordonata finală introdusă prin pronume relative şi dependentă de un verb.

■ de excepție

(819) ***primirea*** *oricui* ***în afară de cine merită;***

– predicativă suplimentară

(820) ***observarea*** *norilor* ***cum se destramă.***

Propozițiile pronominale interogative indirecte sunt rar utilizate ca atributive în grupul sintactic al numelor de acțiune cu sens de informare; ele redau următoarele tipuri de subordonate din construcția corespunzătoare verbală:

– subiectivă (într-un grup verbal impersonal pasiv) sau completivă directă (obiect direct într-un grup verbal activ) – vezi și (785)

(821) ***verificarea de câte ori a fost*** – *a (se) verifica de câte ori a fost;*

– completivă directă (obiect direct sau obiect secundar) ori completivă indirectă (obiect prepozițional) – vezi și (824)

(822) ***întrebarea*** *lor* ***cu cine au fost*** – *ei întreabă ceva, îi întreabă pe ei ceva* ori *despre ceva.*

Atributiva pronominală corespunzătoare completivei indirecte (obiect indirect) și completivei de agent are aceleași caracteristici distribuționale ca și dativul adnominal (sau acuzativul cu *la* echivalent cu un dativ), respectiv ca și atributul prepozițional construit cu *de (către)* – vezi **7.1.1.2.1., 7.1.1.5.3.** Atributiva pronominală ce redă un obiect secundar apare în prezența unui atribut cu valoarea subiectului din grupul verbal pasiv sau a obiectului (complementului) direct din grupul verbal activ. Atributiva cu valoare circumstanțială cumulativă și de excepție însoțește un atribut în raport cu care se exprimă „cumulul", „excepția". Propoziția cu valoare opozițională apare în structuri binare când exprimă o „opoziție" față de regent și în structuri ternare când exprimă o „opoziție" față de un determinant al acestuia. Propoziția atributivă corespunzătoare predicativei suplimentare este în general coocurentă cu un atribut interpretabil „obiectiv" (sau „subiectiv" într-un grup verbal pasiv).

Verbele de bază ale substantivelor nume de acțiune din structurile (800), (822) au două tipuri de regim sintactic: ele se construiesc cu obiect secundar (fiind verbe dublu tranzitive) sau cu obiect prepozițional. Diferența de regim al verbului și, implicit, al substantivului postverbal e marcată în propoziție – forma de caz acuzativ la obiectul secundar, eventual de acuzativ sau de genitiv la atributul corespunzător obiectului secundar[310]; construcția

cu prepoziție la obiectul prepozițional și la atributul respectiv. În frază distincția nu este marcată: forma pronumelui (adjectivului) interogativ prin care se introduce atributiva interogativă indirectă nu e impusă de regimul termenului regent al acesteia (vezi *infra*), de asemenea forma pronumelui (adjectivului) relativ (sau nehotărât) ce introduce atributiva neinterogativă cu valoare (și) de obiect secundar; adverbul interogativ/relativ (sau nehotărât) este invariabil și, în consecință, nu are capacitatea de a exprima regimul sintactic al regentului propoziției pe care o introduce. Din această cauză structurile de tipul (800), (822) sunt ambigue. Ambiguitatea atributivelor dependente de nume de acțiune ce corespund verbelor dublu tranzitive trebuie pusă în legătură cu instabilitatea poziției sintactice a obiectului secundar în grupul verbal[311].

Atributivele cu corespondent în grupul sintactic al verbului se leagă de regent prin orice fel de element relativ. Pronumele și adjectivele relative sau nehotărâte au forma cazuală și construcția prepozițională impuse de substantivul regent al atributivei (numele de acțiune) – excepție fac atributivele cu forma și cu valoarea obiectului secundar/prepozițional din construcțiile ambigue de tipul (800), (822). Condițiile de selectare a pronumelui (adjectivului) în genitiv sau în dativ, condițiile de selectare a prepoziției sunt identice cu restricțiile contextuale de utilizare a atributului genitival, a dativului adnominal și a atributului prepozițional – vezi **7.1.1.1.**, **7.1.1.21.**, **7.1.1.5.** Pronumele *cine* nu apare cu forma de nominativ[312]. Pronumele (adjectivele) interogative, care în propozițiile interogative indirecte cumulează rolul de conector sintactic subordonator și pe cel de marcă a interogației parțiale, pronumele (adjectivele) relative sau nehotărâte din construcțiile de tipul (800), (822) au forma de caz și construcția prepozițională impuse prin poziția lor sintactică din atributivă[313]. Pronumele (adjectivele) interogative și nehotărâte nu intră în relație anaforică, de coreferință, cu numele de acțiune. Adverbul relativ, interogativ (element

---

[310] Despre nominalizarea construcțiilor cu obiect secundar, vezi VASILIU E. și GOLOPENȚIA-ERETESCU 1969, p. 247; PANĂ DINDELEGAN, 1976, p. 174.

[311] Despre instabilitatea obiectului secundar, vezi, de ex., PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 117.

[312] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 427.

[313] AVRAM 1997b, *ib*.

de relație și marcă de interogație parțială) sau nehotărât apare ca atare (nemodificat) atât în construcția atributivei, cât și în construcția subordonatei corespunzătoare din grupul verbal[314].

Unele tipare de construcție a grupului verbal nu se înregistrează în grupul sintactic al numelor de acțiune; de exemplu, propozițiile condiționale introduse prin pronume relativ în genitiv precedat de locuțiunea prepozițională *în locul (**în locul cui a acceptat,** eu nu procedam așa);* temporalele introduse prin *ce* adverbial[315] *(a plâns **ce a plâns**)* etc.

Atributivele introduse prin adverbe relative pot fi coocurente cu un adverb corelativ:

(804a) *plecarea **(acolo)** unde s-a stabilit.*

Însoțind termenul-centru al grupului sintactic, corelativul este postpus numelui de acțiune. Dacă apare un semn de punctuație în fața corelativelor *acolo, atunci, așa, atât,* acestea formează o locuțiune conjuncțională împreună cu adverbul relativ următor: *acolo unde, atunci când, așa cum*[316]*, atât cât,* iar propoziția atributivă introdusă este „conjuncțională".

Atributivele cu corespondent între determinanții verbului sunt mai rar atestate în româna veche decât în cea contemporană:

(823) *Minciunoșii ceia ce fac bani răi, aceștia încă fac aceaia **greșală cum are sudui pre împăratul și pre domnul țărâi*** (P Înv. 84 IV 1), atributivă cu valoare circumstanțială comparativă de egalitate;

(824) ***Întrebătură de unde-i botegiunea lui Ioan*** (NT 253: Luca XX 96r), *Întreba-voi [...]* (NT, *ib.*), atributivă interogativă indirectă corespunzătoare unei completive (in)directe.

Unele structuri sunt ambigue, în sensul că propoziția pronominală se poate interpreta ca atributivă în relație cu un nume de acțiune sau ca propoziție circumstanțială în relație cu un verb exprimat în context:

(825) *acesta ca **să aibă certare după cum va fi voia giudețului*** (P Înv. 72 XIV 163), atributivă corespunzătoare unei modale propriu-zise sau circumstanțială de mod propriu-zisă.

---

[314] AVRAM 1997b, *ib.*

[315] Circumstanțiale cantitative în clasificarea de la GUȚU ROMALO 1973, p. 189–190.

[316] Vezi discuția despre segmentarea grupării *așa cum,* la PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 179.

Atributivele neinterogative cu valoare circumstanțială și cele care corespund completivei de agent permit raportarea la un verb subînțeles și, în consecință, interpretarea lor ca propoziții completive:

(803a) *avertizarea lor* [*făcută* etc.] *de către oricine [...];*

(813a) *călătoria* [*făcută* etc.] *cu cine [...].*

În structurile eliptice numele de acțiune actualizează și sensul „rezultat al acțiunii".

Numele de acțiune regente ale atributivelor cu corespondent în grupul verbal sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – (785), (798)–(804), (806), (808), (810), (812), (814), (816)–(822), (825);

– cu structura supinului – (784), (809), (811);

– ca derivate cu sufixe – *-eálă* în (823), *-íe* în (813);

-ătúră în (824), „zero" în (805), (807);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale – *ne-* în (815);

– ca singulare create sub influența pluralului

(826) ***batjocura pentru ce ai făcut;***

■ cuvinte neanalizabile

(827) ***drumul cu cine te simți bine** poate fi o plăcere;*

■ unități frazeologice

(828) ***trecerea în revistă** a trupelor* ***când fusese stabilit.***

Atributivele pronominale sunt determinative – neizolate prin punctuație de regent – sau explicative – izolate. Atributiva separată de regent prin intercalarea unor propoziții e izolată – (780). În general, propozițiile ce corespund unor subordonate necircumstanțiale ale verbului nu se despart de regent prin punctuație. În celelalte situații se utilizează sau nu punctuația în raport cu gradul de legătură dintre atributivă și regent. Din acest punct de vedere, punctuația atributivelor se deosebește de cea a unor circumstanțiale corespunzătoare care se despart de regentă în mod obișnuit (de exemplu, subordonata concesivă)[317]. Absența punctuației în

[317] Vezi AVRAM 1997b, p. 449, despre punctuația concesivei.

astfel de contexte dovedeşte că numele de acţiune este mai strâns legat de unii determinanţi ai săi decât verbul corespunzător. Predominante sunt propoziţiile determinative, de identificare – (776), (777) etc. – şi mai puţin frecvente cele de calificare:

(793a) *îi urmărea* ***balansul care nu mai contenea.***

Această clasificare după modul de individualizare a acţiunii/ rezultatului acţiunii (prin identificare sau prin calificare) e aplicabilă mai ales atributivelor fără corespondent în grupul verbal. Atributivele explicative circumstanţiale determină substantivul nume de acţiune şi exprimă o valoare circumstanţială cu referire la un verb din regentă[318]:

(793b) ***balansul, care nu mai contenea,*** *mă obosise,* nuanţă cauzală.

Atributivele explicative de acest tip nu trebuie confundate cu atributivele ce corespund unei circumstanţiale – (804)–(819) –; ele determină numele de acţiune şi exprimă circumstanţa în care se produce această acţiune, fără referire la un verb din regentă. De asemenea, facem distincţie între aceste tipuri de atributive şi propoziţiile ambigue ca funcţie sintactică (atributive/circumstanţiale) din structuri cum este (825).

Predicatul atributivelor pronominale nu are niciodată formă de imperativ[319].

Atributiva pronominală e postpusă substantivelor regente nume de acţiune.

Atributiva pronominală ce redă o subordonată neinterogativă a verbului particularizează numele de acţiune în raport cu acesta (inclusiv în raport cu formele modale de infinitiv şi de supin) când elementul de relaţie subordonator se află la alt caz morfologic ori este construit cu altă prepoziţie decât în structura corespunzătoare verbală: *oricărei* genitiv în (798), faţă de *oricare* nominativ în (798a) *a participa (de participat) oricare persoană doreşte; a ceea ce* acuzativ cu *a* (expresie a relaţiei de genitiv) în (799), faţă de *ceea ce* nominativ în (799a) *a comunica (de comunicat) ceea ce s-a întâmplat* etc. Câteva nume de stare având corespondent verbal/adjectival admit atributiva pronominală cu expresia şi/sau cu valoarea unor subordonate neinterogative ale verbului/adjectivului: *prezenţa oricărei*

[318] GLR_2 II, p. 279.

[319] GLR_2 II, p. 280.

persoane (prezentă oricare persoană) doreşte să participe (subiectivă); *deţinerea a ce (deţine ce) i se cuvine* (completivă directă, obiect direct); *conformitatea (conform) cu ce s-a stabilit* (completivă indirectă, obiect prepoziţional); *deţinerea terenului (deţinut terenul) de către cine l-a moştenit* (completivă de agent); *prezenţa lui (el prezent) unde era aşteptat, când era aşteptat, cum fusese stabilit, cât timp e necesar, pentru ce se stabilise* (circumstanţială de loc, de timp, de mod, cantitativă, de scop); *o usturime (îl ustură) cum te-a usturat şi pe tine* (comparativă); *amărăciunea lui (el amărât) pentru ce s-a întâmplat* (cauzală); *posesia temporară asupra terenului (poseda temporar terenul) prin ceea ce plătea la stat* (instrumentală); *deţinerea apartamentului (deţine apartamentul) cu cine s-a asociat, în afară de ce moştenise* (sociativă, cumulativă); *concordanţa părerilor (părerile concordă) în ce se decide* (de relaţie); *ranchiuna (ranchiunos) când, dimpotrivă, ar trebui să ierţi* (opoziţională); *iubirea oricui (iubeşte pe oricine) în afară de cine merită* (de excepţie); *satisfacţia lui (el satisfăcut) oricât şi-ar spune că a fost nedrept, pentru copii cum au crescut* (concesivă, predicativă suplimentară). Nu am înregistrat, ca determinante ale numelor de stare, propoziţii pronominale neinterogative ce redau obiectul secundar (verbele de stare nefiind, de regulă, dublu tranzitive), obiectul indirect în dativ şi nici propoziţii pronominale interogative indirecte (numele de stare neavând, în general, sens de informare).

Propoziţia apozitivă pronominală se introduce prin pronumele relative *ce* şi *ceea ce* (mai ales însoţite de un adverb explicativ) şi determină nume de acţiune aparţinând tuturor tipurilor formale:

■ formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung

(829) *vom face voroavă şi pentru* ***ucidere, ce să dzice moarte de om*** (P Înv. 88 VII 1);

– cu structura supinului

(830) ***mersul*** *acolo,* ***adică ce mă îngrijora mai mult;***

– ca derivate cu sufixe

-ăciúne

(831) *vor ucide pre neştine cu* ***înşelăciune, ce să dzice cu otravă*** (P Înv. 98 X);

„zero"

(832) ***prigoana** aceasta, **ceea ce făcea de mulți ani;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

in-

(833) ***inadaptarea, adică ce i se reproșa;***

– ca unități lexicale compuse

(834) ***omuciderea, adică ceea ce anchetam;***

– ca singulare create sub influența pluralului

(835) ***batjocură, adică ceea ce făcea;***

■ cuvinte neanalizabile

(836) *eram îngrijorată pentru **drumul** promis, **adică pentru ce știam că** nu va face;*

■ unități frazeologice

(837) ***bătaia de joc, adică ceea ce făcea.***

Forma cazuală sau construcția prepozițională a pronumelui relativ e aceeași cu cea a regentului. Frecvente sunt astăzi structurile cu pronume în nominativ, indiferent de forma/construcția regentului[320]:

(836a) *eram îngrijorată pentru **drumul** promis, **ceea ce știam** că nu va face.*

Pronumele relativ este coreferențial cu substantivul regent (în relație anaforică). Predicatul apozitivei pronominale nu se află niciodată la modul imperativ[321]. Propoziția apozitivă stă după regent; nu am înregistrat apozitive introduse prin *ceea ce* antepuse[322]. Apozitivele sunt propoziții izolate de regent prin punctuație[323].

Propoziția apozitivă pronominală este o vecinătate pe care numele de acțiune o au în comun cu verbul, inclusiv la infinitiv sau la supin –

---

[320] Vezi **7.1.1.6.**, despre cazul apoziției.

[321] GLR$_2$ II, p. 283.

[322] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 430, despre topica apozitivelor construite cu *ceea ce.*

[323] GLR$_2$ II, p. 282.

(832a) *a prigoni (de prigonit), (adică) ceea ce făcea de mulți ani* –, cu substantivul „prototipic" *(cartea, adică ce cumpărase)*; iată și un exemplu cu nume de stare: *amărăciune, adică ceea ce simțea acum.*

7.1.5.2. Propoziția atributivă conjuncțională neinterogativă redă următoarele tipuri de subordonate din grupul verbal:

– subiectivă (într-o construcție verbală impersonală pasivă) sau completivă directă (obiect direct într-o construcție verbală activă)

(838) ***bănuiala că va pleca*** – *a (se) bănui că va pleca;*

– completivă directă (obiect direct)

(839) ***încercarea*** *lui* ***să rezolve;***

– completivă directă (obiect secundar) sau completivă indirectă (obiect prepozițional)

(840) ***sfătuirea*** *lui* ***să se poarte cu tact*** – *a îl sfătui ceva* sau *la ceva;*

– completivă indirectă (obiect prepozițional)

(841) ***renunțarea să mai încerce;***

– circumstanțială

■ de timp

(842) ***stimularea*** *organismului* ***îndată ce e posibil;***

■ de mod propriu-zisă

(843) ***consemnarea fără să omiți nimic;***

■ comparativă condițională

(844) ***goana de parcă te-ar urmări cineva;***

■ modală de măsură progresivă

(845) ***cheltuitul*** *banilor* ***pe măsură ce îi primești;***

■ cauzală propriu-zisă

(846) ***refuzul pentru că ai întârziat***

și cauzală indirectă

(847) ***Deșteptarea, că e târziu!;***

■ de scop

(848) ***neinformarea*** *la timp* ***ca să-i încurce;***

■ consecutivă

(849) ***izbirea*** *lemnului* ***încât să crape;***

■ instrumentală

(850) ***mersul fără să te sprijini în baston;***

■ condițională

(851) ***derapajul dacă e polei;***

■ concesivă propriu-zisă

(852) ***angajamentul deşi nu eşti de acord***

sau ipotetică

(853) ***angajamentul chiar fără să fii de acord;***

■ opozițională cu conector specific

(854) ***acceptarea în loc să refuzi,***

falsă condițională

(855) ***încercarea*** *de a lucra,* ***dacă nu chiar să lucrezi,***

falsă modală

(856) ***cititul fără să înțelegi,***

falsă locală

(857) ***primirea*** *lui,* ***de unde până atunci l-ai respins;***

■ cumulativă

(858) ***fuga*** *de răspundere,* ***pe lângă că a comis accidentul;***

(859) ***amenințarea*** *că pleacă azi,* ***în afară că va lipsi mult;***

■ de excepție

(860) ***acceptarea*** *oricărui alt motiv* ***decât că nu cunoaşte legile;***

– predicativă suplimentară

(861) ***demascarea*** *lui* ***că minte.***

Atributivele conjuncționale dependente de substantive ce denumesc acțiuni implicând ideea de „informare" exprimă în vorbire indirectă o interogație totală din vorbirea directă. Propozițiile atributive interogative indirecte corespund în grupul verbal următoarelor tipuri de subordonate:

– subiectivă (într-un grup verbal pasiv impersonal) sau completivă directă (obiect direct într-un grup verbal activ)

(862) ***verificarea dacă ai calculat corect*** – *a (se) verifica dacă ai calculat corect;*

– completivă directă (obiect direct sau obiect secundar) ori completivă indirectă (obiect prepozițional)

(863) ***întrebarea** lor **dacă pleci** – ei întreabă ceva, îi întreabă pe ei ceva* ori *despre ceva;*

– completivă indirectă (obiect prepozițional)

(864) ***interesarea dacă s-a încheiat experimentul.***

Atributiva conjuncțională corespunzătoare obiectului secundar e coocurentă cu un atribut având valoarea subiectului din grupul verbal pasiv sau a obiectului (complementului) direct din grupul verbal activ. Atributiva cu valoare circumstanțială de excepție apare în prezența unui atribut în raport cu care se exprimă „excepția". Propoziția atributivă cu valoare opozițională și cumulativă e integrată în structuri binare când exprimă „opoziția" sau „cumulul" față de regent și în structuri ternare când exprimă „opoziția" sau „cumulul" față de un determinant al regentului. Atributiva corespunzătoare propoziției predicative suplimentare însoțește în general un atribut interpretabil „obiectiv" (ori „subiectiv" într-o construcție verbală pasivă).

Verbele de bază ale substantivelor nume de acțiune din (840) și din (863) se construiesc cu obiect secundar sau cu obiect prepozițional. În frază verbul/substantivul nume de acțiune selectează o singură conjuncție *(a sfătui/sfătuirea **să**, a întreba/întrebarea **dacă**),* ceea ce face ca structurile de tipul (840) și (863) să fie ambigue[324]. *Dacă* este marca interogației totale în vorbirea indirectă[325].

Atributivele conjuncționale având construcția și valoarea cauzalei indirecte apar numai în contextul unui infinitiv lung nominal articulat enclitic, echivalent cu un imperativ. Infinitivul este interpretabil ca predicativ într-o propoziție nominală monomembră[326], în special pe baza echivalenței cu imperativul; în această analiză, propoziția subordonată e dependentă de infinitivul nominal și are funcție de atributivă. Altă posibilitate este aceea de a considera propoziția nominală ca fiind eliptică de predicat:

(847a) [*(Îți) comand, ordon* etc.] *Deșteptarea, că e târziu!.*

---

[324] Pentru acest tip de ambiguitate, vezi **7.1.5.1.**

[325] Vezi detalii la PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 85–87.

[326] Vezi DIACONESCU I. 1977, p. 81.

Propoziția secundară *(că e târziu)* ar determina verbul neexprimat, funcționând ca propoziție circumstanțială cauzală. Predicația propoziției eliptice de verb se exprimă prin intonație[327].

Selectarea conjuncțiilor în atributivele ce corespund unor completive necircumstanțiale se face uneori pe baza regulilor sintactice de recțiune. Numele de acțiune formate de la verbe cu un anumit regim conjuncțional preiau această particularitate sintactică a verbelor de bază[328]: (838a) *a bănui/bănuiala că,* (839a) *a încerca/încercarea să,* (841a) *a renunța/ renunțarea să.* În textele vechi parcurse de noi este rareori atestată combinarea substantivelor cu o conjuncție-regim; construcțiile sunt în general ambigue, statutul conjuncției fiind așadar discutabil. De exemplu, în:

(865) *să vadză [...] este adevăratŭ* ***gătirea** turcilor **să vie,** au numai sintŭ cuvente* (COSTIN II 49),

propoziția atributivă redă fie o completivă indirectă (obiect prepozițional), analiză ce implică interpretarea conjuncției *să* ca regim, aceasta fiind selectată obligatoriu în context *(a se găti/gătirea să),* fie o circumstanțială de scop, în care conjuncția e liber selectată, substituibilă prin altele cu aceeași funcțiune[329]. Alteori propoziția conjuncțională se raportează atât la un nume de acțiune, cât și la un verb exprimat, funcția ei sintactică fiind ambiguă – atributivă sau completivă:

(866) *Maica ceaia ce-ș va vinde fata pre bani [...] de să va afla că* ***n-au făcut tocmala să ia bani*** (P Înv. 127 XXX 3), atributivă sau circumstanțială de scop (cu nuanță consecutivă);

(867) ***acesta să aibă strânsoare să să răscumpere lucrul acela*** *de la cine l-au dat* ***și să-l dea cestuia*** *ce s-au tocmit întâi* (P Înv. 77 XV 211), atributive sau circumstanțiale consecutive coordonate copulativ prin *și.*

Propoziția atributivă introdusă prin conjuncție-regim e mai frecventă în româna contemporană. Substantivele formate de la verbe fără regim conjuncțional permit, ca și verbele de bază, variația liberă a conjuncțiilor în

---

[327] Despre confuzia dintre predicație și predicat în propozițiile nominale, vezi AVRAM 1962, p. 29–30.

[328] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 168.

[329] Vezi ROSETTI 1986, p. 518, despre varietatea elementelor de relație din propozițiile finale în româna veche.

atributivele ce corespund completivelor necircumstanțiale: (840a) *a sfătui/ sfătuirea că, să* etc. Opoziția conjuncțiilor *că/să* se corelează cu distincția semantică „asertiv/nonasertiv”, distincție anulată în construcțiile cu conjuncție-regim[330].

Toate conjuncțiile (locuțiunile conjuncționale) din construcțiile discutate aici apar și în grupurile verbale corespunzătoare, inclusiv în grupul determinanților unui infinitiv sau ai unui supin[331]: (838a) *a bănui (de bănuit) că va pleca* etc.

Unele tipare sintactice ale grupului verbal nu au corespondent în grupul nominal, de exemplu circumstanțialele de relație introduse prin conjuncțiile *să, ca să* și antepuse regentei ***(ca să întrebe**, n-a întrebat),* cauzalele numite „argumentative” care au distribuția limitată la regentele interogative retorice sau exclamative ***(o dată ce ai plecat**, de ce te mai întorci?),* temporalele inverse introduse prin *că,* în general dependente de verbe la forma negativă – *a nu apuca, a nu sfârși, a nu trece*[332] – dificil de nominalizat *(n-a trecut multă vreme, **că s-a și întors**)* etc. De regulă, aceste propoziții conjuncționale nu se combină nici cu verbul regent la infinitiv ori la supin.

Analog cu atributul infinitival ce identifică referentul numelui de „acțiune/rezultat al acțiunii” regent – (747), (748) –, se utilizează propoziția atributivă fără corespondent în grupul verbal, introdusă prin conjuncții din clasa celor care exprimă raporturi necircumstanțiale (*că, să, ca... să*[333] etc.):

(748a) *greșeala să ia.*

Grupul sintactic al numelor de acțiune poate conține adverbe corelative ale elementelor de relație:

(868) *acceptarea **totuși**, deși e riscant.*

În general, corelativul e postpus numelui de acțiune, fie că se raportează semantic la acesta – (868) –, fie că însoțește alt component al grupului sintactic:

---

[330] Vezi discuția despre conjuncții în grupul verbal, la PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 22–23.

[331] Vezi și PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 187, 189; PANĂ DINDELEGAN 1992b, p. 127, 133.

[332] Vezi, de ex., GLR_2 II, p. 299; AVRAM 1997b, p. 438.

[333] Vezi regulile de utilizare a conjuncției *ca... să,* la AVRAM 1997b, 279, 285.

(858a) *fuga (şi) de răspundere, pe lângă că a comis accidentul.*

O serie de adverbe corelative nu se înregistrează în grupurile nominale de acest tip; de exemplu, *şi* din construcţiile cu circumstanţiale temporale *(îndată ce am ajuns, am **şi** aflat)*, *prea* din structurile cu circumstanţiale consecutive *(e **prea** frumos să fie adevărat)*, *tot* corelativ al unei concesive *(**tot** acceptă, deşi e riscant)*, *mai şi* în raport cu o propoziţie cumulativă *(**mai şi** râzi, după ce că m-ai supărat)* etc.

Atributivele conjuncţionale cu valoare circumstanţială sunt analizabile şi ca subordonate circumstanţiale dependente de un verb subînţeles:

(842a) *stimularea organismului* [*făcută, declanşată* etc.] *îndată ce e posibil.*

În structurile eliptice de verb, numele de acţiune exprimă simultan „rezultatul acţiunii”. Alteori subordonata conjuncţională este ambiguă sub aspectul funcţiei sintactice – atributivă în raport cu numele de „acţiune/ rezultat al acţiunii” sau completivă (circumstanţială) determinând un verb exprimat în context:

(842b) ***se încearcă stimularea*** *organismului* ***îndată ce e posibil,*** atributivă/ circumstanţială de timp.

Numele de acţiune regente ale propoziţiilor atributive conjuncţionale sunt:

■ formaţii analizabile

– cu structura infinitivului lung – (839)–(842), (843), (847), (849), (854), (855), (857), (859)–(865), (868);

– cu structura supinului – (845), (850), (856);

– ca derivate cu sufixe – *-áj* în (851), *-eálă* în (748a), (838), (866), *-amént* în (852), (853), *-oáre* în (867), „zero” în (844), (846), (858);

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi nominale – *ne-* în (848);

– ca singulare create sub influenţa pluralului

(869) ***rugămintea să plece;***

■ cuvinte neanalizabile

(870) ***drumul*** *de o zi* ***ca să obţii o simplă semnătură;***

■ unităţi frazeologice

(871) ***bătaia de joc ca să-l umileşti.***

Atributivele conjuncționale care corespund unor completive necircumstanțiale sunt de regulă determinative (neizolate de regent prin punctuație). Celelalte atributive conjuncționale sunt izolate (explicative) sau neizolate (determinative) după gradul legăturii cu regentul. Această legătură este mai puternică în unele grupuri nominale decât în grupurile verbale corespunzătoare, fapt dovedit de caracterul facultativ al punctuației unor atributive în comparație cu prezența (aproape) obligatorie a semnelor de punctuație între verb şi subordonatele circumstanțiale respective (consecutive, concesive, cumulative ş. a.[334]). Valoarea de identificare sau de calificare (în raport cu felul cum se individualizează acțiunea/rezultatul acțiunii) e mai puțin clară la atributivele determinative introduse prin conjuncții. Cât priveşte atributivele explicative, este dificilă o clasificare a acestora în descriptive şi circumstanțiale – după caracterul atributiv, respectiv mixt –, întrucât ele redau în general o subordonată circumstanțială din grupul verbal şi, în consecință, exprimă o valoare circumstanțială cu referire la substantivul regent nume de acțiune. Atributivele ce corespund unor circumstanțiale nu trebuie confundate cu propozițiile ambigue – atributive/circumstanțiale – din structuri ca (842a).

Modul predicatului din atributivele conjuncționale e selectat în concordanță cu conectorul conjuncțional[335].

Atributiva conjuncțională se plasează după regent.

Propoziția atributivă conjuncțională neinterogativă este o vecinătate comună numelor de acțiune şi altor substantive abstracte. Câteva nume de stare având corespondent verbal/adjectival admit combinarea cu atributiva conjuncțională neinterogativă ce redă propoziții subordonate din grupul verbal/adjectival: *durerea (îl doare) că şi-a pierdut fiul* (subiectivă); *implicația ca cele două numere să fie egale* (*implică să fie egale* – completivă directă, obiect direct); *teama (se teme) să încerce* (completivă indirectă, obiect prepozițional); *prezența lui (el prezent) îndată ce e posibil, ca să împiedice un dezastru* (circumstanțială de timp, de scop); *nervozitatea (nervos) fără să te exteriorizezi* (de mod); *usturimea (te ustură) de parcă te-ar arde* (comparativă); *amărăciunea (amărât)*

---

[334] Vezi AVRAM 1997b, p. 444, 449, 452, despre punctuația acestor propoziții circumstanțiale.

[335] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, p. 428.

pentru că a fost nedreptățit (cauzală); *dezolarea (dezolat) dacă a fost mințit* (condițională); *tristețea (trist), deși nu ai motiv* (concesivă); *absența (absent) în loc să fii prezent* (opozițională); *prezența (prezenți), pe lângă că îi și ajutaseră* (cumulativă); *absența oricărei alte posibilități (absentă oricare altă posibilitate) decât să renunțe* (de excepție); *satisfacția ei (ea satisfăcută) pentru copii că au crescut* (cauzală/predicativă suplimentară). Nu am înregistrat nume de stare cu atributive conjuncționale neinterogative ce redau obiectul secundar (în general, verbele de stare nu se combină cu obiectul secundar), circumstanțiala de măsură progresivă (regentul acesteia exprimând stări dinamice, la limita cu acțiunile), consecutivă, instrumentală și nici cu atributive conjuncționale interogative indirecte (numele de stare neavând, în general, sens de informare).

Propoziția apozitivă conjuncțională se introduce prin conjuncțiile *că, să, ca... să*[336], însoțite uneori de adverbe explicative. Numele de acțiune regente sunt:

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung

(872) ***decolarea, adică să-și ia zborul;***

– cu structura supinului

(873) ***cititul** în întregime, **adică să parcurgi 100 de pagini;***

– ca derivate cu sufixe

-énță

(874) ***insistența** exagerată, **și anume să-l obligi;***

„zero"

(875) ***veghea** aceasta, **și anume să o supraveghezi permanent;***

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

in-

(876) *definitiva* ***inadaptare, adică să nu te obișnuiești niciodată;***

– ca unități lexicale compuse

(877) ***omucidere, adică să iei viața unui om;***

---

[336] GLR$_2$ II, p. 282.

– ca singulare create sub influența pluralului

(878) ***batjocură, adică să râzi de el;***

- cuvinte neanalizabile

(879) *o plajă riscantă*, ***adică să te expui la soare zece ore;***

- unități frazeologice

(880) ***bătaie de joc, adică să râzi de el.***

Apozitivele conjuncționale permit introducerea în context a unui nominal abstract, subînțeles, coreferențial cu regentul; în raport cu acest nominal apozitivele sunt analizabile ca propoziții atributive propriu-zise:

(872a) *decolarea, adică [faptul] să-și ia zborul* etc.

Modul predicatului, ca și în atributivele conjuncționale propriu-zise, e selectat în concordanță cu elementul de relație[337]. Apozitivele conjuncționale, ca și cele pronominale, se izolează de regent prin punctuație[338] și sunt postpuse regentului. Reprezintă o vecinătate comună numelui de acțiune, verbului, inclusiv la modurile infinitiv, supin – (873a) *a citi (de citit), adică să parcurgi 100 de pagini* – și substantivelor abstracte, în particular numelor de stare *(ranchiună, adică să urăști în ascuns).*

7.1.5.3. Propoziția atributivă paratactică redă o subordonată circumstanțială din structura grupului verbal, în special o concesivă:

(881) ***așteptarea fie*** *ce-o fi.*

Nu am înregistrat atributive având construcția circumstanțialelor paratactice cu topică obligatorie în antepoziție: condiționale din construcții verbale de tipul ***ai carte,*** *ai parte,* concesive ipotetice din structuri ca ***n-ai chef,*** *eu tot vin*[339] etc. Condiționalele coordonate cu concesive[340] pot apărea în dependență față de un nominal:

(882) ***plecarea, fie poți, fie nu poți;***
plecarea, ai, n-ai treabă.

Numele de acțiune după care apar asemenea atributive sunt:

---

[337] Vezi, de ex., AVRAM 1997b, *loc. cit.*

[338] GLR_2 II, *loc. cit.*

[339] AVRAM 1997b, p. 449. Cf. GLR_2 II, p. 323, 329.

[340] Vezi AVRAM 1997b, p. 447, 449.

■ formații analizabile

– cu structura infinitivului lung – (881), (882);

– cu structura supinului

(883) ***mersul, fie poți, fie nu poți;***

– ca derivate cu sufixe

-eálă

(884) ***cheltuiala, ai, n-ai*** *de unde;*

„zero"

(885) ***goana, ai, n-ai*** *pentru ce;*

– ca derivate cu prefixe negative mai ales de la infinitive lungi substantivale

ne-

(886) ***nesupunerea*** *oarbă,* ***fie*** *ce-o fi;*

■ unități frazeologice

(887) ***purtarea de grijă, poți, nu poți.***

Este mai dificilă combinarea atributivelor paratactice cu formațiile analizabile ce au în structură elemente de compunere; această restricție este de natură stilistică: formațiile cu elemente de compunere sunt în general termeni tehnici, iar propozițiile atributive paratactice caracterizează mai ales limba vorbită (populară). Modul predicatului în atributivele juxtapuse e conjunctivul *(fie)* sau indicativul. Subordonatele se plasează după regent, sunt izolate de acesta prin semne de punctuație și reprezintă vecinătăți comune numelui de acțiune, verbului, inclusiv infinitivului/supinului verbal (881a) *a aştepta (de aşteptat) fie ce-o fi* – şi substantivelor abstracte, în particular numelor de stare *(ranchiuna, ai, n-ai motiv).*

Nu am înregistrat propoziții apozitive juxtapuse care să determine nume de acțiune; acestea implică în construcțiile apozitive un alt nominal, coreferențial: pronumele relative *ce, ceea ce* ori un substantiv abstract (*fapt, acțiune* etc.) urmat de o propoziție conjuncțională.

7.1.6. Incompatibilitatea cu anumiți determinanți. Această „relație" caracterizează clasa numelor de acțiune în ansamblu, anumite tipuri de substantive ce aparțin clasei ori cuvinte izolate. De exemplu, dintre determinanții verbului, obiectul secundar realizat ca substantiv (substitut al substantivului) în acuzativ, dativul locativ, dativul etic nu au fost înregistrate

în grupul nominal organizat în jurul unui centru sintactic abstract, nume de acțiune. Dintre determinanții substantivului „prototipic”, nu se combină cu numele de acțiune regente dativul adnominal dependent de numele de rudenie sau de atribuții sociale etc. Cu excepția dativului posesiv, determinanții numelui de acțiune nu se exprimă prin pronume clitice. Pe de altă parte, un substantiv cum este *ducă* nu se combină cu atributele „subiective”; faptul trebuie pus în legătură cu circulația restrânsă a substantivului, care nu apare în îmbinări libere, analizabile, ci în unități frazeologice: *a fi pe ducă, dor de ducă* (DEX 1996). Numele de acțiune analizabile cu prefixul *auto-* sunt incompatibile cu atributele „obiective directe”; prefixul indică identitatea referențială a obiectului direct cu subiectul din construcția corespunzătoare verbală; așadar formațiile cu *auto-* „încorporează”[341] obiectul acțiunii, ceea ce exclude exprimarea lui în context.

7.1.7. Numele de acțiune cu mai mulți determinanți (Tipare sintactice complexe). Nu ne-am propus ca în acest subcapitol să utilizăm o perspectivă de abordare distribuțională și statistică, inventariind structurile complexe, raporturile dintre toate tipurile de determinanți sintactici prezentați anterior[342]. Ceea ce ne interesează aici este să relevăm câteva aspecte privind specificul sintactic al grupărilor în care numele de acțiune sunt însoțite de mai mulți determinanți. Caracterul specific al faptelor discutate rezultă din aceea că ne referim la atribute care nu determină substantive „prototipice” nume de „obiecte” [+/– animate].

Analog cu relația dintre determinanți în grupul verbal[343], anumite tipuri de atribute sunt obligatoriu sau de regulă coocurente, făcând parte din grupuri nominale cu structură ternară. Astfel, am arătat mai sus că atributul corespunzător obiectului (complementului) indirect (dativul adnominal și construcțiile prepoziționale gramaticalizate sau negramaticalizate echivalente cu dativul), propoziția atributivă pronominală ce redă obiectul indirect al acțiunii (introdusă printr-un pronume/adjectiv

[341] Vezi conceptul în **3.3.6.2.–3.3.6.4.**

[342] Pentru o descriere în această manieră a grupului nominal din româna contemporană, vezi FLOREA 1983.

[343] Pentru întreaga problemă a relațiilor sintactice din interiorul grupului verbal, vezi PANĂ DINDELEGAN 1974.

pronominal în dativ sau în acuzativ cu prepoziție substituibil cu dativul), atributul corespunzător complementului de agent și atributiva pronominală ce redă propoziția completivă de agent apar, în general, în prezența unui determinant (al numelui de acțiune) având valoarea obiectului (complementului) direct dintr-un grup verbal activ și implicit valoarea subiectului din grupul verbal pasiv. În grupurile nominale similare cu construcțiile verbale absolute, determinantul „obiectiv direct" este neexprimat, fiind implicit. Obiectul secundar al acțiunii exprimat printr-un atribut verbal la infinitiv ori printr-o propoziție atributivă pronominală/ conjuncțională este totdeauna coocurent cu un determinant interpretabil „obiectiv direct" al numelui de acțiune. Obiectul direct se redă printr-un atribut genitival și precedă infinitivul – (727) – sau propoziția cu valoare de obiect secundar – (800), (840). În general, atributele ce redau obiectul direct și obiectul prepozițional nu sunt coocurente, dat fiind că ele nu coexistă nici în grupul verbal (majoritatea verbelor care se construiesc cu obiect prepozițional sunt intranzitive). Dativul adnominal cu expresia și cu valoarea obiectului indirect nu a fost înregistrat în prezența atributului corespunzător obiectului prepozițional. Atributele „subiective" au o distribuție mai puțin restrictivă decât atributele „obiective" cu valoarea obiectului direct, secundar, indirect, prepozițional, adică nu manifestă incompatibilitate față de ceilalți determinanți ai numelor de acțiune; faptul trebuie corelat cu statutul determinanților verbului: prezența obiectului direct/secundar/indirect/ prepozițional depinde de regimul sintactic propriu fiecărui verb în parte; dimpotrivă, compatibilitatea subiectului cu verbele românești și cu determinanții acestora e cvasigenerală. Dativul adnominal dependent de un substantiv înrudit ca formă și/sau ca sens cu un verb tranzitiv este incompatibil cu atributele „subiective", de exemplu cu genitivul „subiectiv":

(888) **acordarea* ***lui*** *de premii elevilor* etc.

În context este posibilă însă introducerea unui atribut prepozițional cu structura și cu valoarea complementului de agent:

(889) *acordarea de premii elevilor* ***de către un juriu.***

Această restricție distribuțională a dativului arată că numele de acțiune compatibile cu un atribut „obiectiv direct" și cu un atribut „obiectiv indirect" au sens pasiv[344]. Atributul (atributiva) ce redă un circumstanțial

---

[344] Despre nominalele „pasive", vezi **3.3.5.**

(o propoziție circumstanțială) de excepție este totdeauna coocurent(ă) cu alt constituent al grupului nominal, în raport cu care se exprimă „excepția". Atributul adverbial ce redă un circumstanțial opozițional sau cumulativ este dependent unilateral de alt atribut, în raport cu care se exprimă „opoziția" sau „cumulul". Atributele infinitivale corespunzătoare circumstanțialelor opoziționale și cumulative, propozițiile atributive pronominale și conjuncționale ce redau o subordonată circumstanțială opozițională, propozițiile atributive conjuncționale ce corespund subordonatei circumstanțiale cumulative apar în structuri sintactice binare sau ternare după cum intră în raport semantic de „opoziție" sau de „cumul" cu nominalul regent sau cu un determinant al acestuia. Atributul adverbial și cel infinitival corespunzătoare elementului predicativ suplimentar sunt coocurente cu alt atribut al regentului (de regulă interpretabil „subiectiv"/„obiectiv"). În construcțiile cu atribute substantivale prepoziționale, adjectivale și gerunziale sau cu atributive pronominale și conjuncționale ce redau un element predicativ suplimentar ori o propoziție predicativă suplimentară se exprimă, în general, un determinant „subiectiv" și/sau „obiectiv" al numelui de acțiune regent. Atributul și atributiva corespunzătoare circumstanțialului sociativ și propoziției circumstanțiale sociative ce exprimă asocierea cu obiectul acțiunii sunt, în general, coocurente cu acesta; coocurența cu subiectul acțiunii este facultativă. Dintre atributele facultativ coocurente menționăm, cu titlu de exemplu, dativul adnominal și atributul „subiectiv" dependente de un substantiv înrudit formal și semantic cu un verb reflexiv intranzitiv, atributele redând circumstanțialele facultative și cele ce redau determinanții necircumstanțiali ai verbului de bază etc. De asemenea, analog cu raporturile sintactice din grupul verbal, anumite tipuri de atribute sunt incompatibile, de exemplu atributul/atributiva cu valoarea obiectului indirect și atributul/atributiva cu valoarea obiectului secundar.

În diverse studii anterioare se discută incompatibilitatea dintre genitivul „subiectiv" și cel „obiectiv direct"[345] ca determinanți însoțind un nume de acțiune cu sens pasiv, postpuse regentului, indiferent de topica lor relativă:

[345] VINCENZ 1969, p. 545; VASILIU E. și GOLOPENȚIA-ERETESCU 1969, p. 246–248; PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 173–174; FLOREA 1983, p. 40; AVRAM 1997b, p. 65, 351; DOBROVIE-SORIN 1987a, p. 179–180; CORNILESCU 1994, p. 309; CORNILESCU 1995b, p. 2, 40, 43, 46.

(890) ***interpretarea criticului a romanului;**

(890a) ***interpretarea romanului a criticului.**

Construcția comportă uneori mai multe analize, ceea ce face dificilă înțelegerea. De exemplu, în îmbinarea:

(891) ***interpretarea unei cărți a criticului/a lui,***

substantivul *a criticului* și pronumele *a lui* pot fi considerate atribute ale substantivului *unei cărți* (expresie a unei relații de posesie). Tiparul sintactic avut în vedere aici nu e simțit ca firesc în română. Tolerarea lui cu dificultate și în alte limbi credem că are o explicație de natură structurală. Vom adopta ipoteza generativă dezvoltată de Guglielmo Cinque cu aplicare la limba italiană[346]: în grupul nominal nu se atribuie două genitive (de același tip, adică prin acord sau cu prepoziția *di*); pot coexista însă un genitiv și un adjectiv posesiv. Ideea se subordonează așa-numitului principiu de nonredundanță: într-o propoziție sau într-un grup nominal nu coexistă elemente cu același caz morfologic[347]. (Nu se are în vedere situația particulară a termenilor aflați în relație de nondependență – coordonare sau relație apozitivă.) Cinque presupune că al doilea genitiv nu face parte din grila tematică (structura argumentală) a nominalului-centru, ci dintr-o structură tematică independentă de aceasta; al doilea genitiv ar rezulta din contragerea unei propoziții pronominale.

Atributul genitival „subiectiv" sau „obiectiv" este disociabil de regent prin intercalarea unui adjectiv:

(892) *Mandatul Camerelor se prelungește până la* ***întrunirea legală a*** *noului* ***Parlament*** (C 25);

(893) *a oscilat între a vorbi frumos [...] și* ***asumarea deschisă a opțiunii*** *republicane* (DILEMA 50: 2).

Într-o construcție ca:

(894) ***a unei*** *eventuale* ***ridicări unilaterale americane a embargoului*** (TVR 1 1995),

genitivul „obiectiv" este precedat de un adjectiv corespunzător circumstanțialului de mod – cf. (892), (893) – și de un adjectiv interpretabil „agentiv" (= „subiectiv").

---

[346] Vezi discuția și bibliografia la CINQUE 1995, p. 436–463.

[347] Cf. GODARD 1986, p. 108–109.

Genitivul „subiectiv" sau „obiectiv" şi atributul prepoziţional postpuse regentului apar în această ordine sau în ordine inversă; criteriul variaţiei de topică este adesea de natură pragmatică[348]. Atributul plasat imediat după regent exprimă informaţia cunoscută, elementul de continuitate ce contribuie la coerenţa textului[349]; atributul care îl urmează exprimă informaţia nouă, „focalizată":

(895) *Autorităţile publice au obligaţia să contribuie la **asigurarea condiţiilor pentru participarea** liberă **a tinerilor la viaţa** politică* (C 20–21; articolul are subtitlul *Protecţia copiilor şi a tinerilor*);

(896) ***diviziunea istoriei după principii** exterioare **sau în spirit** dogmatic* (CĂLINESCU 4), atribut prepoziţional multiplu;

(897) ***realizarea în practică a** acestor **iniţiative*** (TVR 1 1995).

Atributul adverbial precedă sau urmează genitivul „subiectiv" sau „obiectiv", în general după criterii pragmatice:

(898) ***întrunirea astăzi a** noului **Parlament;***

(899) *după **cucerirea premiului I aici** la Mamaia* (TVR 1 1995).

Atributul verbal urmează după genitivul „subiectiv" sau „obiectiv"[350]:

(900) *naiva **lor încercare de a imita** stilistica bizantină* (CĂLINESCU 14);

(901) ***sosirea lor până a se însera.***

Propoziţiile atributive pronominale şi conjuncţionale coocurente cu genitivul „subiectiv" sau „obiectiv" în general urmează după acesta:

(902) *voiu vedea de dupre **strigarea lor ce vine cătră Mine*** (B 12: XVIII/21);

(903) ***îndemnarea lor să renunţe.***

Construcţiile echivalente cu genitivul au caracteristicile distribuţionale ale acestuia; de exemplu:

(904) *cheamă populaţia la **comemorare, marţi,** 21 decembrie, **a** patru **ani** de la jertfa eroilor din decembrie 1989* (EVENIM. 456: 4).

Atributul identic formal şi echivalent cu complementul de agent, dativul adnominal (şi construcţiile echivalente cu dativul), atributul construit cu prepoziţie-regim, acuzativul neprepoziţional „obiectiv" sau „circumstanţial" au o distribuţie mai restrânsă decât genitivul.

---

[348] Pentru conceptul modern „topică pragmatică", vezi GIVÓN 1984, p. 204 ş. u.

[349] Vezi conceptul „continuitate topică", la GIVÓN 1984, p. 137; vezi şi **3.3.2.1.**

[350] FLOREA 1983, p. 139 (autoarea arată că în corpusul de exemple cercetat genitivul „subiectiv"/„obiectiv" nu coexistă cu atributul verbal).

Atributul corespunzător complementului de agent şi acuzativul cu *de* „subiectiv"/„obiectiv" precedă, în general, alte atribute prepoziţionale:

(905) ***anularea*** *contractului* ***de către editor,*** *fără vreo* ***formalitate*** *prealabilă;* vezi şi (448), (463);

(906) ***distribuirea de certificate la*** *toate* ***oficiile*** *poştale* (TVR 1 1995).

Ordinea inversă se motivează pragmatic sau, uneori, contribuie la claritatea construcţiei:

(907) ***organizarea în Kurdistanul*** *iranian* ***de alegeri*** *libere* (TVR 1 1995);

(908) *Presupusa* ***rănire*** *a lui Mihai,* ***cu suliţa, de către un turc*** (CĂLINESCU 27); în succesiunea *de către un turc cu suliţa*, sintagma prepoziţională *cu suliţa* poate fi interpretată drept determinant al substantivului imediat anterior, şi nu al substantivului *rănire*.

În general, acuzativul cu *de* „subiectiv"/„obiectiv" tinde să urmeze imediat după regent. Faptul este relevant din perspectiva rolului pe care îl are acest atribut: indicarea tipului de acţiune denumită prin substantivul regent:

(909) ***interpretarea de romane*** *a criticului;*

(910) ***acordarea de premii*** *de către fundaţie.*

Adjectivul şi adverbul pot apărea în aceeaşi construcţie cu un atribut prepoziţional ce redă agentul pasiv, obiectul direct sau obiectul prepoziţional:

(911) ***acordarea neîntârziată/astăzi de ajutoare*** *solicitanţilor* ***de către fundaţia*** *noastră;*

(912) ***participarea neîntârziată/astăzi la demonstraţie.***

Se constată că adjectivul şi adverbul tind să stea imediat după regent. Adverbele însoţite de determinări apar mai ales după celelalte atribute:

(913) *participarea la demonstraţie* ***astăzi 15 februarie.***

În general, atributele care, la rândul lor, sunt centru de grup sintactic se plasează după atributele fără determinanţi.

Atributul infinitival şi propoziţia atributivă sunt compatibile cu acuzativul „circumstanţial":

(914) ***încercarea un timp de a suporta/să suporte.***

În grupurile ce conţin atribute corespunzătoare complementului de agent, obiectului indirect şi celui prepoziţional, infinitivul şi propoziţia au mai frecvent valoare circumstanţială; ele urmează, în general, celorlalte atribute:

(915) ***acordarea** de ajutoare **sinistraților de către guvern pentru a-și construi** locuințe/**ca să-și construiască locuințe;***

(916) ***participarea la experiment pentru a obține** rezultatele așteptate/ **până se obțin rezultatele așteptate.***

Un tip particular de tipar complex este cel care conține atribute construite cu prepoziții corelative:

(501) *s-au apropiiat vrémea **trécerii din** ceastă **lume** trecătoare **în viața** cea de vecie* (SA 14: 4v);

(917) ***trecerea** firească **de la planul** material **la cel** alegoric* (CĂLINESCU 12).

Coordonarea în grupul sintactic al numelor de acțiune se realizează adeseori între atribute de același fel (cu aceeași expresie morfologică), de exemplu atribute adjectivale – (578). Mai rar se coordonează atribute diferite formal: două atribute adjectivale și unul genitival în (638), un atribut adverbial fără prepoziție și unul adjectival în:

(918) *în zuoa morții sosesc domnii cei buni și dumnezăiești la **domnie mai fericită și mai deplin*** (SA 59: 49v).

Compatibilitatea atributelor de tip diferit face posibilă existența unor grupuri nominale cu trei – (889), (895), (905) – și cu patru determinanți – (908), (911), (915).

7.1.8. Numele de acțiune fără determinanți. Cel mai frecvent, numele de acțiune din corpusul analizat sunt lipsite de atribute. Gabriela Pană Dindelegan a înregistrat diverse vecinătăți obligatorii ale verbului care devin facultative (suprimabile) în construcția nominalizată[351]. Adăugăm câteva exemple ce pot fi interpretate ca „abrevieri" terminologice[352], explicabile însă prin pierderea caracterului obligatoriu al determinanților verbului:

(919) *mandat de **aducere,*** absența subiectului și a obiectului direct, *cineva aduce pe cineva;*

(920) *recurs în **anulare,*** absența subiectului și a obiectului direct, *cineva anulează ceva.*

---

[351] PANĂ DINDELEGAN 1976, p. 170–172. Pentru alte limbi (engleza ș. a.), vezi HIGGINBOTHAM 1983; GRIMSHAW 1990a, p. 149, etc.

[352] Interpretarea ne-a fost sugerată de I. Fischer.

De asemenea, dispar constituenții clitici ai unităților frazeologice verbale:

(921) *În agona morții (în **tragerea sufletului** de moarte)* (CANTEMIR, HR., 360, în DÎLR s. v. *agonă*), *a-**şi** trage sufletul.*

Caracterul suprimabil al determinanților din grupul nominal, comparativ cu cei din grupul verbal, se corelează cu o diferență de conceptualizare a „acțiunii". Exprimată prin substantiv, „acțiunea" e concepută ca o entitate la care acesta „se referă"; ea se apropie mai mult de natura obiectelor decât de a predicatelor logice (a verbelor); accentul cade pe „acțiune" ca entitate, nu pe structura evenimențială (ce include participanții la „acțiune")[353].

7.2. Funcțiile sintactice ale numelor de acțiune. Substantivele (unitățile frazeologice) pe care le-am interpretat ca având contextual valoare clară de „acțiune" îndeplinesc următoarele funcții sintactice:

■ subiect

(241) ***Începătura** bătăliei au fost întâiu despre Turci* (LET. II 289/4, în DA s. v. *începe*);

(199a) *De aci încolo **folosirea** scrierii române e din ce în ce mai deasă şi textele se înmulțesc* (CĂLINESCU 7);

■ nume predicativ[354]

(922) *Singura operație ce trebuia făcută era **izolarea** culturalului de artistic, **supunerea** întregii materii la aceleaşi metode strict literare* (CĂLINESCU 3);

■ element predicativ suplimentar

(923) *În leagea veache junci arată-se, că dobitocŭ în **jărtvă** aveà, iară în leagea noao grăsimea, că pite acmu aducemu la oltarŭ* (CC_2 304/22–24);

(655) *Vama Turnu, aflată în plină **construcție*** (EVENIM. 936: 4);

■ atribut genitival

---

[353] Vezi **3.3.** Despre natura referentului substantivelor şi despre exprimarea facultativă a atributelor, vezi, de asemenea, CROFT 1991, p. 105.

[354] Pentru interpretarea numelui predicativ ca poziție sintactică distinctă de predicat, vezi, de ex., GUȚU ROMALO 1973, p. 133–145; PANĂ DINDELEGAN 1974, p. 133–154; PANĂ DINDELEGAN 1992a, p. 125–131; NEAMȚU 1986, p. 87–93.

(924) *Legea stabileşte condiţiile* ***exercitării*** *acestui drept* (C 11);

■ atribut prepoziţional

(925) *Carte de* ***lăsare*** (NT 126: Matei V 6v), *Că-i zis că varecine şi-ară lăsa muiarea lui, să-i dea ei carte de slobozie* (NT 127: Matei V 7v);

(926) *probleme de* ***datare*** (CĂLINESCU 7);

■ apoziţie atributivă

(566a) *întrerupe descifratul, adică* ***cititul*** *slovelor;*

■ apoziţie nonatributivă

(927) *cândŭ va veni, întru a doao a lui şi înfricoşată* ***venire,*** *să judece tuturorŭ* (CC_2 301/6–7), analizabil şi ca un circumstanţial de timp în raport cu verbul *va veni;*

(928) *dacă vor sosi (****sosire*** *ce mă îngrijorează) am să-i primesc;*

■ obiect (complement) direct

(929) *Statul sprijină* ***întărirea*** *legăturilor cu românii din afara frontierelor ţării* (C 6);

■ obiect (complement) indirect în dativ

(930) *acordă o importanţă deosebită* ***informării*** *corespunzătoare a opiniei publice româneşti* (TVR 1 1995);

■ obiect (complement indirect) prepoziţional

(931) *Să proţădăluiască la* ***ejecuţie*** (MOLDOVANU, AS, I, 156, în DÎLR s. v. *ecjecuţie*);

(932) *Dreptul de proprietate obligă la* ***respectarea*** *sarcinilor* (C 19);

■ complement de agent (din punct de vedere formal tradiţional, dar cu alt rol tematic decât cel de „agent")

(933) *celebrele teze ale vidului lăsat de* ***plecarea*** *romanilor din Dacia* (EVENIM. 936: 1), cu rolul tematic „cauzal";

■ complement circumstanţial

– de loc

(934) *instituţii bancare incluse în* ***privatizare*** (TVR 1 1995);

– de timp

(935) *după* ***suirea*** *lui la ceriu, nici pre noi nu lăsă săraci* (CC_2 2/28–29);

(936) *pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în* ***exercitarea*** *mandatului* (C 29);

– de cauză

(182) *Că de* ***asupritura*** *trudei călugăreşti ce să asupriĭă, nice părul nu-i putĭă crĭaşte* (DOSOFTEI, V. S. 19, 7 în DA s. v. *asupritură*);

(937) *să se odihnească de atâta* ***învățat*** (I. NEGRUZZI, I 40, în DA s. v. *învăța*);

– de scop

(198a) *să fie spre* ***luminare*** *întru întăritura ceriului, ca să lumineaze pre pământ* (B 1: I/16);

(938) *îl aduse în țară [...] în vederea* ***îmbunătățirii*** *tipografiei* (CĂLINESCU 11);

– de mod propriu-zis

(939) *să nu crează cuvintele nemănui fără de* ***iscodire*** *sau* ***întrebare*** (ÎL 47);

(940) *Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, cu* ***respectarea*** *principiilor şi a celorlalte norme admise ale dreptului internațional* (C 5);

– comparativ

(941) *mai bine decât* ***acceptare*** *necondiționată;*

– cantitativ/consecutiv

(942) *a insistat până la* ***clarificarea*** *tuturor detaliilor;*

– instrumental

(434) *Calitatea de Românu se perde [...] Prin* ***supunerea*** *pentru orĭcâtŭ de puținŭ timpŭ la vreo protecțiune străină* (CC 6);

(943) *nu ne-a rămas decât o singură narațiune românească, dedusă şi ea prin* ***analizarea*** *compilației de mai târziu* (CĂLINESCU 26);

– sociativ

(944) *continuă elaborarea programelor împreună cu* ***punerea*** *lor* ***în aplicare;***

– de relație

(945) *lemnul frumos la* ***vedeare*** *şi bun la* ***mâncare*** (B 2: II/9);

(946) *numărul I în lume în* ***combaterea*** *cariilor* (TVR 1 1995);

– condițional

(947) *utilizabil în caz de* ***creştere*** *a temperaturii;*

– concesiv

(948) *vindecabil în ciuda **cangrenării** iminente;*

– opozițional

(949) *în loc de **colorare,** preferă să hașureze;*

– cumulativ

(950) *în afară de **colorare,** și hașurează;*

– de excepție

(951) *aceasta nu înseamnă altceva decât **acceptarea** adevărului.*

Se constată că cel mai frecvent substantivele abstracte nume de „acțiune" îndeplinesc funcțiile subiect, element predicativ suplimentar, atribut prepozițional, apoziție nonatributivă, obiect (complement indirect) prepozițional, complement circumstanțial de timp, de cauză, de scop, de mod propriu-zis, instrumental și de relație. Cu alte funcții sintactice, aceste substantive se utilizează mai ales în limba contemporană. Nu am înregistrat exemple cu nume de „acțiune" în poziția obiectului secundar; substantivele cu această funcție sintactică sunt ambigue, actualizând în context și valori ca „faptul de a face acțiunea", „rezultatul acțiunii" etc.; dintre verbele cu tranzitivitate dublă, în special *a anunța* și *a învăța* pot fi determinate printr-un obiect secundar de acest tip:

(952) *îi anunță **sosirea** trenului,* „acțiune/faptul de a face acțiunea/rezultatul acțiunii";

(953) *îl învăț **citirea** rapidă,* „acțiunea/rezultatul acțiunii".

Pozițiile (funcțiile) sintactice de atribut genitival, de obiect indirect în dativ, de complement de agent ori circumstanțial sociativ sau condițional particularizează numele de acțiune în raport cu verbele la infinitiv ori la supin, care nu îndeplinesc aceste funcții[355]. Unele funcții sintactice ale numelor de acțiune pot fi exprimate și prin infinitivul verbal, însă rareori sau niciodată prin supinul verbal: complement circumstanțial de timp, de cauză, de mod propriu-zis, instrumental, concesiv – (935a) *până la suire (până a se sui); desperat de pierdere (de a fi pierdut);* (939a) *fără de iscodire (fără a iscodi);* (943a) *începe prin analizare (prin a analiza);*

[355] Vezi AVRAM 1997b, p. 326–394, pentru întreaga problematică a funcțiilor sintactice exprimabile prin infinitiv și prin supin.

(948a) *fără a se cangrena, era nevindecabil.* Complementul circumstanțial de loc este rareori exprimat prin verb la supin, dar nu şi la infinitiv: *el era la culesul porumbului (la cules porumbul).* Obiectul secundar se poate realiza ca infinitiv verbal, mai rar ca supin: (953a) *îl învăț a citi.*

Numele de acțiune ambigue în context (întrucât exprimă simultan „rezultatul acțiunii etc.") nu au restricții de distribuție în ce priveşte satisfacerea unei anumite poziții sintactice. Comportamentul acestor cuvinte (unități frazeologice) este similar cu al substantivelor „prototipice" nume de „obiecte" [+/– animate] (şi cu al tuturor numelor de stare). Exemplele sunt mai frecvente şi mai variate, inclusiv în româna veche. Numele de acțiune ambigue semantic îndeplinesc următoarele funcții sintactice:

- subiect

(954) *au eşit de la inima ei toate* ***îndemnăturile*** *featei, de au scârbit inima părinților* (P Înv. 125 XXVIII 4);

(955) ***Alegerea*** *profesiei şi* ***alegerea*** *locului de muncă sunt libere* (C 17);

- nume predicativ

(956) *tot ce-i în lume, pohta trupului iaste şi* ***desfătarea*** *ochilor* (SA 63: 53v; cf. SA 130: 119r, SA 153: 141v);

(957) *N-am făcut decât o jumătate de pas, dar acest mic spațiu înseamnă* ***parcursul*** *de la istoria literară de pură erudiție la întâia istorie a literaturii române în înțelesul propriu* (CĂLINESCU 3);

- element predicativ suplimentar

(958) *ajunge-i lui* ***certare*** *că iaste nebun şi fără de mente* (P Înv. 94 IX 22), analizabil şi ca subiect;

(637a) *s-a declarat categoric împotriva anumitor* ***schimburi*** *teritoriale în Bosnia* (TVR 1 1995);

- atribut genitival

(959) *cartea* ***facerii*** *ceriului şi a pământului când s-au făcut* (B 2: II/4);

(960) *interzicerea* ***emiterii*** *pe post a unei emisiuni* (EVENIM. 456: 7);

- atribut în dativ fără prepoziție

(961) *totu-i un lucru menciunos şi să cheamă menciunos, soț* ***furtuşagului*** (P Înv. 84 IV 2);

- atribut prepozițional

(962) *zapisul cel de* ***dare*** (P Înv. 76–77 XV 208);

(963) *Libertatea de* ***exprimare*** (C 13);

■ apoziție atributivă

(567a) *Acea prea mare coniuncțion, adecă* ***împreunare*** (FN, 121, în DÎLR s. v. *coniuncție* „întâlnire a două astre");

(964) *preocupați numai de „știință", adică de* ***datarea*** *manuscriselor, de* ***lectura*** *lor critică, de valoarea lor ca izvoare etc.* (CĂLINESCU 3);

■ apoziție nonatributivă

(965) *sîntem strânși aici la* ***îngropăciunea*** *acestui priiatin creștin al nostru* (SA 20: 11r);

■ obiect (complement) direct

(966) *după ce să va împărți de muiare [...] până a nu isprăvi giudețul* ***împărțirea*** *lor* (P Înv. 110 XVI 4) „divorțul";

(967) *Nimic nu scuză* ***bătaia de joc;***

■ obiect secundar – vezi și (952), (953)

(968) *Cine te-au învățat* ***fapturi*** *de farmeci ca aceastea?* (DOSOFTEI, S 36, în DA);

■ obiect (complement) indirect în dativ

(969) *garanțiile necesare* ***asigurării*** *serviciilor esențiale pentru societate* (C 18);

■ obiect (complement indirect) prepozițional

(970) *dau știre domnietale za* ***lucrul*** *turcilor* (*Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung,* 1521 *ap.* ROSETTI, CAZACU, ONU 1971, p. 71, 79), analizabil și ca atribut prepozițional în raport cu *știre;*

(971) *nu ști(e) nemică de* ***vătămarea*** *boului* (P Înv. 59 III 44);

(972) *participă la* ***reglarea*** *creșterii celulelor imunitare* (EVENIM. 456: 5);

■ complement de agent (din punct de vedere formal tradițional, dar cu alt rol tematic decât cel de „agent")

(184) *Sufletul topit de* ***arsura*** *păcatului* (MINEIUL (1776), 59 2/1, în DA), cu rolul tematic „cauzal";

(973) *rănite de* ***explozia*** *unui obuz* (TVR 1 1995), cu rolul tematic „cauzal";

■ complement circumstanțial

– de loc

(216) *Pentru pâra episcopilor și a clericilor, și carii să priimesc la* ***pâră*** (ÎL 47, 81), *unii ca aceia au voe să pârască pre arhiereul la judecată* (ÎL 81);

(974) *trebue să mă urmezi... într-o lungă* ***controversă*** (ODOBESCU, III 24/ 13, în DA);

– de timp

(975) *să dzacă acolo până la* ***moarte*** (P Înv. 90 VIII 12);

(976) *Alegerile pentru Camera Deputaților și pentru Senat se desfășoară în cel mult 3 luni de la* ***expirarea*** *mandatului sau de la* ***dizolvarea*** *Parlamentului* (C 25);

– de cauză

(243) *De* ***atinsul*** *lui Hristos să vindecă mulți* (NT 179: Marcu III 43v), *ca să să atingă de el* (NT 179: Marcu III 44r);

(977) *a fost trecut în rezervă pentru* ***folosirea*** *ilegală a armamentului din dotare* (EVENIM. 936: 4);

– de scop

(278) *nărodŭ multŭ la pustie eșiià și-șŭ lăsà casele și avuțiia-șŭ dereptŭ* ***ascultarea*** *cuvintelorŭ lu Dumnezeu* (CC_2 3/25–26);

(978) *alimentele le-a cumpărat pentru* ***consum;***

– de mod propriu-zis

(979) *Cu* ***îndemnarea*** *lui s-au fost făcut* (MAG. IST. II 28/21, în DA s. v. *îndemna*);

(980) *După* ***îndemnarea*** *babei, se duse* (EMINESCU, N. 22, în DA s. v. *îndemna*), analizabil și ca un circumstanțial de timp;

– comparativ

(981) *scârbele mai tare popresc pre oameni cum să se roage lui Dumnezău decât* ***dezmierdăciunile*** *lumii* (SA 69: 59r);

– cantitativ/consecutiv

(982) *încălzit până la* ***fierbere;***

– consecutiv

(983) *Piatra ce nu o socotiră ziditorii, Iudeii, fu în capulŭ unghiului spre* ***adunare*** *și* ***împreunare*** *amândurorŭ păreților ŭ, ceia ce se-au risipitŭ mai denainte* (CC_2 300/13–15);

– instrumental

(984) *Și mai nainte de amu de munca ce va să fie osândì pre ei și-i muncì cu* ***pustiirea*** *cetăției, cu* ***săpatulŭ*** *hramului și cu alalte reale, și cu răulŭ ce pățiră de Râmleani* (CC_2 299/30–33);

(985) *se pot până la un punct prevedea efectele literare ale frazei prin simpla* ***analiză*** *a lexicului sub raportul originii* (CĂLINESCU 8);

– sociativ

(986) *ca de-are şi giura, nime nu-l va creade, alegând de-are avea împreună cu* ***giurământul*** *şi niscare marturi sau niscare seamne ca acealea să poată arăta cu adevărat acel furtuşag* (P Înv. 70 XIII 143);

– de relaţie

(987) *Mărgând neştine pre un drum, va afla vreun dobitoc, de va fi undeva vătămat sau şi mort, atuncea, fiindu-i milă, va spune stăpânu-său, iară stăpânul boului îş va prepune pre cela ce i-a spus, c-au ucis el dobitocul; acesta de nevoe să giure pentru* ***vătămătură*** (P Înv. 56 I 17);

(988) *din* ***mâncare*** *şi* ***băutură,*** *las' dacă ne-a întrece cineva* (CREANGĂ 118);

– condiţional

(989) *Calitatea de deputat sau de senator încetează la data întrunirii legale a Camerei nou alese sau în caz de* ***demisie,*** *de* ***pierdere*** *a drepturilor electorale, de incompatibilitate ori de* ***deces*** (C 28);

– concesiv

(990) *A-ndreptat calul peste dealuri... şi cu tot* ***îndemnul,*** *ajunsul i-a fost la amiază* (CIOCÂRLAN, P. P. V 125, în DA);

(787) *Nu există, cu toate* ***sforţările*** *ce se fac, ediţii complete pentru cercetători* (CĂLINESCU 5);

– opoziţional

(991) *îşi ocupă timpul cu altceva decât cu* ***călcatul*** *rufelor;*

– cumulativ

(786) *den afară de* ***certarea*** *ce dau pravilele ceale mireneşti, acesta să să afurisească după pravila besearicii* (P Înv. 83 II 1);

– de excepţie

(992) *nu iaste la giudeţ altă nemică fără tot* ***o certare*** *celuia ce răpeaşte* (P Înv. 130 XXXII 16).

Valoarea circumstanţială cantitativă a numelor de „acţiune” şi a celor ambigue coexistă, în general, cu valoarea consecutivă, iar prepoziţia în aceste construcţii este mai ales *până la.*

7.3. Raporturile sintactice dintre numele de acțiune. Cel mai frecvent realizată este dependența unilaterală:

(993) ***pomparea** betonului fluid **în vederea transportului*** (MDEX 150 s. v. *pompare*), *în vederea transportului* atribut prepozițional cu valoare circumstanțială finală dependent de substantivul *pomparea*.

În unele construcții complexe, numele de acțiune are dublu statut, de centru al unui grup nominal și de atribut al altui nume de acțiune:

(994) *diletantismul acțiunilor noastre de **contracarare a unor acțiuni** dușmănoase României în plan internațional* (EVENIM. 936: 1); grupurile nominale având drept centru un nume de acțiune sunt *acțiunilor noastre de contracarare, contracarare a unor acțiuni* și *a unor acțiuni dușmănoase.*

Adesea centrul sintactic exprimă sensul generic „acțiune, act etc." – vezi *acțiunilor* în (994) și, *supra,* (9)–(16).

Numele de acțiune apar de asemenea în raport de nondependență – fie coordonare:

(12) *exerciții **de menținere** a păcii **și de sprijin** umanitar* (TVR 1 1995),

fie raport apozitiv stabilit între substantive cu aceeași formă cazuală sau cu aceeași construcție prepozițională (vezi discuția și exemplele în **7.1.1.6.**):

(5a) *domnia este **zidărie, lucrare*** (CĂLINESCU 16).

Mioara Avram[356] a discutat unele construcții recente asimetrice în care infinitivul lung nominal se coordonează cu un infinitiv scurt verbal:

(995) *Acuzații sunt învinuiți de încercarea **de subminare** a bazelor democratice ale statului italian **și de a crea** condiții pentru instaurarea unui regim reacționar în Italia* (*Scânteia,* 1987, nr. 13857, p. 6, col. 7 *ap.* AVRAM 1990b, p. 5).

Un tip special de structură asimetrică, frecvent în limba actuală, este cel în care numele de acțiune se coordonează cu adverbul negativ *nu:*

(996) *promulgarea sau nu*[357].

7.4. Numele de acțiune utilizate în/ca nume proprii. În special în numele de sărbători religioase, dar și în alte nume proprii[358] se mențin

---

[356] AVRAM 1990b, p. 5.

[357] Construcția ne-a fost semnalată de Mioara Avram.

[358] Vezi **3.3.7.**, **4.2.5.**

anumite disponibilități de determinare, actualizându-se uneori mai multe dintre acestea concomitent, în tipare sintactice complexe: atributul adjectival (*Banca de Credit **Român**; **Dumnezeiasca** Arătare*, CCO 1996), atributul genitival „subiectiv" (*Înălțarea **Domnului***, CCO 1996) sau/și „obiectiv direct" (*Scoaterea Sf. **Cruci***, CCO 1996; *Unirea **Principatelor***), atributul prepozițional corespunzător unui complement (circumstanțial în *Schimbarea **la Față***, CCO 1996) sau fără corespondent în grupul verbal (de exemplu, redând semnificația reciprocă în *Înfrățirea **între Popoare***), atributul în dativ corespunzător obiectului (complementului) indirect (*Închinarea cinstitului **lanț** al Sf. Ap. Petru*, CCO 1996 – vezi *Cinstirea lanțului Sfântului, slăvitului și întru tot lăudatului Apostol Petru*, RUGĂCIUNI, p. 564), atributul adverbial (*Tăierea **Împrejur** cea după trup a Domnului*, CCO 1996 – tipar complex incluzând de asemenea atributul prepozițional *după trup* și atributul genitival *a Domnului*). Remarcăm păstrarea în numele de sărbători religioase a atributului în acuzativ fără prepoziție corespunzător obiectului (complementului) direct, construcție rară în româna contemporană[359] (*Duminica Lăsatului **sec de carne***, CCO 1996 – în alternanță cu atributul genitival, *Lăsatul **secului** pentru postul Sfinților Apostoli*, CCO 1996). Menționăm de asemenea combinarea cu termenii cuantificatori (***Întâia** și **a doua** aflare a Capului Sfântului Ioan Botezătorul*, CCO 1996 – numerale ordinale interpretate tradițional ca atribute adjectivale).

7.5. Numele de acțiune lipsite de autonomie sintactică (în compuse și în locuțiuni). Unele tipare sintactice discutate sub **7.1.** stau la baza anumitor formații analizabile ca unități lexicale compuse[360]. În general, acestea sunt calcuri: adverb (*înainte, jos, potrivă*) + nume de acțiune (*înainte-gândire, înainte-punere, înainteprăznuire, jos-culcare, potrivă-dare*, vezi **4.1.2.1.**, **4.2.1.**). De asemenea, anumite substantive nume de acțiune intră în alcătuirea locuțiunilor (vezi și **5.1.9.**): *a da **ascultare**, a trece cu **vederea**, spre **deosebire** de, de-a **cufundul*** (DEX 1996) sau în formule de salut: *la **revedere**, bun **găsit**, bun **rămas*** (și cu topica ***rămas** bun*[361]) etc.

---

[359] Vezi **7.1.1.3.**

[360] Vezi SCALISE 1994, p. 144–147, pentru un model de analiză internă a cuvintelor compuse realizată în termenii structurii argumentale.

[361] Vezi discuția la POPESCU-MARIN 1961, p. 166.

8. CONSIDERAȚII FINALE

8.1. Conceptul „nume de acțiune" a fost definit în lucrarea de față (vezi **3.4.**) dintr-o perspectivă integratoare (morfosintactică, logico-semantică, pragmatică). Dintre caracteristicile numelor de acțiune am considerat relevante pentru definiție flexiunea de tip nominal, faptul că unele disponibilități de combinare sunt specifice verbului, iar altele sunt specifice substantivului prototipic, particularitățile de distribuție într-un context mai larg, ce include grupul determinanților sintactici, posibilitatea substituției cu un verb (în anumite contexte), posibilitatea definirii exclusiv verbale (versus ostensive) a sensului lexical, statutul de semn descriptiv general, de expresie referențială a „acțiunii". Conceptul „acțiune" îl include pe cel de „schimbare" și se opune „stării", definite prin absența „schimbării".

8.2. Pe baza criteriilor gramaticale, semantice, pragmatice stabilite în **3.1.–3.3.**, am inclus în corpus nume de acțiune cu origine verbală și nonverbală. După posibilitatea de a analiza structura internă a numelor de acțiune românești, am delimitat următoarele tipuri (vezi **4.1.**, **5.1.9.**): (a) cuvinte (semi)analizabile – ca formații cu structura infinitivului lung, a supinului, a participiului, ca derivate cu sufixe (inclusiv cu sufixul „zero"), ca derivate cu prefixe, ca formații cu elemente de compunere, ca unități compuse (parasintetice) ori ca singulare create sub influența pluralului –; (b) cuvinte neanalizabile. Un tip distinct reprezintă unitățile frazeologice.

8.3. În general, numele de acțiune românești sunt plisemantice (vezi **3.3.**). Pentru dezambiguizarea acestora în context am propus câteva criterii distribuționale (vezi **3.2.**). S-ar putea presupune că substantivele cu structura infinitivului lung, a supinului și a participiului, deoarece conțin sufixe verbale, sunt mai abstracte decât celelalte tipuri formale. Analiza corpusului a arătat că valoarea abstractă de „acțiune" nu se corelează în română cu anumite tipuri de substantive, independent de context; ea se exprimă în anumite contexte, indiferent de tipul numelui de acțiune. Ceea ce conferă infinitivului

lung nominal un statut aparte nu este sensul lexical, ci caracterul sistematic al nominalizării verbelor româneşti prin combinarea cu un sufix de infinitiv lung; faptul a fost remarcat şi de alţi cercetători (vezi **2.2.3.**). Situaţia supinului şi a participiului este diferită: supinul substantival, mai frecvent în româna veche, îşi restrânge circulaţia în limba contemporană, iar participiul substantival cu sens abstract de „acţiune" e limitat la câteva formaţii care (cu puţine excepţii, ca *judecată*) nu se înregistrează în uzul literar actual (vezi **2.2.5.**).

Tendinţa spre polisemie a numelor de acţiune manifestată la nivelul sistemului limbii coexistă cu tendinţa spre ambiguitate din enunţurile concrete, unde se actualizează concomitent valoarea de „acţiune" şi alte valori (adesea – cea de „rezultat al acţiunii"). Mai ales în limbajul presei se constată astăzi revenirea formaţiilor la sensul „acţiune", frecvenţa lor în contexte nonambigue fiind ridicată (vezi **3.3.6.11.**).

8.4. Cele mai multe substantive româneşti abstracte nume de „acţiune" sunt „numărabile" (fiind atestate cu forme de plural) şi compatibile cu termenii cuantificatori, deictici sau care indică ordinea în numărare (vezi **6.2.**). Numele de acţiune la plural se referă la mai multe acţiuni de un anumit tip petrecute în circumstanţe diferite. Credem că trăsătura semantică [numărabil] deosebeşte „acţiunea" de „faptul de a face acţiunea", care este [nenumărabil], incompatibil cu „pluralitatea". Diferenţa dintre „acţiune" şi „faptul de a face acţiunea" constă în modul de conceptualizare a acţiunii, în gradul de abstractizare (vezi **3.3.6.1.**).

8.5. Negaţia numelor de acţiune (vezi **6.3.**) are caracter nesistematic şi se realizează în română cu ajutorul prefixelor *ne-, non-, in-*. Numele de acţiune româneşti atestate cu formă negativă au corespondent verbal. Numele negat şi verbul negat conceptualizează diferit acţiunea şi au funcţii pragmatice distincte: numele este o expresie referenţială, verbul este predicat logic.

8.6. Analiza noastră a confirmat concluzia unor cercetări parţiale elaborate anterior de alţi autori: numele de acţiune româneşti au statut gramatical intermediar între substantiv şi verb[1]. Credem că preponderentă este natura substantivală a numelor de acţiune, manifestată la nivel morfologic prin tipul de flexiune, la nivel sintactic prin funcţiile sintactice şi

---

[1] De ex., FLOREA 1983, p. 135.

prin compatibilitatea cu unii determinanți ai substantivului „prototipic", iar la nivel logico-semantic și pragmatic prin modul de conceptualizare a referentului și prin funcția pragmatică. Natura verbală a numelor de acțiune se manifestă prin compatibilitatea la nivel sintactic și/sau semantic cu unii determinanți ai verbului, ca și prin natura referentului.

8.6.1. În ipostaza de determinanți sintactici (**7.2.**), numele de acțiune se comportă similar substantivelor „prototipice", îndeplinind aceleași funcții sintactice ca și acestea, cu excepția funcției de obiect secundar (pentru care am înregistrat numai exemple ce conțin substantive ambigue nume de „acțiune/rezultat al acțiunii etc.").

8.6.2. Natura duală (nominală/verbală) a numelor de acțiune în ipostaza lor de centru sintactic se manifestă în selectarea determinanților (**7.1.**).

8.6.2.1. Trăsătura nominală a numelor de acțiune centru al unui grup sintactic este compatibilitatea cu determinanți ai substantivului „prototipic" [+/– animat], [+/– concret]:

- substantivul (substitutele substantivului) în cazul genitiv fără prepoziție, cu/fără corespondent semantic în grupul verbal;
- substantivul (substitutele substantivului) construit(e) cu prepozițiile *a* (ca expresie a relației „de genitiv"), *de* și compusele cu *de* (prepoziție general atributivă indicând „felul") sau cu alte prepoziții (*ca* „în calitate de", *cu* ș. a., în atribute fără corespondent între determinanții verbului);
- substantivul (substitutele substantivului) apoziție cu/fără prepoziție;
- pronumele clitice în dativ cu valoare posesivă;
- adjectivul propriu-zis, adjectivul pronominal, numeralul cardinal (propriu-zis, colectiv, distributiv cu valoare adjectivală, multiplicativ cu valoare adjectivală) și ordinal propriu-zis, „pronumeralele" *al câtelea, n, a n-a,* participiul, gerunziul adjectivat;
- adverbul cu prepozițiile *de* și compusele cu *de* indicând „felul";
- infinitivul cu prepoziția *de* (ce exprimă „felul"), când nu are corespondent în grupul verbal sau când corespondentul este un infinitiv fără prepoziție ori un infinitiv construit cu altă prepoziție decât *de;*
- propoziția pronominală fără corespondent în grupul verbal.

8.6.2.2. Trăsătura verbală a numelor de acțiune centru al unui grup sintactic este compatibilitatea cu determinanți ai verbului care își mențin forma și/sau valoarea în grupul nominal.

Vecinătățile de tip verbal (în speță, atributele care au expresia și valoarea unor constituenți ai grupului verbal) sunt:

- substantivul (substitutele substantivului) fără prepoziție, în cazurile dativ cu valoarea obiectului (complementului) indirect, acuzativ cu valoarea obiectului (complementului) direct cu/fără marca *p(r)e* sau a unui circumstanțial, nominativ cu valoarea subiectului, a numelui predicativ și a elementului predicativ suplimentar;
- substantivul (substitutele substantivului) construit(e) cu prepoziții (locuțiuni prepoziționale) și redând obiectul (complementul) indirect *(la, către, pentru, față de, vizavi de, în raport cu),* obiectul (complementul indirect) prepozițional, complementul de agent *(de, de către),* un circumstanțial (prepoziția este aceeași la circumstanțial și la atributul corespunzător al numelui de acțiune), elementul predicativ suplimentar (prepozițiile „calității" – *ca, drept,* îmbinarea cvasilocuțională *în nume de* etc.);
- adverbul fără prepoziție sau cu alte prepoziții decât *de* (și compusele cu *de*) indicând „felul"; se includ aici de asemenea numeralul cardinal fracționar, distributiv cu valoare adverbială, adverbial, multiplicativ cu valoare adverbială și numeralul ordinal adverbial;
- infinitivul fără prepoziție ori construit cu aceeași prepoziție ca și constituentul corespunzător din grupul verbal;
- propoziția pronominală neinterogativă ce redă o subordonată din grupul verbal și este introdusă prin pronume (adjective pronominale) relative sau nehotărâte (în alt caz decât genitivul neprepozițional și acuzativul cu prepoziția *a* echivalent al genitivului), prin adverbe relative sau nehotărâte;
- propoziția conjuncțională neinterogativă introdusă prin conjuncții cerute de regimul verbului/numelui de acțiune sau prin conjuncții selectate pe bază semantică (aceleași în construcția atributivei și a subordonatei circumstanțiale corespunzătoare din grupul verbal);
- propoziția pronominală/conjuncțională interogativă indirectă;
- propoziția paratactică.

Faptele de regim sintactic comun verbului şi numelui de acţiune (în accepţia termenului *regim* pe care am adoptat-o în capitolul 7.) sunt determinanţii în dativ cu valoarea obiectului (complementului) indirect, în acuzativ cu valoarea obiectului (complementului) direct, în nominativ cu valoarea subiectului sau a numelui predicativ şi determinanţii construiţi cu prepoziţii ori cu conjuncţii obligatorii (impuse prin recţiune).

Substantivul şi substitutele acestuia construite cu prepoziţia *între* sau cu elementele corelative *între... şi* au valoare „subiectivă” când determină un nume de acţiune; în grupul verbal corespunzător, gruparea prepoziţională cu *între* are funcţie de obiect (complement indirect) prepoziţional.

Gerunziul şi supinul sunt determinanţi nespecifici, comuni verbului şi substantivului „prototipic”. Disponibilitatea supinului de a reda constituenţi ai grupului verbal în grupul sintactic al numelui de acţiune e mai restrânsă comparativ cu disponibilitatea infinitivului. Limitarea priveşte atât funcţia sintactică a determinanţilor verbali redaţi prin supin (lipsesc dintre aceştia subiectul, obiectul secundar, circumstanţialul de timp, de cauză, de mod, instrumental, de relaţie, concesiv, opoziţional, elementul predicativ suplimentar), cât şi mijloacele de construcţie (de exemplu, prepoziţia *spre* din structurile cu nuanţă finală se combină cu infinitivul, nu şi cu supinul). Menţionăm însă că valoarea circumstanţialului de loc este exprimabilă prin supin, dar nu prin infinitiv. Dintre formele verbale nepersonale, gerunziul determinant al unui nume de acţiune are disponibilitatea cea mai mică de a reda constituenţi ai grupului verbal; nu am înregistrat gerunziul cu valoarea subiectului, a obiectului (complementului) direct sau (indirect) prepoziţional, a obiectului secundar, a circumstanţialului (de loc, de scop, consecutiv, de relaţie, opoziţional, cumulativ, de excepţie) – valori exprimabile prin infinitiv, unele şi prin supin sau numai prin supin.

De asemenea, au caracter nespecific propoziţia apozitivă şi propoziţiile introduse prin conjuncţii selectate pe bază semantică din clasa celor ce exprimă raporturile necircumstanţiale în grupul verbal şi raportul atributiv în grupul sintactic al substantivelor abstracte (ne)verbale (*că, să, ca... să, dacă* etc.). În relaţie cu numele de acţiune (nu şi în relaţie cu substantivele abstracte neverbale), aceste propoziţii conjuncţionale redau constituenţi propoziţionali din structura grupului verbal.

Unii determinanți specifici substantivului „prototipic" exprimă valoarea determinanților verbului când apar în relație cu un nume de acțiune regent:

- substantivul (substitutele substantivului) în cazul genitiv fără prepoziție, cu valoare „subiectivă", „obiectivă", circumstanțială și de „conținut" (corespunzătoare complementului „intern");
- substantivul (substitutele substantivului) construit(e) cu prepoziții și având valoare „subiectivă" *(a, de, dintre,* elementele corelative *dintre... și),* „obiectivă directă" *(a, de),* circumstanțială (prepoziții compuse cu *de* – conector general atributiv ce indică „felul");
- adjectivul cu valoarea subiectului, a obiectului (complementului) direct, a circumstanțialului (de loc, de mod propriu-zis, comparativ de egalitate, cantitativ, instrumental, de relație, opozițional, cumulativ, de excepție), a numelui predicativ, a elementului predicativ suplimentar;
- propoziția pronominală cu valoarea subiectivei sau a completivei directe (obiect direct) și introdusă prin pronume (adjective pronominale) relative sau nehotărâte în cazul genitiv fără prepoziție ori în acuzativ cu prepoziția *a* (echivalent al unui genitiv).

8.6.2.3. Distribuția numelui de acțiune în ipostaza de centru sintactic coincide numai parțial cu distribuția substantivului „prototipic" și cu cea a verbului. Pe de o parte, există determinanți ai substantivului „prototipic" care nu au fost înregistrați în grupul sintactic al numelui de acțiune: atributul genitival și prepozițional cu valorile „termen calificat", „termen comparat", „superlativ", „materie", „origine"; atributul genitival ce exprimă „calitatea"; atributul prepozițional cu valorile „denumire", „termen numărat", „conținut"; atributul în dativ fără prepoziție având ca regent nume de rudenie sau de atribuții sociale. Pe de altă parte, există determinanți ai verbului fără corespondent în grupul sintactic al numelui de acțiune[2] : obiectul secundar realizat ca substantiv (substitut) în acuzativ, dativul locativ, circumstanțialul condițional (și propoziția condițională introdusă printr-un pronume/adjectiv relativ) construit cu locuțiunea prepozițională *în locul,* circumstanțialul de

[2] Faptul a fost interpretat ca un argument în favoarea ideii că trăsăturile contextuale ale unui cuvânt sunt guvernate de o regulă lexicală. Vezi CHOMSKY 1970, p. 202, unde nu se are în vedere limba română.

relație exprimat prin adjectiv *(de leneșă, e leneșă)*, propoziția circumstanțială de relație antepusă regentului și introdusă prin conjuncțiile *să, ca să,* propoziția temporală inversă introdusă prin *că* etc. De asemenea, determinanții numelor de acțiune nu au adverbe corelative cum sunt: *prea* din unele construcții cu circumstanțiale consecutive, *tot* din construcții cu circumstanțiale concesive etc.

8.6.2.4. Numele de acțiune cu sens „activ" formate de la verbe intranzitive se combină cu substantive (substitute ale substantivului) construite cu prepoziția *de către* (specializată pentru exprimarea „agentului pasiv" în grupul sintactic al verbelor tranzitive și în cel al numelor de acțiune formate de la verbe tranzitive). Fără a exagera importanța acestor construcții recente izolate, considerăm că ele relevă o trăsătură specifică (nonnominală și nonverbală) a numelor de acțiune deoarece sintagma prepozițională cu *de către* ce exprimă „agentul" nu este compatibilă nici cu substantivele neverbale, nici cu verbele intranzitive aflate la baza numelor de acțiune regente. Faptul arată că prepoziția *de către* tinde să fie simțită ca o marcă a „agentului" în grupul sintactic al numelui de acțiune, indiferent de valoarea „activă/pasivă". Se creează astfel un sincretism nou al rolurilor tematice exprimabile cu ajutorul prepoziției *de către* în româna contemporană: „agent"/„agent pasiv".

8.6.2.5. Comparația numelor de acțiune cu alte elemente care au natură duală (nominală/verbală), respectiv cu verbul la infinitiv ori la supin și cu numele de stare, a relevat poziția ierarhic intermediară a numelor de acțiune în ce privește ponderea trăsăturilor nominale și a celor verbale. În afara aspectelor generale ale comparației cu verbul (vezi *supra,* sub **8.6.**), remarcăm aici: distribuția mai largă a numelor de acțiune față de cea a infinitivului și a supinului în ipostaza de determinanți sintactici (de regulă, infinitivul nu apare ca realizare a circumstanțialului de loc, supinul nu îndeplinește funcția de circumstanțial de timp, de cauză, de mod, instrumental, concesiv, iar infinitivul și supinul nu se combină cu subiectul exprimat prin infinitiv); asemănarea infinitivului și a supinului cu substantivele, în general (inclusiv cu numele de acțiune), privind legarea în context prin prepoziție; incompatibilitatea numelor de acțiune, a infinitivului și a supinului cu anumiți determinanți ai verbului la mod personal, cum sunt propoziția circumstanțială de relație antepusă regentului și introdusă prin conjuncțiile *să, ca să,* propoziția temporală inversă introdusă prin *că* etc. Numele de

acțiune sunt mai apropiate de supinul verbal, cu care au în comun incompatibilitatea față de pronumele clitice (unele structuri vechi cu pronume în dativ sunt discutabile, vezi **7.1.1.2.1.**), faptul că, de regulă, nu îndeplinesc funcția de obiect secundar etc. Majoritatea numelor de stare nu se deosebesc de substantivele „prototipice" prin comportamentul lor gramatical. Unele nume de stare, având corespondent verbal sau adjectival, admit atribute ce redau determinanți ai verbului/adjectivului. Credem că distribuția lor este mai limitată decât cea a numelor de acțiune; nu am înregistrat ca determinanți ai numelor de stare: substantivul (substitutele substantivului) fără prepoziție, în cazurile dativ cu valoarea obiectului (complementului) indirect, nominativ cu valoarea subiectului, a numelui predicativ și a elementului predicativ suplimentar; substantivul (substitutele substantivului) construit(e) cu prepoziții și redând obiectul (complementul) direct *(asupra)*, obiectul (complementul) indirect *(la, către)*, circumstanțialul cantitativ, final, de relație, consecutiv, sociativ; adjectivul cu valoarea circumstanțialului instrumental, a numelui predicativ și a elementului predicativ suplimentar; numeralul multiplicativ cu valoare adverbială; infinitivul cu valoarea obiectului secundar și a elementului predicativ suplimentar; propoziția pronominală neinterogativă ce redă o completivă directă (obiect secundar) ori o completivă indirectă (obiect indirect); propoziția conjuncțională neinterogativă ce redă o completivă directă (obiect secundar), o circumstanțială de măsură progresivă, consecutivă, instrumentală; propoziția pronominală/conjuncțională interogativă indirectă.

8.7. Particularitățile de construcție ale numelui de acțiune diferă după tipul structural al acestuia și după sensul actualizat în context („acțiune" sau „acțiune/rezultat al acțiunii etc.").

8.7.1. Pe de o parte, anumiți determinanți având expresia și valoarea determinanților verbului se combină cu nume ce actualizează contextual sensul „acțiune", nu și cu cele ambigue ce actualizează concomitent mai multe valori („acțiune/rezultat al acțiunii etc."): dativul adnominal (și propoziția introdusă printr-un pronume/adjectiv relativ în cazul dativ fără prepoziție) ce redă obiectul (complementul) indirect, acuzativul (și propoziția introdusă printr-un pronume/adjectiv relativ în acuzativ) construit cu prepoziția *la* ca expresie a relației „de dativ" și redând obiectul (complementul) indirect, acuzativul cu valoarea obiectului (complementului) direct cu/fără *p(r)e* sau cu valoare circumstanțială, nominativul cu valoarea

subiectului, a numelui predicativ sau a elementului predicativ suplimentar, acuzativul (şi propoziţia introdusă printr-un pronume/adjectiv relativ în acuzativ) construit cu prepoziţiile *de, de către*, corespunzător complementului de agent al verbelor tranzitive (non)agentive compatibile cu pasivizarea sau corespunzător subiectului unor verbe intranzitive agentive. Toţi aceşti determinanţi se construiesc cu regenţi având structura infinitivului lung. Nominativul subiectului (în construcţii vechi sau moderne izolate) şi nominativul numelui predicativ (în construcţii moderne de asemenea izolate) au fost înregistrate numai în relaţie cu infinitivul lung substantival. Dativul adnominal şi propoziţia pronominală corespunzătoare (în construcţii de limbă actuală), nominativul elementului predicativ suplimentar (în construcţii moderne), acuzativul complementului de agent sau al subiectului cu *de (către)* şi propoziţia pronominală corespunzătoare (mai frecvent realizate în construcţii moderne) determină şi infinitive lungi substantivale cu formă negativă (analizabile ca derivate cu prefix negativ). Dativul adnominal a fost înregistrat în construcţii vechi şi ca determinant al unor substantive analizabile cu sufix. Acuzativul obiectului (complementului) direct, atestat în construcţii vechi şi moderne cu infinitivul lung substantival, apare în limba veche şi ca atribut al supinului substantival. Acuzativul circumstanţial fără prepoziţie determină un regent cu structura infinitivului lung (inclusiv la forma negativă), cu structura supinului, cu sufix (inclusiv cu sufixul „zero") sau o unitate frazeologică regentă (mai ales dintre cele care conţin un infinitiv lung substantival); construcţiile aparţin limbii contemporane.

8.7.2. Pe de altă parte, anumiţi determinanţi de tip nominal cu/fără corespondent semantic în grupul verbal au fost înregistraţi de noi cu regenţi ambigui (nume de „acţiune/rezultat al acţiunii etc."), nu şi cu regenţi ce au valoare contextuală clară de „acţiune": genitivul „obiectiv indirect" (atribut al unor formaţii cu sufixe şi al unor cuvinte neanalizabile), genitivul posesiv (atribut al unor formaţii cu sufixe în câteva construcţii vechi), genitivul cu valoare circumstanţială (atribut al infinitivului lung substantival şi al unor formaţii analizabile cu sufixul „zero", mai ales în limba veche), genitivul „denumirii", „apozitiv" (atribut al unor formaţii cu sufixe şi al unor regenţi neanalizabili, în puţine exemple, toate din limba veche), dativul posesiv (cu toate tipurile de regenţi, în construcţii vechi şi moderne), gerunziul adjectivat (atribut mai ales al infinitivului lung substantival, în câteva construcţii învechite).

8.7.3. Credem că distribuția determinanților de tip verbal/nominal discutați aici conduce la următoarele concluzii: aceştia sunt compatibili doar cu anumite tipuri structurale de regenți; ceea ce condiționează combinarea cu regentul (atât în limba veche, cât şi în limba contemporană) este sensul regentului în context. Româna nu dispune de o distincție formală similară celei din engleză dintre substantivele verbale în *-ing* construite cu un determinant în acuzativ corespunzător obiectului direct (context de tip verbal) şi substantivele verbale derivate compatibile cu un determinant în genitiv ce are valoarea obiectului direct (context de tip nominal). Această distincție a justificat interpretarea generativă diferită, şi anume din perspectivă transformațională pentru substantivele în *-ing* din contextul de tip verbal, iar din perspectivă „lexicalistă" pentru derivate şi pentru formațiile în *-ing* care apar în contextul de tip nominal[3]. Credem că cel puțin în plan sincronic faptele românei trebuie abordate unitar, dintr-o perspectivă unică. În plan diacronic, infinitivul lung substantival şi supinul substantival se disting de celelalte tipuri, fiind înregistrate ca regenți ai acuzativului „obiectiv direct", iar infinitivul lung substantival, şi ca regent al nominativului „subiectiv", în structuri sintactice vechi, „de trecere", ilustrând un stadiu intermediar al nominalizării verbului. Exemplele atestă instabilitatea nominativului subiect şi a acuzativului obiect direct în construcțiile vechi nominalizate.

8.7.4. Am remarcat de asemenea că (în limitele corpusului analizat) numele de acțiune aparținând anumitor tipuri structurale sunt totdeauna ambigue semantic (exprimă „acțiunea/rezultatul acțiunii etc.") în ipostaza de centru sintactic: formațiile analizabile ca unități compuse ori ca singulare create sub influența pluralului, cuvinte neanalizabile. Trăsătura sintactico-semantică verbală a acestor tipuri de regenți este compatibilitatea cu determinanții ce au valoarea (nu şi expresia) unor constituenți ai grupului verbal.

Din punct de vedere teoretic, se ridică problema de a interpreta compatibilitatea dintre numele de acțiune analizabile în raport cu o bază neverbală sau neanalizabile şi determinanții sintactici ce redau constituenți ai grupului verbal. Această compatibilitate confirmă concluzia formulată anterior că selecția determinanților este condiționată semantic şi arată că

[3] CHOMSKY 1970, p. 215.

problema numelor de acțiune trebuie discutată într-un cadru mai larg decât cel al teoriei nominalizării verbelor.

8.7.5. În exemplele de care dispunem numele de acțiune cu formă negativă (mai ales infinitive lungi substantivale cu prefix negativ) au parțial disponibilitățile de combinare ale numelor de acțiune „cu formă pozitivă". În afară de nominativul cu valoarea subiectului sau a numelui predicativ, de acuzativul obiectului (complementului) direct și de genitivul „obiectiv indirect", posesiv, circumstanțial, apozitiv – vecinătăți înregistrate numai izolat și discutate anterior în capitolul de față (**8.7.1.**, **8.7.2.**) –, lipsește dintre determinanții numelor de acțiune negative acuzativul cu *de* interpretabil „subiectiv" sau ambiguu în context. Construcțiile sunt totuși posibile.

8.8. Toți determinanții numelor de acțiune sunt suprimabili, inclusiv cei ce corespund unor determinanți obligatorii ai verbelor (**7.1.8.**). Faptul este o consecință a funcției pragmatice pe care numele de acțiune o au în comun cu substantivele „prototipice": ele sunt expresii referențiale, în speță numele de acțiune se referă la „acțiune" concepută ca entitate; lexicalizarea componentelor structurii evenimențiale este de aceea facultativă. Constituenții obligatorii ai grupului verbal pot fi impliciți în grupul nominal mai ales când au referință generică.

Numele de acțiune aparținând anumitor tipuri structurale se utilizează mai frecvent fără determinanți: participiul substantival din limba veche (înregistrat de noi și ca regent al genitivului „obiectiv direct", al adjectivului), unele compuse (*scris-citit* etc.), unele cuvinte neanalizabile (*shipping* etc.), unele unități frazeologice (*pescuitul în apă tulbure, trasul pe sfoară* etc.).

8.9. Dintre determinanții numelor de acțiune, atributul genitival și cel prepozițional cu *de* au disponibilitatea de a codifica cele mai multe roluri tematice. Varietatea „tematică" a atributului prepozițional construit cu alte prepoziții decât *de* este dată de varietatea prepozițiilor; sintagmele ce conțin o anumită prepoziție însă codifică un număr mic de roluri.

8.10. În majoritatea structurilor, determinanții numelor de acțiune sunt postpuși. Pentru determinanții cu valoare „subiectivă", această topică (diferită de cea a subiectului, de regulă antepus verbului) relevă funcția lor pragmatică de modificatori ai numelui de acțiune regent.

8.11. Legătura dintre numele de acțiune și unii determinanți propoziționali ai săi e mai strânsă decât legătura dintre verb și propozițiile subordonate în grupul verbal corespunzător. Acest aspect apare marcat

prin punctuație; de exemplu, atributiva pronominală cu valoare concesivă este neizolată, în timp ce subordonata circumstanțială concesivă în general se desparte de regent printr-un semn de punctuație.

8.12. Unii determinanți ai numelor de acțiune sunt realizați frecvent în toate varietățile limbii: genitivul „subiectiv" și „obiectiv direct", acuzativul prepozițional cu valoare circumstanțială, adjectivul propriu-zis și pronominal, numeralul cardinal/ordinal propriu-zis, participiul, adverbul cu/fără prepoziție, infinitivul cu/fără *de* (prepoziție ce indică „felul"), propoziția pronominală fără corespondent în grupul verbal.

Alți determinanți și-au restrâns circulația. De exemplu, genitivul ambiguu semantic era mai frecvent în româna veche decât astăzi, când se preferă construcțiile prepoziționale în special pentru exprimarea valorilor circumstanțiale. În concurență cu atributul genitival, cel prepozițional are avantajul clarității. Dativul posesiv din structurile binare de asemenea era mai frecvent în limba veche.

Dimpotrivă, în româna contemporană (comparativ cu româna veche) se extinde utilizarea dativului adnominal ce redă obiectul (complementul) indirect, utilizarea propoziției pronominale cu corespondent în grupul verbal, utilizarea prepozițiilor *de, de către* (în construcții ce redau complementul/completiva de agent), a prepozițiilor-regim, a conjuncțiilor-regim etc.

Între tipurile productive din limba actuală menționăm de asemenea acuzativul neprepozițional cu valoare circumstanțială, gerunziul (mai ales cel rezultat din contragerea unei propoziții atributive ce determină numele de acțiune), adjectivul „subiectiv" și „obiectiv", sintagma prepozițională cu forma/valoarea elementului predicativ suplimentar etc.

8.13. Lucrarea de față prezintă rezultatele unei etape a cercetării numelor de acțiune românești. Considerăm că ar fi necesară continuarea analizei, aprofundând aspecte nelegate direct de obiectivul nostru principal, unele tratate aici insuficient, iar altele neavute în vedere: corespondența verb – substantiv (nume de acțiune), modalizarea numelui de acțiune, comportamentul morfosintactic al substantivelor ce exprimă acțiuni de diferite tipuri, nominalizarea unităților frazeologice verbale, comparația gramaticală dintre numele de acțiune și alte părți de vorbire cu sens verbal (ca anumite adjective/adverbe – de exemplu, *protector, plătibil*) ori dintre numele de acțiune și alte substantive, pe lângă cele „prototipice", în particular numele de stare, dar și numele de agent, numele calității etc.

9. ANEXĂ*

9.1. Verbe înregistrate în DEX 1996 cu infinitiv lung substantival şi cu supin substantival:

capsa – capsare – capsat[1]
călca – călcare – călcat
(se) căli – călire – călit[1]
(se) căsca – căscare – căscat[1]
(se) cătrăni – cătrănire – cătrănit[1]
(se) căuta – căutare – căutat[1]
cânta – cântare – cântat
cântări – cântărire – cântărit
cârni – cârnire – cârnit
cârpi – cârpire – cârpit
cercui – cercuire – cercuit
cere – cerere – cerut
cerne – cernere – cernut[1]
(se) cerni – cernire – cernit[1]
cerui – ceruire – ceruit
ciocăni – ciocănire – ciocănit
(se) ciocni – ciocnire – ciocnit[1]
(se) ciopli – cioplire – cioplit
ciripi – ciripire – ciripit
citi – citire – citit[1]
claxona – claxonare – claxonat
clădi – clădire – clădit
clămpăni – clămpănire – clămpănit
(se) clănţăni – clănţănire – clănţănit
(se) clăti – clătire – clătit[1]
(se) clătina – clătinare – clătinat
clipi – clipire – clipit
clipoci[1] *– clipocire*[1] *– clipocit*
(se) cloci – clocire – clocit[1]
cloncăni – cloncănire – cloncănit
(se) coace – coacere – copt[1]
coafa – coafare – coafat[1]
(se) coborî – coborâre – coborât[1]
colinda – colindare – colindat
copia – copiere – copiat
(se) cosi – cosire – cosit
cositori – cositorire – cositorit[1]
cotcodăci – cotcodăcire – cotcodăcit
(se) cresta – crestare – crestat[1]
croncăni – croncănire – croncănit
croşeta – croşetare – croşetat
(se) cuibări – cuibărire – cuibărit[1]

---

* Indicăm prin asterisc verbele care nu exprimă o „acţiune" (în accepţia adoptată în lucrarea de faţă), precum şi substantivele (locuţiunile substantivale) a căror includere în clasa numelor de acţiune este discutabilă (vezi **3.3.2.4.**, **3.3.3.**): nume de activităţi, substantive situate la limita dintre numele de acţiune şi alte clase semantice (în particular, clasa numelor de stare), cuvinte neinterpretabile ca nume de acţiune pe baza definiţiei din DEX 1996, dar susceptibile de a se referi la o acţiune, în anumite contexte (prin elipsă, prin extinderea sensului – de exemplu, de la „însuşire" la „acţiunea cu această însuşire" – etc.).

(se) culca – culcare – culcat[1]
culege – culegere – cules[1]
(se) cuprinde – cuprindere – cuprins[1]
(se) curăța – curățare – curățat
curge – curgere – curs[1]

9.2. Verbe înregistrate în DEX 1996 cu infinitiv lung substantival, fără supin substantival:

cabla – cablare
cabra – cabrare
cadastra – cadastrare
cadența – cadențare
cadmia – cadmiere
cala – calare
calandra – calandrare
calchia – calchiere
se calcifia – calcifiere
se calcifica – calcificare
calcina – calcinare
calcografia – calcografiere
calcula – calculare
calfata – calfatare
calibra – calibrare
(se) calici – calicire
(se) califica – calificare
(se) calma – calmare
calomnia – calomniere
(se) calviniza – calvinizare
(se) cambra – cambrare
camufla – camuflare
canaliza – canalizare
(se) canarisi – canarisire
(se) canceriza – cancerizare
se cangrena – cangrenare
canoniza – canonizare
capela – capelare
capitaliza – capitalizare
capitona – capitonare
capitula – capitulare
capona – caponare
capota – capotare
capsula – capsulare
capta – captare
captiva – captivare
captura – capturare
caracteriza – caracterizare
(se) carameliza – caramelizare
carbonata – carbonatare
se carboniza – carbonizare
carbura – carburare
carda – cardare
carena – carenare
se caria – cariere
caricaturiza – caricaturizare
carta – cartare
se cartela[1] *– cartelare*[1]
cartela[2] *– cartelare*[2]
cartirui – cartiruire
cartografia – cartografiere
cartona – cartonare
casa – casare
castra – castrare
cataliza – catalizare
cataloga – catalogare
categorisi – categorisire
catehiza – catehizare
(se) catoliciza – catolicizare
cauciuca – cauciucare
causticiza – causticizare
caustifica – caustificare
cauteriza – cauterizare
cauza – cauzare
caza – cazare
se căciuli – căciulire
cădea și *se cădea – cădere*
cădi – cădire
(se) căina – căinare
călăfătui – călăfătuire

(se) călăuzi – călăuzire
cămăşui – cămăşuire
căni – cănire
(se) căpătui– căpătuire
căpia – căpiere
(se) căptuşi – căptuşire
(se) căpui – căpuire[1]
căputa – căputare
cărnosi – cărnosire
căsăpi – căsăpire
cârmi – cârmire
cârmui – cârmuire
cârti – cârtire
câştiga – câştigare
ceaprăzui – ceaprăzuire
ceda – cedare
celebra – celebrare
celofana – celofanare
cementa – cementare
centra – centrare
centraliza – centralizare
centrifuga – centrifugare
cenzura – cenzurare
(se) cerca – cercare
cerceta – cercetare
(se) certa – certare
certifica – certificare
cheltui – cheltuire
chema – chemare
chenărui – chenăruire
chezăşui – chezăşuire
(se) chibzui – chibzuire
chimiosteriliza – chimiosterilizare
chimiza – chimizare
(se) chinui – chinuire
chitui – chituire
chiureta – chiuretare
(se) chivernisi – chivernisire
cianura – cianurare
cibernetiza – cibernetizare
se cicatriza – cicatrizare
cicăli – cicălire
(se) cifra – cifrare
cilindra – cilindrare
(se) cimenta – cimentare
cinematografia – cinematografiere
(se) cinsti – cinstire
ciobi – ciobire
ciopârți – ciopârțire
se ciorovăi – ciorovăire
circumscrie – circumscriere
cita – citare
(se) citadiniza – citadinizare
ciufuli – ciufulire
ciunti – ciuntire
(se) ciurui[1] – ciuruire[1]
ciurui[2] – ciuruire[2]
(se) civiliza – civilizare
(se) cizela – cizelare
claca – clacare
clama – clamare
(se) clarifica – clarificare
(se) clasa – clasare
(se) clasiciza – clasicizare
(se) clasifica – clasificare
claustra – claustrare
cleveti – clevetire
climatiza – climatizare
clipoci[2] – clipocire[2]
clişa – clişare
(se) clişeiza – clişeizare
cliva – clivare
clocoti – clocotire
clona – clonare
cloroformiza – cloroformizare
clorura – clorurare
clupa – clupare
coabita – coabitare
(se) coagula – coagulare
se coaliza – coalizare
cobalta – cobaltare
(se) cocli – coclire
(se) cocoloşi – cocoloşire
cocsifica – cocsificare

coda[2] *– codare*
se codi – codire
codifica – codificare
cofra – cofrare
cointeresa – cointeresare
(se) coji – cojire
(se) cola[3] *– colare*
colabora – colaborare
colaționa – colaționare
colecta – colectare
colectiviza – colectivizare
colecționa – colecționare
colima – colimare
colmata – colmatare
coloniza – colonizare
colora – colorare
comanda – comandare
comandita – comanditare
comasa – comasare
comânda – comândare
combate – combatere
(se) combina – combinare
comemora – comemorare
comenta – comentare
comercializa – comercializare
comite[1] *– comitere*
compacta – compactare
compara – comparare
compartimenta – compartimentare
compătimi – compătimire
(se) compensa – compensare
compila – compilare
completa – completare
(se) complexifica – complexificare
(se) complica – complicare
complimenta – complimentare
complini – complinire
se comporta – comportare
composta – compostare
compounda – compoundare
comprima – comprimare
(se) compromite – compromitere
compulsa – compulsare
compune – compunere
computa – computare
computeriza – coputerizare
comunica – comunicare
comuta – comutare
conăci – conăcire
concasa – concasare
concedia – concediere
(se) concentra – concentrare
concepe – concepere
conceptualiza – conceptualizare
concesiona – concesionare
concilia – conciliere
concluziona – concluzionare
concreşte – concreştere
(se) concretiza – concretizare
se concreționa – concreționare
condamna – condamnare
(se) condensa – condensare
condimenta – condimentare
condiționa – condiționare
(se) conduce – conducere
conecta – conectare
conexa – conexare
confecționa – confecționare
conferi – conferire
se configura – configurare
confirma – confirmare
confisca – confiscare
se conforma – conformare
(se) confrunta – confruntare
(se) confunda – confundare
congela – congelare
se congestiona – congestionare
conglăsui – conglăsuire
(se) conglomera – conglomerare
conglutina – conglutinare
congratula – congratulare
conjectura – conjecturare
(se) conjuga – conjugare
conlucra – conlucrare

consacra – consacrare
consemna – consemnare
conserva – conservare
se consfătui – consfătuire
consfinți – consfințire
considera – considerare
consilia – consiliere
consimți – consimțire
(se) consola – consolare
(se) consolida – consolidare
conspecta – conspectare
constata – constatare
consterna – consternare
(se) constitui – constituire
constrânge – constrângere
construi – construire
(se) consulta – consultare
consuma[1] – consumare[1]
(se) consuma[2] – consumare[2]
(se) conştientiza – conştientizare
contabiliza – contabilizare
(se) contagia – contagiere
containeriza – containerizare
(se) contamina – contaminare
contempla – contemplare
conteni – contenire
contesta – contestare
continua – continuare
(se) contopi – contopire
contoriza – contorizare
(se) contorsiona – contorsionare
contraargumenta – contraargumentare
contrabalansa – contrabalansare
(se) contracta – contractare
contraface – contrafacere
se contrage – contragere
contramanda – contramandare
contraria – contrariere
contrasemna – contrasemnare
contrazice – contrazicere
controla – controlare
(se) contura – conturare
conturba – conturbare
(se) converti – convertire
(se) convinge – convingere
convoca – convocare
convorbi – convorbire
coopera – cooperare
cooperativiza – cooperativizare
coopta – cooptare
coordona – coordonare
coparticipa – coparticipare
coperta – copertare
copleşi – copleşire
se corci[2] – corcire
(se) corecta – corectare
(se) corija – corijare
corobora – coroborare
coroda – corodare
(se) corupe – corupere
se costuma – costumare
cota – cotare
coti – cotire
(se) cotropi – cotropire
craca – cracare
se crampona – cramponare
cravaşa – cravaşare
crâcni – crâcnire
crâşca – crâşcare
crea – creare
credita – creditare
creiona – creionare
crenela – crenelare
creozota – creozotare
creşte – creştere
(se) creştina – creştinare
(se) cretiniza – cretinizare
se crispa – crispare
(se) cristaliza – cristalizare
croma – cromare
cromiza – cromizare
se croniciza – cronicizare
cronometra – cronometrare
crucifica – crucificare

cruța – cruțare
cuantifica – cuantificare
(se) cuceri – cucerire
(se) cufunda – cufundare
(se) cugeta – cugetare
cuirasa – cuirasare
culbuta – culbutare
culisa – culisare
culmina – culminare
culpabiliza – culpabilizare
cultiva – cultivare
culturaliza – culturalizare
(se) cumineca – cuminecare
(se) cumpăni – cumpănire
cumpăra – cumpărare
(se) cumpăta – cumpătare
cumula – cumulare
(se) cunoaşte – cunoaştere
(se) cupla – cuplare
cupra – cuprare
(se) curarisi – curarisire
(se) curba – curbare
(se) curenta – curentare
(se) curma – curmare
(se) cuta – cutare[2]
cuteza – cutezare
(se) cutremura – cutremurare
cuvânta – cuvântare

9.3. Verbe înregistrate în DEX 1996 cu supin substantival, fără infinitiv lung substantival:

călări – călărit
căpăta – căpătat
(se) căra – cărat
cărăuşi – cărăuşit
cârâi – cârâit[1]
cârciumări – cârciumărit
cepăi – cepăit
cerşetori – cerşetorit
cerşi – cerşit
chefni – chefnit
chelălăi – chelălăit[1]
chicoti – chicotit
chiorăi – chiorăit
chirăi – chirăit
chițăi – chițăit
(se) ciobăni – ciobănit
ciordi – ciordit
(se) ciupi – ciupit[1]
clăi – clăit
clăncăi – clăncăit
clefăi – clefăit
coase – cusut
copili – copilit
cotări – cotărit[1]
cotrobăi – cotrobăit
(se) crăpa – crăpat[1]
croi[2] *– croit*
cucuriga – cucurigat
curvăsări – curvăsărit
curvi – curvit
(se) cutreiera – cutreierat

9.4. Verbe înregistrate în DEX 1996 cu supin substantival şi cu participiu substantival (de genul feminin), fără infinitiv lung substantival:

chiui – chiuit – chiuită

9.5. Verbe înregistrate în DEX 1996 fără infinitiv lung/supin/participiu substantival:

cabulipsi
*cadra**
se cafeli
cafti
caligrafia
caloriza
campa
candida
canela
(se) canoni
canota
(se) cantona
caroia
carota
catadicsi
catagrafia
catapulta
caterisi
cateteriza
catihisi
cădelnița
căftăni
(se) căi
(se) călători
(se) călugări
căpiți
căpriori
(se) cărăbăni
se cărămizi
cărunți
(se) căsători
căşuna
(se) cătăni
cățăi
se cățăra
se cățeli
(se) căzni
(se) cârcăli
cârcâi
(se) cârcoti
(se) cârlionța
cârnosi[1]
cârpăci
(se) celui
cesiona
cetera
cetlui
se chefălui
chefui
chelboşi
chelfăni
cheli
*se chema**
se chercheli
chestiona
se chiaburi
chibița
chifti
chihăi
(se) chiorî
chioti
se chirci
chirfosi
(se) chiti[1]
chiti[2]
chiuli
(se) cianoza
cihăi
cimili
cina
cinătui
se cinchi
ciocârti
(se) ciocmăni
se ciocoi
(se) ciomăgi
(se) ciondăni
se cioşmoli
circula
circumcide
cislui
se ciuciuli
se ciudi
ciuguli
ciuli
ciungi
(se) clăbuci
clăcăşi
clăcui
clămpăi
clănțăi
clăpăi
se clăpăugi
clătări
clefeti
(se) clinti
clironomisi
cloncăi
clopoți
cnocauta
cobi
se cocârja
cocheta
(se) cocoli
(se) cocoşa
(se) cocoța
codălbi
codoşi
se cofleşi
*coincide**
colăcări
colăci
(se) colbăi
colcăi

colporta
comisiona
compărea
*se complăcea**
se complementariza
complota
*comporta**
concede
concerta
conchide
conclude
*concorda**
concura
condescinde
se confedera
conferenția
se confesa
(se) confia
conjura
conscrie
conspira
(se) constipa
consuna
conta
contră[3]
contraataca
contracara
contraindica
contrapuncta
contrapune
contraservi
*contrasta**
contraveni
contribui
controversa
contuziona
conveni
converge
conversa
se convulsa
se convulsiona
*copilări**
coptorî
coptoroşi
se corăsli
corchezi
(se) corconi
coregrafia
(se) corela
coresponda
*corespunde**
(se) corli
cornări[1]
cornări[2]
(se) conifica
se coroia
se coroti
consemna
cosorî
*costa**
se coşcovi
(se) coşi
cotcorozi
cotigi
cotili
(se) cotiza
cotonogi
se cotorosi
covăsi
covârşi
covița
se covrigi
(se) crăcăna
(se) crăci
crănțăni
crâmpoți
se crâncena
(se) crede
(se) credinți
critica
crohmăli
(se) cruci
se crunta
cruşi
ctitori
cucăi
(se) cuconi
cuiba
se cumetri
(se) cuminți
(se) cununa
cura[1]
cura[2]
curta
curteni
*se cuveni**
cvadrupla

9.6. Verbe înregistrate în DEX 1996 cu locuțiuni verbale, fără locuțiuni substantivale corespunzătoare rezultate din substituirea verbului cu infinitivul lung/supinul/participiul substantival:

călca – călca în străchini, călca strâmb (sau *alături cu drumul*), *călca cu stângul, călca cu dreptul*

Considerăm că este posibilă nominalizarea acestor locuțiuni verbale prin înlocuirea verbului din structură cu supinul substantival corespunzător: *călcatul în străchini, călcatul strâmb* (sau *alături cu drumul*), *călcatul cu stângul, călcatul cu dreptul.*

9.7. Substantive, locuțiuni substantivale nume de acțiune înregistrate în DEX 1996 fără verb corespunzător, respectiv fără locuțiune verbală corespunzătoare din punct de vedere formal şi semantic:

cabală
cabazlâc
*cabotaj**
*cabotinaj**
*cabotinism**
cacealma
cacogeneză
cacografie
cadraj
*cadril**
*caiac**
*calambur**
*ca la uşa cortului** (s. v. *cort*)
calcavură
calcipexie
calcocloroză
calcotipie
calefacție
calinerie
calistenie
calorimetrie
calusare
camătă
*camionaj**
*campanie**
*camping**
*campionat**
*canastă**
*cancan**
cancerogeneză
*canibalism**
*canicultură**
caniție
*canoe**
canonadă
caolinizare
capilaroscopie
*capnomanție**
*capră**
*caragațe**
caraghioslâc
carambol
carambolaj
caraulă
carbonificare
carburație
carcinogeneză
carcinomatoză
carcinoză
cardiectazie
cardiografie
*cardiomalacie**
cardiomegalie
cardioplastie
*cardioplegie**
*cardioscleroză**
cardioscopie
cardiospasm
cardiotomie
*caretăşie**
*careu**
*carfologie**
cargabas
*carioca**
cariochineză
cariocineză
cariometrie
*carmaniolă**
carnaj
*carolă**
carotaj
*carpicultură**
carst
*cart**
cartelizare
*carting**
*cartomanție**
*cartometrie**
carusel
cascadorie
cascadorism
caşare
caşerat
caşurare
catabolism
cataclază
cataclism
cataforeză
catahris

*catalografie**
*catamneză**
catamorfism
*cataplexie**
catastrofă
*catch**
*cateheză**
catehism
cateterism
catigorie
catihis
catogeneză
*cauză**
cavalcadă
*cavalerism**
cavernometrie
cavitație
*cazacincă**
*cazacioc**
*cazangerie**
*cazanie**
cazeificare
cazma
cazně
*cazuistică**
*căluş**
*cămătărie**
căpuire[2]
cărămidărie[1]*
*căruțărie**
câinie
câinoşenie
cârcel
cârciog
*cârdăşie**
ceaprăzărie[1]*
*ceardaş**
*ceas**
ceasoficare
ceasornicărie[1]*
cecografie
cefalografie
cefalometrie
cefaloscopie
cefalotomie
celioscopie
celiotomie
*cenaclu**
cenogeneză
cens
centruire
centură
cenuşărit
cepuire
cepuit
*ceramică**
*cerealicultură**
cerebroscleroză
*ceremonial**
*ceremonie**
cerificare
cerimetrie
cerografie
cerometrie
*ceroplastică**
cervicotomie
cetogeneză
cetonurie
cezariană
*cezarism**
cezarotomie
*cha-cha-cha**
*charleston**
*cheiaj**
cheiloplastie
chemigrafie
*chemin de fer**
chemitipie
*chemorezistență**
chemosinteză
chemosorbție
chemoterapie
chemotropism
cheratinizare
*cheratocon**
*cheratodermie**
*cheratom**
cheratoplastie
cheratoză
*cherestegerie**
*chermesă**
chetă
chilom
chimioprofilaxie
*chimiorezistență**
chimiosinteză
chimioterapie
chimiotropism
chimografie
chineziterapie
*chiocec**
*chiolhan**
*chiondoreală**
*chiromanție**
*chirurgie**
chistectomie
chițibuş
chițibuşărie
cianhidrizare
cianizare
cianotipie
ciclare
*ciclism**
ciclizare
*ciclocros**
ciclomorfoză
*cicloturism**
cicloză
*cineamatorism**
*cinegetică**
cineradiografie
cinism
ciocan[1]*
*cipriniculturā**
*circ**
circuit

circumducție
circumvoluție
cirtometrie
cistectomie
cistografie
*cistoplegie**
cistoscopie
cistotomie
*citochimism**
citocineză
citocromie
citodiagnostic
citofagie
citogamie
citogeneză
citoliză
citomorfoză
citopoieză
citoscopie
*ciubotărie¹**
*ciuleandra**
*cizmărie¹**
clacă
claudicație
cleistogamie
climatografie
climatoterapie
clinci
clincing
clinoterapie
*cliring**
clismă
clistir
cloasmă
*cloisonné**
clorinare
clorizare
*cloroformism**
clovnerie
coalescență
coaptație
coarticulație
coasigurare
cocsare
cocțiune
codinit
coeducație
*coerciție**
*coeziune**
*cofetărie²**
*cofochirurgie**
cogestiune
coit
*cojocărie¹**
colaps
colapsoterapie
colecistectomie
colecistografie
colectazie
colectomie
coleire
*colemie**
colereză
*coletărie**
coligare
coliziune
colocviu
colografie
colorimetrie
*colporafie**
colposcopie
*coluziune**
*comândare**
combustie
*comedie¹**
comédie²
comeraj
comicărie
cominuție
*comizerație**
comoție
compactizare
*companie¹**
*compasiune**
comperaj
competiție
*complet¹**
complicitate
*comprehensiune**
*comput**
comuniune
conăcărie
concatenație
conchetă
conchistă
conciliabul
concubinaj
concusiune
*condoleanțe**
conductometrie
conduită
conduplicație
*coneț**
confabulație
confareație
confidență
conflagrație
conflict
*confluență**
*conga**
*congeminație**
*congregație**
*congres**
conimetrie
consangvinizare
*consecuție**
*consens**
consignație
constricție
consumpție
*conştiință**
contact
contemperație
contențiune
continență
contraacuzație

contraanchetă
*contrabandă**
contrabaterie
*contracâmp**
contracurent
*contradans**
contraexpertiză
contraextensie
*contrainformație**
contrainterogatoriu
contralovitură
contramarş
contraofensivă
contraofertă
contraordin
*contraplan**
contraplonjeu
contrapregătire
contraprobă
*contraproiect**
contrapropunere
contrarecepție
contrareformă
contrarevoluție
*contrasăgeată**
*contraspionaj**
contratimp
contratipare
contratipie
contratură
contravizită
conturnare
*convalescență**
convecție
convertizare
convicțiune
convoluție
convulsioterapie
copcă[2]
copolimerizare
*coprocultură**
*coproducție**
coprofagie
*coproscleroză**
coproscopie
copulație
*coraport**
coraziune
*corăbiasca**
*corăbierie**
cordaj
corecliză
corectazie
corepetiție
corhănit
*coridă**
*cornaj**
corner[1]
corticoterapie
corvoadă
*cosmetică**
*cosmofotogrammetrie**
*cosmogonie**
*coş**
*coşmar**
*cotilion**
cotonizare
cotutelă
*coțcă**
*coțcărie**
covarianță
covariație
*covăcie**
*covălie**
cozerie
*cracoviac**
*cracoviană**
*crah**
crailâc
crampă
craniometrie
craniotomie
*craul**
crază
*crăițele**
cremațiune
crenoterapie
*creofagie**
*creps**
crescendo
*crichet**
criergie
crimă
criminalitate
criogenie
crioscopie
crioşoc
crioterapie
criptografie
crisografie
crisoterapie
cristalogeneză
cristiană
*criteriu**
*criză**
croazieră
*crochet**
*crochiu**
cromatare
*cromatică**
cromatografie
cromoalgrafie
cromocistoscopie
cromofotografie
cromolitografie
cromotipie
cromotipografie
cronofotografie
cronografie
cros
croşeu
cruce
*cruciadă**
crucieră

crucişătură
crupadă
cruponare
cruzie
cruzime
cuadrofonie
cubaj
cubatură
cuc
*cucerie**
*cucernicie**
*culpă**
*culturism**
*cunicultură**
cupaj
cupajare
*cupă[1]**
cupă[3]
cupelație
cuprism
cupură
curama
*curantă**
curarizare
curbetă
curcănie
*curelărie[1]**
curiepunctură
*curierat**
curieterapie
*curs[2]**
cursă[1]
cursă[2]
*curtaj**
*cuscrie**
custodie
cuterizare
cutireacție
*cuvelaj**
cvadratură
*cvadruplex**
*cvartă**
*cvintă**

10. BIBLIOGRAFIE

10.1. Sigle de periodice şi de volume colective

AnL-A – „Anuar de lingvistică şi istorie literară". A. Lingvistică, [Iaşi], 1950 ş. u.

AUBLLR – „Analele Univesităţii Bucureşti. Limba şi literatura română", [Bucureşti], 1952 ş. u.

AUBLLS – „Analele Universităţii Bucureşti. Limbi şi literaturi străine", [Bucureşti], 1952 ş. u.

AUI – „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Al. I. Cuza» din Iaşi" (Serie nouă), Secţiunea III.e., Lingvistică, [Iaşi], 1955 ş. u.

AUO – „Analele ştiinţifice ale Universităţii «Ovidius»", Secţiunea Filologie, Tom IV, *Studia in honorem Valeria Guţu Romalo*, [Constanţa], 1993.

BPh. – „Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»", Iaşi, 1934 ş. u.

CL – „Cercetări de lingvistică", Cluj, 1956 ş. u.

CLTA – „Cahiers de linguistique théorique et appliquée", [Bucureşti], 1962 ş. u.

EC – *Études contrastives. La structure du groupe nominal et la nominalisation en roumain et en français*, Bucureşti, 1988.

ELR – *Enciclopedia limbilor romanice*, coordonator Marius Sala, Bucureşti, 1989.

ELS – *Elemente de lingvistică structurală*, redactor responsabil I. Coteanu, Bucureşti, 1967.

FC I–III – *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul I: *Compunerea*, de Fulvia Ciobanu şi Finuţa Hasan, 1970. Volumul al II-lea: *Prefixele*, de Mioara Avram, Elena Carabulea, Fulvia Ciobanu, Florica Ficşinescu, Cristina Gherman, Finuţa Hasan, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, I. Rizescu, Laura Vasiliu, 1978. Volumul al III-lea: *Sufixele. 1. Derivarea verbală*, de Laura Vasiliu, [Bucureşti].

FL 1987 – „Folia Linguistica. Acta Societatis Linguisticae Europaeae", tomus XXI/1, 1987.

GGIC I 1991 – *Grande grammatica italiana di consultazione, I. La frase. I sintagmi nominale e preposizionale*, a cura di Lorenzo Renzi [terza edizione, Bologna, 1991].

GLR_1 – *Gramatica limbii romåne*, vol. I, *Vocabularul, fonetica şi morfologia*, [Bucureşti], 1954.

GLR_2 I–II – *Gramatica limbii române*, vol. I–II, ediţia a II-a revăzută şi adăugită, tiraj nou, Bucureşti, 1966.

ICL 1987 – *Preprints of the Plenary Session Papers. XIVth International Congress of Linguists Organized under the Auspices of CIPL, Berlin, 10–15 August 1987,* Editorial Committee, Berlin, 1987.

ILR II – I. Coteanu, Gh. Bolocan, Matilda Caragiu-Marioţeanu, Vl. Drimba, I. Fischer, Maria Iliescu, M. Isbăşescu, Liliana Macarie, H. Mihăescu, C. Poghirc, Sebastiana Popescu, Marius Sala, Sorin Stati, *Istoria limbii române,* volumul II, Bucureşti, 1969.

ILRL – Gheorghe Chivu, Mariana Costinescu, Constantin Frâncu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru şi Mirela Teodorescu, coordonator Ion Gheţie, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780),* Bucureşti, 1997.

L 1973, 1990, 1994, 1998 – „Langages", 30, 1973; 100, 1990, *Cognition et Langage. Les types de prédications en sémantique linguistique et psychologique;* 113, 1994, *Les relations actancielles. Sémantique, syntaxe, morphologie;* 132, 1998, *Cognition, catégorisation, langage,* [Paris].

LAROUSSE 1991 – *Dictionnaire usuel,* Paris, [1991].

LCLS – *Lexic comun, lexic specializat,* coordonator prof. dr. Angela Bidu-Vrănceanu, [Bucureşti], 2000.

LF 1986 (69), 1986 (72), 1997 – „Langue française", 69, 1986, *Syntaxe des noms;* 72, 1986, *Déterminants et détermination;* 115, 1997, *La variation en syntaxe,* Paris.

LI 1983, 1986, 1988, 1997 – „Linguistic Inquiry", Volume 14, 1983; Volume 17, 1986; Volume 19, 1988; Volume 28, 1997, [Massachusetts].

LL – „Limbă şi literatură", Bucureşti, 1955 ş. u.

LR – „Limba română", Bucureşti, 1952 ş. u.

LRC I – Ion Coteanu, Narcisa Forăscu, Angela Bidu-Vrănceanu, *Limba română contemporană. Vocabularul,* ediţie revizuită şi adăugită, Bucureşti, 1985.

LRC II – *Limba română contemporană. Fonetica. Fonologia. Morfologia* (sub coordonarea acad. Ion Coteanu), ediţie revizuită şi adăugită, Bucureşti, 1985.

NLLT 1990, 1992, 1999 – „Natural Language and Linguistic Theory", Volume 8, 1990; Volume 10, 1992; Volume 17, 1999, Brandeis University.

OXFORD 1961 – *The Oxford English Dictionary,* Oxford, 1961.

OXFORD LATIN 1984 – *Oxford Latin Dictionary,* Edited by P. G. W. Glare, Oxford, 1984.

RETG – *Readings in English Transformational Grammar,* Roderick A. Jacobs, Peter S. Rosenbaum eds., Massachusetts, Toronto, London, 1970.

RRL – „Revue roumaine de linguistique", Bucarest, 1956 ş. u.

RTKS – Maria Iliescu, Sanda Sora (Hrsg.), *Rumänisch: Typologie, Klassifikation, Sprachcharakteristik. Akten des Internationalen Kolloquiums der Südosteuropa-Gesellschaft und des Instituts für Romanische Philologie der Universität München, Tutzing, 30.3.–2.4.1993* (Balkan-Archiv, Neue Folge, Beiheft, Herausgeber Wolfgang Dahmen und Johannes Kramer, Band 11, Südosteuropa-Schriften, Band 14, Herausgegeben im Auftrag der Südosteuropa-Gesellschaft, München), Würzburg, 1996.

SC – „Studii clasice”, [Bucureşti], 1959 ş. u.
SCL – „Studii şi cercetări lingvistice”, Bucureşti, 1950 ş. u.
SG I–III – *Studii de gramatică*, redactori responsabili Al. Graur şi Jacques Byck, vol. I, 1956; vol. al II-lea, 1957; vol. al III-lea, 1961, [Bucureşti].
SL – Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călăraşu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaş, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicţionar general de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii*, Bucureşti, 1997.
SLR – *Sinteze de limba română*, coordonator Theodor Hristea, ediţia a treia revăzută şi din nou îmbogăţită, Bucureşti, 1984.
SMFC I–VI – *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română*, vol. I, redactori responsabili Al. Graur şi Jacques Byck, 1959; vol. al II-lea, redactori responsabili Al. Graur şi Jacques Byck, 1960; vol. al III-lea, redactor responsabil Al. Graur, 1962; vol. al IV-lea, redactori responsabili Al. Graur şi Mioara Avram, 1967; vol. al V-lea, redactori responsabili Al. Graur şi Mioara Avram, 1969; vol. al VI-lea, redactor responsabil Mioara Avram, 1972, [Bucureşti].
TLL 1973, 1984, 1986 – „Travaux de linguistique et de littérature”, XI, 1973; XXII, 1984; XXIV, 1986, [Strasbourg].
TR – *Texte româneşti din secolul al XVI-lea*, ediţii critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Ion Gheţie, Alexandra Roman Moraru, Florentina Zgraon, coordonator Ion Gheţie, [Bucureşti], 1982.

10.2. Lucrări de referinţă

ABNEY 1986 – Steven Abney, *Functional Elements and Licensing*, ms., Gerona, 1986.
ABNEY 1987 – Steven Abney, *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect*, Cambridge, Massachusetts, 1987.
ANDRIESCU 1954 – Al. Andriescu, *Numirea acţiunilor prin infinitive lungi substantivate în terminologia ştiinţifică şi tehnică*, LR, III, 1954, nr. 3, p. 83–90.
ASAN 1957 – Finuţa Asan, *Atributul pronominal în dativ*, SG II, p. 131–135.
ASAN şi VASILIU L. 1956 – Finuţa Asan, Laura Vasiliu, *Unele aspecte ale sintaxei infinitivului în limba română*, SG I, p. 97–113.
AVRAM 1956 – Mioara Avram, *Despre corespondenţa dintre propoziţiile subordonate şi părţile de propoziţie*, SG I, p. 141–164.
AVRAM 1962 – Mioara Avram, *Cu privire la clasificarea propoziţiilor după structură*, în *Culegere de studii. Limbă – literatură – metodică*, Bucureşti, 1962, p. 23–30.
AVRAM 1980 – Mioara Avram, *Genitivul complement al unui adjectiv şi rolul lui* ***al (a, ai, ale)***, SCL, XXXI, 1980, nr. 5, p. 511–516.
AVRAM 1987 (1965) – Mioara Avram, *O specie modernă a atributului în dativ şi alte probleme ale determinării atributive*, LR, XIV, 1965, nr. 4, p. 415–428, şi în *Probleme ale exprimării corecte*, Bucureşti, 1987, p. 162–173.
AVRAM 1987 (1980) – Mioara Avram *Note asupra pronumelui* ***ceea ce***, SCL, XXXI, 1980, nr. 4, p. 353–358, şi în *Probleme ale exprimării corecte*, Bucureşti, 1987, p. 119–124.

AVRAM 1990a – Mioara Avram, *Noul Testament de la Bălgrad. Începuturile stilului științific*, „Academica", I, 1990, p. 24–27.

AVRAM 1990b – Mioara Avram, *Despre forma termenilor coordonați*, LL, 1990, vol. I, p. 5–10.

AVRAM 1997a – Mioara Avram, *Anglicismele în limba română actuală*, în seria *Conferințele Academiei Române. Ciclul „Limba română și relațiile ei cu istoria și cultura românilor"*, București, 1997.

AVRAM 1997b – Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1997.

AVRAM L. 1988 – Larisa Avram, *„Verb auxiliar" în limba română: categorie lexicală sau morfem gramatical*, SCL, XXXIX, 1988, nr. 5, p. 439–445.

AVRAM L. 1994 – Larisa Avram, *Auxiliary Configurations in English and Romanian*, RRL, XXXIX, 1994, nr. 5–6, p. 493–510.

BARTING 1986 – Inge Barting, *Aspects des syntagmes binominaux en de en français*, TLL 1986, 1, p. 347–371.

BAUDET 1990 – Serge Baudet, *Représentation d'état, d'événement et d'action*, L 1990, p. 45–64.

BEGHELLI 1992 – Filippo Beghelli, *A Minimalist Approach to Quantifier Scope*, ms., Paris, 1992.

BELLETTI 1988 – Adriana Belletti, *The Case of Unaccusatives*, LI 1988, Number 1, p. 1–34.

BENVENISTE 1960 – É. Benveniste, *Génitif et adjectif en latin*, SC, II, 1960, p. 65–67.

BENVENISTE 1975 (1948) – É. Benveniste, *Noms d'agent et noms d'action en indo-européen*, Paris, 1975 (ed. I 1948).

BEREJAN 1962 – S. Berejan, *Contribuții la studiul infinitivului moldovenesc*, Chișinău, 1962.

BERNINI și RAMAT 1992 – Giuliano Bernini, Paolo Ramat, *La frase negativa nelle lingue d'Europa*, [Bologna, 1992].

BEVER și SANZ 1997 – Thomas G. Bever, Montserrat Sanz, *Empty Categories Access Their Antecedents during Comprehension: Unaccusatives in Spanish*, LI 1997, Number 1, p. 69–91.

BIDU 1963 – Angela Bidu, *Schiță de sistem al pronumelor demonstrative cu exemplificare pe un text din secolul al XVII-lea (Cazania lui Varlaam)*, SCL, XIV, 1963, nr. 4, p. 479–486.

BIDU 1965 – Angela Bidu, *Observații asupra sistemului pronumelor relative*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, 1965, p. 65–68.

BIDU 1966 – Angela Bidu, ***Cel(a) ce** și **cel(a) care***, SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 87–93.

BIDU-VRĂNCEANU 1998 – Angela Bidu-Vrănceanu, *Semantica unor substantive abstracte. Probleme, teorii, analize*, AUBLLR, XLVII, 1998, p. 27–42.

BLINKENBERG 1960 – Andreas Blinkenberg, *Le problème de la transitivité en français moderne. Essai syntacto-sémantique*, København, 1960.

BOOIJ și VAN HAAFTEN 1988 – Geert Booij & Ton van Haaften, *La syntaxe externe des mots dérivés*, „Lexique", 1988, nr. 7, *Lexique et syntaxe en grammaire générative*, p. 101–120.

BRÂNCUŞ 1967 – Grigore Brâncuş, *O concordanţă gramaticală româno-albaneză: modul supin,* LL, XIII, 1967, p. 99–105.
BRÉAL 1897 – Michel Bréal, *Essai de sémantique (science des significations),* Paris, 1897.
BRÉAL şi BAILLY – Michel Bréal, Anatole Bailly, *Dictionnaire étymologique latin,* onzième édition, Paris, [f. a.]
BULGĂR 1960 – Gh. Bulgăr, *Despre locuţiunile româneşti de tipul:* ***pe alese, pe mânecate, pe nevăzute,*** SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 395–401.
BYCK 1951 – J. Byck, *Derivaţie şi sintaxă,* SCL, II, 1951, p. 125–129.
BYCK şi GRAUR 1967 – Jacques Byck şi Alexandru Graur, *Influenţa pluralului asupra singularului substantivelor şi adjectivelor în limba română,* în Jacques Byck, *Studii şi articole. Pagini alese,* Bucureşti, 1967, p. 49–92.
CANARACHE 1962 – Ana Canarache, *Folosirea infinitivului lung,* LR, XI, 1962, nr. 3, p. 314–317.
CARABULEA 1961 – Elena Carabulea, *Atributivele determinative şi explicative,* SG III, p. 139–149.
CARABULEA 1986 – Elena Carabulea, *Despre substantivele defective de număr în limba română,* LR, XXXV, 1986, nr. 5, p. 372–381; nr. 6, p. 465–473.
CARABULEA şi POPESCU-MARIN 1967 – Elena Carabulea, Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acţiune prin substantive cu formă de infinitiv lung şi de supin,* SMFC IV, p. 277–320.
CARAGIU 1957 – Matilda Caragiu, *Sintaxa gerunziului românesc,* SG II, p. 61–89.
CARAGIU-MARIOŢEANU 1962 – Matilda Caragiu-Marioţeanu, *Moduri nepersonale,* SCL, XIII, 1962, nr. 1, p. 29–42.
CARNAP 1972 – Rudolf Carnap, *Semnificaţie şi necesitate. Un studiu de semantică şi logică modală,* traducere de Gh. Enescu şi Sorin Vieru, Cluj, 1972.
CÂMPEANU 1975 – Eugen Câmpeanu, *Substantivul. Studiu stilistic,* Bucureşti, 1975.
CHAFE 1987 – Wallace L. Chafe, *Repeated Verbalizations as Evidence for the Organization of Knowledge,* ICL 1987, p. 88–110.
CHIŢORAN şi CORNILESCU 1986 – Dumitru Chiţoran, Alexandra Cornilescu, *Elements of English Sentence Semantics,* Bucureşti, 1986.
CHOMSKY 1970 – Noam Chomsky, *Remarks on Nominalization,* RETG, p. 184–221.
CHOMSKY 1982 – Noam Chomsky, *Lectures on Government and Binding. The Pisa Lectures,* Second revised edition, Dordrecht – Holland/Cinnaminson – U.S.A., 1982.
CHOMSKY 1986 – Noam Chomsky, *Knowledge of Language. Its Nature, Origin and Use,* New York..., 1986.
CILIANU-LASCU 1986 – Corina Cilianu-Lascu, *La nominalisation des verbes de changement d'état en roumain et en français,* AUBLLS, XXXV, 1986, p. 61–63.
CILIANU-LASCU 1988 – Corina Cilianu-Lascu, *Notes sur la nominalisation à base verbale en roumain et en français,* EC, p. 211–255.
CILIANU-LASCU 1992 – Corina Cilianu-Lascu, *La métaphore instrumentale en roumain et en français,* RRL, XXXVII, 1992, nr. 2–3, p. 145–156.

CINQUE 1990 – Guglielmo Cinque, *Ergative adjectives and the Lexicalist Hypothesis,* NLLT 1990, p. 1–39.
CINQUE 1991 – Guglielmo Cinque, *Teoria linguistica e sintassi italiana,* [Bologna, 1991].
CINQUE 1995 – Guglielmo Cinque, *Posizione del soggetto nel DP italiano,* în *Studi rumeni e romanzi. Omaggio a Florica Dimitrescu e Alexandru Niculescu,* a cura di Coman Lupu e Lorenzo Renzi, vol. II, Padova, 1995, p. 436–463.
CIOMPEC 1985 – Georgeta Ciompec, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie,* Bucureşti, 1985.
COJA 1983 – Ion Coja, *Preliminarii la gramatica raţională a limbii române,* vol. I, *Gramatica articolului,* Bucureşti, 1983.
CORNILESCU 1987 – Alexandra Cornilescu, *A Note on Dative Clitics and Dative Case in Romanian,* RRL, XXXII, 1987, nr. 3, p. 213–224.
CORNILESCU 1988 – Alexandra Cornilescu, *The Genitive in English and Romanian,* AUBLLS, XXXVII, 1988, p. 213–224.
CORNILESCU 1994 – Alexandra Cornilescu, *Remarks on the Romanian Ordinal Numeral. Towards a Unitary Description of Phrases Headed by AL,* RRL, XXXIX, 1994, nr. 3–4, p. 303–337.
CORNILESCU 1995a – Alexandra Cornilescu, *Concept of Modern Grammar. A Generative Grammar Perspective,* [Bucureşti], 1995.
CORNILESCU 1995b – Alexandra Cornilescu, *Rumanian Genitive Constructions,* în *Advances in Roumanian Linguistics* (colecţia *LinguistikAktuell/Linguistics Today,* Volume 10), Edited by Guglielmo Cinque and Giuliana Giusti (University of Venice), Amsterdam/Philadelphia, [1995], p. 1–54.
CORNILESCU 1997 – Alexandra Cornilescu, *Romanian Transitive Nominalizations: Case and Aspectual Structure,* „Journal of Linguistics", 1997 (sub tipar).
COTEANU 1969 – I. Coteanu, *Morfologia numelui în protoromână (română comună),* Bucureşti, 1969.
COTEANU 1981 – Ion Coteanu, *Structura şi evoluţia limbii române (de la origini până la 1860),* [Bucureşti], 1981.
COTEANU şi SALA 1987 – Ion Coteanu, Marius Sala, *Etimologia şi limba română. Principii – probleme,* Bucureşti, 1987.
CRISTEA 1988 – Teodora Cristea, *Réflexions sur la dérivation syntaxique en français et en roumain,* EC, p. 143–178.
CROFT 1991 – William Croft, *Syntactic Categories and Grammatical Relations. The Cognitive Organization of Information,* Chicago and London, 1991.
CRUSE 1986 – D. A. Cruse, *Lexical Semantics,* Cambridge..., 1986.
CUZA 1986 – Mariana Cuza, *Observaţii asupra nominalizării acţiunii şi rezultatului în română şi în italiană,* AUBLLS, XXXV, 1986, p. 63–65.
DAVIDSON 1975 (1967) – Donald Davidson, *The Logical Form of Action Sentences,* în *The Logic of Decision and Action,* Nicholas Rescher, editor, [Pittsburgh], 1967, şi în *The Logic of Grammar,* edited by Donald Davidson, Gilbert Harman, California and Belmont, 1975, p. 235–240.

DENSUSIANU 1961 – Ovid Densusianu, *Istoria limbii române.* Vol. I, *Originile;* vol. II, *Secolul al XVI-lea,* Bucureşti, 1961.

DIACONESCU I. 1969 – Ion Diaconescu, *Modul participiu în limba română din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea,* AUBLLR, XVIII, 1969, p. 25–39.

DIACONESCU I. 1971 – Ion Diaconescu, *Supinul în limba română din secolele al XVI-lea, al XVII-lea şi al XVIII-lea,* AUBLLR, XX, 1971, nr. 1–2, p. 151–163.

DIACONESCU I. 1977 – Ion Diaconescu, *Infinitivul în limba română,* Bucureşti, 1977.

DIACONESCU P. 1959 – Paula Diaconescu, *Exprimarea complementului de agent în limba română,* LR, VIII, 1959, nr. 2, p. 3–17.

DIACONESCU P. 1970 – Paula Diaconescu, *Structură şi evoluţie în morfologia substantivului românesc,* Bucureşti, 1970.

DIACONU 1959 – Ion G. Diaconu, *Există pronume relative compuse în limba română?,* LR, VIII, 1959, nr. 2, p. 23–30.

DIMITRESCU 1995 – Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri şi azi,* [Cluj-Napoca], 1995.

DIMITRIU 1994 – C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată,* I, Iaşi, 1994.

DOBROVIE-SORIN 1987a – Carmen Dobrovie-Sorin, *Syntaxe du roumain. Chaînes thématiques,* Thèse de Doctorat d'État, [Paris], 1987.

DOBROVIE-SORIN 1987b – Carmen Dobrovie-Sorin, *À propos de la structure du groupe nominal en roumain,* „Rivista di Grammatica Generativa", 1987, Volume 12, p. 123–152.

DOBROVIE-SORIN 1993 – Carmen Dobrovie-Sorin, *The Syntax of Romanian. Comparative Studies in Romance,* Berlin, New York, 1993.

DOBROVIE-SORIN 1996 – Carmen Dobrovie-Sorin, *Types of Predicates and the Representation of Existential Readings,* ms., Paris, 1996.

DOBROVIE-SORIN 1997a – Carmen Dobrovie-Sorin, *Types of Predicates and the Representation of Existential Readings* [variantă revizuită şi completată] ms., Paris, 1997.

DOBROVIE-SORIN 1997b – Carmen Dobrovie-Sorin, *Classes de prédicats, distribution des indéfinis et la distinction thétique-catégorique,* ms., Paris, 1997.

DOBROVIE-SORIN şi LACA 1996 – Carmen Dobrovie-Sorin, Brenda Laca, *Generic Bare NPs,* ms., Paris, 1996.

DRAŞOVEANU 1976 – D. D. Draşoveanu, *Un atribut **acuzatival**,* CL, XXI, 1976, nr. 1, p. 79–82.

DRAŞOVEANU 1978 – D. D. Draşoveanu, *De la morfemul **pe** la un sistem al determinanţilor substantivului,* în *Probleme de sintaxă,* volum îngrijit de Onufrie Vinţeler, [Cluj-Napoca], 1978, p. 11–32.

DRAŞOVEANU 1982 – D. D. Draşoveanu, *Nominativul şi acuzativul – schiţe sintactice cu adnotări,* CL, XXVII, 1982, nr. 1, p. 37–46.

DRAŞOVEANU 1993 – D. D. Draşoveanu, *Despre **al,** cu aplicare la o structură problematică,* CL, XXXVIII, 1993, nr. 1–2, p. 89–93.

DRAŞOVEANU 1997 – D. D. Draşoveanu, *Teze şi antiteze în sintaxa limbii române,* [Cluj-Napoca], 1997.

DRĂGANU 1945 – N. Drăganu, *Elemente de sintaxă a limbii române*, Bucureşti, 1945.
DROSSARD 1994 – W. Drossard, *Classes verbales, relations fondamentales et „basic sentences"*, L 1994, p. 79–89.
DUBOIS 1962 – Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain. Essai d'interprétation des mouvements observés dans le domaine de la morphologie des mots construits*, Paris, 1962.
DUBOIS 1965 – Jean Dubois, *Grammaire structurale du français. Nom et pronom*, Paris, 1965.
DUBOIS 1967 – Jean Dubois, *Grammaire structurale du français. Le verbe*, Paris, 1967.
DUMMETT 1997 – Michael Dummett, *The Seas of Language*, Oxford, 1997.
EDELSTEIN 1972 – Frieda Edelstein, *Sintaxa gerunziului românesc*, Bucureşti, 1972.
EMONDS 1985 – Joseph E. Emonds, *A Unified Theory of Syntactic Categories*, Dordrecht – Holland/Cinnaminson – U.S.A., 1985.
EMONDS 1989 – Joseph E. Emonds, *The Autonomy of the (Syntactic) Lexicon and Syntax: Insertion Conditions for Derivational and Inflectional Morphemes*, ms., Provence, 1989.
ENCYCLOPEDIA 1992 – David Crystal, *The Cambridge Encyclopedia of Language*, Cambridge [1992].
ERNOUT şi MEILLET 1951 – A. Ernout et A. Meillet, *Dictionnaire etymologique de la langue latine. Histoire des mots*, I–II, troisième édition, revue, corrigée et augmentée d'un index, Paris, 1951.
EVSEEV 1974 – Ivan Evseev, *Semantica verbului. Categoriile de acţiune, devenire, stare*, Timişoara, 1974.
FILLMORE 1968 – Charles J. Fillmore, *The Case for Case*, în *Universals in Linguistic Theory*, Emmon Bach, Robert T. Harms eds., New York..., 1968, p. 1–88.
FILLMORE 1971 – Charles J. Fillmore, *Verbs of Judging: An Exercise in Semantic Description*, în *Studies in Linguistic Semantics*, Ch. J. Fillmore, D. Terence Langendoen (eds.), New York..., 1971, p. 273–289.
FISCHER 1989 – Iancu Fischer, *Rumänisch Wortbildungslehre. Formation des mots*, în *Lexikon der Romanistischen Linguistik*, Herausgegeben von/Édité par Günter Holtus, Michael Metzeltin, Christian Schmitt, Band/Volume III, Tübingen, 1989, p. 33–55.
FLOREA 1981 – Melania Florea, *Expansiunea grupului nominal având ca centru un substantiv verbal*, AUBLLR, XXX, 1981, p. 85–97.
FLOREA 1983 – Melania Florea, *Structura grupului nominal în limba română contemporană*, Bucureşti, 1983.
FODOR 1998 – Jerry A. Fodor, *Concepts. Where Cognitive Science Went Wrong*, Oxford, 1998.
FRANÇOIS 1990 – Jacques François, *Classement sémantique des prédications et méthode psycholinguistique d'analyse propositionnelle*, L 1990, p. 13–32.
FRANÇOIS şi DENHIÈRE 1990 – Jacques François, Guy Denhière, *La classification des représentations conceptuelles et linguistiques des procès: un domaine de collaboration privilégié entre psychologues et linguistes*, L 1990, p. 5–12.

FRASER 1970 – Bruce Fraser, *Some Remarks on the Action Nominalization,* RETG, p. 83–98.
GABINSCHI 1991 – M. A. Gabinschi, *Din problemele gramaticii şi ale derivării române,* Chişinău, 1991.
GABINSCHI 1991–1992 – M. A. Gabinschi, *Consideraţii asupra sferei participiului din limbile romanice,* AUI, tomul XXXVII/XXXVIII, 1991–1992, *Omul şi limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu,* p. 213–227.
GHEŢIE 1975 – Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare,* Bucureşti, 1975.
GHIGLIONE *et al.* 1990 – R. Ghiglione, M. Bromberg, E. Friemel, C. Kekenbosch, J. C. Verstiggel, *Prédications d'état, de déclaration et d'action: essai de classification en vue d'une application en analyse de contenu,* L 1990, p. 81–100.
GIOSU 1986–1987 – Ştefan Giosu, ***Scria(re)*** *„scrie(re)",* AnL-A, XXXI, 1986–1987, p. 243–261.
GIVÓN 1984, 1990 – Talmy Givón, *Syntax. A functional-typological introduction.* Volume I, 1984; volume II, 1990, Amsterdam/Philadelphia.
GODARD 1986 – Danièle Godard, *Les déterminants possessifs et les compléments de nom,* LF 1986 (72), p. 102–122.
GODARD 1988 – Danièle Godard, *La syntaxe des relatives en français,* Paris, 1988.
GODARD 1992 – Danièle Godard, *Extraction out of NP in English,* NLLT 1992, p. 233–277.
GRANGER 1989 – Gilles Granger, *Logique et pragmatique de la causalité dans les sciences de l'homme,* în *Systèmes Symboliques, Science et Philosophie,* Paris, 1989, p. 127–143.
GRAUR 1929 – A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain,* Paris, 1929.
GRAUR 1954 – Al. Graur, *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române,* Bucureşti, 1954.
GRAUR 1968 – Al. Graur, *Tendinţele actuale ale limbii române,* Bucureşti, 1968.
GRIGORESCU (vezi AVRAM) 1954 – Mioara Grigorescu, *Atributul substantival în limba română,* SCL, V, 1954, nr. 1–2, p. 99–134.
GRIMSHAW 1990a – Jane Barbara Grimshaw, *Argument Structure,* Cambridge, Massachusetts, London, 1990.
GRIMSHAW 1990b – Jane Grimshaw, *Unaccusatives – An Overview,* ms., Brandeis University, 1990.
GROSS 1984 – Maurice Gross, *Lexicon-grammar and the syntactic analysis of french,* în *10th International Conference on Computational Linguistics. 22nd Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics. Proceedings of Coling 84, 2–6 July 1984,* Stanford University, California, 1984, S. 1., p. 275–282.
GROSU 1988 – Al. Grosu, *On the Distribution of Genitive Phrases in Romanian,* „Linguistics", 26, 1988, p. 931–949.
GUŢU 1956 – Valeria Guţu, *Semiauxiliarele de mod,* SG I, p. 57–81.
GUŢU 1957 – Valeria Guţu, *Propoziţii relative,* SG II, p. 161–172.
GUŢU ROMALO 1961 – Valeria Guţu Romalo, *Semiauxiliare de aspect?,* LR, X, 1961, nr. 1, p. 3–15.

GUŢU ROMALO 1964 – Valeria Guţu Romalo, *Un procedeu distribuţional de delimitare a paradigmelor,* SCL, XV, 1964, nr. 1, p. 59–68.
GUŢU ROMALO 1967 – Valeria Guţu Romalo, *Distribuţia,* ELS, p. 38–58.
GUŢU ROMALO 1968 – Valeria Guţu Romalo, *Morfologie structurală a limbii române (substantiv, adjectiv, verb),* Bucureşti, 1968.
GUŢU ROMALO 1973 – Valeria Guţu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări,* Bucureşti, 1973.
GUŢU ROMALO 2000 – Valeria Guţu Romalo, *Corectitudine şi greşeală. Limba română de azi,* versiune nouă, [Bucureşti, 2000].
HIGGINBOTHAM 1983 – James Higginbotham, *Logical Form, Binding and Nominals,* LI 1983, Number 3, p. 395–420.
HRISTEA 1960 – Theodor Hristea, *Substantive postverbale,* SCL, XI, 1960, nr. 3, p. 505–511.
HRISTEA 1987 – Theodor Hristea, *Din problemele etimologiei frazeologice româneşti,* LR, XXXVI, 1987, nr. 2, p. 123–135.
HRISTEA V. 1967 – Valentina Hristea, *Adjectivarea gerunziului,* SMFC IV, p. 253–276.
ILIESCU 1956 – Maria Iliescu, *Concurenţa dintre pronumele relative* ***care*** *şi* ***ce,*** SG I, p. 23–33.
ILIESCU 1991 – Maria Iliescu, *Les correspondants roumains du syntagme nominal français:* N_1 + ***de*** + N_2, „Archiv für das Studium der neueren Sprachen und Literaturen", 228, Band, 143, Jahrgang, 1991, 1. Halbjahresband, p. 52–63.
INDREA 1970 – Alexandru Indrea, *Unele caracteristici ale limbii presei,* CL, XV, 1970, nr. 1, p. 115–124.
IORDAN 1939 – Iorgu Iordan, *Sufixe româneşti de origine recentă,* BPh., VI, 1939, p. 1–59.
IORDAN 1947 – Iorgu Iordan, *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor",* [ediţia a II-a], Bucureşti, [1947].
IORDAN 1956 – Iorgu Iordan, *Limba română contemporană,* [Bucureşti], 1956.
IORDAN 1964 – Iorgu Iordan, *Unele aspecte ale formării cuvintelor în limba română actuală,* SCL, XV, 1964, nr. 4, p. 401–422.
IORDAN 1969 – Iorgu Iordan, *Note de lexicologie românească,* SCL, XX, 1969, nr. 1, p. 3–11.
IORDAN 1973 – Iorgu Iordan, *Note sur la double valeur du participe passé roman,* TLL 1973, 1, p. 401–405.
IORDAN, GUŢU ROMALO şi NICULESCU 1967 – Iorgu Iordan, Valeria Guţu Romalo, Alexandru Niculescu, *Structura morfologică a limbii române contemporane,* Bucureşti, 1967.
IRIMIA 1997 – Dumitru Irimia, *Gramatica limbii române,* Iaşi, 1997.
JAEGGLI 1986 – Osvaldo A. Jaeggli, *Passive,* LI 1986, Number 4, p. 587–622.
KEKENBOSCH *et al.* 1998 – C. Kekenbosch, J.-M. Meunier, J.-F. Richard, J.-P. Desclés, V. Flageul, *Sémantique cognitive de l'action: 2. étude expérimentale de la catégorisation des verbes d'action,* L 1998, p. 48–68.
KENNEDY 1997 – Christopher Kennedy, *Antecedent-Contained Deletion and the Syntax of Quantification,* LI 1997, Number 4, p. 662–688.
KIEFER 1987 – Ferenc Kiefer, *On defining modality,* FL 1987, p. 67–94.
KLIX 1987 – F. Klix, *On the role of knowledge in sentence comprehension,* ICL 1987, p. 111–124.

LEBEAUX 1986 – David Lebeaux, *The Interpretation of Derived Nominals,* în Chicago Linguistic Society, 22, Part 1, *Papers from the General Session at the Twenty-Second Regional Meeting,* edited by Anne M. Farley, Peter T. Farley, Karl-Erik McCullough, [Chicago], 1986, p. 231–247.

LOMBARD 1930 – Alf Lombard, *Les constructions nominales dans le français moderne. Étude syntaxique et stylistique,* Uppsala et Stockholm, 1930.

LYONS 1977 – John Lyons, *Semantics,* I–II, Cambridge, 1977.

LYONS 1995 (1968) – John Lyons, *Introducere în lingvistica teoretică,* traducere de Alexandra Cornilescu şi Ioana Ştefănescu, Bucureşti, 1995 [ed. I a textului original: 1968].

MANOLIU 1967 – Maria Manoliu, *Genitivul pronumelui personal în limba română contemporană,* ELS, p. 274–289.

MANOLIU MANEA 1968 – Maria Manoliu Manea, *Sistematica substitutelor în româna contemporană standard,* Bucureşti, 1968.

MANOLIU-MANEA 1977 – Maria Manoliu-Manea, *Elemente de sintaxă comparată romanică. Tipologie şi istorie,* [Bucureşti], 1977.

MANOLIU-MANEA 1997 – Maria Manoliu-Manea, *A atributiv în româna veche,* „Revista de lingvistică şi ştiinţă literară", *Omagiu academicianului Silviu Berejan la 70 de ani,* 1997, nr. 3, p. 96–102.

MAROUZEAU 1951 – Jules Marouzeau, *Lexique de la terminologie linguistique. Français, allemand, anglais, italien,* 3ᵉ édition augmentée et mise à jour, Paris, 1951.

McCAWLEY 1970 – James McCawley, *Where Do Noun Phrases Come From?,* RETG, p. 166–183.

MEYER-LÜBKE 1895, 1900 – W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes,* tome deuxième, *Morphologie,* 1895; tome troisième, *Syntaxe,* 1900, Paris.

NEAMŢU 1970 – G. G. Neamţu, *Despre calitatea de pronume a lui* ***cel (cea, cei, cele),*** CL, XV, 1970, nr. 2, p. 313–322.

NEAMŢU 1986 – G. G. Neamţu, *Predicatul în limba română. O reconsiderare a predicatului nominal,* Bucureşti, 1986.

NEAMŢU 1993 – G. G. Neamţu, ***Cel (cea, cei, cele)*** *– esquisse morpho-syntaxique,* CL, XXXVIII, 1993, nr. 1–2, p. 191–203.

NICULESCU 1978 – Alexandru Niculescu, *Individualitatea limbii române între limbile romanice, 2, Contribuţii socioculturale,* Bucureşti, 1978.

NICULESCU 1990 – Alexandru Niculescu, *Outline History of the Romanian Language,* Padova, 1990.

NICULESCU 1991 – Alexandru Niculescu, *L'ordine delle parole in rumeno,* în *Saggi di linguistica e di letteratura in memoria di Paolo Zolli,* Padova, 1991, p. 289–299.

NILSSON 1969 – Elsa Nilsson, *Les termes relatifs et les propositions relatives en roumain moderne. Étude de syntaxe descriptive* (*Études romanes de Lund* publiées par Alf Lombard, XVII), Lund, [1969].

OPREA 1992–1993 – Ioan Oprea, *Istoria adaptării împrumuturilor româneşti care au corespondente latineşti în* ***-(t)io, -(t)ionis,*** AnL-A, XXXIII, 1992–1993, p. 81–131.

OXFORD 1995 – A. S. Hornby, *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*, Fifth edition, Editor Jonathan Crowther, [Oxford], 1995.

PANĂ DINDELEGAN 1968 – Gabriela Pană Dindelegan, *Regimul sintactic al verbelor în româna veche*, SCL, XIX, 1968, nr. 3, p. 265–296.

PANĂ DINDELEGAN 1974 – Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, 1974.

PANĂ DINDELEGAN 1976 – Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxa limbii române. Partea I. Sintaxa grupului verbal*, București, 1976.

PANĂ DINDELEGAN 1985a – Gabriela Pană Dindelegan, *Preliminarii la semantica modalizatorilor*, AUBLLR, XXXIV, 1985, p. 15–18.

PANĂ DINDELEGAN 1985b – Gabriela Pană Dindelegan, *Formule modalizatoare de certitudine*, SCL, XXXVI, 1985, nr. 5, p. 237–240.

PANĂ DINDELEGAN 1992a – Gabriela Pană Dindelegan, *Teorie și analiză gramaticală*, București, 1992.

PANĂ DINDELEGAN 1992b – Gabriela Pană Dindelegan, *Sintaxă și semantică. Clase de cuvinte și forme gramaticale cu dublă natură (adjectivul, adverbul, prepoziția, forme verbale nepersonale)*, București, 1992.

PASCU 1916 – G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916.

PAUL 1932 – Radu I. Paul, *Flexiunea nominală internă în limba română*, București, 1932.

PETROVAN (vezi CORNILESCU) 1971 – Alexandra Petrovan, *Aspects of Nominalization in English and Romanian*, în *The Romanian–English Contrastive Analysis Project. Reports and Studies*, Bucharest, 1971, p. 155–170.

POPESCU-MARIN 1961 – Magdalena Popescu-Marin, *Observații asupra topicii atributului adjectival în limba română*, SG III, p. 161–178.

POPESCU-MARIN 1973 – Magdalena Popescu-Marin, *Categorii de abstracte în formarea cuvintelor*, SCL, XXIV, 1973, nr. 4, p. 407–419.

RAPPAPORT HOVAV și LEVIN 1992 – Malka Rappaport Hovav, Beth Levin, *-Er Nominals: Implications for the Theory of Argument Structure*, „Syntax and Semantics", Volume 26, *Syntax and the Lexicon*, edited by Tim Stowell, San Diego..., 1992, p. 127–153.

RAUH 1994 – Gisa Rauh, *Prépositions et rôles: points de vue syntaxique et sémantique*, L 1994, p. 45–78.

RĂDULESCU MARIA 1963 – Maria Rădulescu, *Topica atributului adjectival în Evanghelia cu învățătură a Diaconului Coresi*, SCL, XIV, 1963, nr. 2, p. 233–258.

RĂDULESCU MARINA 1985 – Marina Rădulescu, *Observații asupra unor adverbe de timp provenite din substantive în limba română*, SCL, XXXVI, 1985, nr. 3, p. 246–250.

RĂDULESCU MARINA 1992 – Marina Rădulescu, *Note despre complementul indirect în genitiv și regentul său*, LR, XLI, 1992, nr. 1–2, p. 95–99.

REICHENBACH 1966 – Hans Reichenbach, *Elements of Symbolic Logic*, New York, 1966.

REPINA 1971 – Tamara Repina, *Caracterul sintagmatic al declinării româneşti,* SCL, XXI, 1971, nr. 5, p. 459–469.
RICHARD şi VERSTIGGEL 1990 – Jean-François Richard, Jean-Claude Verstiggel, *La représentation de l'action dans les processus de compréhension,* L 1990, p. 115–126.
RIVENC 1998 – François Rivenc, *Sémantique et vérité: de Tarski à Davidson,* [Paris, 1998].
ROSETTI 1986 – Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea,* ediţie definitivă, [Bucureşti], 1986.
ROSETTI, CAZACU, ONU 1971 – Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare,* vol. I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea,* ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Bucureşti, 1971.
RUSSELL 1964 – Bertrand Russell, *Human Knowledge. Its Scope and Limits,* New York, 1964.
SALA 1998 – Marius Sala, *De la latină la română,* Bucureşti, 1998.
SANDFELD şi OLSEN 1936–1962 – Kr. Sandfeld et Hedvig Olsen, *Syntaxe roumaine,* I, *Emploi des mots à flexion,* Paris, 1936; II, *Les groupes de mots,* Copenhague, 1960; III, *Structure de la proposition,* Copenhague, 1962.
SARAMANDU 1986 – Manuela Saramandu, *Terminologia juridic-administrativă românească în perioada 1780–1850,* Bucureşti, 1986.
SCALISE 1994 – Sergio Scalise, *Morfologia,* [Bologna, 1994].
SCHIPPEL 1993 – Larisa Schippel, *Structuri sintactice vs. analitice în domeniul nominal al limbii române din secolul al XIX-lea în comparaţie cu cele din secolul al XX-lea,* LL, 1993, vol. III–IV, p. 23–29.
SIMONE 1997 – Raffaele Simone, *Une interprétation diachronique de la „dislocation à droite" dans les langues romanes,* LF 1997, p. 48–61.
SMITH 1999 – Carlota S. Smith, *Activities: States or Events?,* „Linguistic and Philosophy", 22, 1999, No. 5, p. 479–508.
STAN 1992–1993 – Camelia Stan, *Aspecte ale nominalizării în limba română,* AUBLLR, XLI–XLII, 1992–1993, p. 15–19.
STAN 1993a – Camelia Stan, *Conceptul „nume de acţiune",* LR, XLII, 1993, nr. 4, p. 155–160.
STAN 1993b – Camelia Stan, *Acuzativul „obiectiv" în grupul nominal,* AUO, p. 327–331.
STAN 1995 – Camelia Stan, *Substantivele româneşti postverbale. O ipoteză sintactico-semantică,* AUBLLR, XLIV, 1995, p. 31–36.
STAN 1996 – Camelia Stan, *Les noms roumains post-verbaux du point de vue syntaxique et sémantique. Une hypothèse,* RTKS, p. 93–99.
STATI 1967 – Sorin Stati, *Teorie şi metodă în sintaxă,* Bucureşti, 1967.
STIEBELS 1999 – Barbara Stiebels, *Noun-Verb Symmetries in Nahuatl Nominalizations,* NLLT 1999, No. 4, p. 783–836.
SWIGGERS 1984 – Pierre Swiggers, *La systématicité interne de la langue: deux axes dissociés ou leur combinaison?,* TLL 1984, nr. 1, p. 65–70.
ŞERBĂNESCU 1983 – Andra Şerbănescu, *Complement de cauză sau complement de agent?,* LL, 1983, vol. IV, p. 486–494.

ŞTEFAN 1987 – Ion Ştefan, *Încadrarea morfologică a unei categorii de neologisme în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, LR, XXXVI, 1987, nr. 3, p. 193–198.

ŞUTEU 1962 – Flora Şuteu, *Atribut pronominal sau complement indirect?*, LR, XI, 1962, nr. 3, p. 267–275.

THOM 1993 – Françoise Thom, *Limba de lemn*, traducere de Mona Antohi, studiu introductiv de Sorin Antohi, Bucureşti, 1993.

THOMPSON 1971 – Sandra Annear Thompson, *The Structure of Relative Clauses*, în *Studies in Linguistic Semantics*, Ch. J. Fillmore, D. Terence Langendoen (eds.), New York..., 1971, p. 78–94.

TODORAN 1998 – Romulus Todoran, *Contribuţii la studiul limbii române*, ediţie de Ion Mării şi Nicolae Mocanu, [Cluj-Napoca], 1998.

TOMESCU 1998 – Domniţa Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română*, [Bucureşti, 1998].

TUDOSE 1978 – Claudia Tudose, *Derivarea cu sufixe în româna populară*, Bucureşti, 1978.

TUŢESCU 1972 – Mariana Tuţescu, *Le groupe nominal et la nominalisation en français moderne*, Bucarest, 1972.

URSU 1962 – N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962.

VAN PETEGHEM 1988 – Marleen Van Peteghem, *Attributs nominaux à complémentation verbale en roumain*, „International Journal of Rumanian Studies", vol. 6, 1988, nr. 2, p. 33–52.

VAN PETEGHEM 1989 – Marleen Van Peteghem, *Non-spécificité, attributivité et article indéfini dans les langues romanes*, „Travaux de Linguistique", 18, 1989, p. 45–56.

VAN PETEGHEM 1991 – Marleen Van Peteghem, *Les phrases copulatives dans les langues romanes*, [Heidelberg], 1991.

VAN PETEGHEM 1993 – Marleen Van Peteghem, *La détermination de l'attribut nominal. Étude comparative de quatre langues romanes (français, espagnol, italien, roumain)*, Brussel, 1993.

VAN PETEGHEM 1996 – Marleen Van Peteghem, *Le génitif en roumain*, RTKS, p. 193–202.

VASILIU E. 1978 – Emanuel Vasiliu, *Preliminarii logice la semantica frazei*, Bucureşti, 1978.

VASILIU E. 1984 – Emanuel Vasiliu, *Sens, adevăr analitic, cunoaştere*, Bucureşti, 1984.

VASILIU E. 1990 – Emanuel Vasiliu, *Note asupra semnificaţiei unor părţi de vorbire: substantivul şi adjectivul*, LR, XXXIX, 1990, nr. 1, p. 18–20.

VASILIU E. 1992a – Emanuel Vasiliu, *Introducere în teoria limbii*, [Bucureşti], 1992.

VASILIU E. 1992b – Emanuel Vasiliu, *Asupra sensului unor construcţii atributive*, SCL, XLIII, 1992, nr. 2, p. 141–142.

VASILIU E. 1995 – Emanuel Vasiliu, *Elemente de filosofie a limbajului*, Bucureşti, 1995.

VASILIU E. şi GOLOPENŢIA-ERETESCU 1969 – E. Vasiliu, Sanda Golopenţia-Eretescu, *Sintaxa transformaţională a limbii române*, Bucureşti, 1969.

VASILIU E. şi IONESCU-RUXĂNDOIU 1986 – Em. Vasiliu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, *Limba română în secolele al XII-lea – al XV-lea (fonetică – fonologie – gramatică)*, Bucureşti, 1986.

VASILIU L. 1965a – Laura Vasiliu, *Generarea determinanţilor nominali prepoziţionali*, SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 117–121.

VASILIU L. 1965b – Laura Vasiliu, *Acordul în caz al atributului adjectival în limba secolelor al XVI-lea – al XVIII-lea*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, Bucureşti, 1965, p. 979–983.

VASILIU L. 1981a – Laura Vasiliu, *Asupra sinonimiei derivatelor sufixale în limba română*, în *Semantică şi semiotică*, sub redacţia acad. I. Coteanu şi prof. dr. Lucia Wald, Bucureşti, 1981, p. 314–332.

VASILIU L. 1981b – Laura Vasiliu, *Observaţii privitoare la tratarea sinonimelor în DLR*, LR, XXX, 1981, nr. 2, p. 125–129.

VINCENZ 1969 – Ileana Vincenz, *Generarea derivatelor cu sufixe în limba română contemporană*, SCL, XX, 1969, nr. 4, p. 399–414; nr. 5, p. 545–556.

VINCENZ 1970 – Ileana Vincenz, *Semantica derivatelor cu sufixe în limba română contemporană*, SCL, XXI, 1970, nr. 3, p. 335–365.

VULPE 1975 – Magdalena Vulpe, *Notes sur la syntaxe du relatif care*, RRL, XX, 1975, nr. 5, p. 597–599.

VULPE 1980 – Magdalena Vulpe, *Subordonarea în frază în dacoromâna vorbită*, Bucureşti, 1980.

WALD 1983 – Lucia Wald, *Note asupra pluralului abstractelor negative*, SCL, XXXIV, 1983, nr. 5, p. 471–474.

WALD 1990 – Lucia Wald, *Some Observations Concerning the Plural of Abstract Nouns in Romanian and Other Romance Languages*, RRL, XXXV, 1990, nr. 4–5–6, p. 389–393.

WUNDERLICH 1997 – Dieter Wunderlich, *Cause and the Structure of Verbs*, LI 1997, Number 1, p. 27–68.

ZUBER 1973 – Ryszard Zuber, *Quelques problèmes de logique et langage*, L 1973, p. 3–19.

ZUBER 1989 – Richard Zuber, *Implications sémantiques dans les langues naturelles*, Paris, 1989.

ZUBIZARRETA 1986 – Maria-Luisa Zubizarreta, *Le statut morpho-syntaxique des verbes causatifs dans les langues romanes*, în Mitsou Ronat, Daniel Conquaux, *La grammaire modulaire*, Paris, 1986, p. 279–311.

10.3. Surse de material

B – *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti, Bucureşti, 1988.

C – *Constituția României*, București, 1991.

CĂLINESCU – G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, București, 1982.

CC – Alexandru Ioan I., *Codice civile*, edițiune oficiale, Bucuresci, 1865.

CC_2 – Diaconul Coresi, *Carte cu învățătură (1581)*, publicată de Sextil Pușcariu și Alexie Procopovici, vol. I, Textul, București, 1914.

CCO 1996 – *Calendarul creștin ortodox 1996*, [București, 1995].

CD – *Ceasornicul domnilor* de Antonio de Guevara, traducere din limba latină de Nicolae Costin, ediție critică și studiu introductiv de Gabriel Ștrempel, București, 1976.

C Lit. – *Liturghierul lui Coresi*, text stabilit, studiu introductiv și indice de Al. Mareș, București, 1969.

COSTIN – Miron Costin, *Opere*, vol. I–II, ediție critică îngrijită de P. P. Panaitescu, București, 1965.

C Pr. – *Pravila lui Coresi*, text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de Gheorghe Chivu, în TR, p. 129–257.

C Ps. – Diaconul Coresi, *Psaltirea slavo-română (1577) în comparație cu psaltirile coresiene din 1570 și din 1589*, text stabilit, introducere și indice de Stela Toma, [București], 1976.

CREANGĂ – Ion Creangă, *Opere*, I, ediție îngrijită, note și variante, glosar și bibliografie de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, studiu introductiv de Iorgu Iordan, București, 1970.

CS – *Codex Sturdzanus*, studiu filologic, studiu lingvistic, ediție de text și indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, București, 1993.

CV – *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mariana Costinescu, București, 1981.

DA – *Dicționarul limbii române*, tomurile I–II, București, 1913–1948.

DCR – Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, ediția a II-a, [București], 1997.

DER – *Dicționar enciclopedic român*, vol. I–IV, București, 1962–1966.

DEX 1975 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975.

DEX 1996 – *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, 1996.

DEX-S – *Supliment la Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1988.

DILEMA – „Dilema", [București], I, 1993, nr. 49, 50.

DÎLR – Gheorghe Chivu, Emanuela Buză, Alexandra Roman Moraru, *Dicționarul împrumuturilor latino-romanice în limba română veche (1421–1760)*, București, 1992.

DÎR – *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, text stabilit și indice de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, introducere de Alexandru Mareș, București, 1979.

DLR – *Dicționarul limbii române*, serie nouă, tomul VI ș. u., București, 1965 ș. u.

DN – Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, ediția a III-a, București, 1978.

DOOM – *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, [redactor responsabil Mioara Avram], București, 1982.

DOSOFTEI, M. – Dosoftei, *Molitvenic de-nțăles,* Iași, 1681 [BAR, București].

EMINESCU X – M. Eminescu, *Opere,* X, *Publicistică. 1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880. „Timpul",* [ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române, coordonator Dimitrie Vatamaniuc], București, 1989.

EVENIM. 456, 936, 1338 – „Evenimentul zilei", [București], II, 1993, nr. 456; IV, 1995, nr. 936; V, 1996, nr. 1338.

FT – *Fragmentul Todorescu,* text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de Ion Gheție, în TR, p. 259–364.

GB – *Glosele Bogdan,* text stabilit, studiu filologic, studiu lingvistic și indice de Magdalena Georgescu, în TR, p. 365–463.

GIURESCU 1979 – Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor,* ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1979.

GRAUR 1987–1988 – Al. Graur, *Puțină gramatică,* București, vol. I, 1987; vol. II, 1988.

IORDAN 1983 – Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești,* București, 1983.

ÎL – *Îndreptarea legii. 1652,* ediția a fost întocmită de Colectivul de drept românesc, condus de Andrei Rădulescu, [București, 1962].

LC – *Legiuirea Caragea,* ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei, condus de Andrei Rădulescu, [București], 1955.

MAIORESCU – Titu Maiorescu, *Critice,* I–II, prefață de Paul Georgescu, text stabilit, tabel cronologic, indice și bibliografie de Domnica Filimon Stoicescu, București, 1967.

MDEX – Domnița Alexandru, Adriana Balea, Ileana Coste, Florentina Frățilă, *Mic dicționar explicativ de orientare generală tehnico-științifică. Valența și distribuția substantivelor abstracte,* Timișoara, 1982.

MI – *Manuscrisul de la Ieud,* text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, 1977.

MVR – Nicolae Costin, *Ceasornicul domnilor* [copie din prima jumătate a secolului al XVIII-lea], Manoscritti Vaticani Rumeni, 1, [Biblioteca Apostolica Vaticana, cota 548(4), Roma].

NECULCE – Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte,* text stabilit, glosar, indice și studiu introductiv de Iorgu Iordan, ediția a II-a, revăzută, [București], 1959.

NT – *Noul Testament,* tipărit pentru prima dată în limba română la 1648 de către Simion Ștefan, Mitropolitul Transilvaniei, [Alba Iulia], 1988.

PANORAMIC – „Panoramic. Magazin radio-tv", [București], VIII, 1997, nr. 5 (369).

PC – *Pravilniceasca condică. 1780,* ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei, condus de Andrei Rădulescu, [București], 1957.

P Înv. – *Carte românească de învățătură* [1646], ediție critică întocmită de Colectivul pentru vechiul drept românesc al Academiei, condus de Andrei Rădulescu, [București], 1961.

PLEȘU – Andrei Pleșu, *Jurnalul de la Tescani,* ediția a doua, [București], 1996.

R 1 1995, 1996 – emisiuni difuzate la postul „Radio România. Actualități" în anii 1995, 1996.

ROM. LIB. 1460, 1579 – „România liberă", serie nouă, [Bucureşti], 1995, nr. 1460 şi 1579.

RUGĂCIUNI – *Rugăciuni şi învăţături de credinţă ortodoxă*, întocmită şi tipărită de noi, Andrei, Episcop de Alba Iulia, Alba Iulia, 1991.

SA – Ioan Zoba din Vinţ, *Sicriul de aur*, ediţie îngrijită şi studiu introductiv de Anton Goţia, Bucureşti, 1984.

TVR 1, 2 1993–2000 – emisiuni difuzate la posturile de televiziune TVR 1 şi TVR 2 în anii 1993–2000.

CUPRINS

VERIFICAT 2017

VERIFICAT 2007

Tiparul s-a executat sub c-da nr. 1084/2003
la Tipografia Editurii Universității din București

DATA RESTITUIRII		
23 MAR. 2006		
13. MAI. 2006		
11. FEB. 2007		
4 MAR 2007		
15. MAI. 2007		
29. MAI. 2007		
17. OCT. 2008		
18·03·2014		
09 IUN. 2017		

130.000

Lucrarea aprofundează un aspect al gramaticii limbii române: comportamentul numelor de acțiune (clasă de cuvinte cu statut intermediar între substantiv și verb, având origine verbală și neverbală). Se propune o definiție complexă a conceptului „(nume de) acțiune" și se precizează specificul morfosintactic al numelor de acțiune românești, în diacronie și în sincronie, relevându-se aspecte semnificative pentru individualitatea românei din perspectivă tipologică. În concepția teoretică și în metoda utilizată se reunesc elemente de gramatică (tradițională, structuralistă, generativă, cognitivă), de semantică (lexicală, logică, cognitivă), de pragmatică.

Se adresează studenților, specialiștilor din domeniul lingvistic și filologic (profesori, cercetători).

Camelia Stan, doctor în filologie, predă limba română contemporană la Facultatea de Litere a Universității din București, și a fost lectoră de limba română la Università degli Studi di Roma „La Sapienza" *(Italia). Este autoarea mai multor studii de gramatică și de semantică, publicate în țară și în străinătate.*

ISBN 973-575-801-6 **Lei 130000**